
בתוספת
פניני הלכה
לערב פסח
שחל בשבת
תלמוד בבלי
'גמרא ופירושה'
מסכת פסחים
פרק ערבי פסחים
מהדורה מיוחדת
לחג הפסח

מסכת פסחים

עם פירוש גמרא ופירושה
ותבנית ש"ס נהרדעא החדש

דף צט-קכא

©
כל הזכויות שמורות

יצא לאור ע"י
מכון 'תלמוד והלכה'
רחוב מנחם משיב 12
ירושלים

מהדורת ביקורת

להזמנות מרוכזות לשיעורי הדף היומי
053-3129507

כל הערה והוספה תתקבל בברכה
בפקס 08-9298155

תבנית הש"ס:

ניקוד:
דיקטה

שערים ועימוד:
דוד לוי
050-4130067

הלכות ערב פסח שחל בשבת למנהג האשכנזים

יום חמישי

תענית בכורים

הבכורים מתענים ביום חמישי, ומי שיוצא ידי חובתו בסיום שומע סיום ביום חמישי. ויש שהחמירו שצריך לשמוע סיום גם ביום שישי.

בדיקת חמץ

אור ליום שישי, יש להקפיד כבכל שנה לבדוק בתחילת הזמן, ולא לאכול לפני הבדיקה, כיון שחז"ל קבעו בשנה כזו שזמן הבדיקה היא באור ליום שישי.

אחר הבדיקה אומר כבכל שנה נוסח כל חמירא. ומצניע החמץ שמשאיר, כדי שלא יצטרך לבדוק מחדש.

יום שישי

תפילת שחרית

אומרים מזמור לתודה ולמנצח.

מכירת חמץ

לכתחילה מוכרים חמץ כבכל שנה עד שעה חמישית [שעה לפני חצות של יום שישי], ואף שהחמץ עדיין אינו אסור בהנאה בזמן זה כדי שלא יבואו לטעות בשנים אחרות שאפשר למכור כל היום.

חלות המכירה מערב שבת. ואם רוצה להשתמש במטאטא של חמץ, יכול להוסיף שמתנה עם הגוי שיכול להשתמש במטאטא עד שעת איסורו בשעה חמישית ביום השבת.

ואפשר להוסיף שאין מוכר את מה שיאכל בשבת, וכך יכול לאכול ולא גונב מהגוי, והפירורים שיפלו וכדומה הרי הם בכלל המכירה, שרק כתב שאין מוכר מה שאוכל.

ביעור חמץ

ביום שישי, לכתחילה יש להקפיד על הזמן כבכל שנה לשרוף עד שעה חמישית. ואין אומרים אחר השריפה 'כל חמירא' וכו'.

אכילת חמץ אחר הביעור

מותר לאכול חמץ אחר הביעור, וכן ההכרעה למעשה. [וכמה גדולים החמירו בזה כדי שלא יטעו בשנים אחרות וכן מחשש בעיקר אצל ילדים קטנים שלא יגעו לחשש שישארו פירורים].

מצות מצוה

הנוהגים לאפות מצות מצוה אופים ביום שישי אף שאינו ערב פסח, זכר לשאר שנים, כמבואר בפוסקים.

הכנות לסדר

יין - יש לפתוח הבקבוקים היום, שבשבת אסור לפותחם וכן ביום טוב. (בקבוק עם פקק שעם מותר). ומי שאין פותח גם בקבוקים פלסטיק, גם ביום טוב אסור לפתוח.

מצות - יש להפריש חלה.

יצלה הביצה מבעוד יום בקליפתה (כי אם מוריד את הקליפה אסור לאוכלה לאחר ששהתה לילה, אף אם מכסה אותה), וכן יצלה מבעוד יום את הזרוע. [אפשר לצלות גם ביום טוב עצמו, אך באופן שצולה ביום טוב צריך לאוכלים ביום טוב (ביום)]

מרור - את החזרת ראוי להכין ביום שישי ולסוגרה היטב שתהיה חריפה. אם לא הכינה, יכול לטחון ביום טוב בשינוי כגון על גבי שולחן ולא לתוך כלי.

מרור - יש להקפיד לקנות מגידול ללא חרקים (של ה'עדה החרדית' יותר טוב מהכשרים אחרים, שבהם יש 10% חרקים, ובעדה 2% וכמעט אינו מצוי),

עדיף לשטוף את המרור ביום שישי, (כיון שביום טוב יש בזה נידון של בורר). וליבשה (ולא ישרה אותה במים כל השבת, כי אין יוצאים בכבוש). אם לא שטף ביום שישי, יכול לשטוף ביום טוב, כיון שאין זה שטיפה מחוייבת ואין בזה גדר של בורר, אבל לא ישרה את העלים במים אלא ישטפם תחת זרם מים.

מי מלח - יכול להכין ביום טוב, כמות קטנה, ואם היחס של המלח שני שליש, והמים שליש, אסור.

יכין החרוסת גם כן מערב שבת.

יש להכין את הנרות (פתיל צף) מיום שישי גם עבור יום טוב, שביום טוב אסור להפריד 2 פתיל צף מחוברים ואסור לעשות חור בפתיל צף ביום טוב.

לחתוך ניילונים מערב שבת גם ליום טוב, שאסור לחתוך ניילון או נייר בין בשבת ובין ביום טוב.

הגעלת השיניים

מי שיש לו סתימות וכתרים, ראוי להגעיל השיניים, בשתיית משקה חם ביום שישי, ואחר כך לא לאכול בשבת חמץ חם. אם לא עשה זאת ביום שישי יכול לעשות זאת בשבת ואין בזה גדר של מתקן כלי, שהוא חומרא גדולה ואינו מעיקר הדין.

מלאכה, תספורת

מותר לעשות מלאכה וכן להסתפר ולגזור צפרניים כל היום. (ואחר זמן מנחה קטנה אסור לעשות מלאכה לאחרים כבכל ערב שבת).

טבילה

יטבול לכבוד השבת ולכבוד הרגל.

שבת קודש

סעודות שבת

באופן פרקטי כדאי להכין את כל מאכלי השבת ללא חמץ וללא קטניות בתבניות חד פעמי או בכלים של פסח, ולאכול בצלחות חד פעמי - כך שבכל זה אין שום חשש[1].

ללחם משנה, כדאי לקחת 'חמץ' שלא מתפורר כגון פיתות, להכין לילדים [שהגיעו לחינוך] בתוך שקית שיעור 'כביצה'.

ישנם שמקדשים ואוכלים בשולחן בחדר אחר, כגון במרפסת. וישנה אפשרות גם לעשות קידוש מרפסת, ולאחר קידוש לאכול שם מהחמץ בלא שיהיה שום פירורים, ואחר כך להיכנס לסלון ולהמשיך בסעודתו שאין בה שום חמץ, ולברך ברכת המזון במרפסת כיון ששם אכל פת, או שכאשר נכנס לביתו ישאיר בפה מעט מהלחם וכיון שאוכל מעט פת בביתו יכול לברך שם.

ויש לשים לב שבמקום שמדליק הנרות צריך לאכול אפילו קצת [אלא אם כן הוא חדר חשוך, ואז מקיים מצוות הדלקת הנרות במה שמדליק שם נרות אף שאינו אוכל שם]

סוף זמן אכילה

נוהגים להחמיר לפי הזמן הראשון משום חומרא דחמץ. אם לא הספיק לאכול יכול להקל לפי הזמן השני.

---

1. אם מבשל בכלי פסח ואוכל בכלי חמץ, לכתחילה לא יערה מהכלים של פסח לכלי חמץ.

חמץ שנשאר

הראוי ביותר לפורר חמץ שנשאר [ואין בזה טוחן כיון שהוא כבר טחון, שטחנו את הקמח], ולהשליכו לבית הכסא, שהוא דינא דגמרא מפוררו וזורה לרוח או מטיל לים.

כמו כן אפשר לפוררו ולהשליכו ברשות הרבים במקום הפקר [במקום שאין חשש הוצאה וטלטול], וינער את עצמו ובגדיו במקום הפקר.

לזורקו בפח, יש נידון היות ויש מקומות שהפחים הם ברשות הישראל.

ישטוף את פיו היטב שלא ישאר חמץ בפיו. ולגבי מברשת שיניים יש נידונים שונים מצד סוחט בסוגי מברשות מסויימות, ולמי שמצחצח בדרך כלל אין פסיק רישיה שיצא דם בצחצוח.

טאטוא הבית

במקום שאכל חמץ, יטאטא במטאטא של חול, ויכול לנער את הפירורים לשרותים, או לרחוב, אך אין בזה צורך כיון שהם מאוסים כבר, ויניח המטאטא במקום שמכר החמץ לגוי בכלל הדברים המכורים.

סעודת הבוקר

יש שמחלקים את הסעודה לשנים, ועושים ביניהם הפסקה של רבע שעה או חצי שעה. ויש שנוהגים לא לאכול סעודה שלישית בשבת זו, אלא בפירות וכדומה בצהריים - **ומפורש בזוהר הק' ומובא במג"א שבשבת זו יוצאים ידי חובת סעודה שלישית בדברי תורה.**

קטניות, מצה שרויה

ביום שישי ודאי אפשר לאכול קטניות ומצה שרויה, שהרי אף חמץ אפשר לאכול. אבל בשבת קודש אחר סוף זמן אכילת חמץ, המנהג וההכרעה שלא אוכלים קטניות ולא שרויה.

כל חמירא

אומרים נוסח כל חמירא כבכל שנה בשבת קודש לפני שעה חמישית.

סעודה ג'

מתפללים מנחה. אומרים סדר קרבן פסח. ואוכלים סעודה ג' בפירות, ויותר טוב בבשר ודגים, ואם אוכלה אחר שעה עשירית לא ימלא כריסו מהם. אבל יין לא ישתה אחרי שעה עשירית.

הגדה

נוהגים לומר ההגדה.

מכין

אסור להכין משבת ליום טוב, ולכן אסור בשבת להכין השולחן וכרים וכסתות לסדר וכדומה.

להחליף הבגדים מותר באופן שנהנה מהם גם בשבת.

לישון אפשר אם אינו אומר שהוא לכבוד הסדר.

לטבול, מותר מעיקר הדין שהוא מועיל לו לשבת, אמנם המקובל שטובלים במוצאי שבת.

קידוש נר

נשים שעושות מלאכה במוצאי שבת יאמרו ברוך המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה ברוך המבדיל בין קודש לקודש.

בקידוש בלילה הסדר מוסיפים נוסח ברכת הבדלה, וברכת הנר, ללא בשמים. והנשים לא יאמרו הבלדה ונר אלא ישמעו מבעל הבית, ויש מקילים בזה שאשה יכולה לומר גם נוסח ההבדלה והנר.

בחתימת הברכה אומר המבדיל בין קודש לקודש, ואם טעה ואמר המבדיל בין קודש לחול הוא מח' גדולה בין פוסקי זמנינו.

אפשר לברך הבדלה על הנר שעל השולחן, אף שזה נר אחד ולא שנים. ואפשר לקנות נר הבדלה מוכן שדולק לקצת זמן, אבל לקחת שתי נרות ולקרבם יש אופנים שיש בזה חשש איסור.

ליל הסדר (כמה ענייני הלכה)

ליל הסדר - השתתפות 'התינוקות'

כל ליל הסדר בנוי באופן **שהתינוקות** ישאלו ויהיו ב'סדר', ולכן מצוה למהר ולהתחיל את הסדר בלא שיהוי, כדי שהתינוקות יהיו ערים[2], וכן מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים, ובזמנינו 'שוקלדים' וכדומה, וצריך לשים לב שיהיו ערים בסיפור 'עבדים היינו', שזה התשובה על 'מה נשתנה'.

---

2. אמנם אין להתחיל בקידוש לפני צאת הכוכבים (שהוא 35 דקות אחרי השקיעה, ולפי רבינו תם 72 דקות).

כונה, ואמירת לשם יחד

מקיימים בלילה זה הרבה מצוות דאורייתא **ומצוות צריכות כונה**, וצריך לידע שבמצה מקיימים מצוה דאורייתא, וכן בסיפור יציאת מצרים. וכן בברכת המזון. ובמרור ובד' כוסות מצוה דרבנן, וראוי לומר לשם יחוד לפני כל מצוה שעושה בלילה הזה.

הסיבה

צריך להסב באכילת מצה, כורך, ואפיקומן, וד' כוסות. [וגם אשה צריכה לכתחילה להסב]. וצריך להיזהר בהסיבה לא רק להטות את הראש אלא להישען כולו על כסא אחר וכדומה, **שאם לא היסב לא יצא** ידי חובתו[3].

ד' כוסות

צריך לשתות לכתחילה את **כל** הכוס, ובדיעבד מספיק ברוב רביעית[4].

לכתחלה נכון לשתות רוב הרביעית **בבת אחת**, ועכ"פ לא לשהות בה זמן ששותים רביעית.

בין הכוסות לא ישתה יין או מיץ ענבים (ורק בין כוס שניה לשלישית שזה זמן הסעודה יכול לשתות)

מגיד

מאז שמתחיל את ההגדה, יש סוברים שלא ישתה גם משקאות אחרים.

מוציא מצה

מברך המוציא ומצה, **ולא ידבר** בענינים אחרים עד אחרי כורך.

אוכל ב' כזיתים, אחד מהמצה העליונה ואחד מהפרוסה, **וצריך להכניס לפיו את שני הזיתים בבת אחת** וללועסם, אבל אין מחויב לבולעם בבת אחת אלא די שיבלע כזית לערך בבת אחת ואח"כ יבלע השאר, ובדיעבד אפילו בלע הכזית מעט מעט יצא כל שלא שהה מתחלת אכילתו עד סופה יותר מכדי אכילת פרס.

ובדיעבד אם אכל כזית אחת בין מהשלמה ובין מהפרוסה יצא.

---

3. איש שלא היסב צריך לחזור ולאכול מצה, וכן בב' כוסות הראשונות. וכן באפיקומן 'אם אינו קשה לו'. ונכון שקודם שמברך על כוס ראשון יהיה בדעתו שאם יצטרך ישתה בין הכוסות הראשונות ואז אפילו יטעה וישתה כוס ראשון בלי הסיבה יוכל לשתות כוס אחר בהסיבה ובלי ברכה ולא יהא נראה כמוסיף על הכוסות.

4. כיון שיש דעה שצריך לשתות רוב כוס, על כן מי שאין בדעתו לשתות הרבה לא יקח כוס גדול, רק כוס שמחזיק רביעית כדי לחוש לדעה זו.

אפיקומן

ולכתחלה טוב לאכול שני כזיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו, ויאכלנו בהסיבה.

אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר, ואין לשתות אלא מים, או סודה או תה שאינם מבטלים טעם המצה.

ברך, הלל

מצוה לחזור אחר זימון. והגדול שבהן אומר הודו ואנא, והאחרים עונין אחריו. והגדול יכול ליתן לקטן רשות. ויכול לצרף לזימון לענין הלל, אע"ג שלא אכל עמהם. ונהגו שבעל הבית מברך ברכת המזון בליל פסח, שנאמר: טוב עין הוא יבורך (משלי כב, ט) והוא מיקרי טוב עין שאמר כל דכפין ייתי וייכול וכו'.

אלפי שעות תורה
יכולות להיות שלך בקלות!

זכינו ובס"ד חוברות 'גמרא ופירושה' מתקבלות מידי שבוע בקורת רוח ובהנאה מרובה בקרב לומדי הדף היומי די בכל אתר ואתר בארץ הקודש ובתפוצות.

עקב הביקוש הרב אנו נערכים להגדלת תפוצת החוברות המודפסות, לשם כך אנו יוצאים במבצע גיוס שותפים המעוניינים לזכות את הרבים באלפי שעות תורה.

כל שותף יקבל הקדשה בתחתית הדף הנלמד להצלחתו ולהצלחת בני ביתו או להבדיל לע"נ יקיריו.

לשותפות חייגו:

053-3129507 | 052-7652482

סדר הלימוד מיום ראשון טז אדר תשפ"א
עד יום שני ט ניסן תשפ"א

דף היומי מסכת פסחים דף צט עד דף קכא

הנושאים המרכזיים:

דף צט

- אכילה בערב פסח ובער"ש [סמוך למנחה או בזמן מנחה]
- הסיבה. ד' כוסות

דף ק

- התחיל סעודתו בהיתר, והחשיך היום [מפסיק. ממשיך. פורס מפה].

דף קא

- קידוש בביהכנ"ס [ידי קידוש. ידי יין]
- קידוש במקום סעודה [שינוי ממקום למקום באותו בית]
- שינוי מקום בדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומם [(רב חסדא ורב ששת. רבי יהודה וחכמים). שינוי מקום באותו בית. הניחו זקן או חולה]

דף קב

- התחיל סעודתו בהיתר, והחשיך היום [מפסיק. ממשיך. פורס מפה].
- אין עושין מצוות חבילות חבילות [אין לו כוס אחר. הבדלה וקידוש]

דף קג

- סדר קידוש והבדלה ביו"ט אחר השבת
- אם נר קודם או בשמים קודמים
- ברכה חדשה כשהסיח דעתו [נמלך. הב לן ונבריך. כוס של ברכת המזון. בקידוש והבדלה]
- אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר
- הבדלה [א' ג' או ז' 'הבדלות'. מעין חתימה או מעין פתיחה סמוך לחתימה (ביו"ט אחר השבת אם אומרים בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת)]

דף קד

- נוסח ז' הבדלות. מעין הבדלות האמורות בתורה
- נוסח חתימת ההבדלה [מקדש ישראל או המבדיל בין קודש לחול]

דף קה

- האוכל או שותה בשבת והחשיך אם צריך להפסיק ולהבדיל
- שתיית מים לפני הבדלה
- השלמת קידוש. דחיית קידוש ליום. דחיית הבדלה לאחר ברכת המזון
- הבדלה [הבדיל בתפילה מבדיל על הכוס. ברכת המזון טעונה כוס]
- כוס של ברכה [שיעורו. צריך לטעום. דין פגימה]

דף קו

- קידוש הלילה והיום
- השלמת הבדלה
- נטל ידיו אם הקידוש הוא הפסק
- טעם, אם מקדש או מבדיל

דף קז

- קידוש והבדלה על שיכר וחמר מדינה
- כמה צריך לטעום מכוס של ברכה
- אכילה בערב פסח [סמוך למנחה גדולה או קטנה. טעימה]

דף קח

- שתיית יין בערב פסח. רב ששת היה יושב בתענית
- הסיבה [מצה. מרור. ד' כוסות]
- הסיבה [פרקדן. הסבת ימין. אשה. בן. תלמיד. שמש]
- ד כוסות [נשים. שיעור. יין חי. בבת אחת. השקה לבני ביתו. טעם ומראה יין. תינוקות]

דף קט

- חוטפים מצות
- חייב לשמח בניו וב"ב ברגל
- שיעור רביעית
- שולחן של מקדש, אם היה של פרקים
- זוגות בד' כוסות [ליל שמורים. כוס של ברכה. כל כוס מצוה בפני עצמה]

דף קי

- זוגות [כשיוצא אח"כ לדרך. ישן. יוצא לבית הכסא. אדם חשוב]
- זוגות וכשפים [בי' כוסות, בח', בו', בד', בב'. גמרו בידי אדם. ספק. צירוף שיכר ויין. צירוף לפני השולחן ואחריו. משקים מזוגים]
- לחשים [שתה זוגות. נשים כשפניות]

דף קיא

- ד' דברים שיש בהם סכנה בדקל ובמים
- ג' אין ממצעים ולא מתמצעין. עברה נדה בין אנשים
- הפוגע באשה כשעולה מטבילה
- הישן בצל דקל יחידי, או בצל לבנה. הנפנה על דקל
- חמשה 'צל' שרוח רעה שורה תחתיהם
- שמות שדים
- דברים שמסוכנים לעוורון. לעניות. לפחד. לשינה

דף קיב

- אוכלים ומשקים תחת המטה
- שתיית מים בליל ד' ובליל שבת. שתייה מנהרות ואגמים בלילה
- דברים שציוה ר"ע את רבי יהושע בנו. את רשב"י. רבינו הקדוש את בניו. רבי ישמעאל ברבי יוסי את רבי. רבי יוסי ברב יהודה את רבי
- עניני סכנה [סכנת השור. לחשים להינצל מבעלי חיים. דברים שקשים לדבר אחר. כניסה לבית שיש בו או שאין חתול בלא נעליים. המשמש על מטה שתינוק ישן עליה. אל תצא יחידי בלילה]

דף קיג

- דברים שרב אמר לרב אסי. לרב כהנא. לחייא בנו. לאיבו בנו
- דברים שאמר רב פפא. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים.
- ג' מנוחלי העולם הבא. ג' מכריז עליהם הקב"ה בכל יום. ג' הקב"ה אוהבם. ג' הקב"ה שונאם.
- שנאת אדם כשראה בו דבר ערוה
- ג' חייהם אינם חיים. שונאים זה את זה. אוהבים זה את זה. ד' אין הדעת סובלתם. ה' דברים ציוה כנען את בניו. ו' דברים נאמרים בסוס. ז' מנודים לשמים
- ג' דברים בשם רבי יוסי איש הוצל

דף קיד

- זהירות בהוצאות על אכילה ושתיה
- אם ברכת הקידוש קודמת או ברכת היום
- אכילת כרפס [היכר לתינוקות]
- אם מצוות צריכות כונה
- מה הם השני תבשילים
- כשיש לו חסה לטיבול ראשון אם מברך בתחילה על אכילת מרור

דף קטו

- כריכת פסח מצה ומרור. כריכת מצה ומרור בזמן הזה [אם מצוות מבטלות זו את זו]
- נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה [אם צריך לשקע המרור בחרוסת]
- נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני
- בלע מצה, או מרור

- מרור וחרוסת לפני כל אחד או לפני מי שאומר הגדה
- עקירת השולחן
- לחם עוני

דף קטז

- אם יש מצוה בחרוסת
- מה נשתנה בכוס שני [מי שואל]
- הגדה [אמירת פסח מצה ומרור. עד היכן אומר בהלל. נוסח הברכה בסוף ההגדה. סומא]

דף קיז

- 'הללויה' 'כסיה' ו'ידידיה' 'מרחביה' אם הם תיבה אחת
- מי אמר את ההלל
- תהילים [כנגד מי. ביאור לשונות]
- הללויה סוף פרק או תחילתו
- גאל ישראל או גואל ישראל. אשר קדשנו או קדשנו במצוותיך. מצמיח קרן ישועה או מגן דוד
- יציאת מצרים בקידוש היום
- נוסח ברכת היום בתפילות שבת ויו"ט [סבי דפומבדיתא ורבא]
- שתיה בין הכוסות

דף קיח

- מה הוא ברכת השיר
- הלל הגדול [מהיכן. טעם שנקרא הלל הגדול]
- קשים מזונותיו של אדם. קשים נקביו של אדם. כל המבזה את המועדות. כל המספר או המקבל לשון הרע, והמעיד עדות שקר
- הטעם שאומרים הלל המצרי במועדים
- ואמת ה' לעולם [בהצלת חנניה מישאל ועזריה. דגים שבים במלחמת סיסרא]
- משיח אינו מקבל דורון מרומי. האוצרות הגנוזות ברומי ליושבים לפני ה'

דף קיט

- מאמרים של רבי ישמעאל ברבי יוסי
- השתלשלות הכסף וזהב שיוסף הביאו למצרים. מטמוניות שהטמין יוסף במצרים. עשרו של קורח
- מי אמר את הפסוקים בהלל
- כפילת פסוקי הלל. ברכה לפני ואחרי הלל
- המברך בסעודה לעתיד לבוא
- אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן [עקירה מחבורה לחבורה. אכילה אחרי הפסח]

דף קכ

- אם מפטירים אחר מצה אפיקומן
- מצה בזמן הזה אם היא דאורייתא
- ישנו או נתמנמנו מקצת מהחבורה
- מצה בזמן הזה אחר חצות
- טומאת ידים בפיגול ונותר [חשדי או עצלי כהונה. כזית או כביצה]

דף קכא

- ברכת הפסח אם פוטרת את של זבח
- ברכת שהחיינו בפדיון הבן ע"י האב

(תוספות אחרים מערבי פסחים נמצאים בספר רב מרדכי)

ערב פסחים. מי גרסינן ערבי פסחי[א] ומי גרסינן ערב ב"ק[ב] ערב שבועות בו (ג) פסחים ל"ו ערב פסח דלמעלן ושמי: **לא יאכל[ג] אדם.** פירוש לפילו דמפקל מפקל ומשום מלה דכתיב ערב שבועות בכפר רב מרדכי) **ערב פסחים.** מי גרסינן ערבי פסחי[א] ומי גרסינן ערב ב"ק[ב] ערב שבועות בו (ג) פסחים ל"ו ערב פסח דלמעלן ושמי: **לא יאכל[ג] אדם.** פירוש לפילו דמפקל מפקל ומשום מלה דכתיב ערב שבועות בכפר רב מרדכי) **ערב פסחים.** מי גרסינן ערבי פסחי[א] ומי גרסינן ערב ב"ק[ב] ערב שבועות בו (ג) פסחים ל"ו ערב פסח דלמעלן ושמי: **לא יאכל[ג] אדם.** פירוש לפילו דמפקל מפקל ומשום מלה דכתיב

ערב פסחים[ד] סמוך למנחה[א] אסור לאדם שיטעום כלום עד שתחשך[ב]. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב[ג] ולא יפחות לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי: גמ' מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר[ה] אוכל והולך עד שתחשך אמר רב הונא לא צריכא אלא לר' יוסי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה רב פפא אמר אפילו תימא רבי יהודה התם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור ובערב שבת סמוך למנחה שרי והתניא לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך אמר מר זוטרא[ט] מאן לימא לן דמתרצתא היא דילמא

ערב פסחים[ד] סמוך למנחה[א] אסור לאדם שיטעום כלום עד שתחשך[ב]. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב[ג] ולא יפחות לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי: גמ' מאי אירי ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר[ה] אוכל והולך עד שתחשך אמר רב הונא לא צריכא אלא לר' יוסי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה רב פפא אמר אפילו תימא רבי יהודה התם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור ובערב שבת סמוך למנחה שרי והתניא לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך אמר מר זוטרא[ט] מאן לימא לן דמתרצתא היא דילמא

סמוך למנחה[א] לא יאכל. ומה תאמר וכי כמה שעה בכל יום (לעיל ד' מ.) בליקוח של נכרים ממלא להם כריסו מהם ונלמד שיאכל כזית מלה בתמהוני[ד] והכי אמר לקמן אפי' מעשר יום ור"ל דבתוהה דמעשר יום מזה ואינו אוכל כל שעה אלא מעט ואינו אוכל כל שעה שיאכל מלא לחייתון אבל מעשר יום אין לם מזה ואוכל כל שעה ואפי' שעה קלילה יתאוה ולדרכה יהיה שבע יותר כי יתכנך המאכל במעיו והן דסיין רבא לקמן (ד' קז:) למאכל גריד לאי לאמת מיעשר מעשר בין כוסות הלזו למאי יתאב לף על גב דבתוהה מעשר מזה מלאכל שוכעו (ו) אבל בפסחים לא אפשר לזהכר ר"ש מבין לאמן לעני לאיכא לגדאה והלל דייק דלמי לעשרה אחרים: **סמוך למנחה לא יאכל.** ומה תאמר וכל שעה (לעיל ד' מ.) בליקוח של נכרים ממלא להם כריסו מהם ונלמד שיאכל כזית מלה בתמהוני[ד] והכי אמר לקמן אפי' מעשר יום ור"ל דבתוהה דמעשר יום מזה ואינו אוכל כל שעה שיאכל מלא לחייתון אבל מעשר יום אין לם מזה ואוכל כל שעה ואפי' שעה קלילה יתאוה ולדרכה יהיה שבע יותר כי יתכנך המאכל במעיו והן דסיין רבא לקמן (ד' קז:) למאכל גריד לאי לאמת מיעשר מעשר בין כוסות הלזו למאי יתאב לף על גב דבתוהה מעשר מזה מלאכל שוכעו (ו) אבל בפסחים לא אפשר לזהכר ר"ש מבין לאמן לעני לאיכא לגדאה והלל דייק דלמי לעשרה אחרים: **ערב פסחים סמוך למנחה.** קודם למנחה מעטו: **לא יאכל.** כדי שיאכל מלה של מלות לחייתון מעוט לילוד מלוה: **ואפילו עני שבישראל לא יאכל.** בגליל פסחים עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות: **ולא יפחות לו.** גבלי לקבה המפרנסין את הבריות לתתן (פסחי פ"ט מ"ז) אין פוחתין לעני העובר ממקום כו' אלמא ניתנה לעני אחזר בכל כחו אחריו אלא חובתא לקבה אלי והוא הדין נמי לם לא יפחות לו אלריך

יום ראשון טז אדר תשפ"א | פסחים דף צט

משנה

אכילה בערב פסח

עֶרֶב פֶּסָחִים סָמוּךְ לַמִּנְחָה - קודם למנחה מעט, **לֹא יֹאכַל אָדָם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ,** כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון, משום הידור מצוה.

הסיבה באכילת ליל הסדר, וחובת ד' כוסות

אֲפִילּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל לֹא יֹאכַל [בליל פסח], **עַד שֶׁיֵּסֵב** [כדרך בני חורין, זכר לחירות],

וְלֹא יִפְּחֲתוּ לוֹ [גבאי צדקה] **מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, וַאֲפִילּוּ** [אם הוא עני המתפרנס] **מִן הַתַּמְחוּי** של צדקה, שמקבל אוכל מהתמחוי של צדקה, שהוא עני שבעניים, [שהרי מי שיש לו מזון שתי סעודות אינו נוטל מהתמחוי], חייבים ליתן לו ד' כוסות, והם כנגד ארבעה לשונות גאולה האמורים בגלות מצרים 'והוצאתי אתכם', 'והצלתי אתכם', 'וגאלתי אתכם', 'ולקחתי אתכם'.

גמרא

שאלה: הרי גם בערב שבת שנינו שלא יאכל אדם מזמן מנחה

שואלת הגמרא: **מַאי אִירְיָא** - למה המשנה מדברת דווקא על **עַרְבֵי פְּסָחִים, אֲפִילּוּ עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים נָמֵי** - גם בערבי שבת ובשאר ימים טובים הדין הוא שלא יאכל אדם מהמנחה ולמעלה,

דְּתַנְיָא: לֹא יֹאכַל אָדָם בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַשַּׁבָּת כְּשֶׁהוּא תַּאֲוָה, ולא תבוא סעודת שבת על השובע, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.**

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ.

תשובה א' (רב הונא): משנתינו מחדשת שאפילו רבי יוסי שמתיר בערב שבת לאכול, מודה הוא בערב פסח שלא יאכל

אָמַר רַב הוּנָא: לָא צְרִיכָא [דקתני ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך] **אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, הָנֵי מִילֵּי בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, אֲבָל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח מִשּׁוּם חִיּוּבָא דְּמַצָּה, מוֹדֶה.**

	רבי יהודה	רבי יוסי
ערב שבת	לא יאכל מהמנחה ולמעלה	אוכל עד שתחשך
ערב פסח	לא יאכל מהמנחה ולמעלה	**לא יאכל מהמנחה ולמעלה**

תשובה ב' (רב פפא): משנתינו מחדשת אפילו לרבי יהודה שבערב שבת האיסור הוא מזמן מנחה. ובערב פסח אסור אפילו סמוך למנחה

רַב פָּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא [מתניתין נמי] **רַבִּי יְהוּדָה** היא, **הָתָם בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה הוּא דַּאֲסִיר** - האיסור הוא מתשע שעות ומחצה שהוא זמן מנחה, אבל **סָמוּךְ לַמִּנְחָה שְׁרֵי** - בשעה תשיעית שהוא חצי שעה סמוך לזמן מנחה, מותר. **אֲבָל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח אֲפִילּוּ סָמוּךְ לַמִּנְחָה נָמֵי אָסוּר.**

	רבי יהודה	רבי יוסי
ערב שבת	לא יאכל מהמנחה ולמעלה	אוכל עד שתחשך
ערב פסח	לא יאכל סמוך למנחה	אוכל עד שתחשך

שאלה: הרי שנינו בברייתא שלרבי יהודה אף בערב שבת לא יאכל מסמוך למנחה

שואלת הגמרא: **וּבְעֶרֶב שַׁבָּת סָמוּךְ לַמִּנְחָה שְׁרֵי,**

וְהָתַנְיָא, לֹא יֹאכַל אָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְיָמִים טוֹבִים מִתְּשַׁע שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה [דהיינו סמוך למנחה], **כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַשַּׁבָּת כְּשֶׁהוּא תַּאֲוָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.**

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ.

הרי מפורש שלרבי יהודה גם בערבי שבתות האיסור הוא מתשע שעות ולמעלה דהיינו סמוך למנחה, ולא רק מהמנחה ולמעלה.

הצעת תשובה: ברייתא זו משובשת

אָמַר מָר זוּטְרָא: מַאן לֵימָא לַן דְּמִתְרַצְתָּא הִיא (דף ק) **דֵּילְמָא מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא** - מי אמר שברייתא זו שמבואר בה שבערב שבת אסור כבר מתשעה שעות (דהיינו: סמוך למנחה), היא ברייתא נכונה, אולי ברייתא משובשת היא וצריך לגרוס בה שהאיסור הוא מתשע שעות ומחצה (דהיינו מן המנחה ולמעלה).

דחיית התשובה: יש הוכחה שברייתא זו אינה משובשת

אָמַר לֵיהּ מָרִימָר וְאִיתֵּימָא רַב יֵימַר: אֲנָא אִיקְּלַעִי לְפִירְקֵיהּ דְּרַב פִּנְחָס בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי - אני נקלעתי לשיעורו של רב פנחס בנו של רב אמי, **וְקָם תָּנָא וְתָנֵי קַמֵּיהּ** - ותנא שנה לפניו ברייתא זו שבערב שבת אסור מתשע שעות (דהיינו סמוך למנחה) **וְקַיְּבְלַהּ מִינֵּיהּ,** הרי מבואר שגירסת הברייתא נכונה.

אִי הָכִי קַשְׁיָא - אם כך קשה מברייתא זו על תירוצו של רב פפא,

אֶלָּא מְחַוַּורְתָּא כְּדְרַב הוּנָא - אלא התירוץ המבואר הוא, תירוצו של רב הונא שחידוש המשנה הוא לפי רבי יוסי. ולדברי רבי יהודה אכן אין הבדל בין ערב שבת לערב פסח, והאיסור הוא מתשע שעות (דהיינו סמוך למנחה), ומה ששנינו במשנה 'מן המנחה ולמעלה', היינו מסמוך למנחה.

	רבי יהודה	רבי יוסי
ערב שבת	לא יאכל מסמוך למנחה ולמעלה	אוכל עד שתחשך
ערב פסח	לא יאכל מסמוך למנחה ולמעלה	**לא יאכל מסמוך למנחה ולמעלה**

מצמצמת היא. והכי מיבעיי ליה למיימר מט' שעות ומחצה ולילך: **וקא סגיא קמיה.** לכך מתניתא כסי מט' שעות ולמעלה חלמא מסרכתא היא: **חלמא דפליגי בהפסקה.** הא דל"ר יוחנן סתם וקתני סתמא כר' יהודה דאמר בערב הפסח דמשמע דפליגי נמי רבי יוסי בערב הפסח להפסקה הוא דפליגי דאם התחיל לאכול קודם בערב הפסח אינו מפסיק אבל מתחילין מודה ר' יוסי לחסור ומתניתין בהתחלה לרבי יוסי אינטריך דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח לאין מתחילין: **דתניא.** דבהפסקה נמי פליגי: **אין הלכה כרבי יהודה.** דתמר מפסיקין במשמע עקימא שולחן: **ולא כרבי יוסי.** דתמר אין מפסיקין כלל: **חלא פורס מפה.** על השולחן ומקדש היום ומחר ואוכל ושותה:

רשב"ם

דילמא משבשתא היא. דה"ל למימני מט' שעות ומחצה ולמעלה ס"ל מן המנחה ולמעלה כדתניא בהסיא קמייתא: **תמר מרימר.** לאו משבשתא היא: **חלא קשיא.** הך בריימתא בתרייתא דקתני ט' מט' ולמעלה חלמא סמוך למנחה נמי קחשיב רבי יהודה בערבי שבתות ויו"ט ולילה לאוקומי הסתם מתניתין כרבי יהודה דתמר שבת ערבי פסחים דנקט הכא סמוך למנחה טפי משבתות ויו"ט: **חלא מחוורתא הרך הוא.** לרבי יוסי אינטריך ומן המנחה דקתני הך בריימתא סמוך למנחה קחשיב: **מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו.** לא בריימתא בתרייתא דקתני ט' מט' ולמעלה חלמא סמוך למנחה טפי משבתות דנקט הכא סמוך למנחה טפי מערבי פסחים ויו"ט: **חלא מחוורתא הרך הוא.** לרבי יוסי אינטריך ומן המנחה דקתני הך בריימתא סמוך למנחה קחשיב: **מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו.** הא דל"ר יהודה הלכה כרבי יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בערב הפסח להפסקה הוא דפליג דאם התחיל לאכול קודם בערב הפסח אינו מפסיק אבל מתחיל מודה ר' יוסי לחסור ומתניתין בהתחלה לרבי יוסי אינטריך דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח לאין מתחילין: **דתניא.** דבהפסקה נמי פליגי: **אין הלכה כרבי יהודה.** דתמר מפסיקין במשמע עקימת שולחן: **ולא כרבי יוסי.** דתמר אין מפסיקין כלל: **חלא פורס מפה.** על השולחן ומקדש היום ומחר ואוכל ושותה:

קתני וקיימ"ל כרבי יהודה. דה"ל למימני מט' שעות ומחצה ולמעלה ס"ל מן המנחה ולמעלה כדתניא בהסיא קמייתא: **תמר מרימר.** לאו משבשתא היא: **חלא קשיא.** הך בריימתא בתרייתא דקתני ט' מט' ולמעלה חלמא סמוך למנחה טפי משבתות דנקט הכא סמוך למנחה טפי מערבי פסחים ויו"ט: **חלא מחוורתא הרך הוא.** לרבי יוסי אינטריך ומן המנחה דקתני הך בריימתא סמוך למנחה קחשיב: **מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו.** הא דל"ר יהודה הלכה כרבי יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בערב הפסח להפסקה הוא דפליג דאם התחיל לאכול קודם בערב הפסח אינו מפסיק אבל מתחיל מודה ר' יוסי לחסור ומתניתין בהתחלה לרבי יוסי אינטריך דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח לאין מתחילין: **דתניא.** דבהפסקה נמי פליגי: **אין הלכה כרבי יהודה.** דתמר מפסיקין במשמע עקימת שולחן: **ולא כרבי יוסי.** דתמר אין מפסיקין כלל: **חלא פורס מפה.** על השולחן ומקדש היום ומחר ואוכל ושותה:

רבינו חננאל

דילמא משבשתא היא א"ל מרימר ואיתימא רב יימר אנא איקלעי לפירקיה דרב פנחס בריה דרב אמי וקם תנא ותני קמיה וקיבלה מיניה אי הכי קשיא אלא מחוורתא כדרב הונא ולרב הונא מי ניחא והאמר רבי ירמיה א"ר יוחנן ואיתימא א"ר אבהו א"ר יוסי בר רבי חנינא הלכה כר' יהודה בערב הפסח והלכה כר' יוסי בע"ש הלכה כר' יהודה בערב הפסח [מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו לא הלכה מכלל דפליגי בהפסקה דתניא מפסיקין לשבתות דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אין מפסיקין ומעשה ברשב"ג [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום א"ל רשב"ג לרבי יוסי ברבי רצונך נפסיק וניחוש לדברי יהודה חבירנו אמר לו בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני הגם לבבוש את המלכה עמי בבית א"ל א"כ לא נפסיק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות אמרו לא זו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא א"פורס מפה ומקדש איני והא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש כך

במקום עקירת שולחן לרבי יהודה: **רבי יוסי אומר אין מפסיקין.** וגומר כל הסעודה ומברך ברכת המזון ואח"כ מקדש כדמוכח בבריימתא דלקמן (דף קב.) משמע לאין לריך לעשות סעודה[ד] לשם שבת[ה] דאי לריך מה לו להמתין יפסיק מיד וא"ת ואין יעשו קידוש בלא סעודה הלא אין קידוש אלא במקום סעודה וי"ל דמשיב קידוש במקום סעודה עושה קידוש ואומר סעודה עושה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתיה דרבי יוסי ומוכיר של שבת שבכרכת המזון ומיהו קשה לר' יוסי אף יעשו ד' כוסות כיון שלא יקדשו אלא אחר ברכת המזון ולא יעשו כוסות אחרת וי"ל דיעשו ד' כוסות שלא כסדר הגרילין לעשות כוס ברכת המזון תחלה ותחריו כוס של קידוש ויבדוק ותחריו כוס שלישי לשם בתפנה ותחריו כוס רביעי שלו: **אין מפסיקין.** בהתחילו בהיתר דבהתחילו בהיתר אין נראין כמפסיקין כלל. **רבי יוסי** אומר אין מפסיקין. בתוספתא גרס ר' יוסי דמפסיקין היינו בשאין מוזג ר' יוסי דמפסיקין ולרבי יהודה נמי דמפסיקין היינו בשכבר קידש היום כדמוכח בעובדא דמייתי דקתני וקידש עליהם היום אבל הגיע שעת מנחה אין מפסיקין והלכה כרבי יוסי ובערבי שבתות וי"ט אפי' רבי יוסי מודה דאין מתחילין אפילו בערב הפסח לאין מתחילין מכלל דאיכא בינייהו ואי ר' יוסי הלכה כר' יוסי לרבי יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי בערבי שבתות ובערבי ימים טובים. אוקימנה להפסקה, והניא מפסיקין לשבת, ונוקרין את השלחן ומקדשין ומברכין ברכת המזון. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אין מפסיקין, אלא גומרין סעודתן ומברכין ברכת המזון ואחר כך מקדשין. ומעשה ברבן גמליאל ור' יוסי ור' יהודה שהיו מסובין בעכו וכו' עד לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי. אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא פורס מפה ומקדש.

ו א מי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה יב סמנ עשין כט עוש"ע תרי"ח סימן רעג סעיף ד:

ק. **דילמא** משבשתא היא. וכריימתא קמייתא דקתני מן המנחה ולמעלה היא עיקר משום לתלידים אחיל ממני' ככולי עלמא[ז]:

ס"ג **והאמר** ר' ירמיה א"ר יוחנן **ואיתימא רבי אבהו** א"ר **יוסי בר' חנינא.** ולא גרם רבי יוחנן ל"ר מכאן לרבי אבהו תלמידיה דר' יוחנן הוה: **מכלל** דפליגי בהפסקה בדתניא.

לא גרם לתניא דהא בבריימתא לא פליגי בהפסקה דסתם מלא לתניא גרם ומייתי כי סיפי דפליגי בהפסקה דשמא הכי קיס ליה דפליגי נמי בהפסקה דסתם ומוכי רבינו יחיאל אמר דגרס לתניא[ט] ודייק מדקתני ר' יוסי אין מפסיקין ש"מ אפילו בערב הפסח לאין מתחילין דבע"ש שרי רבי יוסי אפי' להתחיל[ב] עוד נלמד לאמר לקמן (ד' קב.) בני חבורה שהיו מסובין וקדש כו' וקתני פלוגתא דר' יהודה ורבי יוסי והתם סתמא קתני וקיימ"ל כסתם דתניא: **מפסיקין לשבתות.** פי' בעקירת שולחן דלמוכח בסמוך

והייט אמברך ברכת המזון דלמתניתא לקמן (שם:) לחסון אומר עליו ברכת המזון והיו רגילין לסלק השולחן לפני ברכת המזון דלתמר בפרק [כיצד מברכין] (ברכות דף מב.) סילק לפני מלאכול ולכך קאמר בסמוך[ד] דבעי ר' יהודה לפסיקין עקימת שולחן ולספרים דגרסי לקמן לחסון אומר עליו קידוש היום ומני ברכת המזון היו עוקרין את השולחן לפני קידוש כדי להפסיק בלא לפסוק בקידוש עושה קודש לפי שאומר שהשבת קודש שם על ברכת המזון בלא שאומר שולחן לחינו אין קידוש לברכת המזון מדקאמר פורס מפה ומקדש הסתם מפה היא במקום עקירת שולחן דר' יהודה: **רבי יוסי אומר אין מפסיקין.** וגומר כל הסעודה ומברך ברכת המזון ואח"כ מקדש כדמוכח בבריימתא דלקמן (דף קב.) משמע לאין לריך לעשות סעודה[ד] לשם שבת[ה] דאי לריך מה לו להמתין יפסיק מיד וא"ת ואין יעשו קידוש בלא סעודה הלא אין קידוש אלא במקום סעודה עושה קידוש ואומר סעודה עושה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתיה דרבי יוסי ומוכיר של שבת שבכרכת המזון ומיהו קשה לר' יוסי אף יעשו ד' כוסות כיון שלא יקדשו אלא אחר ברכת המזון ולא יעשו כוסות אחרת וי"ל דיעשו ד' כוסות שלא כסדר הגרילין לעשות כוס ברכת המזון תחלה ותחריו כוס של קידוש ויבדוק ותחריו כוס שלישי לשם בתפנה ותחריו כוס רביעי שלו: **אין מפסיקין.** בהתחילו בהיתר דבהתחילו בהיתר אין נראין כמפסיקין כלל. **רבי יוסי** אומר אין מפסיקין. בתוספתא גרס ר' יוסי דמפסיקין היינו בשאין מוזג ר' יוסי דמפסיקין ולרבי יהודה נמי דמפסיקין היינו בשכבר קידש היום כדמוכח בעובדא דמייתי דקתני וקידש עליהם היום אבל הגיע שעת מנחה אין מפסיקין והלכה כרבי יוסי ובערבי שבתות וי"ט אפי' רבי יוסי מודה דאין מתחילין אפילו בערב הפסח לאין מתחילין מכלל דאיכא בינייהו ואי ר' יוסי הלכה כר' יוסי לרבי יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי בערבי שבתות ובערבי ימים טובים. אוקימנה להפסקה, והניא מפסיקין לשבת, ונוקרין את השלחן ומקדשין ומברכין ברכת המזון. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אין מפסיקין, אלא גומרין סעודתן ומברכין ברכת המזון ואחר כך מקדשין. ומעשה ברבן גמליאל ור' יוסי ור' יהודה שהיו מסובין בעכו וכו' עד לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי. אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא פורס מפה ומקדש.

תורה אור השלם

1. וְהָפַלְתָּ שָׁב מִגִּנַּת הַבִּיתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמַן נָפַל עַל הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הָמָן לְכִבּוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמָּדִי בַּבַּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ: אסתר ז ח

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה מפסיקין וכו' עד שתמצך לרי יהודה ל"ל ותיבת לפיכך נמחק:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מבלל. ורייק מדאסרינן אין מפסיקין כ"י אמר רבי' שרי ר"י אפ' לחתחיל. קצה לי הא קציית. הך בריימתא בתרייתא דקתני ט' מט' ולמעלה חלמא סמוך למנחה טפי משבתות דנקט הכא סמוך למנחה טפי מערבי פסחים ויו"ט: חלא מחוורתא הרך הוא. לרבי יוסי אינטריך ומן המנחה דקתני הך בריימתא סמוך למנחה קחשיב: מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו. הא דל"ר יהודה הלכה כרבי יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בערב הפסח להפסקה הוא דפליג דאם התחיל לאכול קודם בערב הפסח אינו מפסיק אבל מתחיל מודה ר' יוסי לחסור ומתניתין בהתחלה לרבי יוסי אינטריך דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח לאין מתחילין: דתניא. דבהפסקה נמי פליגי: אין הלכה כרבי יהודה. דתמר מפסיקין במשמע עקימת שולחן: ולא כרבי יוסי. דתמר אין מפסיקין כלל: חלא פורס מפה. על השולחן ומקדש היום ומחר ואוכל ושותה:

מוסף תוספות

א. אפי' כר' יהודה. תוס' שמ"ק. ב. כל שכן דאין מפסיקין. תוס' ר"פ. ג. גבי אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי. תוס' שמ"ק. ד. אחרת. שם. ה. ולשם פסח. שם. ו. ועשה דלכאורה משמע בשמעתין דשני מחלוקות הם, דפליגי בהתחלה ופליגי בהפסקה. תוס' ר"פ. ז. כדברי רבינו יחיאל. שם. ח. ר"ת. כלומר כיון שאחה כותב. שם.

תניא נמי הכי ושורין שאין מבריאין השלחן אלא אם כן קדש, ואם הביא פורס מפה ומקדש. רבה בר רב חנא איקלע לבי ריש גלותא פרס וקדש. וכן הלכתא. תאני חדא ושורין שמתחילין ומוקנמין לה קודם תשע שעות. אותם בני אדם שקדשו בבית הכנסת. אמר רב ידי קדוש יצאו ידי יין לא יצאו. ושמואל אמר

כך מפסיקין להבדלה. רב חיא ליה לקמן (ו) דלהבדלה מיהא קונעת ומפסיקין אין מפסיקין להבדלה בהבדלה פליג שמואל: **לאו** לעקירת שלחן. היינו ברכת המזון דכפריסת לעיל שהיו רגילין לנקוף שהיו לסב שולחנות קטנים שכל אחד אוכל על שולחנו והיו מסלקין מלפני כולם ולפ שלפני המברך ואחו מלפניו אוכל ואינו. מי גרסינן ושורין קאי מרבי יהודה ורבי יוסי דלפירש רשב"ם: **שאין מבריאין את השלחן אא"ב** מקדש. והא דאמר בכל כתבי (שבת דף קיח:) מצא שלחן ערוך מלפני טוב אומר כו' א לא קשה דערוך הוא במקום אחר לך אין מפסיקין אותו למקום פעודה עד אחר קידוש ועכשיו שלחנות שלנו אינם גדולים יותר מדאי וקשה להפסיק אחר קידוש שלא להפסיק כל כך אין קידוש למעודה אלו רגילין לפרוס מפה ולקדש ב והטעם מפורש בשלחנות (ג) כי אף

כך מפסיקין להבדלה מאי מפסיקין לאו לעקירת שולחן לא למפה רבה בר רב חנא איקלע לבי ריש גלותא איתיתא קמיה פרס מפה וקידש תניא נמי הכי (ושורין) שאין מבריאין את השולחן אלא אם כן קידש ואם הביא פורס מפה ומקדש תני חדא שורין שאין מתחילין ותניא אידך שורין שמתחילין בשלמא הא דתניא שורין שאין מתחילין משכחת לה בערב הפסח אלא הא דתניא שורין שמתחילין אימת אי נימא בערב שבת הא מיפלג פליגי לא קשיא כאן קודם תשעה כאן לאחר תשעה אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו ושמואל אמר

מביאין כו'. וכי פירושה רבה בר בר מתה מיקלע לבי ריש גלותא ולא היה מברך זכר למן שלא היה יכול לברך ידי קידוש יצאו. לפ על פי שלא שתו לא מעלמא ומלמטה ומן (ו) בינתים: יכול בשבתות (ו) ויו"ט וכיה טל מעלמעלה ומלמטה ומן (ו) בינתים: **ידי** קידוש יצאו. לפ על פי שלא שתו לא מעלמא ומלמטה ומן (ו) בינתים: לפלוגי אחד מהם כדמוכח בפוסק ומלקה דהלכה כשמואל דקי"ל (עירובין דף מ:) ולכתחלה צריך שיטעמו כולם ומלקה דהלכה כשמואל דקי"ל (עירובין דף מ:) ולכתחלה צריך שיטעמו כולם ומלקה דהלכה כשמואל לאחר מין קידוש אלא במקום סעודה ופ"ג דבעלמא (ו) הלכה כרב ומיהו הכא דהוה קידוש לסעודה ולא סעודה בפני עצמה ולא קידוש בפני עצמו אלא במקום סעודה ומקדש אסעודה לפיכך אפילו לא טעמו כלום יכולין לברך ברכת המזון על הכוס ולא עוד אלא אפילו לא היה שם כוס אלא שתו מן הקנקן יכולין לברך ברכת המזון על הקנקן ואפילו לא היה שם לא כוס ולא קנקן

יום שני יז אדר תשפ"א **פסחים דף ק**

דִּילְמָא מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא. אֲמַר לֵיהּ מָרִימָר וְאִיתֵּימָא רַב יֵימַר: אֲנָא אִיקְּלַעְתִּי לְפִירְקֵיהּ דְּרַב פִּנְחָס בְּרֵיהּ דְּרַב אַמֵּי וְקָם תָּנָא וְתָנֵי קַמֵּיהּ וְקַיְּבְלַהּ מִינֵּיהּ. אִי הָכִי קַשְׁיָא, אֶלָּא מְחַוְורְתָּא כִּדְרַב הוּנָא [התבאר בדף הקודם].

♦♦♦

שאלה על תשובת רב הונא שרבי יוסי שמתיר לאכול בערב שבת, מודה בערב פסח שאסור: הרי בברייתא אמרו שהלכה כרבי יהודה בערב פסח, ומוכח שגם בערב פסח יש מחלוקת ורבי יוסי מתיר

שואלת הגמרא: **וּלְרַב הוּנָא מִי נִיחָא, וְהָאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְאִיתֵּימָא אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּעֶרֶב שַׁבָּת.**

ומכך שאמרו **הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, מִכְּלָל דִּפְלִיג רַבִּי יוֹסֵי בְּתַרְוַיְיהוּ** - משמע מכך שרבי יוסי חלק גם על ערב פסח, וכיצד מבאר רב הונא שבערב פסח רבי יוסי אינו חולק על רבי יהודה והוא גם סובר שאסור לאכול בו סמוך למנחה.

תשובה: מה שאמרו 'הלכה כרבי יוסי' הוא בנידון אחר, על המתחיל בהיתר, ובאמצע סעודתו נכנסה שבת, האם צריך להפסיק

עונה הגמרא: **לָא,** מה שאמרו הלכה כרבי יהודה בערב פסח, אין להוציא מכך שרבי יוסי חולק ומתיר להתחיל לאכול בערב פסח מסמוך למנחה, אלא רבי יוסי אכן גם אוסר להתחיל באכילה בערב פסח מסמוך למנחה. ומה שאמרו **'הֲלָכָה** כרבי יהודה בערב פסח' **מִכְּלָל** - יש להוציא מכך **דִּפְלִיגִי בְּהַפְסָקָה** - שהם נחלקו לעניין מי שהתחיל לאכול בהיתר האם הוא צריך להפסיק, שלרבי יוסי אינו צריך להפסיק, ואם התחיל סעודה בערב שבת ונכנסה שבת יכול להמשיך ולאכול גם לאחר שחשיכה ובזה אמרו שהלכה כרבי יהודה שצריך להפסיק.

	רבי יהודה	רבי יוסי
ערב שבת	לא יאכל מסמוך למנחה ולמעלה	אוכל עד שתחשך
ערב פסח	לא יאכל מסמוך למנחה ולמעלה	לא יאכל מסמוך למנחה ולמעלה
אם התחיל בהיתר בערב שבת או בערב פסח, והחשיך היום	צריך להפסיק	לא צריך להפסיק וממשיך ואוכל בלילה את הסעודה שהתחיל בה בערב שבת או בערב פסח

[הברייתא בה נחלקו רבי יהודה (דעה א) ורבי יוסי (דעה ב) על המתחיל סעודתו בערב שבת, ובאמצע סעודתו החשיך היום, אם ממשיך בסעודתו או מפסיק]

דְּתַנְיָא, מַפְסִיקִין לְשַׁבָּתוֹת [אם התחיל בסעודתו וקידש עליו היום, צריך לעקור שולחנו ולברך ברכת המזון], **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.**

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין מַפְסִיקִין, אלא ממשיך בסעודתו.

וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, [וַרַבִּי יְהוּדָה], וְרַבִּי יוֹסֵי שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין בְּעֵבוֹ, וְקִדֵּשׁ עֲלֵיהֶם הַיּוֹם.

אֲמַר לֵיהּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי: רְצוֹנְךָ נַפְסִיק וְנֵיחוּשׁ לְדִבְרֵי יְהוּדָה חֲבֵירֵנוּ, שסובר שאף אם התחילו בהיתר, כיון שהחשיך היום ונכנסה שבת, צריכים להפסיק בסעודה.

אָמַר לוֹ רבי יוסי: **בְּכָל יוֹם וְיוֹם אַתָּה מְחַבֵּב דְּבָרָיו לְפָנֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְעַכְשָׁיו, אַתָּה מְחַבֵּב דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** [שאומר שצריך להפסיק] **בְּפָנַי, 'הֲגֵם לְכִבּוּשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת'.**

אֲמַר לֵיהּ רשב"ג: **אִם כֵּן לֹא נַפְסִיק, שֶׁמָּא יִרְאוּ תַּלְמִידִים וְיִקְבְּעוּ הֲלָכָה לְדוֹרוֹת,** שאחר שרבי יוסי מחה שלא יפסיקו, אם יכריעו כרבי יהודה ויפסיקו, יהיה הוכחה שכך הלכה שצריך להפסיק.

אָמְרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁקָּבְעוּ הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי [שאם התחיל בהיתר וקידש היום אין צריכים להפסיק].

◆◆◆

דעה ג': המתחיל סעודתו בערב שבת בהיתר, ובאמצע סעודתו החשיך היום, פורס מפה ומקדש וממשיך באכילתו

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין הֲלָכָה לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה, שאמר שאף אם התחיל לאכול בהיתר, צריך להפסיק סעודתו, ולברך ברכת המזון,

וְלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי, שסובר שיכול להמשיך בסעודתו אף לאחר שחשיכה,

אֶלָּא פּוֹרֵס מַפָּה על השולחן, **וּמְקַדֵּשׁ** היום, ואחר כך ממשיך לאכול.

שואלת הגמרא: **אִינִי** - האמנם, **וְהָא אָמַר רַב תַּחְלִיפָא בַּר אַבְדִּימִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּשֵׁם שֶׁמַּפְסִיקִין לְקִידּוּשׁ** - אם היו אוכלים בערב שבת ונכנסה שבת, מפסיקים בסעודתם, [עמוד ב] **כָּךְ מַפְסִיקִין לַהַבְדָּלָה** - אם היו אוכלים בשבת והגיע מוצאי שבת, מפסיקים בסעודתם,

מַאי מַפְסִיקִין, לָאו לַעֲקִירַת שׁוּלְחָן - אין הכונה אלא שצריך לעקור את השולחן ולהפסיק בסעודה ולברך ברכת המזון. וקשה על מה ששמואל עצמו אמר שרק פורס מפה, ולא צריך להפסיק את הסעודה ולברך ברכת המזון.

עונה הגמרא: **לָא, לְמַפָּה** - כוונת שמואל לומר שכשם שלגבי קידוש אם אוחז באמצע סעודה בכניסת השבת צריך לפרוס מפה ולקדש. כך הדין גם בהבדלה אם אוחז באמצע הסעודה בשבת צריך לפרוס מפה ולהבדיל.

מעשה רב, ובריתא שפורס מפה ומקדש

רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אֵיקְּלַע לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא, אַיְיתוּ תַּכָּא קַמֵּיהּ, והיו מסובין על השולחן בערב שבת, וקידש עליהן היום, **פָּרַס מַפָּה וְקִידֵּשׁ.**

תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, (וְשָׁוִין) שֶׁאֵין מְבִיאִין אֶת הַשּׁוּלְחָן [לאכול משקדש היום] **אֶלָּא אִם כֵּן קִידֵּשׁ, וְאִם הֵבִיא** קודם לכן, ובאמצע הסעודה קידש היום, **פּוֹרֵס מַפָּה, וּמְקַדֵּשׁ.**

יישוב סתירה בברייתות

תָּנֵי חֲדָא, שָׁוִין שֶׁאֵין מַתְחִילִין.

וְתַנְיָא אִידַּךְ, שָׁוִין שֶׁמַּתְחִילִין.

בְּשְׁלָמָא הָא דְּתַנְיָא שָׁוִין שֶׁאֵין מַתְחִילִין, מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, שכאמור בין לרבי יוסי ובין לרבי יהודה בערב פסח אסור להתחיל בסעודתם מסמוך למנחה. (כתירוצו של רב הונא לעיל).

אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא שָׁוִין שֶׁמַּתְחִילִין, אֵימַת, אִי נִימָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, הָא מִיפְּלָג פְּלִיגִי - אם נאמר בערב שבת, הרי רבי יוסי ורבי יהודה נחלקו לגבי ערב שבת אם מותר להתחיל בסעודה.

עונה הגמרא: **לָא קַשְׁיָא, כָּאן** [מה ששנינו: שוין שמתחילין], מדובר **קוֹדֶם תִּשְׁעָה,** שאינו סמוך למנחה, ולכולי עלמא מותר להתחיל בסעודה. **כָּאן** [ומה ששנינו שוין שאין מתחילין], מדובר בערב פסח **לְאַחַר תִּשְׁעָה,** שהוא סמוך למנחה ולכולי עלמא אין מתחילין.

◆◆◆

אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּידְּשׁוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אָמַר רַב יְדֵי יַיִן לֹא יָצְאוּ יְדֵי קִידּוּשׁ יָצְאוּ וּשְׁמוּאֵל אָמַר [יתבאר בדף הבא].

קידוש לגלג במקום סעודה. ומסקינן קידוש לגלג במקום סעודה מסוה ממקום למקום. מצית לעלויי לך לריך למחזר ולקדש מס קידש שכח בבית ולכך לכתוב בעלויה: **דילמא מיפעקרא לכו שרגא.** ולגלג ואפילו לחם הלוכיים ליתן אלא לכילה בקידוש דהכא לא נפקימו ידי קידוש (ביומו) דמין קידוש כוי: **לל מילי דמר.** רבה: **לחומרי דרב סוה עבוד.** כך מהני תלת לעבידי לקולא כשמואל: **לקולי דרב.** כגון קידוש לא עבוד: ס"ג **ורבי יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו.** שהבילו לו יין מחבית אחרת: ג"ל

רשב"ם

אף ידי קידוש לא יצאו. לכפרשיון טעמייה לקמיה מין קידוש לגלג במקום סעודה לכתיב (שמות נה) וקלסת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קלייה לקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא. לי נמי סבכת היא מלסיקצא קידוש על היין כדמיתי לקמן (דף קו.) וזוכרהו על היין מסמע על היין שבשעת סעודה הוקבע לקשיב: **אין קידוש לגלג במקום סעודה.** ומס קידש ולא טעד בתוכו מקום לו יפא ידי קידוש: **ס"מ.** לשין קידוש לגלג במקום סעודה לגלג מצית לבא לאחוי ולקבל: **דילמא מיפעקרא ליה שרגא.** נפל הגר וכבה קודם שלכל: **לני גגיה דרבה בריה.** בית תופא בנו שהיו שם גרות תולבין בבים המשתה: **מר.** רבה: **כי הוה מקדש.** ואנו רואין שיינו ליעבור משם ולילך לביתו: **דילמא מיפעקרא לכו שרגא.** ולא אבלו ואפי' לאחר שלכל בילוכין בקידוש דהכא לא נפקימו ידי קידוש כוי: **לל מילי דמר.** רבה: **מפירין מצגר לגבי.** מתירין ליצית של עלית זו ומוסיין תוסס לעלית אחרת: **מדליקין.** מגר מעוכה לגר אחרת של מעוכה ס"ל להדליק בגר אחרת של מעוכה: **ואלכה כר"ש בגרירה.** גורר לדם מעוכה לפי שהוא לח ומקבל כוי דדבר שאין מתכוין אלא שהוא מלאכה גמורה: **ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא ומספסל שלא יתכוין לעשות חריץ.** ואין עבד בהא בשבואל, ואסיקינן בחומרי דרב עביד כותיה הלכך"ל לא עביד, והכא מיקל הוא.

אף ידי קידוש לא יצאו. לשין קידוש לגלג במקום סעודה מסוה לכתיב בה עונג. כלומר במקום קריאת קידוש סס תהא עונג:

ולשמואל למה לי לקדושי בבי בנישתא. נרב לריך לקדושי בבי כניסתא לחוקיה כל לאוקה שאין להס בני בית שלא יטרחו לקדש בבניסה:

דאבלו ושתו וגנו בבי בנישתא. ס"ג והא אמרי' בפ' בני העיר (מגילה דף כח.) בתי כנסיות אין אוכלין בהן ואין שותין בהן מע"ג דאכילה ושתיה של מלוה מותר בתי כנסיות היינו שאין אוכלים שם בקידוש סס המזון וגם עכשיו נוהגין לשתות כוס הבדלה ובריח מילה מ"מ שהיה של מלוה ושינה אסור ואפי' בשל בגל אין אוכלין בהן דקאמר התס[ה] רבינא ורב אשי בר אהבה שלא היו רוצים ליכנס בבית הכנסת מפני הגשמים אי לאו הכי אפי' בשל בגל ושינה אסור דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל המתפלל בבית הכנסת אין רואין אותו פנים של שכינה שנאמר (ישעיהו נו) כי אקרא ולא עונה עוד מלמד שהקב"ה מקדים תפלתן של צדיקים לפני תפלתן של אבות השלום ואי אפשר לומר שהקב"ה מתפלל שהרי אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כל המתפלל תפלה של חבירו בשעת צרתו הוא נענה תחלה ואחר כך תפלתו שנאמר (איוב מב) ויהוה שב את שבות איוב בפלגי לבי גגניה דרבה בריה דרבה הוה קא מקדש אמר להו לגבי ביתו ושמואל למה לי לקדושי בבי בנישתא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי בנישתא ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל [ב]אין קידוש אלא במקום סעודה סבור מינה הני מילי מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא אמר להו רב ענן בר תחליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דרב הונא קדיש [ג]ואיתעקרא ליה שרגא ועיילי ליה למניה לבי גגניה דרבה בריה דהוה שרגא וקדיש וטעים מידי אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה איני [ד]והאמר אביי כל מילי דמר הוה עביד כרב לבר מהני תלת דעביד בשמואל [ה]מתירין מבגד לבגד [ו]ומדליקין מנר לנר והלכה כר"ש בגרירה [ז]ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא ומספסל שלא יתכוין לעשות חריץ בחומרי דרב הוה עביד בקולי דרב לא הוה עביד ור' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן למעיטיה דא"ר חנין בר אביי א"ר פרת אמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד אף ידי קידוש לא יצאו אלא לרב דאמר כל מילי דמר הוה עביד כרב לבר מהני תלת דעביד בשמואל אבל בשמואל לא עביד הכי דאמר שמואל [ב]אין קידוש אלא במקום סעודה סבור מינה הני מילי מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא אמר להו רב ענן בר תחליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דרב הונא קדיש [ג]ואיתעקרא ליה שרגא ועיילי ליה למניה לבי גגניה דרבה בריה דהוה שרגא וקדיש וטעים מידי אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה איני [ד]והאמר אביי כל מילי דמר הוה עביד כרב לבר מהני תלת דעביד בשמואל [ה]מתירין מבגד לבגד [ו]ומדליקין מנר לנר והלכה כר"ש בגרירה [ז]ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא ומספסל שלא יתכוין לעשות חריץ בחומרי דרב הוה עביד בקולי דרב לא הוה עביד ור' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן למעיטיה דא"ר חנין בר אביי א"ר פרת אמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד

קידוש לגלג במקום סעודה. ומס קידש ולא טעד בתוכו מקום לו יפא ידי קידוש: **ממקום למקום.** מצית לעלויי לך לריך למחזר ולקדש מס קידש שכח בבית ולכך לכתוב בעלויה: **דילמא מיפעקרא לכו שרגא.** ולגלג ואפילו לחם הלוכיים ליתן אלא לכילה בקידוש דהכא לא נפקימו ידי קידוש (ביומו) דמין קידוש כוי: **לל מילי דמר.** רבה: **לחומרי דרב סוה עבוד.** כך מהני תלת לעבידי לקולא כשמואל: **לקולי דרב.** כגון קידוש לא עבוד: ס"ג **ורבי יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו.** שהבילו לו יין מחבית אחרת: ג"ל

רשב"ם

אף ידי קידוש לא יצאו. לכפרשיון טעמייה לקמיה מין קידוש לגלג במקום סעודה לכתיב (שמות נה) וקלסת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קלייה לקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא. לי נמי סבכת היא מלסיקצא קידוש על היין כדמיתי לקמן (דף קו.) וזוכרהו על היין מסמע על היין שבשעת סעודה הוקבע לקשיב: **אין קידוש לגלג במקום סעודה.** ומס קידש ולא טעד בתוכו מקום לו יפא ידי קידוש: **ס"מ.** לשין קידוש לגלג במקום סעודה לגלג מצית לבא לאחוי ולקבל: **דילמא מיפעקרא ליה שרגא.** נפל הגר וכבה קודם שלכל: **לני גגיה דרבה בריה.** בית תופא בנו שהיו שם גרות תולבין בבים המשתה: **מר.** רבה: **כי הוה מקדש.** ואנו רואין שיינו ליעבור משם ולילך לביתו: **דילמא מיפעקרא לכו שרגא.** ולא אבלו ואפי' לאחר שלכל בילוכין בקידוש דהכא לא נפקימו ידי קידוש כוי: **לל מילי דמר.** רבה: **מפירין מצגר לגבי.** מתירין ליצית של עלית זו ומוסיין תוסס לעלית אחרת: **מדליקין.** מגר מעוכה לגר אחרת של מעוכה ס"ל להדליק בגר אחרת של מעוכה: **ואלכה כר"ש בגרירה.** גורר לדם מעוכה לפי שהוא לח ומקבל כוי דדבר שאין מתכוין אלא שהוא מלאכה גמורה: **ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא ומספסל שלא יתכוין לעשות חריץ.** ואין עבד בהא בשבואל, ואסיקינן בחומרי דרב עביד כותיה הלכך"ל לא עביד, והכא מיקל הוא.

הגהות הב"ח

(ה) רשב"ם ד"ה ולכלכה כ"ס וכו' כשמואל לקולא בקולי דרב כגון קידוש לא עבוד ופ"ג בתמלי דטעה בב"ש ל"ל ומיכא כתחומיה נמחק: (ו) תוס' ד"ה ורבי יוחנן וכו' כפרשיות לעיל. ג"כ בתמני' כ"ה בן יפחתו:

מוסף רש"י

כל מילי דמר. רבה בר נחמני (שבת כב.). מתירין מבגד לבגד. לכיטיל ביצים מעלים יפן בעלים חדש ומכמות (שם:) מפרש טעמא דמלך למקר (שבת כב.). **מנר לנר.** למנרה (שם). **והלכה כר"ש בגרירה.** לשמר דבר שאין מתכוין מותר ולא מלבה לקעביד חריץ והוי מלבה לחומרא אי נמי, ומשום הילכלמא כרב פלילתי' בהילכ' מלא. נקעקעו גבי סלדי (שם).

מוסף תוספות

א. [ו]יעשו מהן מה שירצו לבד מקלות ראש. תוס' ד"ה ג: אבל בישובן אין תנאי מועיל. תוס' ד"ה. ב. ואיידי דשייכן לבי בנישתא. תוס' ד"ה. ג. דמשמע אפי' בבית אחת. שם. ד. ומספקא היה מברך על כל אחד שמא משובח הוא. תוס' ברכות מברך. ה. והכוב לדידיה והמטבל לאחריני. תוס' ד"ה. ו. ולכן נתקנה על היין שהוא אדום כמו דם ועוד זכר לבצירת כרמיהן. שם.

רבינו חננאל

אפי' ידי קדוש לא יצאו, אלא צריך לקדש בביתו ולכתף נמי בורא פרי הגפן. ורב מאחר שיצא ידי חובתו בבית הכנסת למה ליה למהדר לקדושי בביתיה. ואמרינן להוציא בית ביתו. ושמואל מאחר שאין אדם יוצא בקידוש של בית הכנסת למה ליה לקדושי בכנסת. ואמרינן לאפוקי אורחין דאכלי בכנישתא. וקיימא לן בהא דשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה. **סברי** מינה הני מילי מבית לבית, אבל מפנה לפנה בחד ביתא לא. ואסיקנא דשמואל אפי' מאנעא לאינעא הוה הדר מקדש. ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה, דרב הונא קדיש ואיתעקר שרגא, בעא למיכל אתעקר שרגא, עילוה למאני לבי גגניה דרבה בריה, וקדיש ואכיל. ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה, דאמר (רב הונא) [אביי] כי הוינן בי מר הוה מקדש והוה אמר לן טעימו מידי הכא דילמא אדאזליתו לאושפיזכו אתעקרא לכו שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה. איני והאמר אביי כל מילי דמר, דהוא רבה בר נחמני רבה. עביד כרב. בר מהני תלת דעביד בשמואל, מתירין הציצית מבגד לבגד, ותולין אותו לבגד אחר. ומדליקין מנר לנר, של חנוכה. והלכה כר' שמעון בגרירה, דתניא[א] גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואין עבד בהא בשמואל, ואסיקינן בחומרי דרב עביד כותיה הלכתא לא עביד, והכא מילתא הוא.

עין משפט נר מצוה

ז א מי' פ"ט מהלכות שבת הלכה ח סמג עשין כט לאוין ש"ו ח"ת סימן רסט:

ח ב מי' ש"ו מהלכות שבת ה"ט סימן רעג סעיף ג:

ט ג שם סעיף (ב) [ד]:

י ד מי' ש"ו מהלכות שבת הלכה יג סמג עשין כו לאוין ש"ו ח"ת סימן טו סעיף ג:

יא ה מי' ש"ד מהלכות מעטה הלכה ט סמג עשין ס טור ש"ו ח"ת סימן שלג סעיף ג:

יב ו מי' ש"ו מהלכות שבת הלכה ה סמג גאוין שם טוש"ע ח"ת סימן שלג סעיף ג:

אלא בדברים שאין מעונין ברכה לאחריהם במקומן. פירש רש"י
כגון מיס ופיכות שאין ניכרין מחמיכס ברכה חשובה מעין
שלש ומפ"ט מ"ש לברך במקומן הלכך מעמידתו זו היא גמר סעודתו
והך סעודה מחמיכי היא וניכר לברך בתמלה מאל דברים המעונין
ברכה למחייכים במקומן כגון יין וכל
ז' מינין לניכעא קמא הדל והא דתנן
בברכות (דף נ"ג.) מי שאכל ובשכח ולא
ניכר לכתחלה ניכר לברך במקומו
ככל ז' מינים מיניכי ברכיית למחיכי
כמקום לא גרסינן לשמות יין מדמדקדק
הגמ' לחיכי בדברים המעונים ברכה
למחייכים במקומן מדקתני עקרו ולא
ניכר מדקתני יין שהוא מז' מינין אבל
בשייכ בתרייתא לתניא כוותיס דרב חסדא
גרסי' יין ומיהו קשה לפי' הוס יין
בכלל בדברים המעונין ברכה למחייכין
במקומן ש"כ מחמי מיקמיה ר' יוחנן
לעיל דרבי יוחנן מחיכי ניין לחמאי
דקאמר ר' יוחנן לף ידי יין נמי יצאו
קאמר ומזה ר' יוחנן לטעמיה דאמר
מיעוט מקום ש"ל לברך [א] ובכייע"ה מחיכי
בדברים שאין מעונין ברכה למחייכים
במקומן ועוד דש"כ פליג רב חסדא
[ב] אכל ושמוחל דאמרי לעיל ידי יין
לא יצאו ולכאורה משמע דלא פליג
אלא עם רב שמת [ג] עוד קשה לאמר
בירושלמי ס"פ כילד מברכין היס
אוכל ממוחס בל מאכל ופא ולא ז'
מינים בברכה לניכר אלמא ז'
מינין נמי מיעוט מקום ניכר לניכר
ודוחק לומר לחמיכי כרב שמת שאין
אלכה כמותו לכך נראה דיין וכל ז'
מינין לא הוו בכלל דברים המעונין
ברכה למחייכים במקומן אלא פת וכל
מיני פת מברכין עליו המוציא או
שמת כל מיני מזונות שיש בהם מס'
מינין הוו בכלל דברים המעונין ברכה
למחייכין במקומן [ד] ולהאי פי' נמי לא
גרסינן בברייתא דבסמוך לשמות יין
ולא בלחמיכי כוותיס דרב חסדא דפת
אף בס' מינין מיירי מדקתני עקרו וכן
הלכה בכל דבר חוץ מפת ומיני מזונות
שהם מחמשת מינין ש"ל ברכה
למחייכים במקומן ומיעוט מקום ניכר
לנכך בהם ומיעוט מקום היינו אפי' בחד בית כמו מגיגרא לגרעא או
מחדל לניא אבל אפילו בפירוסיס שם הלך בממלא
סעודה למקום אחר יכול לשמות יין או מיס בלא ברכה לניין שהוא
בתוך הסעודה לניכעיה קמא הדל: **בשחן יוצאין מעונין ברכה
למפרע כו'.** מתמי היכי לחיכי היכא הלכה לך מני שיכך ברכה
המוציא בלא לניך שיכך ברכה המזון וש"כ הא לחמי לקמן (דף קנ.:)
ניין לחמי הב ומיכך לחמך לכו למיכמי ניינו עד שיכך ברכה ש"ל
וכן מתמי בניכל מבלכין (בכורות דף מב:) דקתני רבה ורבי זירא הוו
מלני סליקו תבא מקמייהו מיתי להו ריפתא רבה אכל ורבי זירא לא
אכל ש"ל לא שבר לה מר סליק אסור מלמלול ש"ל אמת מתבא דניס
גזוחא מתיכא ואשתא אם לא היה ניך לברך בתמ"ז למה לי אכל [ה]
ויש לחמות לחולמו מאכל היה מעורב בו לחם והיה לו טורח ליטול ידיו
ולברך המוציא והא דקתמר הכא טעונין ברכה למפרע [ו] היינו משום שמא
יסהו מלמזון עד שיגיענו ומ"ל לא יוכלו לברך בתמ"ז כדתמר בלילו
דברים (שם דף נ"ג.) ומיהו אם יפלו ולא ניכרו למפרע כשיחזרו לא
יברכו רק ברכת המוציא ותבא לחם לעולם טעונין ברכה למפרע אמאי
ניעטקינן לשמעינן כשהן מוחזין למברכין ברכה לכתחלה פשיטא
ניין לעולם מברכין למפרע והא דתמר בשמעתין שיעור מקום ניניך
לברך ניכא לתרוצי הכי דרבי יוחנן קמתמר שיעור מקום שיעור ניניך
לברך בתמלה ועוד יש לומר דרבי יוחנן סבר כרבי יהודה דאמר בפרק
בתרא (דף קכ.) שיעור מקום שיעור ניניך לברך אחר כל דבר שהוא
לפרס ביניו יותר מן הבריית ועוד יש לומר דרבי יוחנן סבר כרבי
מקום שיעור ניניך לברך אחר כל דבר שהוא לפרס ביניו יותר מן
הבריית שהקשה לרבי יוחנן דבכל מקום קאמר רבי יוחנן שיעור

המקדשים בבית הכנסת, דעה א (רב): יוצאים ידי חובת קידוש. ואינם נפטרים בברכת הגפן לשתות יין בביתם

אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּידְּשׁוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,

אָמַר רַב: יְדֵי יַיִן לֹא יָצְאוּ - אם הם רוצים לשתות יין בביתם, צריכים הם לברך על היין 'בורא פרי הגפן', ואינם יוצאים ידי חובה במה שבירכו בבית הכנסת, כיון שעקרו ממקומם.

אבל **יְדֵי קִידּוּשׁ יָצְאוּ,** אף שאינם סועדים בבית הכנסת אלא בביתם, שיוצאים ידי חובת קידוש אף שאינו במקום סעודה.

דעה ב (שמואל): אף לא יוצאים ידי חובת קידוש

וּשְׁמוּאֵל אָמַר: (דף קא) **אַף יְדֵי קִידּוּשׁ לֹא יָצְאוּ,** היות ואינם סועדים בבית הכנסת, ואין קידוש אלא במקום סעודה.

[ביאור בדעת רב:]

שואלת הגמרא: **אֶלָּא לְרַב לָמָּה לֵיהּ לְקַדּוֹשֵׁי בְּבֵיתֵיהּ** - אלא לשיטת רב למה צריך לקדש בביתו, הרי כבר יצא ידי חובת קידוש.

מבארת הגמרא: **כְּדֵי לְהוֹצִיא בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ.**

[ביאור בדעת שמואל:]

שואלת הגמרא: **וּשְׁמוּאֵל לָמָּה לִי לְקַדּוֹשֵׁי בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא** - אלא לשיטת שמואל למה צריך לקדש בבית הכנסת, הרי לא יוצא בזה ידי חובתו.

מבארת הגמרא: **לְאַפּוֹקֵי אוֹרְחִים יְדֵי חוֹבָתָן** - להוציא אורחים ידי חובתם, **דְּאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְגָנוּ בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא** - שהם אוכלים ושותים וישנים בבית הכנסת, וממילא הקידוש שלהם הוא במקום סעודה.

◆◆◆

'שמואל' לשיטתו שסובר 'אין קידוש אלא במקום סעודה'

וְאַזְדָּא שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ - מה ששמואל אומר שאין יוצאים ידי חובת קידוש בבית הכנסת הוא לשיטתו, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין קִידּוּשׁ אֶלָּא בִּמְקוֹם סְעוּדָה** - ואם קידש ולא סעד לא יצא ידי קידוש.

שינוי ממקום למקום באותו בית

סְבוּר מִינַּהּ - בני הישיבה סברו שמה שאמרו שאין יוצא ידי חובת קידוש, אם אין סועד במקום שקידש, **הָנֵי מִילֵּי מִבַּיִת לְבַיִת** - אלו הדברים נאמרו רק אם מקדש בבית אחד, וסועד בבית אחר, **אֲבָל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּחַד בֵּיתָא לָא** - אבל אם קידש במקום אחד בבית זה, וסועד במקום אחר בבית, אין צריך לחזור ולקדש במקום שסועד.

אָמַר לְהוּ רַב עָנָן בַּר תַּחְלִיפָא לחכמי הישיבה: **זִימְנִין סַגִּיאִין הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** - פעמים רבות הייתי עומד לפני שמואל, **וְנָחֵית מֵאִיגַּרָא לְאַרְעָא וַהֲדַר מְקַדֵּשׁ** - וירד מהגג לבית (שהיה סועד בבית) ואחר כך היה מקדש, ומוכח ששמואל סובר שאם הולך ממקום למקום באותו בית אין זה קידוש במקום סעודה, ולכן ירד ועשה גם את הקידוש בבית.

דעת רב הונא כשמואל שאין קידוש אלא במקום סעודה

וְאַף רַב הוּנָא סָבַר אֵין קִידּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה,

דְּרַב הוּנָא קַדֵּישׁ וְאִיתְעַקַּר לֵיהּ שָׁרְגָא - שרב הונא עשה קידוש ונפל לו הנר ונכבה, **וְעַיֵּילִי לֵיהּ לְמָנֵיהּ לְבֵי גְּנֵיהּ דְּרַבָּה בְּרֵיהּ דַּהֲוָה שָׁרְגָא** - והכניסו לו את כליו לבית חופתו של רבה בנו ששם היו נרות דולקות, **וְקַדֵּישׁ וּטְעֵים מִידֵּי** - וחזר וקידש וטעם דבר מה.

ומכך שחזר וקידש כיון שבתחילה לא סעד במקום שקידש, **אַלְמָא קָסָבַר** - הרי מוכח שהוא סבר: **אֵין קִידּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה.**

דעת רבה כשמואל שאין קידוש אלא במקום סעודה

וְאַף רַבָּה סָבַר אֵין קִידּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה [כדעת שמואל],

דַּאֲמַר אַבָּיֵי: כִּי הֲוֵינָא בֵּי מָר - כאשר הייתי בבית אדוני רבה, **כִּי הֲוָה מְקַדֵּשׁ אֲמַר לַן טְעִימוּ מִידֵּי** - כאשר היה מקדש היה אומר: תטעמו דבר מה, **דִּילְמָא אַדְּאָזְלִיתוּ לְאוּשְׁפִּיזָא מִתְעַקַּר לְכוּ שָׁרְגָא וְלָא מְקַדֵּשׁ לְכוּ בְּבֵית אֲכִילָה** - שמא עד שתלכו לבית שאתם מתארחים בו, יתכבה לכם הנר ולא תוכלו לקדש בבית שתאכלו בו, **וּבְקִידּוּשָׁא דְּהָכָא לָא נָפְקִיתוּ** - ובקידוש שעשיתם כאן לא תצאו ידי חובה אם לא תאכלו, **דְּאֵין קִידּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה.**

[שאלה: הרי רבה נהג בכל דבריו (חוץ מג' דברים) כרב]

שואלת הגמרא: **אִינִי, וְהָאָמַר אַבָּיֵי: כֹּל מִילֵּי דְּמָר** [כל דבריו של רבה], **הֲוָה עָבֵיד** [היה עושה] **כְּרַב,**

לְבַר מֵהָנֵי תְּלָת דְּעָבֵיד - חוץ מג' דברים אלו שהיה עושה **כִּשְׁמוּאֵל,**

[א':] **מַתִּירִין** חוטי ציצית **מִבֶּגֶד לְבֶגֶד,** ואין בזה ביזוי מצוה שמוריד את חוטי הציצית מהבגד הראשון. [ב':] **וּמַדְלִיקִין** נרות חנוכה **מִנֵּר לְנֵר,** ואין זה מבזה את הנר הראשון. [ג':] **וַהֲלָכָה כְּרִבִּי שִׁמְעוֹן בִּגְרִירָה, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה כִּסֵּא וְסַפְסָל בַּשַּׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת חָרִיץ** [כיון שהוא דבר שאינו מתכוין, במקום שאינו 'פסיק רישיה'].

ואם כן קשה כיצד מבואר כאן שרבה הכריע כשמואל שאין קידוש אלא במקום סעודה, ולא כרב שסובר שיש קידוש שלא במקום סעודה.

[תשובה: רבה נהג כרב לחומרא, ולא לקולא]

עונה הגמרא: **כְּחוּמְרֵי דְּרַב הֲוָה עָבֵיד** - רבה היה נוהג בכל ענייניו כרב, במה שנוגע לחומרא (חוץ מג' הדברים הנ"ל שלא החמיר בהם כדעת רב), אבל **כְּקוּלֵּי דְּרַב לָא הֲוָה עָבֵיד** - אבל

רבה לא היה נוהג כרב בדברים שרב מקיל בהם, וממילא מבואר שרבה לא נהג לקולא לקדש שלא במקום סעודה.

◆◆◆

המקדשים בבית הכנסת, דעה ג: יוצאים ידי חובת קידוש. ואף נפטרים בברכת הגפן לשתות יין בביתם

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: המקדשים בבית הכנסת, **אַף יְדֵי יַיִן נָמֵי יָצְאוּ** - ויכולים לשתות יין בביתם על סמך ברכת הגפן שבירכו בבית הכנסת.

וְאַזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ - ורבי יוחנן הולך בזה לשיטתו, **דְּאָמַר רַבִּי חָנִין בַּר אַבָּיֵי אָמַר רַבִּי פְּדָת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֶחָד שִׁינּוּי יַיִן** - מי שבירך על יין בחבית אחת, והביאו לו יין מחבית אחרת, [עמוד ב] **וְאֶחָד שִׁינּוּי מָקוֹם** - מי שבירך על יין במקום אחד, והלך למקום אחר, **אֵין צָרִיךְ** לחזור **וּלְבָרֵךְ.**

פירכא מברייתא על שיטת רבי יוחנן

מֵיתִיבִי, שִׁינּוּי מָקוֹם - מי שבירך על יין במקום אחד, והלך למקום אחר, **צָרִיךְ לְבָרֵךְ** על היין ששותה במקום השני.

שִׁינּוּי יַיִן - מי שבירך על יין בחבית אחת, והביאו לו יין מחבית אחרת, **אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ** על היין השני.

תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, תְּיוּבְתָּא, שמפורש בברייתא שבשינוי מקום צריך לחזור ולברך.

◆◆◆

שינוי ממקום למקום באותו בית, אינו נחשב 'שינוי מקום'

יָתֵיב רַב אִידִי בַּר אָבִין קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, וְיָתֵיב רַב חִסְדָּא וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא: הָא דְּאָמְרַתְּ שִׁינּוּי מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרֵךְ, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מִבַּיִת לְבַיִת, אֲבָל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם [באותו בית, כגון שבירך בבית ורוצה להמשיך לשתות בעליה] **לָא** - אינו נחשב שינוי מקום.

אָמַר לֵיהּ רַב אִידִי בַּר אָבִין: הָכִי תְּנֵינָא לֵיהּ בְּמַתְנִיתָא דְּבֵי רַב הֵינָנָא, וְאָמְרִי לֵיהּ בְּמַתְנִיתָא דְּבֵי בַּר הֵינַק כְּווֹתָיךְ - כך שנינו בברייתא שנשנתנה בבית מדרשו של רב הינק, ויש אומרים בבית מדרשו של בר הינק כדבריך ששינוי מקום באותו בית אינו נחשב שינוי.

שואלת הגמרא: **וְאֶלָּא רַב הוּנָא מַתְנִיתָא קָא מַשְׁמַע לַן** - כיון שזו ברייתא מפורשת, וכי רב הונא בא ללמדינו דברים המפורשים בברייתא.

עונה הגמרא: **רַב הוּנָא מַתְנִיתָא לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ** - רב הונא לא שמע ברייתא זו, ולכן הוצרך להשמיענו דין זה.

◆◆◆

רב חסדא: שינוי מקום צריך לברך רק בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם

וְתוּ יָתֵיב רַב חִסְדָּא וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ - ועוד ישב רב חסדא ואמר בשם עצמו:

הָא דְּאָמְרַתְּ שִׁינּוּי מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרֵךְ, לָא אֲמַרַן אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁאֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹמָן - כגון מים או פירות, שלא חייב לברך עליהם במקום שאכל, וממילא אם יוצא אינו צריך לחזור למקום שאכל כדי לברך, וממילא יציאתו נחשבת גמר האכילה. וצריך לברך עליה ברכה אחרונה, וכשחוזר ואוכל אין צריך לברך מחדש.

אֲבָל דְּבָרִים הַטְּעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹמָן - כגון שבעת המינים, שאם יצא מהמקום שאכל ולא בירך, צריך לחזור ולברך במקום שאכל, נמצא שאין יציאתו נחשבת גמר האכילה שהרי חייב לחזור למקום שאכל, ועל כן אם יצא **אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ** [כאשר יוצא] ברכה אחרונה, וכשחוזר ואוכל צריך לברך מחדש.

מַאי טַעְמָא - מה הטעם בזה, מפני **שֶׁלְּקִיבְעָא קָמָא הָדַר** - לקביעות הראשונה הוא חוזר, שהרי מחוייב לחזור למקום קביעותו הראשונה, וממילא ביציאתו לא גמר את סעודתו.

רב ששת: שינוי מקום צריך לברך אף בדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומם

וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - בין דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן, ובין דברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם, אם שינה מקומו, **צָרִיךְ** לחזור **וּלְבָרֵךְ.**

שאלה מברייתא על רב חסדא

מֵיתִיבִי, בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין לִשְׁתּוֹת, וְעָקְרוּ רַגְלֵיהֶן לָצֵאת לִקְרַאת חָתָן אוֹ לִקְרַאת כַּלָּה,

כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ - אינם צריכים לברך ברכה אחרונה על מה שאכלו, הואיל ועתידין לחזור.

כְּשֶׁהֵן חוֹזְרִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה - אינם צריכים לברך על מה שהם הולכים לאכול.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהִנִּיחוּ שָׁם [במקום שהתחילו לאכול בו] **זֵקֶן אוֹ חוֹלֶה,** ונמצא שלא נעקרה החבורה כולה ממקומה.

אֲבָל לֹא הִנִּיחוּ שָׁם לֹא זֵקֶן וְלֹא חוֹלֶה, כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין, טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ. כְּשֶׁהֵן חוֹזְרִין, טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה.

הגמרא מבארת את השאלה: **מִדְּקָתָנֵי עָקְרוּ רַגְלֵיהֶן, מִכְּלָל דִּבְדָבָרִים הַטְּעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹמָן עָסְקִינַן** - מתוך הלשון 'עקירות' משמע שמעיקר הדין היה עליהם לברך לפני שהם יוצאים, ומשום מהירות חתן וכלה הם 'נעקרו' ממקומם, ומוכח שמדובר בדברים הטעונים ברכה במקומם.

וְטַעְמָא [ורק מפני הטעם] **דְּהִנִּיחוּ שָׁם זֵקֶן אוֹ חוֹלֶה, הוּא דִּכְשֶׁהֵן יוֹצְאִין אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ, וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה,**

אֲבָל אם **לֹא הִנִּיחוּ שָׁם זֵקֶן אוֹ חוֹלֶה, כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ, וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה,**

קַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא שסובר שבדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אין צריך לברך כששינה מקומו, אפילו אם לא השאירו שם זקן או חולה.

תשובה: ברייתא זו היא דעת רבי יהודה וחכמים חולקים על כך

עונה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** (דף קב) **מַאן תַּנָּא עֲקִירוֹת** - מי שנה ברייתא זו שמבואר בה שאף בדברים הטעונין ברכה לאחריהן צריך לברך כששינה מקומו, דעת **רַבִּי יְהוּדָה** היא, אבל חכמים חולקים על כך.

דְּתַנְיָא, חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין, וְעָקְרוּ רַגְלֵיהֶם לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ. וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּזְמַן שֶׁהִנִּיחוּ שָׁם מִקְצָת חֲבֵרִים, אֲבָל לֹא הִנִּיחוּ שָׁם מִקְצָת חֲבֵרִים, כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ, וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה,

וממילא אין להקשות מהברייתא הנ"ל על רב ששת, שגם היא דעת רבי יהודה, אבל לחכמים דברים הטעונים ברכה במקומם אין צריכים ברכה מחדש אם שינה מקומו, אף שלא הניח מקצת חברים.

ע) [ערובין ג.].

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה כ"ע וכו' אהדדהו במקומן אין צריך: (ו) רשב"ם ד"ה להודיעך וכו' לא היה יכול לומר כשהן יוצאין טעונין וכו' שמעלו הכי אין צריכין:

גליון הש"ם

גמ' אי"ל ר"י ה"ה וכו'. ק"ל דלם כן גם מהשם ליתא שיטמא דש לומר שיטמא לרך לומר מקום לרך לומר תמוץ כ"ש ולתו סבר כמ"ק: רשב"ם ד"ה ת"ש ת"ב ד"ה ת"ש ובתוס' ד"ה ת"ב ד"ה ת. קשה לי למלי דלא מיימי לתים מכרי' לעיל ד"ל ועקט עקרו ברבוחת ד"ה וכלמי' לעיל מלמא דר' יוחנן לוס מיימי פיעמת מהך כריימת דלא קתני עקרו מוסת פ"ש מנקטו עקרו מוסת לדוק טעונה כלכה כמקומה:

מוסף תוספות

א. מפני שעמוק לשמש האוכלים. תוס' ר"פ. ב. [ד]א"ב ה"ל למימר השמש מברך אחר כל פרוסה ופרוסה וכו' ומפילא ידענא דצריך לברך המוציא אם יאכל פרוסה אחרת. תוס' הרא"ש. ג. כדמשמע לישנא. תוס' מוהן שם. ד. דמצריך שניהו שם זקן או חולה. שם. ה. שאם נזכר אדם בתוך סעודתו שלא התפלל ועמד להתפלל. תוס' סרא"ש. ו. לא ידי גמר סעודה. תוס' מוהן שם. ז. דאמר בכל ענין אינו צריך לברך. תוס' ר"פ.

מתן פנת. להך בריימתא דקתני מע"ג דדברים הטעונין ברכה לאחריהן צריך לברך רבי יהודה היא: **מברכים שהיו מסובין ועקרו כו'** ולא גרסינן **לשמוש יין**: ומקשינן **הלא טעמא דדברים הטעונין ברכה לאחריהם.** משום הכי פליגי רבנן עליה דר' יהודה: **הא דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן** במקומן אפילו לרבנן בשהן טעונין ברכה לאחריהן במקומן אפילו לרבנן בשהן טעונין ברכה לאחריהן במקומן אין צריכין לברך והא דקתני עקרו רגליהן להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן טעמא דהניחו מקצת חברים אבל לא הניחו מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אבל דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אפילו לרבנן בשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן [ו]ולאו מי אותבינה חדא זימנא נימא מהא נמי תיהוי תיובתא [ז]אמר לך ר' יוחנן הוא הדין דאפילו דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן נמי אין צריכין לברך והא דקתני עקרו רגליהן להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן טעמא דהניחו מקצת חברים אבל לא הניחו מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך

גמרו

מאן תנא עקירות רבי יהודה דתניא חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים בזמן שהניחו שם מקצת חברים אבל לא הניחו שם מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אבל דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אפילו לרבנן בשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן [ו]ולאו מי אותבינה חדא זימנא נימא מהא נמי תיהוי תיובתא [ז]אמר לך ר' יוחנן הוא הדין דאפילו דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן נמי אין צריכין לברך והא דקתני עקרו רגליהן להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן טעמא דהניחו מקצת חברים אבל לא הניחו מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך

גמרו

מתן פנת. להך בריימתא דקתני מע"ג דדברים הטעונין ברכה לאחריהן צריך לברך רבי יהודה היא: **מברכים שהיו מסובין ועקרו כו'** ולא גרסינן **לשמוש יין**: ומקשינן **הלא טעמא דדברים הטעונין ברכה לאחריהם.** משום הכי פליגי רבנן עליה דר' יהודה: **הא דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן** במקומן אפילו לרבנן בשהן טעונין ברכה לאחריהן במקומן אפילו לרבנן בשהן טעונין ברכה לאחריהן במקומן אין צריכין לברך והא דקתני עקרו רגליהן להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן טעמא דהניחו מקצת חברים אבל לא הניחו מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך

גמרו

ופרוק רב נחמן בר יצחק מאן תנא עקירות שצריך להניח שם זקן או חולה ר' יהודה היא, דתניא חברים שהיו מסובין עקרו רגליהם ללכת לבית הכנסת או לבית המדרש, כשיוצאין אין טעונין ברכה למפרע, וכשחוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה. אמר ר' יהודה בר"א כשהניחו שם זקן או חולה וכו'. וכיון דסלקא לדרב חסדא בקושיא אע"ג דמוקמי לה כר' יהודה, שינוייא הוא דקאמר אע"ג דמוקמי לה כר' יהודה, שינוייא הוא ברכה לכתחלה. אמר ר' יהודה בר"א כשהניחו שם זקן או חולה וכו'. וכיון דסלקא לדרב חסדא אע"ג דמוקמי לה כר' יהודה, שינוייא הוא בקושיא אע"ג דמוקמי לה כר' יהודה, שינוייא הוא ברכה לכתחלה. אמר ר' יהודה בר"א כשהניחו שם זקן או חולה וכו'. וכיון דסלקא לדרב חסדא

ועקרו רגליהם ליילך לבהכ"נ כו'.

מכלן משמע אפילו שכח להתפלל וזכר בשעת סעודה שלא התפלל שמ"מ ברכה אחרי' לכתחל' ומה שהביא ס"ר יוס טוב ליפיו [ה] משרק כיסוי הלם (חולין ד' פז.) דלמר מיבעיא ובהני בהני הלכה ברכה לא שמעינן דלמר מיבעיא ליה דלמר ברכה לכתחלה ואפילו הכי קתני בהדיא דאפילו בשכח להתפלל ג"כ ברכה לכתחלה ומיהו יש לומר

טור א מי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה יב. סמג עשין כט טור ש"ע סימן תיט סימן רעג סעיף ו:

רבינו חננאל

גמרו, כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון והשני אומר עליו ברכה מעין שלש, נמצינהו לתרוייהו אחדא בסא אמר רב הונא אמר רב ששת אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד, דקתני מתפסת' דברכות סומכין שהיו מסוגין לגל בעל הבית וקדש עליהן היום עקרו עם חביבה לבית המדרש מזרו ומזגו להם את הכוס אומר עליו קידוש דברי רבי יהודה וברכה המזון לא מזכיר כלל[ב] היינו משום דמתחלה עבד ברכמ"ז קודש ילימתם לעשות הפסק בין פעודת חול לפעודת שבת ולכך נמי עבד עקיבא לבית המדרש: **ונימרינהו לתרוייהו אחד בסא.** לר' יוסי פריך היין לתרוייהו מפעודת שבת קתנו כדפריסית לעיל (ד' ק.)[ג] דהך פעודה עולה לו לפעודת שבת[ג] הוה ליה למימר תרוויהו אמר כסף אבל לר' יהודה לא פריך היין דברכת המזון לפעודת חול וקידוש על פעודה הבאה אין לו לומר אינסב על כוס אחד: **שאין אומרי' שתי קדושות ע"כ בום אחד.** ויש נוהגין במוסף מעגם זה שלא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר[ד] ואין מברכין על השני בפה"ג כיון שכבר בירך על כוס ברכת המזון כי אין נכון לברך פעמים אך רגינו מפוסק היה אומר הכל על כוס אחד ולא דמי לברכת המזון וקידוש דתרי מילי ניהו דלמאי' בסמוך אבל הכא מדא מילתא היא דברכת המזון וקידוש אחד גורם לברכת מעין שלש ואפילו הכי אין נכון לברך פעמים אך על גב דבירך אכסף קמן ואסתפק בסוס פסקה ליה יין שבעוד שהעובדה כיון לאמר הב ונבירך אימסי ויש לומר דברכת המזון גם לשם גמר פעודה ומפסיק לכל מה שלפניו כדאמר לקמן (ד' קנ:) דברכת המזון עקר דעתיה ממעשה אכילה אף על גב דבירך אכסף קמן ואסתפק סוסס בידו ולעשות אחרת אי"כ אפילו הכי הוה ליה הפסק לבן תיקנו לברך חיין אחר ברכת המזון שאם יבוך כוסו יטרוך לברך שנית: ברכת

גמרו. פעודתן: (ה) **הומר עליו כו'.** ר' יוסי קאמר לה: **משנשן.** על השבעה עד שיגמור סעודתו שבת ולגרסת זו אמי שפיר הא דאמעט לעיל (ד' ק: וש"נ) דאמפסיק לר' יהודה בעקירת שלחן קודם קידוש לפי שהיו רגילין לעקור שלחן לפני ברכת המזון אבל פפיים דגר' רשאון אומר עליו קידוש היום ומעמת שמיעו יכול לעשות מכוס ברכמ"ז בלא קידוש קשה מנא ליה לעיל דמפסיקין לרבי יהודה בעקירת שלחן קודם קידוש.[א] והא דקתני מתפסת' דברכות סומכין שהיו מסוגין לגל בעל הבית וקדש עליהן היום עקרו עם חביבה לבית המדרש מזרו ומזגו להם את הכוס אומר עליו קידוש דברי רבי יהודה וברכה המזון לא מזכיר כלל[ב] היינו משום דמתחלה עבד ברכמ"ז קודש ילימתם לעשות הפסק בין פעודת חול לפעודת שבת ולכך נמי עבד עקיבא לבית המדרש: **ונימרינהו לתרוייהו אחד בסא.** לר' יוסי פריך היין לתרוייהו מפעודת שבת קתנו כדפריסית לעיל (ד' ק.)[ג] דהך פעודה עולה לו לפעודת שבת[ג] הוה ליה למימר תרוויהו אמר כסף אבל לר' יהודה לא פריך היין דברכת המזון לפעודת חול וקידוש על פעודה הבאה אין לו לומר אינסב על כוס אחד: **שאין אומרי' שתי קדושות ע"כ בום אחד.** ויש נוהגין במוסף מעגם זה שלא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר[ד] ואין מברכין על השני בפה"ג כיון שכבר בירך על כוס ברכת המזון כי אין נכון לברך פעמים אך רגינו מפוסק היה אומר הכל על כוס אחד ולא דמי לברכת המזון וקידוש דתרי מילי ניהו דלמאי' בסמוך אבל הכא מדא מילתא היא דברכת המזון וקידוש אחד גורם לברכת מעין שלש ואפילו הכי אין נכון לברך פעמים אך על גב דבירך אכסף קמן ואסתפק סוסס בידו ולעשות אחרת אי"כ אפילו הכי הוה ליה הפסק לבן תיקנו לברך חיין אחר ברכת המזון שאם יבוך כוסו יטרוך לברך שנית: ברכת

[א]גמרו כום ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום ואמאי ונימרינהו לתרוייהו אחדא בסא אמר רב הונא אמר רב ששת אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מאי מעמא אמר רב נחמן בר יצחק [ב]לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולא והא תניא [ג]הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה על הכום ואם אין לו אלא כום אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו אין לו שאני והא יו"ט שחל להיות אחר השבת דאית ליה ואמר רב יקב"ה אמרי מדלא אמר מזון ממלל דבשביעי של פסח עסקינן דכל מאי דהוה ליה אביל ליה ולית לי' והא יו"ט ראשון דאית ליה ואמר אביי יקנז"ה ורבא אמר יקנה"ז אלא הבדלה וקידוש חדא מילתא היא ברכת המזון וקידוש תרי מילי נינהו: גופא יום טוב שחל להיות אחר השבת רב אמר יקב"ה ושמואל אמר ינה"ק ורבה

גמרו. פעודתן: (ה) **הומר עליו כו'.** ר' יוסי קאמר לה: **משנשן.** על השבעה עד שיגמור סעודתו שבת ולגרסת זו אמי שפיר הא דאמעט לעיל (ד' ק: וש"נ) דאמפסיק לר' יהודה בעקירת שלחן קודם קידוש לפי שהיו רגילין לעקור שלחן לפני ברכת המזון **ומאי רב יקנ"ה.** כדמפרש בשביעי עסקינן ושבשביעי ליכא זמן ומכל מקום שמעינן מינה קידוש והבדלה על כוס אחד: **ומשביע מזונ קמאי זמן בשביעי של פסח עסקי.** דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס ג': **והא יום לחמון דאית ליה.** דלפני' עני שביעית לא יפתחנו לו מד' כוסות[ג] **קידוש והבדלה חדא מילתא היא.** דתניא משום קדושא יו"ט ניתנו והבדלה עצמו הוא מזכיר קדוש' יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש קא מבדך:

רשב"ם

גמרו. פעודתן: **כום לחמון אומר עליו ברכת המזון כו'.** ר' יוסי קאמר לה ורבותיה הוא שהיו לריך לקדש מיד אלא יגמור סעודתו ויברך ברכת המזון וחמ"כ יקדש. ומיהו אם פרס מפה וקידש מודה רבי יוסי דכל שכן דשפיר טפי דלי לא תימא הכי אלא דוקא קאמר רבי יוסי לחמון מברך עליו ברחמ"ז אם כן אמולא דאמר כמילן (לעיל דף ק.): **ונימרינהו תרוייהו אחד כפא.** קידוש היום וברכת המזון. ולרבי יוסי קא פריך דאילו לרבי יהודה היו המפסיקין ולריך עקירת שלחן לריך שני כוסות: **שני קדושות.** ברכת המזון קודש קדושה בקידוש היום כלומר אחי מלות: **תניוסא תניוסא.** למימרו אליה כמאי: **מברך על היין.** תחלה לפי שהוא תדיר ותדיר קודם: **על המזון ועל הפירות.** כ"ש מוקמינן לה במקבת ברכות בפרק אלו לדברים (דף נב.) דאמר מאור בריפא ואחר כך בשמים והבדלה לסמוך לפי שאלו ברכלשונות קלרות וברכת הבדלה מרובה לפיכך קומרה לבסוף: **משנשן.** לשון שלמות שמתברך יחד עם ברכת המזון. ולמאי אמרינן שחי ברכות על כוס אחד הבדלה וברכת המזון: **נאין לו אחרים.** לית ליה יין לשני כוסות ואפי בדחוק ליה שעקרינן: **אחר הבשם.** מוקמי ליה בשבת: **דאיתי ליה ואמר רב יקנ"ה.** קס"ד בי"ט הלחמון של פסח שאל להיות אחר הבשם שעקרינן ליה כוסות הרבה דתנן לעיל (ד' נט:) אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות ואמר רב יקנ"ה אלמא קידוש והבדלה על כוס אחד מני אמר: **ומשני מזונ קמאי זמן בשביעי של פסח עסקינן.** דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס אחד. וטעמיה דרב לקמיה אפרשינן במקומו וכן דרשה שבשבת: **דאיתי ליה ואמר רב יקנ"ה.** קס"ד בי"ט הלחמון של פסח שאל להיות אחר הבשם שעקרינן ליה כוסות הרבה דתנן לעיל (ד' נט:) אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות ואמר רב יקנ"ה אלמא קידוש והבדלה על כוס אחד מני אמר: **ומשני מזונ קמאי זמן בשביעי של פסח עסקינן.** דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס ג': **והא יו"ט לחמון דאית ליה.** דלפני' עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות: **קידוש והבדלה חדא מילתא היא.** מדוייהו משום קדושא יתניו טובים ניתנו והבדלה עלמה הוא מזכיר קדוש יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש מברך: **גופא יו"ט שחל להיות אחר השבת.** לריך להבדיל ולקדש ומשמע שאם לא היה יום טוב לא היו מוקמין להמוליאין הלנו אלא כולי עלמא מודו יין מאור והבדלה והשתא דאלקין קדוש היום פלינו ולפיכך לריך ליתן טעם לכל דבריהם ולומר שהקידוש גורס לעונת את הסדר מכמות שרגיל: **רב אמר יקנ"ה.** ס"ל קדושת היום עדיפא מהבדלה אי נמי דכי מבדיל בריפא מיחזי דהוי עליה קדושא היום כמאי דאמרינן (ברכות דף נה:): דתניא ושלטון תדיר קודם ואחר קידוש נר והבדלה כשאר מוצאי שבתות שהכל קודם להבדלה: **ושמואל אמר ינה"ק.** שמואל לפניהא ליה הבדלה קודם לקידוש כדאפרש טעמא לקמיה [קג.] משל דרבי יהושע בן חנניא למה הדבר דומה למלך שיצאו לקראתו אנשים מלוין את המלך שבאו מדרך רבי יוסי לריכין לקראת אותן אנשים ללוותן ולקרות להם קריאת שמע: **רבי חנינא** אמר רבי יוסי בן חלפתא מבקרים לקרות קריאת שמע בראשונה. **תנו רבנן** משום ר' אליעזר בן יעקב אומר כל הקורא קריאת שמע של שחרית משיגיה הנץ החמה כאדם שקורא בתורה אע"פ שאינו מברך לפניה ולאחריה יצא. **תנו רבנן** משום ר' אליעזר בן יעקב אומר כל הקורא קריאת שמע של שחרית משיגיה הנץ החמה כאדם שקורא בתורה אע"פ שאינו מברך לפניה ולאחריה יצא. **תנו רבנן** משום ר' אליעזר בן יעקב אומר כל הקורא קריאת שמע של שחרית משיגיה הנץ החמה כאדם שקורא בתורה אע"פ שאינו מברך לפניה ולאחריה יצא.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה גמרו פעודתן כוס ראשון אומר עליו כו' ד"ה ושני: (ב) תוס' ד"ה מניחו וכו' כשמואל. נ"ב לעיל דף ק' סוף ע"ב: (ג) בא"ד מוקי לה כאמן. נ"ב מתחלת דף ק"ו:

מוסף רש"י

שאין עושין מצות חבילות חבילות. שנאספה ממי שהיו עליו למצוה וממהר לעקר משלו (שושה ח). ומשלשלן. לשון שלשלת, כלומר סודרן למחר השתן (ברכות נב).

מוסף תוספות

א. אנא החזכר עקירת שולחן קודם שבת בתך בריימה. תוס' הכל"ם. ב. משמע דקידוש בריימה, אין הוכחה משם בירושל, אין מוכיח משם כלל ד"... שם. ג. וצריכין לומר רצה והחליצנו. תוס' ר"ם. ד. ואומרים עליו שש ברכות. ריטב"ם. ה. פי' לן בתענית לפי שלא היה לו יין ולא רצה לטעות קודם הבדלה. תוס' ר"ם. ו. ואמימר דבת טוות משום דלא הוה ליה חמרא כלל וכיון שלא היה מקיים מצות הבדלה כלל לא רצה לאכול. תוס' ר"ל מהבדלין פנינה. ופ"ש תוס' ר"ם. ז. כדאמרינן חייב לשמח את ביתו ברגל ובמה משמחין אנשים בין. תוס' הכ"ם. ח. דשנין כוס כגון ברכת הבדלה וברכת חתנים דתקנו לומר ברכת היין תחילה. שם.

מַאן תַּנָּא עֲקִירוֹת רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין, וְעָקְרוּ רַגְלֵיהֶם לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ. וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּזְמַן שֶׁהִנִּיחוּ שָׁם מִקָּצָת חֲבֵרִים, אֲבָל לֹא הִנִּיחוּ שָׁם מִקָּצָת חֲבֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה, [התבאר בדף הקודם].

✦✦✦

שאלה על רבי יוחנן: כברייתא משמע שבדברים שאין טעונים ברכה במקומם, לכולי עלמא שינוי מקום מצריך ברכה

לפי ביאור הגמרא בברייתא, נחלקו חכמים ורבי יהודה לגבי דברים הטעונים ברכה במקומם אם כאשר שינה מקומו צריך ברכה. מדייקת מכך הגמרא: **אֶלָּא טַעְמָא דְּבִדְבָרִים הַטְּעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹמָן - דְּכְשֶׁהֵן יוֹצְאִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ. וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין, אֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה,**

ומשמע מכך: **אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹמָן, אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ, וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה.**

ואם כן, **לֵימָא תֵּיהֱוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן** - נאמר שברייתא זו היא קושיא על רבי יוחנן שאמר לעיל ששינוי מקום אין צריך לברך, אפילו בדברים שאין טעונים ברכה אחרונה במקומם.

[הערה: הרי לעיל כבר פרכנו את שיטת רבי יוחנן]

מבררת הגמרא: **וְלָאו מִי אוֹתְבִינְהוּ חֲדָא זִימְנָא** - וכי לא הקשינו כבר על דברי רבי יוחנן.

[ביאור: השאלה היא, האם גם מברייתא זו יש פירכא על שיטת רבי יוחנן]

מבארת הגמרא: **נֵימָא מֵהָא נָמֵי תֵּיהֱוֵי תִּיוּבְתָּא** - כוונת השאלה כאן היא לשאול האם נאמר שגם מברייתא זו יש פירכא על דברי רבי יוחנן.

תשובת רבי יוחנן: מברייתא זו לא מוכח שבדברים שאין טעונים ברכה במקומם, צריך לחזור ולברך

עונה הגמרא: מברייתא זו אין פירכא על דברי רבי יוחנן, שכך **אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין טְעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם בִּמְקוֹמָן נָמֵי אֵין צְרִיכִין לְבָרֵךְ,**

וְהָא דְּקָתָנֵי - ומה שכתוב בברייתא זו: **עָקְרוּ רַגְלֵיהֶן,** ומכך משמע שמדובר דוקא בדברים שטעונים ברכה במקומם, אין זה אלא **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה, דַּאֲפִילּוּ דְּבָרִים שֶׁטְּעוּנִין בְּרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹמָן, טַעְמָא דְּהִנִּיחוּ מִקָּצַת חֲבֵרִים** לכן אין צריך לחזור ולברך, **אֲבָל לֹא הִנִּיחוּ מִקָּצַת חֲבֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין טְעוּנִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה.** אבל חכמים החולקים על כך סוברים שאפילו בדברים שאין טעונים ברכה במקומם, אין צריך לברך כששינה מקומו.

(ואף שכח דהתירא עדיף. כאן יש חידוש גדול בדברי רבי יהודה שמצריך לחזור ולברך אף שלא הסיחו דעתם מלאכול, וסובר כן אפילו בדברים שטעונים ברכה במקומם. רשב"ם).

♦♦♦

ברייתא כרב חסדא: שבדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומם, שינוי מקום אינו מצריך ברכה

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, שבשינוי מקום צריך לברך רק בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם. שכך שנינו: **חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין לִשְׁתּוֹת יַיִן, וְעָקְרוּ רַגְלֵיהֶן וְחָזְרוּ, אֵין צְרִיכִין לְבָרֵךְ** - הרי שבגלל שמדובר בשתיית יין, שהוא דבר הטעון ברכה במקומו, לכן אין צריכים לחזור ולברך כששינו מקום.

♦♦♦

היה אוכל בערב שבת, וקידש היום, דעה א: מפסיק בסעודתו, מקדש, ומברך ברכת המזון

תָּנוּ רַבָּנַן, בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין, וְקִדֵּשׁ עֲלֵיהֶן הַיּוֹם, היות ונכנסה שבת צריך להפסיק בסעודתו, ולברך ברכת המזון, אך אסור לטעום מכוס של ברכת המזון בלא קידוש, לכן צריך תחילה לקדש, ואחר כך לברך ברכת המזון,

על כן **מְבִיאִין לוֹ כּוֹס שֶׁל יַיִן, וְאוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשַׁת הַיּוֹם** - קידוש, באמצע הסעודה.

וְשֵׁנִי - ובכוס השני שמביאים לפניו **אוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.**

דעה ב': ממשיך לאכול, ואחר כך מברך ברכת המזון, ואחר כך אומר קידוש

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, שכאמור לעיל דעת רבי יוסי שמי שהתחיל לאכול מבעוד יום, מותר להמשיך ולאכול אף שנכנסה שבת. [עמוד ב]

וכאשר **גָּמְרוּ** - גומרים הם את סעודתם, **כּוֹס רִאשׁוֹן מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשַׁת הַיּוֹם.**

[בירור בדעת רבי יוסי, מדוע אי אפשר לקדש ולברך ברכת המזון על אותו כוס:]

מבררת הגמרא: **אַמַּאי** - למה לרבי יוסי צריכים שתי כוסות, **וְנֵימְרִינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ אַחָדָא כָּסָא** - ויאמרו שניהם (ברכת המזון וקידוש על כוס אחת).

[לפי רבי יהודה הגמרא לא שואלת זאת, כיון שלשיטתו צריכים להפסיק בסעודה ולעקור את השולחן, ועל כן אי אפשר לומר קידוש ולברך על כוס אחת, שלא שייך לחבר בין שתי דברים הסעודה של חול והקידוש של שבת שהם סותרים זה את זה. רשב"ם].

[ביאור: אין אומרים ב' קדושות על כוס אחד, שאין עושים מצוות חבילות חבילות]

אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אֵין אוֹמְרִים שְׁתֵּי קִדּוּשׁוֹת עַל כּוֹס אֶחָד.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא.**

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.

[שאלה א':] שואלת על כך הגמרא: **וְלָא** - וכי אין עושין מצוות חבילות חבילות,

וְהָא תַּנְיָא: הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן (בורא פרי הגפן), **וְעַל הַמָּאוֹר** (בורא

מאורי האש), **וְעַל הַבְּשָׂמִים** (בורא מיני בשמים), **וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר הַבְדָּלָה עַל הַכּוֹס** (המבדיל בין קודש לחול).

וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד, (והרי יצטרך אחר כך לברך ברכת המזון על הכוס), **מַנִּיחוֹ לְאַחַר הַמָּזוֹן, וּמְשַׁלְשֶׁלֶן כּוּלָּן לְאַחֲרָיו** - ואומר את כל הברכות (ברכת המזון וברכות הבדלה) על כוס אחד. הרי שאומרים ב' קדושות על כוס אחד.

[תשובה:] עונה הגמרא: **אֵין לוֹ, שָׁאנֵי,** כלומר: לכתחילה אין לברך ב' קדושות על כוס אחד, אך שונה הדבר כאשר אין לאדם אלא כוס אחד, שאזי הוא יכול לברך ב' קדושות על כוס אחד.

[שאלה ב':] שואלת הגמרא: **וְהָא יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת דְּאִית לֵיהּ** - שמסתמא יש לו ב' כוסות [שמסתמא אדם מכין הרבה ליום טוב. (תוס')], **וְאָמַר רַב** שסדר הברכות הוא: **יַקְנֶ"ה** - יין, קידוש, נר, הבדלה, הרי שאומרים על כוס אחד קידוש והבדלה.

[תשובה:] עונה הגמרא: **אָמְרִי, מִדְּלָא אָמַר זְמַן, מִכְּלָל דִּבְשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח עָסְקִינַן** - מכך שלא אמרו בסדר הברכות שאומר גם ברכת שהחיינו, מוכח שמדובר בשביעי של פסח שלא אומרים בו 'ברכת שהחיינו', (היות והוא המשך של ימי פסח הראשונים), וממילא יתכן **דְּכָל מַאי דַּהֲוָה לֵיהּ אָכֵיל לֵיהּ** - שכל מה שהיה לו, אכל כבר בימים הקודמים של פסח, **וְלֵית לֵיהּ** - וכעת אין לו ב' כוסות, ולכן מברך על כוס אחת.

[שאלה ג':] שואלת הגמרא: **וְהָא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן** של פסח, **דְּאִית לֵיהּ** - שודאי יש לו ב' כוסות שהרי אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות, **וְאָמַר אַבָּיֵי** שסדר הברכות הוא: **יַקְנָ"ה** - יין, קידוש, זמן, נר, הבדלה. **וְרָבָא אָמַר: יַקְנָהָ"ז** - יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן, הרי שמדובר ביום טוב ראשון שהרי בסדר הברכות מוזכר גם 'שהחיינו', ומבואר בדברי אביי ורבא שאומרים על כוס אחד קידוש והבדלה.

[תשובה:] עונה הגמרא: **אֶלָּא הַבְדָּלָה וְקִידּוּשׁ חֲדָא מִילְּתָא הִיא** - ששניהם משום קדושת יום טוב הם, ובהבדלה עצמו הוא מזכיר קדושת יום טוב שהרי אומר 'המבדיל בין קודש לקודש', ועל כן אפשר לומר שניהם על כוס אחד, אבל **בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְקִידּוּשׁ תְּרֵי מִילֵּי נִינְהוּ** - שני דברים הם, ועל כן אין אומרים אותם על כוס אחד, שאין עושים מצוות חבילות חבילות.

♦♦♦

גּוּפָא יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת רַב אָמַר יַקְנֶ"ה וּשְׁמוּאֵל אָמַר יְנַהַ"ק [יתבאר בדף הבא].

מסורת הש"ס

ג) ברכות נב:, ג) שם נג:, ד) שבת נב: תוספתא ברכות פ"ב ה"ב), ד) מולין פו:, ה) [פ"ח ה"א], ו) [עיין יומא נ:], ז) [בתוספתא פו:], ח) [קדושין נב:], ט) [ע"ש תוס' ברכות נב: ד"ה נהנו ותוס' ר"ה עו: ד"ה וכן].

הגהות הב"ח

(ל) גמ' ואמר הכי עבדינן דמפסק מיניה: (ב) רש"י ד"ה מפסק קמ"ל כשמתפלל בשמונה סה"ש והשאר נמחק: (ג) ד"ה לפ"ז כל זמן דעיקרו לא מקרו לכו תו כתב כפ"ז קמ"ל אי לפ"ז דבריכתו אקמא לא היה דשמיעתו אפשא אחריתא וה"ל כל זמן כתחלת סעודה ומשום הכי בעינן למיכתב דמיכתב ומיכתב: (ד) רשב"ם ד"ה וכפה תמר וכו' הקישוא עושהו קודם קודש חמור והבדלה: (ה) ד"ה קמ"ל וכו' כיב ומ"ד לוט רופא וכו' ומתניתי הבדלה מברכת היין בפ"ל ותוספת ומה ותוספת עמ"ס: (ו) ד"ה והלכתא וכו' דכי מבדל:

מוסף רש"י

נר ומזון בשמים והבדלה. מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת, מניחו עד לאחר המזון ומוליך עליו נר ומזון ובשמים והבדלה (ברכות נב.).

מוסף תוספות

א. וראוי לסדר דבריהם זה אחר זה. תוס' הרא"ש.
ב. [ד]לא חשש לסדרן כאותו סדר של הקדמת דורות. תוס' ר"פ.
ג. [ד]סתם משנה הוי מאור ואח"כ בשמים, והא ר' יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה. שם.
ד. וא"כ לא הוי סתמא. שם.
ה. [ד]משמע קצת דלכתחילה עבדי הכי מדברייתא רבא אבשמים ברישא והדר מאורי. תוס' ר"פ טו: ו. כי שמא ישתהוי כולם קודם שיגיע לידם. תוס' הרא"ש.
ז. אע"ג דברכה אחת מעין שלש פוטרתן. תוס' ר"פ.

כלי גרסינן **שאמר משום רבי יהושע בן חנניה נהי"ק**: ס"ג **משל דרבי יהושע הוי**: **והלכתא כרבא**. דקיומא והדר מבדלת דכי מבדיל בריאת מיתוי עליה קדושת כוס כמקומי: **נר ומזון בשמים והבדלה**. היכא דאין לו אלא כוס ג': **על ממון שהוא כפתלה**. כיון דגמר קסבר פטורמו בהכוא דאיתיה בריאת ואין מעבירים על המצות: **אלמא קמא**. כשמתחיל לשמוע (ג) על ממון שבמתלה: **והדר בריך**. בפה"ג אלמא דברכת ממון כמו שאנו עושין בכל פעודה ופעודה ובשאר פעודות עסקינן דלאו במוציא שבת: לא הוי לישינו מלוין את המלך ואח"כ יוצאים לקראת אפרכוס מאי הוי עלה אביי אמר יקונ"ה ורבא אמר יקונה"ז (א)והילכתא כרבא (ב)רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא איתיו לקמייהו מאור ובשמים בריך רבא אבשמים ברישא והדר אמאור א"ל והא בין ב"ש ובין בית הילל מאור ברישא והדר אבשמים ומאי היא דתנן (ג)בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הילל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה עני רבא בתריה ואמר זו דברי ר' מאיר אבל (ד)ר' יהודה אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הילל על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים ב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים ובית הילל אומרים בשמים ואח"כ מאור ואמר רבי יוחנן [ב]נהגו העם כבית הילל ואליבא דר' יהודה: רב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא חזיה דבריך בורא פרי הגפן אכסא קמא והדר בריך אכסא דברכתא ואישתי א"ל למה לך כולי האי הא בריך לן מר חדא זימנא אמר ליה כי הוינן בי ריש גלותא הכי עבדינן אמר ליה תינח בי ריש גלותא דהכי עביד (ה) [ב]דספק מייתי לן ספק לא מייתי לן הבא הא מנח בסא קמן ודעתן עילויה אמר ליה אנא עבדי כתלמידי דרב (ו)דרב ברונא ורב חנניאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא קאי

רבה אמר יהנ"ק ולוי אמר קני"ה. רשב"ם מספק הגירסא משום דלא ידע ושמועה ולוי אמרים (א) היו ואין לריך להפך משום זה דגמ' נקט כל חומש שחומריס יין ממלה יקנ"ק יקנ"ק יקנ"ק ואח"כ חומש שחומריס קידוש ברישא קני"ה קינ"ה ואח"כ נר ממלה נקנ"ה ניה"ק [ב] ומיהו ניחוש[ג] משמע בפירוש רשב"ם:

קני"ה. פירש רשב"ם דרוש למימן יין להבדלה משום דמקדשין על הפת ואין מעבירין על הפת ולפי מה שפירש ר"ת לקמן (ד' קו: ד"ה מקדש) דאין מקדשין על הפת יש לפרש שאם יי' ממיתין יין מן הבדלה יאמרו שאינו נא אלא בשביל קידוש שהוא לכבוד יו"ט: **והלכתא ברבא**. משום [מיקן] דמורלין אלמטרי לפסוק כרבא ולא משום שבני דקיי"ל (ב) (ב"ק ד' עג.) בכולי גמרא כרבא לגבי תנאי בר מינ"ל קנ"ם:

ואמר רבי יוחנן נהגו העם כבית הלל. הקשה מהגי [ג] ואיכא למימר שבשלמה יפתי היה שוהא לחומה [ד] והאי נהגו לא נהגו לפי דברי רבי מאיר בהדיא? והאי נהגו לא נהגו אלא בכהאי גוונא דבפרק בתרא דתענית הוי כהאי נהגו העם כבי"ה אליבא דר' יהודה דבשמים ואחר כך מאור. רב ברונא ורב חנניאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא

אנא דעבדי כתלמידי דרב. פירש רשב"ם אף על גב דשמעינן מהכא דברכת המזון לפסוקיה פעודתא הוא מכל מקום לא נעי לנרויי אחר יין שבפעודה מקמי לסיומי ברכת המזון לפי שברכת המזון פוטרתו בברכה אחת מעין שלש שבה כל שכן בשלש קידוש שהוא לכבוד יו"ט: **והלכתא ברבא**. משום [מיקן] דמורלין אלמטרי לפסוק כרבא ולא משום שבני דקיי"ל (ב) (ב"ק ד' עג.) בכולי גמרא כרבא לגבי תנאי בר מינ"ל קנ"ם:

ואמר רבי יוחנן נהגו העם כבית הלל. הקשה מהגי [ג] ואיכא למימר שבשלמה יפתי היה שוהא לחומה [ד] והאי נהגו לא נהגו אלא בכהאי גוונא דבפרק בתרא דתענית הוי כהאי נהגו העם כבי"ה אליבא דר' יהודה דבשמים ואחר כך מאור. רב ברונא ורב חנניאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא

ורבה אמר יהנ"ק ולוי אמר קני"ה ורבנן אמרי קינ"ה מר בריה דרבנא אמר נקי"ה מרתא אמר משמיה דר' יהושע ניה"ק שלח ליה אבוה דשמואל לרבי ילמדנו רבינו סדר הבדלות היאך שלח ליה כך אמר רבי ישמעאל בר רבי יוסי שאמר משום אביו שאמר משום רבי יהושע בן חנניה נהי"ק אמר ר' חנינא משל דר' יהושע בן חנניה למלך שיוצא ואפרכוס נכנס מלווין את המלך ואח"כ יוצאים לקראת אפרכוס מאי הוי עלה אביי אמר יקונ"ה ורבא אמר יקנה"ז (א)והילכתא כרבא (ב)רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא איתיו לקמייהו מאור ובשמים בריך רבא אבשמים ברישא והדר אמאור א"ל והא בין ב"ש ובין בית הילל מאור ברישא והדר אבשמים ומאי היא דתנן (ג)בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הילל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה עני רבא בתריה ואמר זו דברי ר' מאיר אבל (ד)ר' יהודה אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הילל על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים ב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים ובית הילל אומרים בשמים ואח"כ מאור ואמר רבי יוחנן [ב]נהגו העם כבית הלל ואליבא דר' יהודה: רב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא חזיה דבריך בורא פרי הגפן אכסא קמא והדר בריך אכסא דברכתא ואישתי א"ל למה לך כולי האי הא בריך לן מר חדא זימנא אמר ליה כי הוינן בי ריש גלותא הכי עבדינן אמר ליה תינח בי ריש גלותא דהכי עביד (ה) [ב]דספק מייתי לן ספק לא מייתי לן הבא הא מנח בסא קמן ודעתן עילויה אמר ליה אנא עבדי כתלמידי דרב (ו)דרב ברונא ורב חנניאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא קאי

קני"ה. פירש רשב"ם דרוש למימן יין להבדלה משום דמקדשין על הפת ואין מעבירין על הפת ולפי מה שפירש ר"ת לקמן (ד' קו: ד"ה מקדש) דאין מקדשין על הפת יש לפרש שאם יי' ממיתין יין מן הבדלה יאמרו שאינו נא אלא בשביל קידוש שהוא לכבוד יו"ט: **והלכתא ברבא**. משום [מיקן] דמורלין אלמטרי לפסוק כרבא ולא משום שבני דקיי"ל (ב) (ב"ק ד' עג.) בכולי גמרא כרבא לגבי תנאי בר מינ"ל קנ"ם:

ואמר רבי יוחנן נהגו העם כבית הלל. הקשה מהגי [ג] ואיכא למימר שבשלמה יפתי היה שוהא לחומה [ד] והאי נהגו לא נהגו אלא בכהאי גוונא דבפרק בתרא דתענית הוי כהאי נהגו העם כבי"ה אליבא דר' יהודה דבשמים ואחר כך מאור. רב ברונא ורב חנניאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא

רבינו חננאל

ואסיקנא יום טוב שחל להיות אחר השבת הלכתא כרבא דאמר רקנה"ז. אמר רב יהודה לא נחלקו ב"ש ובי"ה על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה בסוף, לא נחלקו אלא על המאור ועל הבשמים, שב"ש אומרים מאור ואחר כך בשמים, וב"ה אומרים בשמים ואחר כך מאור. אמר ר' יוחנן נהגו העם כב"ה אליבא דר' יהודה דבשמים ואחר כך מאור. רב ברונא ורב חנניאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא

יח א מיי' פ"ל מהל' ברכות הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קעג סעיף ג (וכוונ"ס ס' יב ב מיי' שם פ"ל הל' יג (ופ"ז הל' טו) סמג עשין סוש"ע או"ח סי' קצד סעיף ה וסי' קפ סעיף ה וכי נכלפם ופ"ש ובמגדנות פ"ע דף לד וכוונ"ס סי' קפ לג):

כ ג מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה כו סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רלייט סעיף כ:

כא ד מיי' שם פ"ל ג [עוד סוש"ע סימן רלעג]:

רבינו חננאל

והוה קאי עלייהו רב ייבא סבא, אמרו ליה שטוף כסא הב ונבריך, הדור אמרו ליה הב לן ונשתי, אמר להו הבי אמר רב כיון דאמריתו הב ונבריך איתסר לכו למשתי. אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודתא, קאי עלייהו רב אחא בריה דרבא, אמימר ברוך אכל כוס ונהנה שתי, מר זוטרא ברוך בורא פרי הגפן אכסא קמא ואכסא דרבכותא. רב אשי ברוך אכוס ראשון בלבד. אמר להו רב אחא אנן כמאן נעבד, אמימר אמר אנא במלך אנא, כלומר, כיון שאני שוהה הכוס אני מסיים בדעתי שלא לשתות כוס אחר וכבר פסקנן] השתיה ונאסרתי לשתות, וכשמפציירן אותי אחר כך לשתות כאלו אני מתחיל, לפיכך אני צריך לברך בתחלה. מר זוטרא אמר אנא עבדי כתלמידי דרב כיון דאמרי הב ונבריך איתסרו למשתי. רב אשי אמר ליה האי לאכתא כתלמידי דרב, דלאו הברכה מפסקת וכל שכן אם אומר הב ונבריך, דהא יום טוב אחר שבת ואמר רב יקב"ה, פי' כיון שברך בורא פרי הגפן בתחלה אע"פ שהפסיק וברך קידוש ונר וגם הבדיל, שוהה בלא ברכה יום אחד, פי' אחרת, ש"מ כי הברכה (דרב) [לרב] אינה מפסקת, והא דתלמידיו אינה. ודהיינו להא דרב אשי ואמרינן ולא היא, בברכת המזון שהוא כוס (אחד) [אחר] זולתי הכוס שברך עליו בורא פרי הגפן, עקר דעתיה משתיה וצריך ברכה אחרת, אבל יקב"ה שתן כולן בכוס אחד לא עקר דעתיה משתיה, וכלהו בברכה אחת אריכתא דמי. ויקיימא לן כדאמר זוטרא, כי מטא לאבתדיל. קם שמעיה ואדליק אבוקה משורגא, אמר להו האמר ר' יוחנן אבוקה להבדלה מצוה גמי הוא דמבטח. פתח ואמר המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לגוים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. ואסיקנא הא דעבד כר' אלעזר דאמר הפורות לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף על שבוע.

דבריהם הרגילים בפי אחד מהסעודה כגון תמיים וענניס לפני כאיש מתוך הסעודה צריכין ברכה לפניהם ולאחריהם אין נראה מיהוה כדאמרינן שם ועוד ילמד דמי לתמיים וענניס דיין מזיג בא מתוך הסעודה[א] ולא צריך לברך אחריו לכולי עלמא ופע"ג דאחר כתם שלנו אם כן זומא מפני מה אמרו דבריהם שבאין מתוך הסעודה בתוך הסעודה, אין טעון ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם מפני שהם פוטרונו אי הכי דאחריהם אמאי צריכין ברכה לפניהם ולאחריהם[ב] אלא לפניהם משום דאי לא תימא הכי אחריהם נמי אחר שנתבסמו ונתרעבו הוא דאתו ואכלי ושתי ואי לא תימא הכי לפניהם נמי אחר שנתבסמו ונתרעבו הוא דאתו ואכלי ושתי אלא לפניהם משום דאי לא תימא הכי אחרי

סדר הברכות בהבדלה של שבת, כשמוצאי שבת הוא יום טוב

גּוּפָא, יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת, וצריך לומר קידוש והבדלה,

[דעה א':] **רַב אָמַר: יַקְנֶ"ה** - יין קידוש נר הבדלה. מפני שקידוש היום (הנכנס) עדיף מהבדלה. או מפני שלא יראה ששבת היא משא עליו, וממהר להבדיל. ויין קודם לקידוש (שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם). ונר קודם להבדלה (שהיא ברכה קצרה וקודם לברכה ארוכה).

[דעה ב':] **וּשְׁמוּאֵל אָמַר: יְנֶהַ"ק** - יין, נר, הבדלה, קידוש. שיש להקדים את ההבדלה, ללוות קודם את המלך (השבת) היוצאת, ואחר כך ללוות את המושל (יום טוב) הנכנס. (דף קג)

[דעה ג':] **וְרַבָּה אָמַר: יַהֶנֶ"ק** - יין, הבדלה, נר, קידוש. [כדעת שמואל שהבדלה קודמת לקידוש, אלא לשיטתו הבדלה קודמת לנר, שאין לסמוך קידוש והבדלה זה לזה, שבקידוש משבחים את מעלת קדושת יום טוב כקדושה חמורה, ובהבדלה אומרים 'בין קדושת שבת לקדושת יום טוב' שקדושת יום טוב קלה משל שבת (ובעניין זה הרי הוא סובר כרב, שהנר 'מפריד' בין הקידוש להבדלה)]

[דעה ד':] **וְלֵוִי אָמַר: קְנֶ"ה** - קידוש נר יין הבדלה. [כדעת רב שקידוש קודם להבדלה, אלא שלשיטתו קידוש ונר קודמים ליין, כדי לאומרו קודם הבדלה שאם ירחיק כל כך את ברכת היין מההבדלה, ייראה שאינו מבדיל על היין].

[דעה ה':] **וְרַבָּנַן אָמְרִי: קִינֶ"ה** - קידוש יין נר הבדלה. [כדעת רב שקידוש קודם להבדלה, אלא שלשיטתו קידוש קודם ליין, כדי שברכת היין תהיה סמוכה יותר לברכות ההבדלה].

[דעה ו':] **מָר בְּרֵיהּ דְּרַבְנָא אָמַר: נְקִיֶ"ה** - נר קידוש יין הבדלה. [כדעת רב שקידוש קודם להבדלה, אלא שלשיטתו נר קודם לקידוש ויין, כיון שנהנה בנר תחילה, וכמו שבכל מוצאי שבת נר קודם להבדלה. והקידוש קודם ליין, כדי שהיין יהיה סמוך להבדלה].

[דעה ז':] **מָרְתָא אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: נִיהָ"ק** - נר יין הבדלה קידוש. [כדעת שמואל שהבדלה קודמת לקידוש, אלא לשיטתו נר קודם ליין שנהנה ממנו תחילה].

[דעה ח':] **שְׁלַח לֵיהּ אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל לְרַבִּי, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ סֵדֶר הַבְדָּלוֹת הֵיאַךְ, שְׁלַח לֵיהּ, כָּךְ אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַבִּי יוֹסֵי שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אָבִיו שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: נְהֵי"ק.** [כדעת שמואל שהבדלה קודמת לקידוש, אלא שלשיטתו נר קודם ליין. והבדלה קודמת ליין, כדי שברכת היין תהיה סמוכה להבדלה וסמוכה לקידוש ששניהם נתקנו על היין. אבל ברכת הנר אומרה תחילה שאפשר לומר נר בלא כוס].

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מְשָׁל דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה לְמֶלֶךְ שֶׁיּוֹצֵא, וְאִפְּרְכוֹס [מושל] **נִכְנָס, מְלַוִּוין אֶת הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִים לִקְרַאת אִפַּרְכוֹס,** וכן כאן מלווים תחילה את השבת היוצאת בברכת ההבדלה, ואחר כך יוצאים לקראת יום טוב ומקדשים אותו.

מַאי הָוֵי עֲלַהּ - מה נהיה בזה, כלומר: מה ההכרעה למעשה: **אַבָּיֵי אָמַר: יַקְזְנֶ"ה.** [כדעת

רב שקידוש קודם להבדלה, ולשיטתו ברכת הזמן (שהחיינו) היא אחר יין וקידוש, שברכת הזמן שייכת לקידוש].

וְרָבָא אָמַר: יַקְנֶ"ז. וְהֵילְכְתָא כְּרָבָא - [כדעת רב שקידוש קודם להבדלה ולשיטתו ברכת הזמן (שהחיינו) היא אחר הכל, שברכת הזמן אין צריך לאומרו דוקא על הכוס].

דעות שקידוש קודם להבדלה, שלא יראה קדושת שבת עליו כמשאוי. וכן כי קידוש היום קודם להבדלה.				
רב	יין (תדיר)	קידוש (קודם להבדלה)	נר (ברכה קצרה)	הבדלה
אביי	יין	קידוש זמן	נר	הבדלה
רבא	יין	קידוש	נר	הבדלה זמן
לוי	קידוש	נר	יין (שיהא ניכר שהיין שייך גם להבדלה)	הבדלה
רבנן	קידוש	יין (להסמיכו לברכות ההבדלה)	נר	הבדלה
מר בריה דרבנא	נר (נהנה בנר תחילה)	קידוש	יין (להסמיכו להבדלה)	הבדלה

דעות שהבדלה קודם קידוש, מפני שמלווים תחילה את המלך				
שמואל	יין (תדיר)	נר (ברכה קצרה)	הבדלה (קודמת לקידוש)	קידוש
רבה	יין	הבדלה	נר (להפריד בין קידוש להבדלה)	קידוש
מרתא משמיה דרבי יהושע	נר (נהנה ממנו תחילה)	יין	הבדלה	קידוש
רבי בשם רבי יהושע בן חנניה	נר (שאינו צריך להיות סמוך ליין שאומרו אפילו בשוק)	הבדלה	יין (שיהיה סמוך להבדלה וסמוך לקידוש)	קידוש

✦✦✦

רבא בירך על הבשמים תחילה ואחר כך על הנר

רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אִיקְּלַע לְבֵי רָבָא , אַיְיתוֹ לְקַמַּייהוּ [הביאו לפניהם] **מָאוֹר וּבְשָׂמִים, בָּרֵיךְ רָבָא אַבְשָׂמִים בְּרֵישָׂא וַהֲדַר אַמָּאוֹר** - בירך רבא על הבשמים בתחילה ואחר כך על הנר.

שאלה: הרי בין לבית שמאי ובין לבית הלל מברכים תחילה על נר ואחר כך על הבשמים

אֲמַר לֵיהּ: וְהָא בֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵין בֵּית הִילֵּל, שניהם סוברים: **מָאוֹר בְּרִישָׁא וַהֲדַר אַבְשָׂמִים** - שמברכים תחילה על הנר ואחר כך על הבשמים, ולמה בירכת תחילה על הנר.

וּמַאי הִיא מחלוקת בית שמאי ובית הלל בעניין זה, **דְּתָנַן** - שכך שנינו במשנה שאם אדם המשיך בסעודתו עד לאחר צאת השבת ויש לו כוס אחד וצריך לברך עליו ברכת המזון, וגם לעשות עליו הבדלה, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נֵר וּמָזוֹן בְּשָׂמִים וְהַבְדָּלָה. וּבֵית הִילֵּל אוֹמְרִים: נֵר וּבְשָׂמִים וּמָזוֹן וְהַבְדָּלָה.** הרי שבין לבית שמאי ובין לבית הלל נר בתחילה ואחר כך בשמים.

תשובה: לדעת רבי יהודה, דעת בית הלל שמברכים תחילה על הבשמים

עֲנִי רָבָא בָּתְרֵיהּ - ענה רבא אחריו **וְאָמַר: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר,** שבין לבית שמאי ובין לבית הלל הנר בתחילה ואחר כך בשמים,

אֲבָל רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִילֵּל עַל הַמָּזוֹן (ברכת המזון) **שֶׁהוּא בַּתְּחִלָּה,** כיון שגמר סעודתו מתחייב תחילה בברכת המזון, ואין מעבירים על המצות, **וְעַל הַבְדָּלָה שֶׁהִיא בַּסּוֹף,**

עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל הַמָּאוֹר וְעַל הַבְּשָׂמִים, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מָאוֹר וְאַחַר כָּךְ בְּשָׂמִים. וּבֵית הִילֵּל אוֹמְרִים: בְּשָׂמִים וְאַחַר כָּךְ מָאוֹר. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָהֲגוּ הָעָם כְּבֵית הִילֵּל, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, ולכן בירכתי תחילה על הבשמים ואחר כך על הנר.

◆◆◆

מעשה ברבא שמבואר בו שצריך לברך על הכוס של ברכת המזון, אף אם ברך על יין בסעודה, כיון ש'ברכת המזון' [או כשאומר 'הב לן וניברך'] היא הסחת הדעת

רַב יַעֲקֹב בַּר אַבָּא אִיקְּלַע לְבֵי רָבָא, חֲזִיֵּיהּ דְּבָרִיךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן אַכָּסָא קַמָּא - ראה רב יעקב שרבא מברך בורא פרי הגפן על כוס יין ששתה בתוך הסעודה, **וַהֲדַר בָּרִיךְ** - ואחר כך בירך בורא פרי הגפן **אַכָּסָא דְּבִרְכָתָא** על הכוס של ברכת המזון, **וְאֵישְׁתֵּי** - ושתה אותו, כמו שאנו עושין בכל סעודה וסעודה.

אֲמַר לֵיהּ רב יעקב: **לְמָה לָךְ כּוּלֵּי הַאי** - למה לך כל זאת, **הָא בָּרִיךְ לַן מָר חֲדָא זִימְנָא** - הרי בירך לנו כבודו פעם אחת.

אֲמַר לֵיהּ רבא: **כִּי הֲוֵינַן בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא הָכִי עָבְדִינַן** - כאשר היינו אצל ראש הגולה כך עשינו.

אֲמַר לֵיהּ רב יעקב: **תִּינַח בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא דְּהָכִי עָבֵיד, דְּסָפֵק מַיְיתֵי לַן, סָפֵק לָא מַיְיתֵי לַן** - נוח ומיושב הדבר לעשות כך אצל ראש הגולה, שהרי שם הוא ספק אם יביאו לנו עוד, ספק אם לא יביאו לנו עוד. ולכן צריך לברך על כל כוס וכוס, כי לא חושבים לפטור בברכה יין כאשר אין יודעים שעתיד לבוא לפניהם עוד כוס. אבל **הָכָא הָא מַנַּח כָּסָא קַמַּן וְדַעְתַּן עֵילָּוֵיהּ** - כאן בסעודה הרי מונח הכוס לפנינו, ואנו יודעים שעתידים לברך על הכוס ולשתותו לאחר ברכת המזון, ודעתינו עליו, ולמה צריך לברך עליו בפני עצמו.

אֲמַר לֵיהּ רבא: **אֲנָא עֲבַדִי כְּתַלְמִידֵי דְּרַב** - אני עשיתי כתלמידי רב, **דְּרַב בְּרוֹנָא וְרַב חֲנַנְאֵל**

תַּלְמִידֵי דְּרַב הֲווֹ יָתְבִי בִּסְעוּדְתָּא - היו יושבים בסעודה, [עמוד ב] **קָאֵי עֲלַיְיהוּ** - ועמד ושימש עליהם **רַב יֵיבָא סָבָא, אֲמַרוּ לֵיהּ: הַב לַן וְנֵיבָרֵיךְ** - תביא לנו כוס ונברך עליו ברכת המזון,

לְסוֹף הם חזרו בהם **אֲמַרוּ לֵיהּ: הַב לַן וְנִישְׁתֵּי** - תן לנו כוס ונשתה.

אֲמַר לְהוּ רב ייבא סבא: **הָכִי אָמַר רַב: כֵּיוָן דְּאָמְרִיתוּ הַב לַן וְנֵיבָרֵיךְ** - כיון שאמרתם תן לנו כוס ונברך עליו ברכת המזון, **אִיתַּסְרָא לְכוּ לְמִישְׁתֵּי** - נאסר לכם לשתות עד לאחר ברכת המזון, **מַאי טַעְמָא דְּאַסְחִיתוּ דַּעְתַּייכוּ** - מה הטעם, מפני שהסחתם דעתכם. וכן כאן בגלל שבירכתי ברכת המזון הרי זה הסחת דעת והפסק מלשתות, ולכן בירכתי על הכוס שלאחר ברכת המזון אף שהיה דעתי לשתות ממנו.

♦♦♦

מעשה באמוראים שהיו מסיבים יחד בסעודה, ונחלקו בהנהגתם אם לברך על כל כוס וכוס בסעודה ועל הכוס של ברכת המזון

אַמֵּימָר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אָשֵׁי הֲווֹ יָתְבִי בִּסְעוּדָה וְקָאֵי עֲלַיְיהוּ - היו יושבים בסעודה ועמד עליהם **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא** לשמשם.

אַמֵּימָר בָּרִיךְ עַל כָּל כָּסָּא וְכָסָּא - אמימר בירך על כל כוס וכוס בסעודה.

וּמָר זוּטְרָא בָּרִיךְ אַכָּסָּא קַמָּא וְאַכָּסָּא בָּתְרָא - ומר זוטרא בירך על הכוס הראשון ועל הכוס האחרון, כוס של ברכת המזון (כפי שנהג רבא במעשה הקודם).

רַב אָשֵׁי בָּרִיךְ אַכָּסָּא קַמָּא וְתוּ לָא בָּרִיךְ - רב אשי בירך על הכוס הראשונה, ויותר (על שאר הכוסות) לא בירך.

אֲמַר לְהוּ רַב אַחָא בַּר רָבָא: אֲנַן כְּמַאן נַעֲבֵיד - אנחנו כמו מי נעשה.

אַמֵּימָר אָמַר: נִמְלָךְ אֲנָא - אני בירכתי על כל כוס וכוס, כיון שבתחילה חשבתי לשתות רק כוס אחת, ואחר כך נמלכתי לשתות עוד כוס.

מָר זוּטְרָא אָמַר: אֲנָא דַּעֲבַדִי כְּתַלְמִידֵי דְּרַב, כמבואר לעיל שברכת המזון היא הפסקה והסחת דעת, ולכן בירכתי על הכוס שלאחר המזון.

וְרַב אָשֵׁי אָמַר: לֵית הִילְכְתָא כְּתַלְמִידֵי דְּרַב, דְּהָא יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת, וְאָמַר רַב יַנַּאי״ה - יין קידוש נר הבדלה, והיינו שברכת הקידוש אינה הפסק והסחת דעת מברכת היין, וכן כאן ברכת המזון אינה הפסק והסחת דעת מברכת היין.

הגמרא דוחה את ראיית רב אשי: **וְלָא הִיא, הָתָם עָקַר דַּעְתֵּיהּ מִמִּשְׁתְּיָא** - שם, בברכת המזון עוקר דעתו מלשתות, שהרי שתה בסעודה כל צרכו ומודה ומשבח על מה ששתה, והשתיה אחר כך היא דבר חדש, אבל **הָכָא לָא עָקַר דַּעְתֵּיהּ מִמִּשְׁתְּיָא** - כאן בקידוש והבדלה, לא עקר דעתו מלשתות, שהרי לא שתה לאחר שקידש, ולכן אחר שקידש ומבדיל יכול לשתות על סמך ברכת הגפן שבירך בתחילה.

♦♦♦

המשך המעשה ברבא, שמבואר בו שאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר

הגמרא ממשיכה במעשה הקודם על רב יעקב בר אבא שהיה בביתו של רבא: **כִּי מְטָא לְאַבְדּוֹלֵי** - כאשר רבא הגיע להבדלה במוצאי שבת, **קָם שַׁמְעֵיהּ וְאַדְלֵיק אֲבוּקָה מִשְּׁרָגָא** - קם שמשו והדליק אבוקה מנר לברכת ה'נר' בהבדלה.

אֲמַר לֵיהּ רב יעקב לרבא: **לְמָה לָךְ כּוּלֵי הַאי, הָא מַנְחָא שְׁרָגָא** - למה לך כל זאת, הרי יש כאן נר מונח, ולמה צריך להדליק אבוקה מהנר לברכת הנר בהבדלה.

אֲמַר לֵיהּ רבא: **שַׁמְעָא מִדַּעְתֵּיהּ דְּנַפְּשֵׁיהּ קָא עָבֵיד** - השמש עושה זאת מדעת עצמו, שלא ציויתי על כך.

אֲמַר לֵיהּ רב יעקב: **אִי לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ מִינַּיְיהוּ דְּמָר לָא הֲוָה עָבֵיד** - אם לא שהוא שמע זאת מכבודו, שיש מעלה בדבר זה, לא היה עושה כך. [שאף שלא ציויתיו על כך, אם עשה זאת, ודאי הוא על פי מה ששמע ממך, וידע שכך דעתך].

אֲמַר לֵיהּ רבא: **לָא סָבַר לֵיהּ מָר** - וכי אינך סובר: **אֲבוּקָה לְהַבְדָּלָה מִצְוָה מִן הַמּוּבְחָר,** שמטעם זה השמש הדליק את אבוקה מהנר, כדי לקיים את המצוה מן המובחר.

המשך המעשה ברבא: רבא אמר ג' 'הבדלות'

פָּתַח [רבא] **וְאָמַר: 'הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל, בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה'.**

אֲמַר לֵיהּ רב יעקב: **לְמָה לָךְ כּוּלֵי הַאי** - למה לך כל זאת לומר ד' ענינים של 'הבדלה', **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: 'הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל', זוֹ הִיא הַבְדָּלָתוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא,** הרי שמספיק בלשון אחד של הבדלה.

אֲמַר לֵיהּ רבא: **אֲנָא כְּהָא סְבִירָא לִי** - אני סובר כמאמר זה, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הַפּוֹחֵת לֹא יִפְחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהַמּוֹסִיף לֹא יוֹסִיף עַל שֶׁבַע.**

אֲמַר לֵיהּ רב יעקב: (דף קד) **וְהָא מָר לָא תְּלָתָא אָמַר, וְלָא שֶׁבַע אָמַר** - והרי כבודו לא אמר שלש ולא אמר שבע.

אֲמַר לֵיהּ רבא: **אִיבְּרָא** - באמת אמרתי ג' הבדלות, ומה שאמרתי **'בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה' מֵעֵין חֲתִימָה הִיא,** שהיא מעין חתימת ברכת ההבדלה שאומרים 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמַּבְדִּיל צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר מֵעֵין חֲתִימָה סָמוּךְ לַחֲתִימָתוֹ,** ולכן אמרתי בסוף הברכה 'בין יום השביעי לששת ימי המעשה', שזה לשון החתימה 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', ואין זה נמנה במנין ההבדלות שאמרתי, נמצא שמלבד נוסח זה, יש כאן ג' הבדלות (המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים).

הגמרא מביאה דעה נוספת שיש לסיים את הברכה מעין הפתיחה: **וּפוֹמְבְּדִיתָאֵי אָמְרִי: מֵעֵין פְּתִיחָתָן סָמוּךְ לַחֲתִימָתָן.**

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** - מה הנפקא מינה בין דברי רב יהודה אמר שמואל לדברי פומבדיתאי, הרי בברכת הבדלה וכן ברוב הברכות הפתיחה והחתימה הם באותם מילים.

מבארת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת, דְּחָתְמִינַן בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ.**

מַאן דְּאָמַר מֵעֵין פְּתִיחָתָן סָמוּךְ לַחֲתִימָתָן, לָא בָּעֵי לְמֵימַר בֵּין קְדוּשַׁת שַׁבָּת לִקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב הִבְדָּלָה, שהרי הפתיחה היא 'המבדיל בין קודש לחול', וסמוך לחתימתן אומרים 'בין יום השביעי לששת ימי המעשה'.

וּמַאן דְּאָמַר מֵעֵין חֲתִימָתָן סָמוּךְ לַחֲתִימָתָן, בָּעֵי לְמֵימַר בֵּין קְדוּשַׁת שַׁבָּת לִקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב הִבְדָּלָה, שהוא מעין החתימה, שהרי חותמים 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'.

והא מר לא תלתא אמר ולא שבע אמר, א"ל אבראי בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא ואמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימתו ופומבדיתאי אמרי מעין פתיחתן [ב] סמוך לחתימתן מאי בינייהו איכא בינייהו יום טוב שחל להיות אחר השבת דחתמינן בין קודש לקודש מ"ד מעין פתיחתן סמוך לחתימתן לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת גופא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הפוחה לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף על שבע מיתיבי [ג] אומר הבדלות במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי שבת ליום טוב ובמוצאי יום טוב לחולו של מועד אבל לא במוצאי יום טוב לשבת הרגיל אומר הרבה ושאינו רגיל אומר אחת תנאי היא ד"א יוחנן בן של קדושים אומר אחת ונהגו העם לומר שלש [ד] מאן ניהו בן של קדושים רבי מנחם בר סימאי [ה] ואמאי קרו ליה בן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דזוזא שלח ליה רב שמואל בר אידי חנניא אחי אומר אחת ולית הלכתא כוותיה אמר רבי יהושע בן לוי המבדיל צריך שיאמר מעין הבדלות האמורות בתורה מיתיבי סדר הבדלות היאך אומר המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין טמא לטהור בין הים לחרבה בין מים העליונים למים התחתונים בין כהנים ללוים ולישראלים וחותם בסדר בראשית ואחרים אומרים ביוצר בראשית רבי יוסי ברבי יהודה אומר חותם מקדש ישראל ואם איתא הא בין הים לחרבה לא כתיבא ביה הבדלה סמי מכאן בין הים לחרבה אי הכי בין יום השביעי לששת ימי המעשה נמי מעין חתימה הוא בצר חדא וליכא שבע אמרי כהנים לוים וישראלים תרי מילי נינהו בין לוים לישראלים דכתיב [ו] בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי בין הכהנים ללוים דכתיב [ז] בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים מאי חתים רב אמר מקדש ישראל ושמואל אמר [ח] המבדיל בין קודש לחול לייט עלה אביי ואיתימא רב יוסף אהא דרב תנא משמיה דרבי יהושע בן חנניא כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול מאריכין לו ימיו ושנותיו

ומר לא תלת אמר ולא שבע אמר. [א] ומסקנא דו' לו' מיקמי כנגד שוס דבר אלא נפסחים או לסוסיף כדלמר בהסבלת (מגחות דף נב.) לף ימסות מז' כנגד ז' דקיעים ומסוסיף לף יוסיף על י"ג כנגד ז' דקיעים ומשה מוריים: **מאי** בינייהו. דרוש הברכות בפסחים ומסמיסה מעניו מחד:

בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת.

שאל ר' לפניס לת ר"ת למה נהגו העולם להוסיף ולומר ותת יום השביעי משמש ימי המעשה קדמת הבדלת וקדמת לת כל מעני ישראל בקדושתך [ב] דלמין זה לת מעני פתיחה ולת מעני חתימה ולמיך זה ר"ת משום מיכא דלמר ר' יוסי ברבי יהודה ולכך לומר למחר. ר' יוסי ברבי יהודה לומר לת מעני ישראל בקדושתך ולת מעני חתימה ולמיך זה ולויט ולת מעני חתימה ולמיך זה ולויט ולת מעני חתימה ולמיך זה ולויט

עין משפט נר מצוה

כג א מיי׳ פ״ח מהל׳ ברכות הלכה ה ופי״ח מהלכה ו סמג עשין מ:

ולית הלכתא כוותיה. וטעמא לפי שאין מותמין בשמים ובניירות שבהם (כר׳) [כמותן] דלמאי נמי ג׳ שאכלו (ברכות ד׳ מט.) מותמין בשמים ופי׳ רשב״ם דהלכה כשמואל דמותמין בשמים אין קודם לחול מדמותמינן במוצאי שבת לי״מ אין קודם לקודש פסח״ק דמולין פ״מ במוצאי שבת לחול מותמין אין קודם לחול:

כל הברכות פותח בברוך וחותם בברוך. ותימה ברכה דלמטי נמסה למטי לא פותחת בברוך דלא מעיקרא לא הוו קמוכה למחייכמה כלמטיכמה בברכות (דף ס:) כי מתעב קומר לכי עגמא נמסה וכן קשה מתכה הוא עד שלא נברא העולם ותפלת הדרך שהומס ואינו פותח בברוך וי״ל לפי שאינן ברכות שלא שבח בעלמא[א] וברכה שאחר מעיקר ומלות שהן קלות בברכת פירות ומלות שהן קלות וכן יש בירושלמי דמגילה ובגמרא דילן (דף כא:) בפרקים יפים דמומס בה בברון הכל בשפרט רבות מומס בירושלמי בפ״י מי שעשלמי: **חוץ מברכה המסומה לחבירתה.** פירוש לפי שאע״פ בשאינה אין נוהץ לפתוח בשניה בברון[ב] וברכה שלאחר הסעודה לוכר כל העולמים עד שכל הבריו נתמה והנלד ויש בפסק בממזורים ומתחיל נאמן אתה הוא ואין בה ברכה לא בתחילתה ולא בסופה ולפיכך השניה וברכה אחת יש לכולה ברכה אחת היא לכולה מעתעיד בנאמנות ובאמיתות המקום ומה שיש בפסק בממזורים לפי שהיו רגילים כל הלילה להפסיק עם ולומר שבח כלאחר במעכת קופריס (פרק יג הלכה י) וכן מעשע הם דברכה אחת היא דקאמר למעטיר מברך ז׳ ברכות בנגד ז׳ קרושים פי׳ בקריאת התורה במהלה ופוף ואחת לפני הפטרה וד׳ אחריה הרי ז׳[ג] ובשע ברכות של נישואין שהכל ברא לכבודו ויוצר הלדם ואשר יצר את האדם כו׳ שפותחין בברון פירש רש״י בכתובות (דף ח.) דשהכל ברא לכבודו ומקנה לאפיקא הטם והיה לאוי לאומרה משעת אפיקא[ד] והיה ברכה בפני עלמה[ה] וכן יוצר האדם לא היתה ברישה שהרי יאמר אשר יצר את האדם אלא להזכיר שחי יצירות מיקנות והקדימוה לאשר יצר והרי היא כמו לעלמה ואשר ברא שפותחת בברון לפי שאומר אותה בבלה לאפיקא הטם והיה לאוי וי״מ שאומר השהכל ברא לכבודו ויוצר האדם לכן פותח בברון בלא ממיכה הטם קלות כמו ברכת פירות ומלות ופתיחתן זו היא מתחתן ובאשר יצר את האדם לריך לפתוח בברון שאם לא היה פותח היה נראה הכל ברכה אחת וברכת לעקור בדברי תורה והעבד אותה שהיא ברכה אחת ביון שאין פותח הערב לא בברון והבדלה נמי שפותחת בברון אע״פ שחמוכה לברכת מאור משום שלא תראה ברכה אחת ומיהו בירושלמי פריך והרי הבדלה ומעני רבי הוה מפוקן.[ו] ות״ת יהללוך שאחר הלל וילפו עיניו ויאמרו אשר יצר אין פותח בהן בברון וי״ל דיהללוך הוא חמוכה לברכה לקרוא את ההלל וילפו עיניו להשביעו ויאמרו לבריך שאחר וגם אין פותח בהן בברון אלא מיהללוך לילי פסח לחתן מברכין לקרוא את ההלל לך נראה דברכה שאחר פסוקים אין לריך לפתוח ומיהו קשה מיהללוך לילי פסח לחתן מברכין לקרוא את ההלל לך נראה דברכה שאחר פסוקים[ח] אין ברון שאחר שבעה פתיחה ניכרת בחתלה וכיוצא בהן (דברכות פ״ק) פריך והרי גאלנו חמוכה לברכה דקריאת הלל ומעני לריך היה הלל לומר שם שבח בתכ״ע יפ פירוש שהיו קורין הלל בלילי פסח בעת הכנסת כדאיתא במס׳ סופרים (פ״כ הלכה ט׳) תניא ר׳ אלעזר בר ר׳ יוסי והרי פוקה פירש רבינו שמואל בר ר׳ שמעי׳ פוקה פוף ברכה דלאחר גאלנו שחומה בברון והיא כולה הולחה ומשני שאני הן אחת דלאחר ואחת דלפני פירוש שהי גאלנו גאולה אחר גאלנו גאולה דלמלרים ונאולה דלהבא שמחים בניין עירך ולכן חומה בברון דאין כולה הולחה דיש בה בפסק ופלה שיגאל אותנו והרי מהבלה כדפרישית לעיל ופריך והרי נברך בי׳ ברון הוא שהלכות מלו כר׳ דהוה ברכה בפני עלמה כדלמרינן בפ׳ ג׳ שלכו (ברכות ד׳ מו.) ומתחיל ברכה הן בברון אע״פ שחמוכה לנברך ומשני שניין היא שאם היו שוים חוכלים אין לומר נברך ופריך והרי הן בי׳ שלומר אחריו נודך ואין פותח בברון אע״פ שפעמים הינה חמוכה לברכה הן כדאמרו הטים נומן ואשלייר מפקיע לך שאם עד הן לריך לשמוע והלכה כרב שאם בפקיעי וכשיגמור סעודתו קאמר הטם בסוף שמעתא דרבנן אמרי יחזור למקום שפסק קשי ועוד פריך והרי הטוב והמטיב בי׳ בברכת המזון דחמוכה לאחרתה ופותחת בברון שניין בינהו מיקנות ופריך והרי קידוש פירוש דחמוכה לבונה בי הגפן ופותחת בברון שניין היא שאם היה אומר מבעוד יום על שיקנה היום אינו מברך בורא פרי הגפן ופריך והרי פוסק של קידוש שחומתת בברון ומקלקל דעתך דכולה הולחה היא והיא דברכת פירות ומלות ע״כ יוה טופס ברכה כך היא דאמר ר׳ יוחן מטטע קלר פותח בברון ואינו חותם בברון מטטע אחרון פותח בברון ואין חותם בברון: **הטוב והמטיב פותח ואינו חותם בברון.** ות״ת והלא תרוכה היא ועוד דר״ת פי׳ שלריך לומר ג׳ גמולות ג׳ הטבות כמו ג׳ מלכיות בתפלת ברכות (ד׳ מט.) לריכה ג׳ מלכיות לנד מדמיה וי״ל שאין זה תירוץ מלא שמוכיח שם שמים בהרבה לשונות מלכנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רועינו כו׳ ואין לחוש לחתום בברון: קשיא

ולית הלכתא כוותיה עולא איקלע לפומבדיתא אמר ליה רב יהודה לרב יצחק ברי׳ זיל אמטי ליה בלבלה דפירי וחזי היכי אבדיל לא אזל שדר ליה לאביי כי אתא אביי א״ל היכי אמר א״ל ברוך המבדיל בין קודש לחול אמר ותו לא אתא לקמיה דאבוה א״ל היכי אמר אמר ליה אנא לא אזלי אנא שדריתיה לאביי ואמר לי המבדיל בין קודש לחול א״ל ברבנותיה דמר וסרורותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעתיה מפומיה מיתיבי[ט] א כל הברכות כולן פותח בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת מזות וברכת הפירות וברכה המסומה לחבירתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע שיש מהן פותח (בהן) בברוך ואין חותם בברוך ויש מהן שחותם בברוך ואין פותח בברוך והטוב והמטיב פותח בברוך ואינו חותם בברוך קשיא

המבדיל בין קודש לחול. ותו לא אמר הא אמר הא דאבדלה ולא אמר אבדיל **ג״ל גרמא ליה למר.** שלא הלכה אחת בעלמך: **וברכה ממזות.** כגון להמעטף בליצים ועל נטילת לולב: **וברכה הממוסה לחבירתה.** כגון חותם של שמונה עשרה: **וברכה שבקריאת שמע.** שע״פ שאין ברכה שבקריאת שמע אחת מהן פותחת ואחת חותמת אלא שתיהן פותחות ואין חותמות: **ויש מהן שחותם ואינו פותח.** כגון ברכה שלאחר המזון שאין לה פתיחה אלא חתימה: **ויש מהן.** מלוי שאהכלנו שפותח בהן בברון ואינו חותם בברון כגון ברכת פירות ומלות: **ויש מהן שאינו פותח ואינו חותם.** ברכה שלפני המזון שאין לה לא פתיחה ולא חתימה: **וברכה פוטו ומטיב.** דברכת המזון. תע״ג דהמוסה לחבירתה שהרי המזון נלרך לפי שעה אף על פי כן פותח בה בברון משום דברכה שלאחריה נמי שפותחת בברון ואינו חותם: **ברכת המזון.** ת״ר ברכת המזון מי שלא אהכלנו אלא שבח והודאה בעלמא, ומן הדין לא היה אפי׳ לחתום בברוך אלא משום שיש בה ארילות דברים וחתימת בה בברוך. תוס׳ ד״ה ב׳. ב׳ דחתימת הראשונה הויא פתיחה לברכה הממוסה לה. סם. ג׳. ואי חשבת להו כחדתי הויא להו ח׳. סם. ד׳. אלא מאחר שיש כוס קבועה על הכוס. סם. ה׳. הילכך יוצר האדם לא הויא ממוסה. סם. ו׳. וכיון שלפעמים מפוהן לא מיקרין ממוכות. סם. ז׳. הויא ממוסה לברכה שלפני׳ ק״ש. סם. ח׳. ולדבר. תוס׳ ד״ה ברכות מו:

מסורת הש״ס

ט) ברכות דף מו., **י)** פי׳ שלא יאמרו שמעתתא מפומך וגי׳ ס״ע מפומיה דלעזרן, **יא)** [ירמיה י״ז], **יב)** [ברכות מח:].

מוסף רש״י

שיש מהן פותח בברוך. כגון ברכת פירות ומלות פותח ואינו חותם (ברכות מז:).

מוסף תוספות

א. ג״ם. ואינה תפילה אלא שבח והודאה בעלמא, ומן הדין לא היה משום שיש בה ארילות דברים וחתימת בה בברוך. תוס׳ ד״ה ב׳. ב׳ דחתימת הראשונה הויא פתיחה לברכה הממוכה לה. סם. ג. ואי חשבת להו כחדתי הויא להו ח׳. סם. ד. אלא מאחר שיש כוס קבועה על הכוס. סם. ה. הילכך יוצר האדם לא הויא ממוכה. סם. ו. וכיון שלפעמים מפוהן לא מיקרין ממוכות. סם. ז. הויא ממוכה לברכה שלפני׳ ק״ש. סם. ח. ולדבר. תוס׳ ד״ה ברכות מו:

וְהָא מָר לָא תְּלָתָא אָמַר וְלָא שְׁבַע אָמַר. אָמַר לֵיהּ אִיבָּרָא בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה מַעֲיָן חֲתִימָה הִיא. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמַּבְדִּיל צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר מֵעֵין חֲתִימָה סָמוּךְ לַחֲתִימָתוֹ, וּפוֹמְבְּדִיתָאֵי אָמְרִי: מֵעֵין פְּתִיחָתָן סָמוּךְ לַחֲתִימָתָן. מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת דְּחָתְמִינַן בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ. מַאן דְּאָמַר מֵעֵין פְּתִיחָתָן סָמוּךְ לַחֲתִימָתָן לָא בָּעֵי לְמֵימַר בֵּין קְדוּשַׁת שַׁבָּת לִקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וּמַאן דְּאָמַר מֵעֵין חֲתִימָתָן סָמוּךְ לַחֲתִימָתָן בָּעֵי לְמֵימַר בֵּין קְדוּשַׁת שַׁבָּת לִקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ. [התבאר בדף הקודם].

◆◆◆

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הַפּוֹחֵת, לֹא יִפְחוֹת מִשָּׁלֹשׁ. וְהַמּוֹסִיף, לֹא יוֹסִיף עַל שָׁבַע.

שאלה בברייתא מכואר שיכול לומר הבדלה אחת

מֵיתִיבִי, אוֹמֵר הַבְדָּלוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת, וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְיוֹם טוֹב, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְחוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד.

אֲבָל לֹא בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, שאין אומרים הבדלה כאשר קדושת היום הנכנס יתירה על היום היוצא.

הָרְגִיל אוֹמֵר הַרְבֵּה. וְשֶׁאֵינוֹ רָגִיל אוֹמֵר אַחַת. וקשה על דברי רבי אושעיא שאין אומרים פחות משלש.

תשובה: עניין זה הוא מחלוקת תנאים

עונה הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּנָן שֶׁל קְדוֹשִׁים אוֹמֵר: אַחַת. וְנָהֲגוּ הָעָם לוֹמַר שָׁלֹשׁ.**

מַאן נִיהוּ בְּנָן שֶׁל קְדוֹשִׁים, רַבִּי מְנַחֵם בַּר סִימַאי.

וְאַמַּאי קָרוּ לֵיהּ בְּנָן שֶׁל קְדוֹשִׁים, דְּלָא אִיסְתַּכַּל בְּצוּרְתָּא דְּזוּזָא - שלא היה מסתכל בצורה של זוז.

שְׁלַח לֵיהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר אִידִי: חֲנַנְיָא אָחִי אוֹמֵר: אַחַת - שאומרים לשון אחת של הבדלה. **וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ.**

◆◆◆

מעין הבדלות האמורות בתורה

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּבְדִּיל, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר מֵעֵין הַבְּדָלוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, כמו הנך דלקמן.

שאלה:

מֵיתִיבִי, סֵדֶר הַבְדָּלוֹת הֵיאַךְ, אוֹמֵר:

[א':] **הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל** (שכתוב 'להבדיל בין הקודש ובין החול')

[ב':] **בֵּין אוֹר לְחוֹשֶׁךְ,** (שכתוב 'ויבדל אלהים בין האור ובין החשך').

[ג':] **בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים,** (שכתוב 'ואבדיל אתכם מן העמים').

וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, [הבדלה זו לא נמנית במנין ההבדלות, שהיא מעין החתימה, והיא נמנית אחר ג' הבדלות, שאם מזכיר רק ג' הבדלות מוסיף לשון זו שהיא מעין החתימה סמוך לחתימה].

[ד':] **בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר,** (שכתוב 'ולהבדיל וכו' ובין הטמא ובין הטהור).

[ה':] **בֵּין הַיָּם לֶחָרָבָה,**

[ו':] **בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לְמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים,** (שכתוב 'ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל הרקיע').

[ז':] **בֵּין כֹּהֲנִים לְלֵוִים וְיִשְׂרְאֵלִים.** (כמבואר הפסוקים בזה להלן בגמרא).

וְחוֹתֵם בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית - 'ברוך סודר בראשית'.

וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים: בְּיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, 'ברוך יוצר בראשית'.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חוֹתֵם מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל, מכל עולמו שיצר לא קידש אלא ישראל.

הגמרא מבארת את הקושיא מהברייתא: **וְאִם אִיתָא,** ואם ישנו הדבר, כלומר אם נכון הדבר שצריך לומר רק הבדלות המוזכרות בתורה, **הָא בֵּין הַיָּם לֶחָרָבָה לָא כְּתִיבָא בֵּיהּ הַבְדָּלָה** - הרי לא מוזכר הבדלה בתורה בין הים לחרבה.

עונה הגמרא: **סְמִי מִכָּאן** - תמחוק מברייתא זו: **'בֵּין הַיָּם לֶחָרָבָה'.**

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי 'בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה' נָמֵי** - גם כן אינו ממנין ההבדלות, שהרי **מֵעֵין חֲתִימָה הוּא,** ואם כן: **בְּצַר חֲדָא** - חסר אחד מהמנין, **וְלֵיכָּא** - ואין **שֶׁבַע** הבדלות.

עונה הגמרא: **אָמְרִי, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים תְּרֵי מִילֵּי נִינְהוּ** - מה שאומרים 'בין כהנים ללוים וישראלים' הם שתי דברים, **בֵּין לְוִיִּם לְיִשְׂרְאֵלִים** [הוא דבר אחד], **דִּכְתִיב 'בָּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל ה' אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי'. בֵּין הַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם** [הוא דבר נוסף], **דִּכְתִיב 'בְּנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים'.**

◆ ◆ ◆

נוסח חתימת ההבדלה

מְחָתָם מַאי חָתֵים - מהו נוסח החתימה שבה חותמים את ברכת ההבדלה.

[דעה א':] **רַב אָמַר: 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל'** [כדעת רבי יוסי ברבי יהודה בברייתא לעיל].

[דעה ב':] **וּשְׁמוּאֵל אָמַר: 'הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל'.**

לָיֵט עֲלַהּ אַבָּיֵי - אביי קילל, **וְאִיתֵּימָא** ויש אומרים: **שְׁרֵב יוֹסֵף** [קילל] **אַהָא דְּרַב** - על מי שנוהג כרב בעניין זה.

[דעה שיש לחתום בב' החתימות הנ"ל] **תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: כָּל הַחוֹתֵם 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל', וְ'הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל', מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו.** [עמוד ב]

וְלֵית הִלְכְתָא כְּווֹתֵיהּ - ואין הלכה כמותו, מפני ש'אין חותמין בשנים'.

מעשה רב: עולא אמר רק 'ברוך המבדיל בין קודש לחול'

עוּלָּא אִיקְּלַע לְפוּמְבְּדִיתָא, אֲמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: זִיל אֲמְטֵי לֵיהּ כַּלְכָּלָה דְּפֵירֵי, וַחֲזֵי הֵיכִי אַבְדֵּיל - לך תביא לו לעולא סלסלה של פירות, ותראה איך הוא מבדיל.

לָא אֲזַל - לא הלך רב יצחק בעצמו, אלא **שַׁדַּר לֵיהּ לְאַבָּיֵי** - שלח את אביי במקומו.

כִּי אֲתָא אַבָּיֵי, אֲמַר לֵיהּ רב יצחק: **הֵיכִי אָמַר** - איך אמר עולא את ברכת ההבדלה.

אֲמַר לֵיהּ אביי: **'בָּרוּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל' אָמַר, וְתוּ לָא** - ויותר לא אמר בה שאר הבדלות, ולא חתם בה.

אֲתָא לְקַמֵּיהּ דַּאֲבוּהּ - בא רב יצחק לפני אביו רב יהודה, **אֲמַר לֵיהּ** רב יהודה: **הֵיכִי אָמַר** -איך אמר עולא את ברכת ההבדלה.

אֲמַר לֵיהּ רב יצחק: **אֲנָא לָא אֲזַלִי. אֲנָא שַׁדְּרִיתֵיהּ לְאַבָּיֵי** - אני לא הלכתי, אני שלחתי את אביי, **וַאֲמַר לִי,** שעולא אמר: **הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל.**

אֲמַר לֵיהּ רב יהודה לרב יצחק בנו: **רַבְרְבָנוּתֵיהּ דְּמָר** - גאוותו של כבודו, **וּסְרָרוּתֵיהּ דְּמָר** - והתנשאותו של כבודו, שלא הלכת אתה בעצמך, **גַּרְמָא לֵיהּ לְמָר** - גרמה לו לכבודו, **דְּלָא תֵּימָא שְׁמַעְתֵּיהּ מִפּוּמֵיהּ** - שלא תיאמר שמועה מפיו.

שאלה: הרי שנינו בברייתא שבברכה רגילה יש פתיחה וחתימה, וכיצד עולא אמר רק 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', שהוא פתיחה בלא חתימה

מֵיתִיבִי, כָּל הַבְּרָכוֹת כּוּלָּן, פּוֹתֵחַ בְּבָרוּךְ [כגון: ברוך אתה וכו' הזן את העולם וכו']. **וְחוֹתֵם בָּהֶן בְּבָרוּךְ** [כגון: ברוך אתה ה' הזן את הכל].

חוּץ מִבִּרְכַּת מְזוֹנוֹת - כגון להתעטף בציצית, ועל נטילת לולב,

וּבִרְכַּת הַפֵּירוֹת - כגון בורא פרי העץ.

וּבִרְכָה הַסְּמוּכָה לַחֲבֵירְתָּהּ - כגון ברכות שמונה עשרה.

וּבִרְכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁבִּקְרִיַּת שְׁמַע - 'ויציב ונכון' בשחרית, 'ואמונה כל זאת' בערבית,

שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן [מאלו שהזכרנו] **שפּוֹתֵחַ (בָּהֶן) בְּבָרוּךְ, וְאֵין חוֹתֵם בְּבָרוּךְ** [שמתחיל בהם ב'ברוך אתה', ואין מוסיף שוב בחתימה 'ברוך אתה', כגון ברכת המצוות וברכת הפירות].

וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁחוֹתֵם בְּבָרוּךְ, וְאֵין פּוֹתֵחַ בְּבָרוּךְ - כגון ברכה הסמוכה לחבירתה, שהרי מסיים בה ב'ברוך אתה', ואין פותח בה בברכה, כגון ברכות שמונה עשרה.

וְהַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, [ברכה רביעית של ברכת המזון], **פּוֹתֵחַ בְּבָרוּךְ, וְאֵינוֹ חוֹתֵם בְּבָרוּךְ** - אף על גב שהיא סמוכה לחבירתה, שהרי ברכת המזון מתחילה ב'ברוך', מכל מקום ברכה זו נחשבת כברכה בפני עצמה, כיון שאינה חלק מהברכות בברכת המזון שהם מדאורייתא, אלא ברכה זו נתקנה בפני עצמה, שרבנן תיקנוה (משום הרוגי ביתר שניתנו לקבורה). (דף קה)

אחר שהביאה הגמרא את הברייתא, מסיימת הגמרא את קושייתה: **קַשְׁיָא לְעוּלָּא** - שפתח את ההבדלה בברוך ולא חתם.

תשובה: עולא סבר שברכת הבדלה היא כברכת המצוות ולכן פתח בה בברוך ולא חתם

עונה הגמרא: **אָמַר לְךָ עוּלָּא: הָא נָמֵי כְּבִרְכַּת הַמִּצְוֹת דָּמְיָא** - זו גם, כלומר: ברכת הבדלה, דומה לברכת המצוות,

שהרי **בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת מַאי טַעְמָא** - מה הטעם שפותחים בה ולא מוסיפים ברכה בחתימה, **מִשּׁוּם דְּהוֹדָאָה הִיא,** ואין בה הפסק דבר אחר, לא הפסק תחנה ולא הפסק ריצוי, הלכך די בפתיחה, ואין זה דומה לברכת קידוש שצריך לספר בשבח שבת, וברכת יוצר אור שיש בה הפסק תחינה, וברכת אבות יש בה רצוי, לפיכך לבד מהפתיחה צריך להוסיף בה ברכה בחתימה בשבחו של מקום.

הָא נָמֵי הוֹדָאָה הִיא - זו גם, ברכת ההבדלה, הודאה היא, ואין בה הפסק דבר אחר, ולכן לא צריך להוסיף ברכה בחתימה.

קשיא לעולא. לפירוש הקונטרס דפירש לעיל דלא אמר מלא ממדיל אין קודם למזוג ומזו לא קשה מלי ס"ד דמקשה סה פשיטא לגברא פשיטא דמיד לתין לך קלרא יותר מזו ועוד ליתא למימרא בגברא פשיטא דמשמע נמי דלא הוי אמר מתוס ונראה דעולא אמר נמי כל שאר שבלות ואיתמיך גלא מתימה וס"ד דמקשה כיון דלמזוכה היא קלא קלא הוא ליה למימרה בגברא מידי דהוה לקדושי ואמאי קאמר לא היא שומל לגלא לידע מה יהודה לא היא שומל לגלא לידע מה יתמוס אי כרב אי כשמואל[3]:

כך קובעת לקידוש. שמסור לזכול בלא קידוש אפילו בתמיל לזכול מבעוד יום וס"ל קובעת למעבד אפי' בתמיל לזכול אפילו עלאי מבעוד יום בתמיהין בסוף ממזיל כדי יין (גיטין ד' לה.) היכי מזכל בתמיל ומשכח לה שבת רבי אליעזר סומר יגמור רבי יהושע סומר לא יגמור: **והנ"מ** דאכלי **ושתו מעיקרא**. משמע שהיו מוכלים בשבת סמוך למשיכה ותימה מה שלא נהגו לזכול בין מנחה למעריב וגם ר"י מעם על רבינו משום שהנהיג לזכול בין מנחה למעריב דמכר במדרש שהשה מים בשבת בין השמשות גוזל את קרוביו המתים[3] וכתב שפשם אחת מירע מעשה בזומתי וכא לידי סכנה וכקוני המילו ערב יום הכפורים לזכול אחר וילוי משום שכרות וגם תשעה באב אחל להיות בשבת ונלהה המילו קבועי מיל ויכיל להתמילו בשבת ומיכא מוסר לה שמתילו בתימר ובמתע שבועה שהפלנו שמנה ויכיל להתמילו בהימר מוסר להלים: **אבל** שתיה **מפסיקין**. פירוש שהיה גלא שבועה למין שה קניעות[7] ולכך מפסיקין: **לא קפדי אביא**. וכריימת דכל הטועם מיתמו לחלים כל מוקמי למיל ומיתמו לחפכיה מלה בגגל מלה הוא משניע גרונו ימנע ולחפכיה ממוק שנק לחלמיניו (כתובות ד' ב:) מי שנחמייב חנק או טוענ בגהר או מת בפרוכי והיינו לחפכיה: שמע

קשיא לעולא אמר לך עולא הא נמי בברכת המצות דמיא ברכת המצות מאי טעמא משום דהודאה היא הא נמי הודאה היא רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל חזי אי מקדיש יומא נפסיק וניקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכיתו א"שבתא קבעה נפשה דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת [2]ולא להבדלה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא מפסקינן אבל [2]אתחולי לא מתחלינן ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה ופליגא דרב הונא דרב הונא חזייה להחוא גברא דשתה מיא קודם הבדלה אמר ליה לא מיסתפי מר מאסברה דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסברה דבן דבי רב אשי לא קפדי אמיא בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש בליל יום טוב אמר ליה קידש בערב שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו אפי' [3]לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס אבל [3]אי לא תקני איתיביה[3] [4]כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש

קשיא לעולא. לפירוש בקונטרס דפירש לעיל דלא אמר מלא ממדיל אין קודם למזוג ומזו לא קשה מלי ס"ד דמקשה סה פשיטא לגברא פשיטא דמיד לתין לך קלרא יותר מזו ועוד ליתא למימרא בגברא פשיטא דמשמע נמי דלא הוי אמר מתוס ונראה דעולא אמר נמי כל שאר שבלות ואיתמיך גלא מתימה וס"ד דמקשה כיון דלמזוכה היא קלא קלא הוא ליה למימרה בגברא מידי דהוה לקדושי ואמאי קאמר לא היא שומל לגלא לידע מה יתמוס אי כרב אי כשמואל[3]: **כך** קובעת לקידוש. שמסור לזכול בלא קידוש אפילו בתמיל לזכול מבעוד יום וס"ל קובעת למעבד אפי' בתמיהין בסוף ממזיל כדי יין (גיטין ד' לה.) היכי מזכל בתמיל ומשכח לה שבת רבי אליעזר סומר יגמור רבי יהושע סומר לא יגמור: **והנ"מ** דאכלי **ושתו מעיקרא**. משמע שהיו מוכלים בשבת סמוך למשיכה ותימה מה שלא נהגו לזכול בין מנחה למעריב וגם ר"י מעם על רבינו משום שהנהיג לזכול בין מנחה למעריב דמכר במדרש שהשה מים בשבת בין השמשות גוזל את קרוביו המתים[3] וכתב שפשם אחת מירע מעשה בזומתי וכא לידי סכנה וכקוני המילו ערב יום הכפורים לזכול אחר וילוי משום שכרות וגם תשעה באב אחל להיות בשבת ונלהה המילו קבועי מיל ויכיל להתמילו בשבת ומיכא מוסר לה שמתילו בתימר ובמתע שבועה שהפלנו שמנה ויכיל להתמילו בהימר מוסר להלים: **אבל** שתיה **מפסיקין**. פירוש שהיה גלא שבועה למין שה קניעות[7] ולכך מפסיקין: **לא קפדי אביא**. וכריימת דכל הטועם מיתמו לחלים כל מוקמי למיל ומיתמו לחפכיה מלה בגגל מלה הוא משניע גרונו ימנע ולחפכיה ממוק שנק לחלמיניו (כתובות ד' ב:) מי שנחמייב חנק או טוענ בגהר או מת בפרוכי והיינו לחפכיה: שמע

כך קובעת לקידוש. שמסור לזכול בלא קידוש אפילו בתמיל לזכול מבעוד יום וס"ל קובעת למעבד אפי' בתמיהין בסוף ממזיל כדי יין (גיטין ד' לה.) היכי מזכל בתמיל ומשכח לה שבת רבי אליעזר סומר יגמור רבי יהושע סומר לא יגמור: **והנ"מ** דאכלי **ושתו מעיקרא**. משמע שהיו מוכלים בשבת סמוך למשיכה ותימה מה שלא נהגו לזכול בין מנחה למעריב וגם ר"י מעם על רבינו משום שהנהיג לזכול בין מנחה למעריב דמכר במדרש שהשה מים בשבת בין השמשות גוזל את קרוביו המתים[3] וכתב שפשם אחת מירע מעשה בזומתי וכא לידי סכנה וכקוני המילו ערב יום הכפורים לזכול אחר וילוי משום שכרות וגם תשעה באב אחל להיות בשבת ונלהה המילו קבועי מיל ויכיל להתמילו בשבת ומיכא מוסר לה שמתילו בתימר ובמתע שבועה שהפלנו שמנה ויכיל להתמילו בהימר מוסר להלים: **אבל** שתיה **מפסיקין**. פירוש שהיה גלא שבועה למין שה קניעות[7] ולכך מפסיקין: **לא קפדי אביא**. וכריימת דכל הטועם מיתמו לחלים כל מוקמי למיל ומיתמו לחפכיה מלה בגגל מלה הוא משניע גרונו ימנע ולחפכיה ממוק שנק לחלמיניו (כתובות ד' ב:) מי שנחמייב חנק או טוענ בגהר או מת בפרוכי והיינו לחפכיה: שמע

כך קובעת לקידוש. שמסור לזכול בלא קידוש אפילו בתמיל לזכול מבעוד יום וס"ל קובעת למעבד אפי' בתמיהין בסוף ממזיל כדי יין (גיטין ד' לה.) היכי מזכל בתמיל ומשכח לה שבת רבי אליעזר סומר יגמור רבי יהושע סומר לא יגמור: **והנ"מ** דאכלי **ושתו מעיקרא**. משמע שהיו מוכלים בשבת סמוך למשיכה ותימה מה שלא נהגו לזכול בין מנחה למעריב וגם ר"י מעם על רבינו משום שהנהיג לזכול בין מנחה למעריב דמכר במדרש שהשה מים בשבת בין השמשות גוזל את קרוביו המתים[3] וכתב שפשם אחת מירע מעשה בזומתי וכא לידי סכנה וכקוני המילו ערב יום הכפורים לזכול אחר וילוי משום שכרות וגם תשעה באב אחל להיות בשבת ונלהה המילו קבועי מיל ויכיל להתמילו בשבת ומיכא מוסר לה שמתילו בתימר ובמתע שבועה שהפלנו שמנה ויכיל להתמילו בהימר מוסר להלים: **אבל** שתיה **מפסיקין**. פירוש שהיה גלא שבועה למין שה קניעות[7] ולכך מפסיקין: **לא קפדי אביא**. וכריימת דכל הטועם מיתמו לחלים כל מוקמי למיל ומיתמו לחפכיה מלה בגגל מלה הוא משניע גרונו ימנע ולחפכיה ממוק שנק לחלמיניו (כתובות ד' ב:) מי שנחמייב חנק או טוענ בגהר או מת בפרוכי והיינו לחפכיה: שמע

קשיא לעולא אמר לך עולא הא נמי בברכת המצות דמיא ברכת המצות מאי טעמא משום דהודאה היא הא נמי הודאה היא רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל חזי אי מקדיש יומא נפסיק וניקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכיתו א"שבתא קבעה נפשה דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת [2]ולא להבדלה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא מפסקינן אבל [2]אתחולי לא מתחלינן ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה ופליגא דרב הונא דרב הונא חזייה להחוא גברא דשתה מיא קודם הבדלה אמר ליה לא מיסתפי מר מאסברה דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסברה דבן דבי רב אשי לא קפדי אמיא בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש בליל יום טוב אמר ליה קידש בערב שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו אפי' [3]לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס אבל [3]אי לא תקני איתיביה[3] [4]כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש

מסורת הש"ס

ג) ולקמן קג:, [ומוספתא כרכות פ"ג ה"ח:], **ג)** [ובמנחות י. ממנות נב:], **ד)** [תוספתא דברכות פ"ג ה"ג, **ה)** ב"מ ק:], **ו)** בס"א: ובבבלית.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה כך קובעת לקידוש וכו' מלמיני הס"ד ואח"כ ד"ה כך קובע לחבדלה כך ילמ"ל: **(ז)** רשב"ם ד"ה כך קובעת להבדלה וכו' מעומדן (פוסק מפה) תל"מ וכ"ב מ"ם הוא ס"ל מה שפרשב"ם:

גליון הש"ם

ברשב"ם ד"ה כשם שקובעת וכו' שלא נגמרה מלאכתו. עי' ביצה דף לה ע"א ודף לה ע"ב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) ברשב"ם ד"ה כשם שקובעת למעבד וכו' מתמוהה שלא נגמרה מלאכתו למעבד וכו'. ג"כ תימה לי דזהו נגד מסקנת דלר' יוחנן בביצה דף לה ע"ב דמסיק דלחנו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ולולי דמסקינן אמינא דלמיל ע"ש. שוב הלמני מ"ו הגאון מוה"ר ליב פישלס נרו דיה"ל דבר הרשב"ם עפמ"ש המשנה למלך ס"ה מהלכות מעבד הלכה ג"ג ביאור הרמב"ם יעו"ש ודפח"ו:

מוסף רש"י

משום דהודאה היא. דכולה מהלל ומודה ואין הפסק דבר תמיה לו דבר אחר בתוכה, כגון שיש בקידוש מי הול ואין מתלה לומקלקלי קודש ונמלולינו (ברכות מז).

מוסף תוספות

א. דהודאה היא. תוס' ר"פ. ב. דבהכי איירי לעיל מיהתם כמאן חתים. תוס' התל"פ. ג. מפני שהם שותים כשהם חורנים לריסם. תוס' ר"פ. ד. וכל כוס רבוס שעושהו לחבירו קאי, והוה ליה כהתחלת שתיה. שם.

רבינו חננאל

קשיא לעולא דאמר הבדלה אינה חשובה בכל אלו. ופריק ברכת הבדלה נמי בברכת המצות דמיא. רב חנינא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא והוה קאי עלייהו רב המנונא סבא, אמרי ליה חזי אי נגה יומא נפסוק ונקבעה לשבתא, אמר להו לא צריכיתו שבת קבעה נפשה. דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה. אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה. ולענין מיפסק דלא מפסקינן אבל אתחולי לא מתחלינן. ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה. ופליגא דרב הונא דרב הונא חזייה להחוא גברא דשתה מיא קודם הבדלה אמר ליה לא מיסתפי מר מאסברה דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסברה דבן דבי רב אשי לא קפדי אמיא. בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש בליל יום טוב. אמר ליה קידש בערב שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו אפילו לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס אבל אי לא תקני איתיביה כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש

רבינו חננאל (המשך)

זה האשכול כאלו דעתיה עילויה ואסתלק מתורת ערבי ונעשה קבע, לפיכך אסור לאכול ממנו עד שיעשר, ואע"פ שלא קבעו האדם, השבת מעצמה נקבעה בחשיכה ערב שמש. ואפילו הפירות כי נקבעו למעשר ונעשו מוקצה. כענין הזה כיון שחשכה נקבעה לקידוש, ואע"פ שלא קדשוה בני אדם בפיהם, מעצמה נתקדשה, ואין אנו צריכין לחקור ההגיע עת הקידוש מן הגבוה ומראשי הדקלים. ואחינו למימר כשם שמפסיקין לקידוש דשבת קבעה נפשה, כך מפסיקין להבדלה. ואסקה רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת להבדלה אינה קובעת, ולא אמרן אלא לאפסוקי, דלא מפסיק ממלק השלחן בעת הפסק חשבה הפסק לא חשבה. אבל לאתחולי קבעה. ולא מתחיל בסעודה בשבת עם חשכה עד דמפיק יומא ומבדיל. ומפסיק נמי דאמרן דלא מיחייב לאפסוקי שעורתייהו ולסלק השלחן, הני מילי אם היא סעודת אכילה, אבל אם היא משתה מפסיק. ולא אמרן דמשתה היין מפסיק אלא משתיית יין ושכר, אבל משתיית מים לית לן בה ואפי' לאתחולי. דאע"ג דרב הונא חזייה להחוא גברא דשתה מיא קודם הבדלה אמר ליה לא מיסתפי מר מאסברה דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסברה, דלא אמיא בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש בליל יום טוב אמר ליה קידש בערב שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו אפילו לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס אבל אי לא תקני איתיביה כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש

כב א מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה יב סמג עשין כט טור ש"ע ס"י סי' רעג סעי' ד':

כה ב מיי' שם ופ"ל מהל' נדרים הל"ח ובמ"ל] וסמג שם טוש"ע ס"י סי' רמ"ו סעי' ג: ג ומיי' פכ"ט מהל' שבת הל"ח ופ"ל מהל' נדרים הל"ח סמג שם):

כו ד מיי' שם הלכה ד ומסמג שם טור ש"ע ס"י סי' רעג סעי' ג:

כז ה מיי' שם טור ש"ע סי' שפו סעי' ג:

שמע מינה תמני. תימה דהוה מצי למימר מצא שמע מינה שמותר לאכול קודם הסבלה כשאין לו אלא כוס אחד ולפירוש רבינו יקים (ג) דמיירי כשהמתין לאכול מצעות יום ניחא לך קשה על פירושו כדפי' לעיל: **שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל עליה הכוס.** וה"מ בפרק לולב עומדין (סוכות דף נב.) דלמר ליה רבינא לרבה הלכתא מלי' ב"ל כקידושא מה קידושא בתפלה ועל הכוס אף הבדלה אמלי לא פשיט ליה מדבריית הכי ור"ל משום דלילה בריית הכי שקובעת את היום ב"ל דהבדיל בשיבחי מעין המאורות דקתני ברישא שם ב"ל

קַשְׁיָא לְעוּלָּא אָמַר לָךְ עוּלָּא הָא נָמֵי כְּבִרְכַּת הַמְּצוֹת דְּמְיָא בִּרְכַּת הַמְּצוֹת מַאי טַעְמָא מִשּׁוּם דְּהוֹדָאָה הִיא הָא נָמֵי הוֹדָאָה הִיא [התבאר בדף הקודם].

◆◆◆

האוכל בערב שבת והגיעה שבת בתוך סעודתו, תלמידי רב סברו שצריך לפסוק בסעודה. ורב המנונא אמר להם שפורס מפה ומקדש

רַב חֲנַנְיָא בַּר שֶׁלֶמְיָא, וְתַלְמִידֵי דְּרַב, הֲווֹ יָתְבִי בְּסְעוּדְתָּא - היו יושבים בסעודה בערב שבת, והאריכו בה עד שחשיכה, **וְקָאֵי עֲלַיְיהוּ** - ועמד עליהם **רַב הַמְנוּנָא סָבָא** לשמשם.

אֲמַרוּ לֵיהּ לרב המנונא: **זִיל חֲזֵי אִי מְקַדֵּישׁ יוֹמָא** - לך תראה אם חשיכה וקידש היום, **נַפְסִיק** - בסעודה בעקירת השלחן ובברכת המזון, **וְנֵיקְבְּעֵיהּ לְשַׁבְּתָא** - ונקבע את סעודתנו מחדש לשם שבת [כדעת רבי יהודה לעיל (ק.)].

אֲמַר לְהוּ רב המנונא: **לָא צְרִיכְיתוּ** - אינכם צריכים להפסיק בעקירת שולחן כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת, שהרי **שַׁבְּתָא קָבְעָה נַפְשַׁהּ** - שבת קובעת עצמה, כלומר: השבת חשובה מעצמה ונבדלת מסעודת חול, ודי לכם בפריסת מפה וקידוש [כדעת שמואל לעיל (ק.)].

דְּאָמַר רַב: כְּשֵׁם שֶׁהַשַּׁבָּת קוֹבַעַת לְמַעֲשֵׂר, ולכן אף שמותר לאכול אכילת עראי בלא תרומות ומעשרות מפירות שלא נגמרה מלאכתם, בשבת אסור לאכול מפירות אלו אפילו 'אכילת עראי', שכל אכילת שבת נחשבת 'קבע', **כָּךְ שַׁבָּת קוֹבַעַת לְקִידּוּשׁ** - ולכן אסור אפילו לטעום (לאכול 'אכילת עראי') בלא קידוש. נמצא שאף כאשר הוא באמצע סעודה שהתחיל בה בחול, כאשר ימשיך לאכול בשבת הרי זה נעשה 'סעודת שבת' מעצמו, ולא ימשיך באכילה עד שיקדש.

תלמידי רב סברו שכך גם בהבדלה אסורים לאכול עד שיבדילו, ורב עמרם אמר להם שאין זה כך בהבדלה, ואם התחילו בשבת מותרים להמשיך לאכול משחשיכה

סְבוּר מִינַּהּ - תלמידי רב סברו, **כִּי הֵיכִי דְּקָבְעָה לְקִידּוּשׁ כָּךְ קָבְעָה לְהַבְדָּלָה** - כמו ששבת קובעת לקידוש, כך היא קובעת להבדלה, שאם אוכלים ביום השבת, והחשיך היום, אסורים לאכול עד שיבדילו.

אֲמַר לְהוּ רַב עַמְרָם, הָכִי אָמַר רַב: לְקִידּוּשׁ קוֹבַעַת, וְלֹא לְהַבְדָּלָה קוֹבַעַת, ועל כן יכולים להמשיך לאכול אף שיצאה השבת.

וְהָנֵי מִילֵּי לְעִנְיַן מִיפְסָק דְּלָא מַפְסְקִינַן - ואלו הדברים נאמרו לענין הפסקה, שאין צריך להפסיק את הסעודה, **אֲבָל אַתְחוֹלֵי לָא מַתְחֵלִינַן** - אבל להתחיל אין מתחילים בסעודה לאחר שהחשיך עד שיבדילו.

[אם התחיל בשתייה, והחשיך היום ויצאה שבת, אסור להמשיך. אבל מים מותר לשתות לפני הבדלה]

וּמִיפְּסַק נָמֵי לָא אֲמַרַן אֶלָּא בַּאֲכִילָה - וגם מה שאמרנו שלא צריך להפסיק בסעודה אם התחיל בהיתר, לא אמרנו אלא לענין אכילה, **אֲבָל בִּשְׁתִיָּה לָא** - אבל אם היה שותה בשבת והחשיך היום, כיון ששתיה אינה דבר חשוב - צריך להפסיק משחשיכה.

וּשְׁתִיָּה נָמֵי לָא אֲמַרַן - וגם מה שאמרנו שאם התחיל בשתיה והחשיך היום צריך להפסיק, לא אמרנו זאת **אֶלָּא בְּחַמְרָא וְשֵׁיכְרָא** - אלא ביין ושכר, **אֲבָל מַיָּא לֵית לַן בַּהּ** - אבל במים אין לנו בזה, שמותר לשתות מים לפני הבדלה.

[דעה החולקת וסוברת שאסור לשתות מים לפני הבדלה]

וּפְלִיגָא דְּרַב הוּנָא [ודעה זו חולקת על רב הונא], **דְּרַב הוּנָא חַזְיֵיהּ לְהָהוּא גַּבְרָא דִּשְׁתָה מַיָּא** - שרב הונא ראה לאותו אדם ששתה מים **קוֹדֶם הַבְדָּלָה,**

אֲמַר לֵיהּ רב הונא: **לָא מִיסְתְּפֵי** - לא מפחד **מָר מֵאַסְכָּרָה, דְּתָנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא: כָּל הַטּוֹעֵם כְּלוּם קוֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל מִיתְתוֹ בְּאַסְכָּרָה.**

רַבָּנַן דְּבֵי רַב אָשֵׁי לָא קָפְדִי אַמַּיָּא - תלמידי החכמים שבישיבתו של ראש אשי לא היו מקפידים על שתיית מים לפני הבדלה.

◆◆◆

מי שלא עשה קידוש בליל שבת, מקדש ביום

בָּעָא מִינֵּיהּ רָבִינָא מֵרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִי שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַהוּ שֶׁיְּקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ.

אֲמַר לֵיהּ רב נחמן בר יצחק: **מִדְּאָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלּוֹ** - כל השבוע כולו. **הָכָא נָמֵי** - כאן גם, לגבי קידוש: **מִי שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ.**

שאלה: בברייתא משמע שאין אופן שמקדשים ביום

אֵיתִיבֵיהּ רבינא: **לֵילֵי שַׁבָּת וְלֵילֵי יוֹם טוֹב, יֵשׁ בָּהֶן קְדוּשָּׁה עַל הַכּוֹס** - שמקדשים בליל שבת ובליל יום טוב על היין, **וְיֵשׁ בָּהֶן הַזְכָּרָה בִּבְרַכַת הַמָּזוֹן** - בשבת אומרים 'רצה והחליצנו', וביום טוב 'יעלה ויבוא'.

שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב ביום, **אֵין בָּהֶם קְדוּשָּׁה עַל הַכּוֹס, וְיֵשׁ בָּהֶן הַזְכָּרָה בִּבְרַכַת הַמָּזוֹן.**

וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ - ואם עולה על דעתך: **מִי שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב נָמֵי מַשְׁכַּחַתְּ לְהוּ** - גם כן אפשר למצוא אופן **דְּיֵשׁ בָּהֶן קְדוּשָּׁה עַל הַכּוֹס, דְּאִי לָא קִידֵּשׁ מֵאוֹרְתָּא** - שאם לא קידש בלילה **מְקַדֵּשׁ לְמָחָר.**

תשובה: הברייתא לא מדברת על מי ששכח ולא קידש בלילה

אֲמַר לֵיהּ רב נחמן בר יצחק: **דְּאִי לָא קָתָנֵי** - הברייתא לא מדברת על אופן של מי ששכח, אלא רק על הסדר לכתחילה.

שאלה: כברייתא מבואר שאם אין לו מספיק יין, מקדש בלילה, ואם אפשר להשלים את הקידוש ביום, למה לא ידחה את הקידוש ליום

אֵיתִיבֵיהּ רבינא, **כְּבוֹד יוֹם וּכְבוֹד לַיְלָה, כְּבוֹד יוֹם קוֹדֵם** - אם לו יין או מיני מגדים לסעודה אחת, יניחם ליום השבת.

וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד, אוֹמֵר עָלָיו [עמוד ב] **קִידּוּשׁ הַיּוֹם** - קידוש של ליל שבת שמקדשים בו את יום השבת, **מִפְּנֵי שֶׁקִּידּוּשׁ הַיּוֹם** - קידוש ליל שבת, **קוֹדֵם לִכְבוֹד יוֹם (וּכְבוֹד לַיְלָה),**

וְאִם אִיתָא - ואם כך הדין שמי שלא קידש בליל שבת, יכול לקדש ביום השבת, **לִישַׁבְּקֵיהּ עַד לְמָחָר וְלֵיעְבֵּיד בֵּיהּ תַּרְתֵּי** - שישאיר את הכוס ליום השבת ויעשה בו שנים, גם קידוש היום וגם כבוד היום.

תשובה: אף שאפשר להשלים את הקידוש ביום, אין דוחים את קידוש הלילה שחביבה מצוה בשעתה

אָמַר לֵיהּ רב נחמן בר יצחק: **חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ,** ולכן אף שאפשר לקדש ביום השבת, אין לדחותה מעיקר זמנה בליל שבת.

שאלה: הרי לגבי הבדלה, מי שיש לו כוס אחד, דוחים את ההבדלה כדי לברך על אותו כוס ברכת המזון ולהבדיל עליו

הוסיפו ושאלו את רב נחמן בר יצחק: **וּמִי אָמְרִינַן חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, וְהָא תְּנֵיָא, הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְעַל הַמָּאוֹר, וְעַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר הַבְדָּלָה עַל הַכּוֹס.**

וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד, מַנִּיחוֹ עַד לְאַחַר הַמָּזוֹן - דוחה את ההבדלה, ואוכל סעודתו, **וּמְשַׁלְשְׁלָן כּוּלָּן לְאַחֲרָיו** - ומסדר את כל הברכות אחר ברכת המזון, ואינו מבדיל בזמן לפני הסעודה, **וְלָא אָמְרִינַן חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ.**

תשובה: קידוש אין מאחרים בגלל חביבה מצוה בשעתה, שעדיף להקדים ולקדש ולקבל שבת מוקדם. הבדלה מאחרים אף שחביבה מצוה בשעתה שעדיף לדחות את יציאת השבת

אָמַר לֵיהּ רב נחמן בר יצחק: **אֲנָא לָא חַכִּימְנָא אֲנָא** - אני לא חכם אני, כלומר: לא אמרתי דבר זה (שחביבה מצוה בשעתה) מעצמי, **וְלָא חוֹזְנָא אֲנָא** - ולא מגיד אני, **וְלָא יְחִידְנָא אֲנָא** - ולא אמרתי זאת בשם יחיד,

אֶלָּא גַּמְרָנָא - אלא כך שמעתי בישיבה, **וְסַדְרָנָא אֲנָא** - ומסדר אני שמועות לפני רבותי תמיד, **וְכֵן מוֹרִין בְּבֵי מִדְרְשָׁא כְּווֹתִי** - וכך מורים בבית המדרש כמוני,

והטעם שלגבי קידוש אין מאחרים אותו בגלל שחביבה מצוה בשעתה. ולגבי הבדלה מאחרים את ההבדלה אף שחביבה מצוה בשעתה, שהרי **שָׁאנֵי לַן בֵּין עַיּוֹלֵי יוֹמָא לְאַפּוֹקֵי יוֹמָא** - שונה הדבר בין כניסת היום ליציאת היום, **עַיּוֹלֵי יוֹמָא** - כניסת היום, **כָּל כַּמָּה דְּמַקְדְּמִינַן לֵיהּ עָדִיף וּמְחַבְּבִינַן לֵיהּ** - כל כמה שאנו מקדימים עדיף, ואין דוחים את קידוש הלילה, אבל **אַפּוֹקֵי יוֹמָא מְאַחֲרִינַן לֵיהּ** - אבל להוציא את היום, עדיף לאחרו, **כִּי הֵיכִי דְּלָא לֶיהֱוֵי עֲלַן כְּטוּנָא** - כדי שלא יהא עלינו כמשא, ולכן מי שיש לו במוצאי שבת כוס אחד, מניחו לברכת המזון ולהבדלה.

ח' חידושים הנלמדים מברייתא זו

הגמרא מבארת שמברייתא זו שהובאה לעיל, **שְׁמַע מִינַּהּ מִיהָא מַתְנִיתָא תַּמְנֵי** - יש ללמוד ממשנה זו ח' דינים:

[א':] **שְׁמַע מִינַּהּ: הַמַּבְדִּיל בִּתְפִלָּה, צָרִיךְ שֶׁיַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס** - כי הרי הברייתא אומרת 'הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל', ואף שסתם בני אדם מבדילים בתפילה, צריכים שוב להבדיל על הכוס.

[ב':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: בִּרְכָה** [ברכת המזון] **טְעוּנָה כּוֹס,** מהמבואר שמי שיש לו כוס אחד צריך להשאירו לברכת המזון שיברך עליו, הרי שגם המברך ביחיד צריך לברך על הכוס.

[ג':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שִׁיעוּר** - שאם לא היו צריכים שיעור, יכל היה לחלק את הכוס לשנים.

[ד':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: הַמְבָרֵךְ צָרִיךְ שֶׁיִּטְעוֹם,** שאם לא היה צריך לטעום, היה יכול לברך על הכוס ב' פעמים.

[ה':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: טָעָמוֹ פְּגָמוֹ** - כבר מלברך עליו, שאם לא כן, היה יכול לטעום מעט מהכוס לאחר הבדלה, ולאחר מכן לאכול ולברך ברכת המזון על כוס זו.

[ו':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: טָעַם מַבְדִּיל,** שהרי מבואר בברייתא שתחילה אוכל סעודתו, ואחר כך מברך ברכת המזון ואחר כך מבדיל, הרי שאף אם אכל לפני הבדלה, עדיין צריך להבדיל. (דף קו)

[ז':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: אוֹמֵר שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת עַל כּוֹס אֶחָד,** שמברך ומבדיל או אותו כוס.

[ח':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: בֵּית שַׁמַּאי הִיא וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה** - שרבי יהודה סובר בדעת בית שמאי שמברכים קודם על הנר ואחר כך על הבשמים.

רַב אָשֵׁי אָמַר: טָעָמוֹ פְּגָמוֹ. וְכוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שִׁיעוּר, חֲדָא מִילְּתָא הִיא - דבר אחד הם, **וְהָכִי קָאָמַר: מַאי טַעְמָא, טָעָמוֹ פְּגָמוֹ, מִשּׁוּם דְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שִׁיעוּר** - אבל אם היה בו יותר משיעור וטעמו, לא פגמו.

רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי קָפִיד אַחֲצָבָא פְּגִימָא - רבי יעקב בר אידי היה מקפיד לקידוש והבדלה וברכת המזון, אפילו על כד פגום.

רַב אִידִי בַּר שִׁישָׁא קָפִיד אַכָּסָא פְּגִימָא - רב אידי בר שישא היה מקפיד רק על כוס פגומה.

מָר בַּר רַב אָשֵׁי קָפֵיד אֲפִילּוּ אַחֲבִיתָא פְּגִימְתָּא - מר בר אשי היה מקפיד אפילו על חבית פגומה.

ושמע מינה אומר שתי קדושות על כוס אחד. ונפלוג לו כדאמר לעיל (ד' קכ:): **משום** דכוס של **ברכה** צריך שיעור. ר"ב מפי ר"ת פליג אתלמודא דבפסחים ופיש ליה שפיר טעמא פגמו חלף דמהא ליכא למישמע מינה כלום: **קפיד אכוסא פגימא.** פירש רשב"ם דקפיד לכתחלה דוקא ואם אין לו אלא פגום יקדש עליו ותימה ר"ת מיד אתיבו לקמן מקום שקידש לפגימה[א] מיהו לרוי רשב"ם לפסוק עליו בשעת הדחק: **זוכרהו** על **היין.** דזכירה כתיב בעשרת הדברות (שמות יח) מזכיה דוקיך מיין (שיר ו) ואפי' זכירה דוקיך היינו לן מיהו לרוי רשב"ם לפסוק עליו בשעת הדחק: **ואגיד ביה.** לקמן פריך מדרבה עיקר קדושת בלילה הוא לכשיסמוך היום לקדושתו: **קידושא רבה.** גורס פרי הגפן ומהכי קאי ליה קידושא רבה לתקנתו דוקא לכשיסמוך היום לקדושתו: **אין לי אלא ביום.** לקמן פריך מדרבה עיקר קדושת בלילה הוא לכשיסמוך היום לקדושתו: **קידוש

הנוטל ידיו לא יקדש. פירש רשב"ם ומסדר דרך עמרם משום היסח הדעת ומקה דהא רב גופיה קאמר בפ' כל הצבר (חולין קד ע"ב:) נוטל אדם ידיו אחריו ומתנה עליהם כל היום [א] וי"ל דמנלי לן מהני אלא היכא דלא שכיחי מיא כגון אחין לו מים בסמוך או יש לו וצריך לדבריהם אחרים אבל היכא דשכיחי מיא וי"ש לו בסמוך לן יועיל תנאי לדמשמע התם דמקמי אחר להו רצה להנהו בני פקפא דערבות כגון אחון דלא שכיחי לכו מיא משו דיישו מלפרוס ואתנו עלייהו כולי יומא אילא דאמי נשבעה דתחם ואפילו נשבעה דתחם ואפילו דרב נשבעה דתחם ופליגא דרב ואפילו דאמרי תם אלא דרב נמי מחייבי דרב נמי מחייבי דאמרי תם אלא דרב נמי מחייבי דאמרי תם אלא דרב נמי מחייבי דאמרי תם אלא

יום ראשון כג אדר תשפ"א | פסחים דף קו

וּשְׁמַע מִינַּהּ אוֹמֵר שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת עַל כּוֹס אֶחָד וּשְׁמַע מִינַּהּ בֵּית שַׁמַּאי הִיא וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה. רַב אָשֵׁי אָמַר טָעְמוֹ פְּגָמוֹ וְכוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שִׁיעוּר חֲדָא מִילְתָא הִיא. וְהָכִי קָאָמַר מַאי טַעְמָא טָעְמוֹ פְּגָמוֹ מִשּׁוּם דְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שִׁיעוּר. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי קָפִיד אַחַצְבָּא פְּגִימָא רַב אִידִי בַּר שִׁישָׁא קָפִיד אַכָּסָא פְּגִימָא מָר בַּר רַב אָשֵׁי קָפִיד אֶפִילּוּ אַחְבִיתָא פְּגִימְתָּא [התבאר בדף הקודם].

◆◆◆

מקור לקידוש הלילה ולקידוש היום

תָּנוּ רַבָּנַן, 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ', זוֹכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן.

אֵין לִי אֶלָּא בְּיוֹם, בַּלַּיְלָה, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר: 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ' - משמע זכרהו משעה שמתקדש היום.

הגמרא מעירה על מה שהברייתא שואלת: **'בַּלַּיְלָה מִנַּיִן'**, והרי **אַדְרַבָּה, עִיקַּר קְדוּשָׁא בַּלַּיְלָה הוּא קָדֵישׁ, דְּכִי קָדֵישׁ תְּחִלַּת יוֹמָא בָּעֵי לְקַיּוּדֵּשֵׁי** - שכאשר הוא מקדש, בתחילת היום צריך לקדש, דהיינו בליל שבת, שאז היום נכנס והשבת מתקדשת.

וְתוּ ועוד קשה על מה שהברייתא אומרת: **'בַּלַּיְלָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'זָכוֹר אֶת יוֹם', תְּנֵא מְיֻהָּדָר אַלַּיְלָה** - התנא מחפש מקור על הלילה, **וְקָא נָסֵיב לֵיהּ קְרָא דְּיוֹמָמָא** - והוא מביא פסוק שנאמר על היום.

עונה הגמרא: **הָכִי קָאָמַר 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ', זוֹכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן בִּכְנִיסָתוֹ,** כאשר היום מתקדש, דהיינו בלילה, **אֵין לִי אֶלָּא בַּלַּיְלָה, בַּיּוֹם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת'.**

קידוש היום: ברכת הגפן

בְּיוֹם מַאי מְבָרֵךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה: בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן.

רַב אָשֵׁי אִיקְּלַע לְמָחוֹזָא, אֲמַרוּ לֵיהּ: לִיקַּדֵּישׁ לַן מָר - יקדש לנו כבודו **'קִידּוּשָׁא רַבָּה'. (הַבוּ לֵיהּ)**

סְבַר מַאי נִיהוּ - סבר רב אשי, מה הוא **קִידּוּשָׁא רַבָּה,** האם הוא רק ברכת 'בורא פרי הגפן' או שהוא כל נוסח הקידוש כמו שמקדשים בלילה.

אָמַר רב אשי: **מִכְּדֵי** [הנה] **כָּל הַבְּרָכוֹת כּוּלָּן 'בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן' אָמְרִי בְּרֵישָׁא** - בכל הברכות שאומרים על הכוס מברכים תחילה 'בורא פרי הגפן', **אָמַר בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן, וְאַגִּיד בֵּיהּ** - והאריך בו לראות אם מאן דהו יתחיל לשתות ואז ידע שמברכים רק ברכת הגפן.

חָזְיֵיהּ לְהָהוּא סָבָא דְּגָחֵין וְשָׁתֵי - ראה רב אשי זקן אחד שהתכופף ושתה מהכוס, וכך הבין רב אשי שנוסח הקידוש הוא רק ברכת הגפן, בלא נוסח ברכת קידוש הלילה. [וברכת הגפן נקראת 'קידושא רבה' (הקידוש הגדול) שבכל קידוש אומרים ברכה זו].

קָרֵי אַנַּפְשֵׁיהּ - קרא רב אשי על עצמו: **'הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ'.**

◆◆◆

מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל כל השבוע

אָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ בְּכָל הַשַּׁבָּת כּוּלּוֹ – בכל השבוע כולו.

וְעַד כַּמָּה, אָמַר רַבִּי זֵירָא: עַד רְבִיעִי בְּשַׁבָּת - אבל מיום רביעי ולהלן, אינו שייך לשבוע הקודם.

כִּי הָא דְּיָתֵיב רַבִּי זֵירָא קַמֵּיהּ דְּרַב אַסִּי - כמו שישב רבי זירא לפני רב אסי, **וְאָמְרִי לַהּ** -ויש אומרים: **רַב אַסִּי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְיָתֵיב וְקָאָמַר** - וישב ואמר: **לְעִנְיַן גִּיטִּין** [האומר לאשה: הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז אחר השבת], אם היא נתנה את המאתים זוז **חֲדָא בְּשַׁבָּתָא תְּרֵי וּתְלָתָא** [ביום ראשון בשבוע, ביום שני או ביום שלישי], הרי זה נקרא: **בָּתַר שַׁבָּתָא** - אחרי שבת. ואם היא נתנה **אַרְבַּע וְחַמְשָׁא וּמַעֲלֵי יוֹמָא,** [ביום רביעי, חמישי או ביום שישי] הרי זה נקרא: **קַמֵּי שַׁבָּתָא** - לפני שבת.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי: אֲבָל לֹא עַל הָאוּר - אם לא בירך בורא מאורי האש במוצאי שבת שוב אינו מברך, שברכה זו זמנה במוצאי שבת, לברך על האש שנברא במוצאי שבת.

◆◆◆

רב ברונא בשם רב: אם נטל ידיו לפני קידוש, לא יקדש, שהוא הפסק בין הנטילה לאכילה

אָמַר רַב בְּרוֹנָא אָמַר רַב: [עמוד ב] **הַנּוֹטֵל יָדָיו לֹא יְקַדֵּשׁ** - מי שטעה ונטל ידיו לפני קידוש לא יקדש בעצמו, כי הקידוש הוא הפסק בין הנטילה לאכילה, והרי זה כהיסח הדעת, ואם יפסיק באמירת הקידוש יהיה צריך שוב ליטול ידיו אחר הקידוש. [אבל אם ישמע קידוש מאחר, אין זה היסח הדעת, ולא יצטרך לחזור וליטול את ידיו].

רב יצחק בר שמואל בר מרתא בדעת רב: אין זה הפסק, שכאשר היה חביב הפת על רב, היה נוטל ידיו ואחר כך מקדש על הפת

אֲמַר לֵהּ רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא: אַכַּתִּי לָא נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב שְׁכַחְנִינְהוּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ - עדיין לא נחה נפשו של רב, כלומר: רב עדיין בחיים, וכבר שכחתם את שמעותיו,

והרי **זִמְנִין סַגִּיאִין הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב** - פעמים רבות היינו עומדים לפני רב, **זִימְנִין דַּחֲבִיבָא עָלֵיהּ רִיפְתָּא** - לפעמים היה חביב עליו לחם, שהיה רעב ואזי **מְקַדֵּשׁ אַרִיפְתָּא** - היה מקדש על לחם, **זִימְנִין דַּחֲבִיבָא לֵיהּ חַמְרָא** - ולפעמים יין היה חביב עליו שהיה צמא, ואזי **מְקַדֵּשׁ אַחַמְרָא** - היה מקדש על יין,

ונמצא שכאשר קידש על הפת, נטל ידיו תחילה, ואחר כך קידש. ומוכח שברכת הקידוש אינה הפסק בין הנטילה לאכילה.

◆◆◆

ב' דעות לענין טעם אם מקדש או מבדיל

[דעה א' לענין קידוש:] **אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: טָעַם, אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ** - אם אכל לפני קידוש, שוב אינו יכול לקדש כל הלילה. ומקדש ביום לפני שאוכל.

[ב' דעות לענין הבדלה:] **בָּעָא מִינֵּיהּ רַב חָנָא בַּר חִינָּנָא מֵרַב הוּנָא: טָעַם, מַהוּ שֶׁיַּבְדִּיל.**

אֲמַר לֵיהּ: אֲנִי אוֹמֵר, טָעַם, מַבְדִּיל [ואף שרב מחמיר בענין זה לעניין קידוש, לעניין הבדלה אינו מחמיר]. **וְרַב אַסִּי אָמַר: טָעַם, אֵינוֹ מַבְדִּיל** ביום שטעם אלא למחרת.

מספרת הגמרא בעניין זה: **רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אִיקְּלַע לְבֵי רַב אַסִּי, אִישְׁתְּלִי וְטָעִים מִידֵּי** - שכח רב ירמיה וטעם דבר מה לפני הבדלה, **הַבּוּ לֵיהּ כָּסָא וְאַבְדֵּיל** - הביאו לו כוס והוא הבדיל.

אֲמָרָה לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ - אמרה לו אשתו של רב אסי לרב אסי: **וְהָא מָר לָא עָבֵיד הָכִי** - והרי כבודו אינו עושה כך, [שהרי כמבואר רב אסי סובר: טעם, אינו מבדיל].

אֲמַר לַהּ רב אסי לאשתו: **שִׁבְקֵיהּ** - עזבי והניחי לו, **כְּרַבֵּיהּ סְבִירָא לֵיהּ** - שכן הוא נוהג כרבו רב שטעם, מבדיל.

אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר שְׁמוּאֵל: טָעַם, אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ [כמבואר בדעת רב]. **טָעַם, אֵינוֹ מַבְדִּיל** [כמבואר בדעת רב אסי].

[דעה ב' לענין קידוש:] **וְרַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: טָעַם, מְקַדֵּשׁ. וְטָעַם, מַבְדִּיל.** (דף קז)

הכרעת רבא בעניין טעם או מקדש או מבדיל, ועד מתי יכול לקדש ולהבדיל

אָמַר רָבָא: הִילְכְתָא, [א':] **טָעַם, מְקַדֵּשׁ. וְטָעַם, מַבְדִּיל.**

[ב':] **וּמִי שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.**

[ג':] **מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלּוֹ** - כדאמרן לעיל דהיינו יום א' ב' וג'.

[נוסח ב' בדברי רבא:] **אַמֵּימָר פָּתַח לַהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא דְּרָבָא בְּהַאי לִישָׁנָא, אָמַר רָבָא: הִילְכְתָא,** [א':] **טָעַם, מְקַדֵּשׁ. טָעַם, מַבְדִּיל.**

[ב':] **מִי שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ בָּעֶרֶב שַׁבָּת, מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ.**

[ג':] **מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ** - כל יום ראשון בלבד.

מסורת הש"ס

אמימר רבא הילכתא טעם מקדש. וכן הלכה: **אמימר מתני לה בו'.** כפוף מילתיה גרסינן מדכיון והולך כל היום כולו דלמ"ד ולמ"ד מינה מבדיל בי' השבת בולה. לח שמעינן מינה אלא כל היום לאלא כן:

אדור ברבים בו'. דקסבר דברבים אין לו הפרה ואין הלכה כן אלא דוקא על דעת רבים אין לו הפרה ומקום אחר מפורש (ניקין דף ל.): **אם טעם מלא לוגמא יצא.** ולכמפרש ניומא (דף ס.) כל שאילו מסלקו לגד אחד ילאה כמלא לוגמיו והוי פחות מכדיעית כלאמרינן התם אבל מלא לוגמיו אמרינן התם דהוי יותר מכדיעית [ומלאה שהוא רוב רביעית לאמרינן לקמן והוי דשאה רובו ככולו ולוקה] ולוקה ביעור אבל לועוג מלך הבשן בעי טפי כלאמרינן התם:

ו) סמוך למנחה. תימה אמאי קרי ליה מנחה לאי משום למנחה סיאה קריבה בין הערבים אלא גם בשאר קריבה מנחת מבעיין ומנחת ח"ל בשאר יום ולמה לא קרי ליה אלא למנחה ישנר. ור' שמעון נמי הכחיב מיין [כתן] מנחה ולא ליה לאסור יין משנה ולכך קרי ליה אלא למנחה שאז היה שעת הקרבן ומנחה שאז היה שעת הקרבן[ו]:

**אמר רבא הילכתא טעם מקדש ו) ומעם מבדיל ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת [ב]מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו [ג]אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא אמר רבא הילכתא טעם מקדש טעם מבדיל מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו אמרי ליה [ד]מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי זימנא חדא איקלע [ה]אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחנא ואייתינא ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי לשנה תו איקלע לאתרין לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא אמר אי הכי [א]חמר מדינה הוא אבדיל ועטים מידי שמע מינה תלת ש"מ [ו]המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה אסור לו לאדם [ז]שיאכל קודם שיבדיל ושמע מינה מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולו בעא מיניה (ח) רב הונא מרב חסדא מהו לקדושי אשיכרא אמר השתא ומה פירזומא ותאיני ואסני דבעאי מיניה מרב ורב מר' חייא ורבי חייא מרבי ולא פשט ליה שיכרא מיבעיא סבור מינה קדושי הוא דלא מקדשינן עילויה אבל אבדולי מבדלינן אמר להו רב חסדא הכי אמר רב כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו איתמר נמי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו לוי שדר ליה לר' שיכרא בר תליסר מגני מעמיה הוה בסים טובא אמר כגון זה ראוי לקדש עליו ולומר עליו כל שירות ותושבחות שבעולם בליליא צעריה אמר [ט]מיסרן ומפיים אמר רב יוסף אדור ברבים דלא אישתי שיכרא אמר רבא אישתי מי זוריון ולא אישתי שיכרא ואמר רבא תיהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אשיכרא רב אשבחיה רב הונא דקדיש אשיכרא אמר ליה שרי אבא למיקני איסתירי משיכרא ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין אמו אשיכרא ואמיא מי לא מברכין עליהו שהכל נהיה בדברו אמר אביי הכי קאמר [י]אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך אלא על היין ת"ר אין מקדשין על השכר משום ר' אלעזר בר רבי שמעון אמרו מקדשין מטעימת יין כל שהוא ר' יוסי בר יהודה אומר מלא לוגמא אמר רב הונא אמר רב וכן תני רב גידל דמן נרש [יא]המקדש וטעם מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה לא גידול בר מנשיא ולא גידול בר מניומי אלא גידול סתמא למאי נפקא מינה למירמא דידי' אדידיה: סמוך למנחה: איבעיא להו סמוך למנחה גדולה תנן או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח דילמא אתי למימשך ואתי

אמר רבא הילכתא טעם מקדש ו) ומעם מבדיל ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת [ב]מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו [ג]אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא אמר רבא הילכתא טעם מקדש טעם מבדיל מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת [ד]מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו אמרי ליה [ה]מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי זימנא חדא איקלע [ו]אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחנא ואייתינא ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי לשנה תו איקלע לאתרין לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא אמר אי הכי [א]חמר מדינה הוא אבדיל ועטים מידי שמע מינה תלת ש"מ [ו]המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה אסור לו לאדם [ז]שיאכל קודם שיבדיל ושמע מינה מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולו בעא מיניה (ח) רב הונא מרב חסדא מהו לקדושי אשיכרא אמר השתא ומה פירזומא ותאיני ואסני דבעאי מיניה מרב ורב מר' חייא ורבי חייא מרבי ולא פשט ליה שיכרא מיבעיא סבור מינה קדושי הוא דלא מקדשינן עילויה אבל אבדולי מבדלינן אמר להו רב חסדא הכי אמר רב כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו איתמר נמי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו לוי שדר ליה לר' שיכרא בר תליסר מגני מעמיה הוה בסים טובא אמר כגון זה ראוי לקדש עליו ולומר עליו כל שירות ותושבחות שבעולם בליליא צעריה אמר [ט]מיסרן ומפיים אמר רב יוסף אדור ברבים דלא אישתי שיכרא אמר רבא אישתי מי זוריון ולא אישתי שיכרא ואמר רבא תיהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אשיכרא רב אשבחיה רב הונא דקדיש אשיכרא אמר ליה שרי אבא למיקני איסתירי משיכרא ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין אמו אשיכרא ואמיא מי לא מברכין עליהו שהכל נהיה בדברו אמר אביי הכי קאמר [י]אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך אלא על היין ת"ר אין מקדשין על השכר משום ר' אלעזר בר רבי שמעון אמרו מקדשין מטעימת יין כל שהוא ר' יוסי בר יהודה אומר מלא לוגמא אמר רב הונא אמר רב וכן תני רב גידל דמן נרש [יא]המקדש וטעם מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה לא גידול בר מנשיא ולא גידול בר מניומי אלא גידול סתמא למאי נפקא מינה למירמא דידי' אדידיה: סמוך למנחה: איבעיא להו סמוך למנחה גדולה תנן או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח דילמא אתי למימשך ואתי

כל הטעם כולו. כלמתן לעיל (קו.) עד יום רביעי: **פירוזומא.** שכר שעורים בלשון ס"ע ברזי"ם: **ואסיני.** שכר תמרים: **ואסני.** שכר תומים: **שיכרא.** שכר תמרים: **כי מיעטר מגני.** שמתו מיס על התמרים ומחר זזו נתן על תמרים לחרים וכן הניח תמרים עד י"ג פעמים: **מיוסן ומפיים.** מלעיון (ט) ובשעת שתיה מפיסין הן בלומר טוענים הן ולקו לומר עליהן קידוש והבדלה: **אדור ברבים.** מלר שלין לו לפרה: **מי זוריון.** מי מערת הפתן: **שרי ליה אבא.** התחלת לעשות שכר ולהשתכר בו (ג) מעכב לך הוא יפה בעיניך ומקדש אתה עליו: **כוס של ברכה.** בהמ"ז: **מעטעם יין בכל שהוא.** לומה טעימה שלמרו המכנך לריך שיטעום (ד) בכל שהוא: **מנחה גדולה.** (ה) משבע שעות ומחלה ולמעלה זמן הקרבת תמיד כשאתה בא לקדשינן: **ומשום פסח.** שמא יבא בשעודה וימנע ויפסיק מעשות פסח:

רשב"ם

כל הטעם כולו. כלמתן לעיל(ו) עד יום רביעי. ושכי ק"ל כרבא דאמר טעם מקדש ואם שבח ולא קידש מקדש למחר כל היום כולו וכן קידש מבדיל ואם לא הבדיל מבדיל והולך עד יום רביעי: **וכא מוזוף.** לן מעוזה שלא מכל ולקרוא הוא בלעיל(ו): **אמר** מיבעיא: **סבור מינה קדושי הוא.** ג' כבשים בסידורי הבלה. ואף על גב דשמעינן מיהא דמבדילין על ממר מדינה מ"מ שתינו יין לא תשיב לנא שילי שלא בשבר הבלה אי נמי מילתא דפשטיא הוא דלילין יין מאכ בעיר טוב לו שיבדיל על השכר מבלא מ"מ שתינו יין לא תשיב לנא **מסו נקדושי שאכרא.** במקום שתין יין: **פירוזומא.** שכר שעורין: **ואסיני.** שכר תמרים: **ואסני.** שעורין שכר מפרי מנה כגון תותין. והללו מצוין יותר מתמה שכר שבהם שהיה של תמרים: **אבא מבדולי מבדלינן.** מלינה לכך: **מלינה נמגני.** שמתו המיס על התמרים ותמ"ל ומתנו על התמרים אתרים וכן הניח תמרים עד שבע עשרה פעמים. ומגני נרשה שהוא לשון אבד מגן צריך בידך (בלמצית יד) ומתרגמינן ומאבד והוא לשון מסך כי השיכרא היה כותש ג"כ ומ"ה (ט) התמרים תדשים שלא עשרה פעמים: **לעריה.** שלשות. דתמרים מצלינן כלתמרי' בכתובות (דף י.): **מיסרן ומפיים.** בתמרים. וכי מי מתעבר מלמו הוא לפייס ולרלות להקב"ה ולומר עליו קידוש: **אדור ברבים.** נדר שתין לו הפרה: **מי זוריון.** מי מערת פתחן: **מיהו שקיותיה שיכרא.** עני יהיה שלא יוכל לקנות יין מדה כנגד מדה: **מקדש אשיכרא.** ומ"ש היה יין בעיהו. ונועמו מקום לתניא ליה כלתמר לעיל (קו.) זימנין לתניא ליה ביפיפה מקדש אבדיל: **שרי ליה אבא.** התחיל לעשות שכר ולהשתכר בו ויפה בעיניך ומקדש אתה עליו: **ואין מברכין.** ברכת המזון כדמפרש לקמן: **כוס של ברכה.** ברכת המזון: **ס"מ דלא קבע עליה אלא קבע עליה ליה בן בו** לא גרסינן כלל: **מעטעם יין כל שהוא.** לומה טעימה שלמרו המכנך לריך שיטעום בי כל שהוא: **ומשו מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא.** ולכי לילכתא. ולהוי שלא טעם אחד מכל המסובין אלא טעם אחד מסס יצאו כולן ידי מוכחן ומ"ש שלא טעמו: **אמר רב נחמן כי יצחק אנא תנינא לה.** להכיא מתניתא מאחרת דלא גידל [מתכרם] אבל תיני מוכיר מי הוא שאין גידול בר מנשיא אלו בלעיו דמן נרש: **מנחה גדולה.** משש שעות ומחלה ולמעלה לריכין זמן עשיית תמיד הערב כשאתה בא לקדשימו כגון בערב הפסח שאל לריכת בערב שבת שנאמרו בשש ומחלה והפסח מחריו כלמתניתן בתמיד נשחטו (לעיל דף נח.): **ומשום פסח.** שמא יבא בשעודה ויפסיע מעשות פסח:

מו

רשב"ם

כל הטעם כולו. כלמתן לעיל(ו) עד יום רביעי. ושכי ק"ל כרבא דאמר טעם מקדש ואם שבח ולא קידש מקדש למחר כל היום כולו וכן קידש מבדיל ואם לא הבדיל מבדיל והולך עד יום רביעי: **וכא מוזוף.** לן מעוזה שלא מכל ולקרוא הוא בלעיל(ו): **אמר** מיבעיא: **סבור מינה קדושי הוא.** ג' כבשים בסידורי הבלה. ואף על גב דשמעינן מיהא דמבדילין על ממר מדינה מ"מ שתינו יין לא תשיב לנא שילי שלא בשבר הבלה אי נמי מילתא דפשטיא הוא דלילין יין מאכ בעיר טוב לו שיבדיל על השכר מבלא מ"מ שתינו יין לא תשיב לנא **מסו נקדושי שאכרא.** במקום שתין יין: **פירוזומא.** שכר שעורין: **ואסיני.** שכר תמרים: **ואסני.** שעורין שכר מפרי מנה כגון תותין. והללו מצוין יותר מתמה שכר שבהם שהיה של תמרים: **אבא מבדולי מבדלינן.** מלינה לכך: **מלינה נמגני.** שמתו המיס על התמרים ותמ"ל ומתנו על התמרים אתרים וכן הניח תמרים עד שבע עשרה פעמים. ומגני נרשה שהוא לשון אבד מגן צריך בידך (בלמצית יד) ומתרגמינן ומאבד והוא לשון מסך כי השיכרא היה כותש ג"כ ומ"ה (ט) התמרים תדשים שלא עשרה פעמים: **לעריה.** שלשות. דתמרים מצלינן כלתמרי' בכתובות (דף י.): **מיסרן ומפיים.** בתמרים. וכי מי מתעבר מלמו הוא לפייס ולרלות להקב"ה ולומר עליו קידוש: **אדור ברבים.** נדר שתין לו הפרה: **מי זוריון.** מי מערת פתחן: **מיהו שקיותיה שיכרא.** עני יהיה שלא יוכל לקנות יין מדה כנגד מדה: **מקדש אשיכרא.** ומ"ש היה יין בעיהו. ונועמו מקום לתניא ליה כלתמר לעיל (קו.) זימנין לתניא ליה ביפיפה מקדש אבדיל: **שרי ליה אבא.** התחיל לעשות שכר ולהשתכר בו ויפה בעיניך ומקדש אתה עליו: **ואין מברכין.** ברכת המזון כדמפרש לקמן: **כוס של ברכה.** ברכת המזון: **ס"מ דלא קבע עליה אלא קבע עליה ליה בן בו** לא גרסינן כלל: **מעטעם יין כל שהוא.** לומה טעימה שלמרו המכנך לריך שיטעום בי כל שהוא: **ומשו מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא.** ולכי לילכתא. ולהוי שלא טעם אחד מכל המסובין אלא טעם אחד מסס יצאו כולן ידי מוכחן ומ"ש שלא טעמו: **אמר רב נחמן כי יצחק אנא תנינא לה.** להכיא מתניתא מאחרת דלא גידל [מתכרם] אבל תיני מוכיר מי הוא שאין גידול בר מנשיא אלו בלעיו דמן נרש: **מנחה גדולה.** משש שעות ומחלה ולמעלה לריכין זמן עשיית תמיד הערב כשאתה בא לקדשימו כגון בערב הפסח שאל לריכת בערב שבת שנאמרו בשש ומחלה והפסח מחריו כלמתניתן בתמיד נשחטו (לעיל דף נח.): **ומשום פסח.** שמא יבא בשעודה ויפסיע מעשות פסח:

מו

מגי משפט
נר מצוה

כד א מיי' פ"ו מהל' כלכות [וכל' טון] [עני' כהנ' מיי' סה סה"ק ס] ופכ"ט מהל' שבת הלכה ו סמג עשין כט עוש"ת ס"ח סה' קפד ס"ג ופ"ל מ"ע ס"ע ופ"ל מ"ע

ואתי לאימנועי מלמיעבד מפסחא. ופירש"י אחר שיעשה פסח יסמוך כדי שלא ישכח ויעשה פסח שלא כהלכתו: **דילמא אתי למיכל אכילה גסה.** ופירש"י כלומר שיכול לבוא לידי אכילה גסה כגון ביום הכפורים פטור ומקשה לתמרי מגזיר (דף פ:) שחוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור ומוכר בשוק (דף כב.) וגבי פסח זה שאכילה גסה ופופיעים יכולו גם ופריך רשב"ל קרים ליה נהי דלא עביד מלוה מן המובחר פסח מיהו קא עביד ומוהר"ר ר"מ דתני גווני אכילה גסה אחת שנפשו קלה מלאכול[ב] ועל לותה פטור ביום קציים מלות פסח אע"פ שלא קיים מלות אכילה אכילת פסחים לא מעכבא[ג] ומקשה רשב"ל דנקט אכילה גסה מלמה שלא יהא יכול לבוא לידי אכילה גסה ופופיעים ויכלו גם ופריך רשב"ל קרים ליה נהי דלא עביד מלוה מן המובחר פסח מיהו קא עביד ומוהר"ר ר"מ דתני גווני אכילה גסה אחת שנפשו קלה מלאכול[ב] ועל לותה פטור ביום קציים מלות פסח אע"פ שלא קיים מלות אכילה אכילת פסחים לא מעכבא[ג] ומקשה רשב"ל דנקט אכילה גסה מלמה שלא יהא יכול לבוא לידי אכילה גסה ופופיעים י

אָמַר רָבָא: הִילְכְתָא, טָעֵם מְקַדֵּשׁ. וְטָעֵם מַבְדִּיל. וּמִי שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ בְּעֶרֶב שַׁבָּת מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלּוֹ. אַמֵּימָר פָּתַח לַהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא דְּרָבָא בְּהַאי לֵישָׁנָא, אָמַר רָבָא: הִילְכְתָא, טָעֵם מְקַדֵּשׁ טָעֵם מַבְדִּיל. מִי שֶׁלֹּא קִידֵּשׁ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. [התבאר בדף הקודם].

♦♦♦

מעשה באמימר שהבדיל על שיכר שהוא 'חמר מדינה'

אָמְרִי לֵיהּ מָר יָנוֹקָא וּמָר קַשִּׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אָשֵׁי: זִימְנָא חָדָא אִיקְּלַע אַמֵּימָר לְאַתְרִין וְלָא הֲוָה לַן חַמְרָא - פעם אחת אמימר נקלע למקומינו ולא היה לנו יין לתת לו להבדיל עליו, **אַיְיתִינָא לֵיהּ שֵׁיכְרָא** - הבאנו לו שיכר, **וְלָא אַבְדֵּיל** - ולא הבדיל עליו, **וּבָת טָווֹת** - וישן רעב (שהרי אסור לאכול לפני הבדלה).

לְמֵחַר, טָרַחְנָא וְאַיְיתִינָא לֵיהּ חַמְרָא - טרחנו והבאנו לו יין, **וְאַבְדֵּיל** - והבדיל עליו, **וּטְעֵים מִידֵּי** - וטעם דבר מה.

לְשָׁנָה אחרת, **תּוּ אִיקְּלַע לְאַתְרִין** - שוב נקלע אמימר למקומינו, **לָא הֲוָה לַן חַמְרָא** - ולא היה לנו יין להביא לו להבדלה, **אַיְיתִינָא שֵׁיכְרָא** - הבאנו לו שיכר, **אָמַר** [אמימר:] **אִי הָכִי חֲמַר מְדִינָה הוּא** - אם כך, שכל פעם הם מביאים לי שיכר, הרי שזה 'יין מדינתם' שהוא המשקה שהם רגילים לשתותו, והוא כשר להבדלה, **אַבְדֵּיל וּטְעֵים מִידֵּי** - הבדיל אמימר על השיכר, וטעם דבר מה.

ג' הלכות הנלמדות ממעשה זה בדיני הבדלה

שְׁמַע מִינַּהּ תְּלָת - ממעשה זה אנו למדים ג' הלכות:

[א':] **שְׁמַע מִינַּהּ: הַמַּבְדִּיל בִּתְפִלָּה צָרִיךְ שֶׁיַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס,** שהרי אף שאמימר ודאי הבדיל בתפילה, חיזר אמימר אחר הבדלה על הכוס.

[ב':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיֹּאכַל קוֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל,** ולכן אמימר לא אכל כל עוד לא הבדיל.

[ג':] **וּשְׁמַע מִינַּהּ: מִי שֶׁלֹּא הִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מַבְדִּיל וְהוֹלֵךְ כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלּוֹ,** שהרי אמימר השלים את ההבדלה ביום ראשון.

♦♦♦

דעת רב חסדא: אין מבדילים ואין מקדשים על שיכר

בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוּנָא מֵרַב חִסְדָּא, מַהוּ לְקַדּוֹשֵׁי אַשֵּׁיכְרָא - האם אפשר לקדש על שיכר.

אָמַר רב חסדא: **הַשְׁתָּא** - כעת נתבונן, **וּמָה פֵּירְזוּמָא** - ומה שכר שעורים, **וּתְאֵינֵי** - ושכר תאנים, **וְאַסְנֵי** - ושכר תותים, שכל אלו חשובים יותר משיכר שעורים, **דְּבָעֵי מִינֵּיהּ מֵרַב** -

שביקשתי ממנו מרב, כלומר: ששאלתי את רב האם אפשר להבדיל עליו, **וְרַב** [שאל זאת] **מֵרַבִּי חִיָּיא, וְרַבִּי חִיָּיא מֵרַבִּי, וְלָא פְּשַׁט לֵיהּ** - והם לא פשטו את הספק בזה, וממילא אין מקדשים עליהם, **שִׁיכְרָא מִיבַּעְיָא** - אם כן, וכי יש להסתפק לגבי שכר תמרים.

סְבוּר מִינָּה - מדברי רב חסדא סברו בני הישיבה לדייק: **קַדּוּשֵׁי הוּא דְּלָא מְקַדְּשִׁינַן עִילָּוֵיהּ, אֲבָל אַבְדּוֹלֵי מַבְדְּלִינַן** - לקדש, אין מקדשים עליו, אבל להבדיל מבדילים עליו.

אֲמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא, הָכִי אָמַר רַב: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו, כָּךְ אֵין מַבְדִּילִין עָלָיו.

אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַב תַּחְלִיפָא בַּר אֲבִימִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו, כָּךְ אֵין מַבְדִּילִין עָלָיו.

דעת רבי בקידוש והבדלה על שיכר:

לַוְי שַׁדַּר לֵיהּ לְרַבִּי שִׁיכְרָא בַּר תְּלֵיסַר מְגָנֵי - לוי שלח לרבי שיכר שהיה עשוי ממים שנתנו 13 פעמים על תמרים (שפכו מים על תמרים, לאחר שהיה בהם כבר מעט טעם מהתמרים, נתנו אותם על תמרים אחרים, וכך עשו 13 פעמים),

טַעְמֵיהּ, חֲוָה בְּסִים טוּבָא - רבי טעם את השיכר, וטעמו היה מבוסם הרבה, **אָמַר** רבי: **כְּגוֹן זֶה רָאוּי לְקַדֵּשׁ עָלָיו, וְלוֹמַר עָלָיו כָּל שִׁירוֹת וְתוּשְׁבְּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם.**

בְּלֵילְיָא צַעֲרֵיהּ - בלילה, שתיית השיכר ציערה אותו, שתמרים משלשלים, **אָמַר** רבי: **מְיַסְּרָן וּמְפַיֵּיס** - התמרים מצערין, ובשעת שתיה מפייסין הן, כלומר טובים הן וראוי לומר עליהן קידוש והבדלה.

[הגמרא מביאה מאמרים נוסף בעניין שתיית שיכר:] **אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲדוֹר בָּרַבִּים** - נדר שאין לו הפרה, **דְּלָא אִישְׁתֵּי שִׁיכְרָא** - שלא אשתה שיכר.

אָמַר רָבָא: אִישְׁתֵּי מֵי זוּרְיוֹן - אשתה מי משרת הפשתן, **וְלָא אִישְׁתֵּי שִׁיכְרָא** - ולא אשתה שיכר.

וְאָמַר רָבָא: תֶּיהֱוֵי שַׁקְיוּתֵיהּ שִׁיכְרָא מַאן דְּמָקְדֵּשׁ אַשִּׁיכְרָא - מי שמקדש על שיכר, יהיה המשקה שלו שיכר, כלומר: שיהיה עני ולא יוכל לקנות יין, והוא מידה כנגד מידה.

רב קידש על שיכר

רַב, אַשְׁכְּחֵיהּ רַב הוּנָא דְּקַדֵּישׁ אַשִּׁיכְרָא - מצא אותו רב הונא שקידש על שיכר.

אֲמַר לֵיהּ רב הונא לרב: **שָׁרֵי אַבָּא לְמִיקְנֵי אִיסְתֵּירֵי מִשִּׁיכְרָא** - התחיל 'אבא' [כך שמו של רב], לקנות מטבעות משיכר, כלומר: התחלת לעשות שכר ולהשתכר בו, לכך הוא יפה בעיניך, ומקדש אתה עליו.

מחלוקת בברייתות אם מקדשים על שיכר

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא עַל הַיַּיִן, וְאֵין מְבָרְכִין אֶלָּא עַל הַיַּיִן,

שואלת הגמרא: **אַטוּ אַשִּׁיכְרָא וְאַמַּיָּא מִי לָא מְבָרְכִין עֲלַיְיהוּ** - וכי על שיכר ומים לא מברכים עליהם **'שֶׁהַכֹּל נִהְיֶה בִּדְבָרוֹ'.**

אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר - כך אמרה הברייתא: **אֵין אוֹמְרִים הָבֵא כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ** [ברכת המזון] **אֶלָּא עַל הַיַּיִן.**

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה בעניין זה: **תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין מְקַדְּשִׁין עַל הַשֵּׁכָר.**

מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ: מְקַדְּשִׁין.

כמה צריך לטעום מכוס של ברכה

[דעה א׳:] **מַטְעֶמֶת יַיִן** - אותה טעימה שאמרו המברך צריך שיטעום, די שיטעום **כָּל שֶׁהוּא.**

[דעה ב׳:] **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: מְלֹא לוּגְמָא.**

[דעת רב כדעה ב׳:] **אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב וְכֵן תָּנֵי רַב גִּידֵּל דְּמִן נָרֵשׁ: הַמְקַדֵּשׁ וְטָעַם מְלֹא לוּגְמָא, יָצָא. וְאִם לָאו, לֹא יָצָא.**

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֲנָא תְּנִינָא לַהּ - אני שניתי ברייתא זו, **לָא גִּידּוֹל בַּר מְנַשְּׁיָא** אמרה, **וְלָא גִּידּוֹל בַּר מְנְיוֹמֵי, אֶלָּא ׳גִּידּוֹל׳ סְתָמָא. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ** ששם התנא ששנה ברייתא זו ׳גידול׳ ולא ׳גידול בר מניומי׳ וכדומה, **לְמֵירְמָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ** - להקשות משלו על שלו, שכיון שאנו יודעים שמי ששנה ברייתא זו הוא ׳גידול׳ יהיה אפשר להקשות על כך מברייתא אחרת ששנה ׳גידול׳ ולא מברייתא ששנה אותה ׳גידול בר מניומי׳.

◆ ◆ ◆

בירור: לא יאכל סמוך למנחה גדולה או קטנה

שנינו במשנה: ערב פסחים **סָמוּךְ לַמִּנְחָה** לא יאכל אדם עד שתחשך.

אֵיבַעְיָא לְהוּ: סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה תְּנַן - זמן מנחה גדולה הוא חצי שעה אחר חצות (שהוא זמן הקרבת התמיד כאשר אתה בא להקדימו, כאשר היום גדול), נמצא שסמוך למנחה גדולה הוא בחצות, **אוֹ דִילְמָא סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה תְּנַן** - שבדרך כלל זמן הקרבת המנחה הוא שלש וחצי שעות אחרי חצות היום (אמצע שעה עשירית), נמצא שסמוך למנחה קטנה הוא שלש שעות אחר חצות היום, בתחילת שעה עשירית.

והגמרא מבארת את צדדי הספק: **סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה תְּנַן, וּמִשּׁוּם פֶּסַח, דִּילְמָא אָתֵי לְמִימְשַׁךְ** [עמוד ב] **וְאָתֵי לְאִימְנוֹעֵי מִלְּמֵיעְבַּד פִּסְחָא** - שמא יבוא להימשך בסעודה, ויגיע לידי כך שיפשע וימנע מלהקריב את הפסח.

אוֹ דִילְמָא סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה תְּנַן - בתחילת שעה עשירית, **וּמִשּׁוּם מַצָּה** - שיכנס לה כשהוא תאוה, שחוששים שאם יאכל בערב פסח, **דִּילְמָא אָתֵי לְמֵיכְלַהּ לְמַצָּה** - שמא יבוא לאכול את המצה **אֲכִילָה גַּסָּה.**

ראיה: מכך שמחדשים שאפילו אגריפס המלך שרגיל לאכול בתשע שעות ביום לא יאכל, מוכח שמדובר בזמן מנחה קטנה

אָמַר רָבִינָא: תָּא שְׁמַע, אֲפִילּוּ אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא רָגִיל לֶאֱכוֹל בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת, אוֹתוֹ הַיּוֹם לֹא יֹאכַל עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ,

אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא – בשלום, כלומר: נוח ומבואר הדבר אם אתה אומר: **סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה תְּנַן, הַיְינוּ רְבוּתֵיהּ דְּאַגְרִיפַּס** - זהו הגדולה והחידוש שאפילו אגריפס, שאף שעדיין לא אכל בשעה זו, והוא ב׳תענית׳ מהבוקר, והוא רוצה להתחיל לאכול בתחילת השעה התשיעית

שעדיין לא הגיע זמן האיסור, ואוסרים עליו לאכול כיון שהוא ימשוך את סעודתו גם לאחר סיום השעה התשיעית, שאז כבר אסור לאכול.

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה תְּנַן, וכבר מחצות היום אסור לאכול, **מַאי רְבוּתֵיהּ דְּאַגְרִיפַּס** - מה החידוש שלאגריפס אסור לאכול בשעה תשיעית, והרי **חָל אִיסּוּר עֲלֵיהּ מֵעִיקָּרָא,** משש שעות ואילך.

אֶלָּא סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה תְּנַן.

שואלת הגמרא: **סוֹף סוֹף,** עדיין קשה: **מַאי רְבוּתֵיהּ דְּאַגְרִיפַּס** - מה החידוש שאף אגריפס אסור לאכול, **הָא מָטְיָא לֵיהּ זְמַן אִיסּוּרָא** - הרי זמן האיסור מגיע באמצע זמן אכילתו, ובודאי שלא מתירים להתחיל בסעודה שודאי ימשיך אותה לאחר זמן האיסור.

[הערה: אף רבי יוסי שהתיר לעיל להמשיך בסעודה שהתחילה בה בהיתר ונמשך לתוך הלילה, יודה שאסור להתחיל בסעודה עד דעת להמשיכה ודאי לאחר זמן האיסור. רשב"ם].

עונה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא תֵּשַׁע שָׁעוֹת לְאַגְרִיפַּס, כְּאַרְבַּע שָׁעוֹת דִּידַן דְּמֵי,** כיון שבשעה תשיעית רגיל אגריפס לאכול כל יום את סעודתו הראשונה, ואחר כך אוכל שוב בלילה, הייתי אומר שמותר לו לאכול סעודה זו כשם שמותר לנו לאכול סעודה בשעה רביעית, **קָא מַשְׁמַע לַן** שלא אומרים זאת, וגם הוא בכלל האיסור, ולא חילקו חכמים באיסורם.

♦ ♦ ♦

טעימה בערב פסח מותרת

אָמַר רַבִּי (יוֹסֵי): אֲבָל מְטַבֵּיל הוּא בְּמֵינֵי תַּרְגִּימָא - אף שאסרו לאכול סמוך למנחה, מכל מקום מותר לטעום פירות [הגמרא מכנה זאת 'מטביל' היות ודרכם היה לאכול באופן של טיבול].

רַבִּי יִצְחָק מְטַבֵּיל בְּיֶרֶק - היה אוכל ירק מן המנחה ולמעלה לפי שאין משביע.

תַּנְיָא נָמֵי הָכִי, הַשָּׁמֵשׁ מְטַבֵּיל בִּבְנֵי מֵעַיִין, וְנוֹתְנָן לִפְנֵי הָאוֹרְחִים - בסעודה רגילה דרך השמש לאכול בבני מעים וכדומה כאשר הוא עסוק בהכנת הסעודה, וגם בערב פסח הוא רשאי לאכול זאת, הואיל והוא עסוק בזה ויהיה לו צער אם לא יאכל, ואם יאכל אין חשש בזה, שאין זה משביע.

וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר 'נִירוּ לָכֶם נִיר וְאַל תִּזְרְעוּ אֶל קוֹצִים' - כשאתם טורחים תטרחו בדבר שאתם יכולין ליהנות ממנו, ולא בדבר שמגדל קוצים שאין נהנים מהם, ושמש זה שעוסק בסעודה ובבית המטבחיים אם אינו נהנה הרי הוא מצטער.

♦ ♦ ♦

רָבָא חֲוָה שָׁתֵי חַמְרָא כּוּלֵי מַעֲלֵי יוֹמָא דְּפִיסְחָא כִּי הֵיכִי דְּנִיגְרְרֵיהּ לְלֵילְיָא דְּנֵיכוֹל מַצָּה טְפֵי לְאוּרְתָּא אָמַר רָבָא מְנָא אָמֵינָא לַהּ דְּחַמְרָא מֵיגְרַר גָּרִיר דִּתְנַן [יתבאר בדף הבא].

אלא אי אמרת מסבר מסבר טעיד. והא דאמרינן בפ' כילד מברכין (בכורות דף לה.): לחומרת קעיד ומשמע מפרש התם לטובת גריר פורתא קעיד א: **רב ששת הוה יתיב בתעניתא.** לפי דוקא אלא שומר עצמו מלאכול מי נמי היה מקבל עליו ממש תענית כדי שיכול מזכר ומזכר מלאכול והכוכות נהגו להתענות ערב פסח דקתני במסכת סופרים (פרק כא הלכה ג) שלין מתענין בניסן קיים לא בטל ופ"ג דלכי יהודה בן בתירא לא מכסר לא מצאנו לא בתענית אלא בשנה שאירע ערב פסח בשבת ואפילו הכי

שאף הן היו באותו הנם. ומי לאו הכי טעמא לא היו מיכוון משום דנשים לקריעת שפתותו הדור ונגלו וכן גבי מקלע מגילה נמי אמרינן הכי[ג] דמשום דע"י לפתר נגלו וכן גבי כר תמוכה במסכת שבת (דף כג.): **נדרי מוגיג הום יפה.** שיעורו רובע[ד] דציעית כדי שימוגגו ויעמוד על רביעית לוג דממרת לגלן הכי על מד מלא מים ולאו דוקא תמרת הוא[ה]. ורקע פלקע דעתך דבין כולם קאמר שמואל לליטרי רובע רביעית יין: **שאף הי.** שלא מזגו במים: **בצא אחת.** עירב לרבעתן לתוך כוס אחד: **ידי יין יצא.** שפתה ד' כוסות: **ידי חירות לא יצא.** לעולם אין זו מצוה שלימה: **ידי רביעיות.** בין כולן. קשיא לשמואל דאמר רובע רביעית לריעית כוס יפה: ס"ע **מאי כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד דהוו להו מולגו רביעיות: אל מרא יין שיהא בו יפאדם.** מלמד יין מרפא בעי:

קלינות

רשב"ם

שאף הן היו באותו הנם. לאמר בשם סוטה (ד' יג.): בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקלע מגילה ועיעמוד על רביעית לוג לכל אחד כדי שיהא בהן כדרכה שיורו שלשה פי' שיהא בהן כדרכה שיורו מזיגת כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד דהוי להו מולגו רביעית: **אל תרא יין כי יתאדם.** לאמר בשם (ד' כג.). לשון מוריעו הלוי: **אמר ר"י אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן.** בכל אחד כדי שיהא בהן מזיגת כוס יפה כדרכה שיורו רובע רביעית לוג כדי שימזגו ויעמוד על רביעית לוג לכל אחד דמרת לגלן הכי על מד מלא מים לוג מזוג אחד חדש ואחד ישן לרבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין קתני מיהת כדי רביעית ואת אמרת כוס יפה אמרי אידי ואידי חד שיעורא הוא דמאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר לכל חד וחד דהוי להו כולהו רביעית רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה אמר רבא מאי מעמא דרבי יהודה דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ת"ר הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים והאחד תינוקות אע"ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין אלא מחלקין להן

קלינות

ו) שאף הן היו באותו הנם ג"א"ר יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא ושתאן בבבת אחת יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצחק ז והוא דאשתי רובא דכסא מיתיבי ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין קתני מיהת כדי רביעית ואת אמרת כוס יפה אמרי אידי ואידי חד שיעורא הוא דמאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר לכל חד וחד דהוי להו כולהו רביעית רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה אמר רבא מאי מעמא דרבי יהודה דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ת"ר הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים והאחד תינוקות אע"ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין אלא מחלקין להן

קלינות

כוסות כשהוא מעומד דקאמר מיני עד כאן לא קאמר רבי נתן הכא לזמיא בעי רביעית וכו' ופרש"י דהתם לא נהירא כמו שמפורש שם ופבר"ה לכוס של ברכה בעי רביעית יין אין מי אין מזוג אבל מים בכל לא מצטרפיש:

אל תרא יין כי יתאדם. הכא מיירי הלי קרא למיזגות יין מדום ודמהורה פירוש (ג"ב ד' ל:). פי' רשב"ם התם דמיירי לה לגריעותא ושם מפורש: מוך

נה א ב מי' פ"ו מהל' מגלה מגלה הלכה ט ועמג עשין מ"ע ונוהר לו"ת עיקון עשין מ"ע ונוהר לו"ת עיקון עש"ב):

נו ג ד מי' ומפג שם טוש"ע ח"ת סי' תעב סעיף ה:

נז ה שם סעיף טו:

נח ו מי' שם הלכה ג' טוש"ע שם סעיף טז:

רבינו חננאל

וארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה, וקימא לן דכוס יפה הוא כוס של ברכה והוא רביעית. שתאן חי אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא. שתאן בבת אחת אמר רבא ידי יין יצא ידי ארבע כוסות לא יצא. השקה מהן בניו ובני ביתו יצא, והוא דשתה רובא דכסא. מיתיבי ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן, ופרקי כוס יפה הוא רביעית תרויהו חדא שיעורא. ר' יהודה אומר צריך שיהא בהן טעם ומראה יין כדכתיב אל תרא יין כי יתאדם. ת"ש ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות. ר' יהודה היה מחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו, וכן היה רבי טרפון עושה.

ז) [שבת כג, מגילה ד' ע"ב ג) [ב"ק פ"ב ה"ב ומ"ש ב"ק ד' ל"ב ד) [ב"ק ד' ל"ב ה) [שבת עז:], מגילה ד' ל"ב ו) [ועיין תוספות מגילה ד' ל"ב ז) [בדברים שבת], ח) [ועיין תוספות מגילה ד' ל"ב ט) ערך עשה, י) [ועי' תוספות נכרות ב: ד"ה מודים וכו'],

תורה אור השלם

1. אל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים: משלי כג לא

הנהות הב"ח

(ג) רשב"ם ד"ה ר"ע וכו' וכ"מ שלמה פ' שכר מקפה וכו' קאמר רובע רביעית יין כולו:

מוסף תוספות

א. [ד"ה]פירושו היה לו לומר שתו. תוס' מגילה ד. ב. לכך נראה דה"ה דאף הן היו וכו'. כלומר שאף להן נעשה נס כמו לאנשים. תוס' ר"פ. וכן בסמוך שהיו משוערבות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן. תוס' מגילה שם. ג. לא נתחייבו נשים משעה שאף הן היו באותו הנס. תוס' הרמ"ש. ד. ומוגזו בתוכו. שם. ה. דשניר מיתה בכלי. תוס' כ"ע פ':

רבא היה שותה יין בערב פסח כדי שיאכל יותר מצה

רָבָא הֲוָה שָׁתֵי חַמְרָא כּוּלֵּי מַעֲלֵי יוֹמָא דְּפִסְחָא - רבא היה שותה יין כל כניסת היום של פסח, כלומר: כל ערב פסח, **כִּי הֵיכִי דְּנִיגְרְרֵיהּ לְלִיבֵּיהּ דְּנֵיכוֹל מַצָּה טְפֵי לְאוּרְתָּא** - כדי שהיין יגרור את ליבו, שיאכל יותר מצה בערב.

אָמַר רָבָא: מְנָא אָמֵינָא לַהּ דְּחַמְרָא מִיגְרָר גָּרִיר - מנין אמרתי דבר זה ששתיית [הרבה] יין גוררת את האכילה, **דְּתָנַן:** (דף קח) **בֵּין הַכּוֹסוֹת הַלָּלוּ** - בין הכוס הראשונה לשניה, **אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת, יִשְׁתֶּה,** [וכן בין הכוס השניה לשלישית, שזה זמן הסעודה, ובודאי מותר לשתות]. אבל **בֵּין** כוס **שְׁלִישִׁי לִרְבִיעִי, לֹא יִשְׁתֶּה** [שמא ישתכר (ולא יוכל לומר את ההלל), שיין לאחר האכילה משכר. לטעם נוסף, עיין ברשב"ם].

וְאִי אָמְרַתְּ מִסְעָד סָעֵיד - ואם אתה אומר שהיין סועד את הלב ומשביע את האדם, **אַמַּאי יִשְׁתֶּה** - למה ישתה בין כוס שלישי לרביעי, **הָא קָא אָכֵיל לְמַצָּה אֲכִילָה גַּסָּה** - הרי זה יגרום לו שיאכל את המצה אכילה גסה, שהרי כבר ישבע מהיין, **אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ מִגְּרָר גָּרִיר** - אלא מוכח שהיין גורר את הלב לאכול עוד, ולא סועד ומשביע.

רב ששת היה יושב בתענית בערב פסח

רַב שֵׁשֶׁת הֲוָה יָתֵיב בְּתַעֲנִיתָא כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא דְּפִסְחָא - רב ששת היה יושב בתענית כל ערב פסח.

מבררת הגמרא: **נִימָא קָא סָבַר רַב שֵׁשֶׁת סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה תְּנַן** - האם נאמר שמוכח מכאן שרב ששת סובר שמה שאמרו 'לא יאכל סמוך למנחה' היינו סמוך למנחה גדולה, **וּמְשׁוּם פִּסְחָא הוּא, דִּילְמָא מִימְשַׁךְ וְאָתֵי לְאִימְנוּעֵי מִלְּמֶעְבַּד פִּיסְחָא הוּא** - שמא ימשך ויבוא להימנע מלעשות קרבן פסח,

וְסָבַר לַהּ כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַכְשִׁיר הָיָה בֶּן בְּתִירָא בְּפֶסַח שֶׁשָּׁחֲטוּ שַׁחֲרִית בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לִשְׁמוֹ, וּמִצַּפְרָא זְמַן פִּסְחָא הוּא - ומהבוקר הוא זמן פסח, **דִּכוּלֵּי יוֹמָא חֲזֵי לְפִסְחָא** - שכל היום ראוי לפסח, **דְּסָבַר** 'שמה שכתוב בפסוק להקריב את הפסח **'בֵּין הָעַרְבַּיִם'** היינו **בֵּין עֶרֶב דְּאֶתְמוֹל לְעֶרֶב, דְּהָאִידָּנָא** - משכלה ערב דאתמול דהיינו משעלה עמוד השחר לערב של היום, לכן היה מתענה כל היום, [ואף על פי שלא היה קרבן פסח בימי רב ששת, מכל מקום האיסור לא בטל].

דוחה הגמרא: **אָמְרִי, לָא, שָׁאנֵי רַב שֵׁשֶׁת דְּאִיסְתְּנִיס הֲוָה** - שונה רב ששת שהיה 'מעונג', **דְּאִי טָעֵים בְּצַפְרָא מִידֵּי לְאוּרְתָּא לָא הֲוָה מַהֲנֵי לֵיהּ מֵיכְלָא** - שאם היה טועם דבר מה בבוקר, שוב לא היתה מועילה לו האכילה בלילה, ולא היה יכול לאכול מצת מצוה לתיאבון.

◆◆◆

מצה צריך הסיבה. מרור אין צריך הסיבה

שנינו במשנה: **וַאֲפִילּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיָּסֵב.**

אִיתְמַר, מַצָּה צָרִיךְ הֲסִיבָּה - כבני חורין, שהמצה היא זכר לגאולה.

מָרוֹר אֵין צָרִיךְ הֶסִיבָּה - שהמרור הוא זכר לעבדות.

אם יין צריך הסיכה

יַיִן, אִיתְּמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: צָרִיךְ הֶסִיבָּה.

וְאִיתְּמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: אֵין צָרִיךְ הֶסִיבָּה.

וְלָא פְּלִיגִי - ושתי מאמרים אלו בשם רב נחמן לא נחלקו, **הָא בְּתַרְתֵּי כְּסֵי קַמָּאֵי, הָא בְּתַרְתֵּי כְּסֵי בָּתְרָאֵי** - זה מדובר בשתי הכוסות הראשונות, וזה מדובר בשתי הכוסות האחרונות, והגמרא מבארת:

אָמְרִי לַהּ לְהַאי גִּיסָא, וְאָמְרִי לַהּ לְהַאי גִּיסָא - יש אומרים זאת לצד זה, שיש להסב בב' הכוסות הראשונות. ויש אומרים זאת לצד זה, שיש להסב בב' הכוסות האחרונות.

[ביאור הסוברים שיש להסב בב' הכוסות הראשונות:] **אָמְרִי לַהּ לְהַאי גִּיסָא** - יש אומרים זאת לצד זה: **תְּרֵי כְּסֵי קַמָּאֵי בָּעוּ הֶסִיבָּה** - שתי הכוסות הראשונות צריכות הסיבה, **דְּהַשְׁתָּא הוּא דְּקָא מַתְחֲלָא לַהּ חֵירוּת** - שעכשיו מתחיל החירות, ששני כוסות אלו סמוכים להגדה שבה מספרים על יציאתנו לחירות, [שאת ההגדה אומרים בין הכוס הראשונה לשניה].

תְּרֵי כְּסֵי בָּתְרָאֵי, לָא בָּעוּ הֶסִיבָּה - אבל שתי הכוסות האחרונים לא צריכים הסיבה, שהרי **מַאי דַּהֲוָה, הֲוָה** - מה שהיה היה, שכבר סיפרנו את ההגדה, וכעת אין צריך להראות את החירות בהסיבה.

[ביאור הסוברים שיש להסב בב' הכוסות האחרונות:] **וְאָמְרִי לַהּ לְהַאי גִּיסָא** - ויש אומרים זאת לצד זה: **אַדְּרַבָּה, תְּרֵי כְּסֵי בָּתְרָאֵי בָּעוּ הֶסִיבָּה** - שתי הכוסות האחרונות צריכים הסיבה, **הָהִיא שַׁעְתָּא דְּקָא הָוְיָא חֵירוּת** - בשעה זו כבר היה חירות, שכבר סיפרנו את סיפור היציאה ממצרים,

אבל **תְּרֵי כְּסֵי קַמָּאֵי לָא בָּעוּ הֶסִיבָּה** - שתי הכוסות הראשונות לא צריכים הסיבה, **דְּאַכַּתִּי עֲבָדִים הָיֵינוּ קָאָמַר** - שעדיין אומר 'עבדים היינו',

[כיון שיש סוברים כך ויש סוברים כך, יש להסב גם בב' הכוסות הראשונות וגם בב' הכוסות האחרונות]

הַשְׁתָּא דְּאִיתְּמַר הָכִי וְאִיתְּמַר הָכִי - כעת שנאמר כך ונאמר, **אִידֵי וְאִידֵי בָּעוּ הֶסִיבָּה** - זה וזה, ב' הכוסות הראשונות וב' הכוסות האחרונות, כולם צריכים הסיבה.

פרקדן או הסבת ימין - לא שמיה הסיבה

פְּרַקְדָּן - השוכב על גבו, **לָא שְׁמֵיהּ הֶסִיבָּה.**

הֶסִיבַּת יָמִין, לָא שְׁמַהּ הֶסִיבָּה.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שבהסבת פרקדן יש חשש **שֶׁמָּא יַקְדִּים קָנֶה לְוֵושֶׁט,** שמתוך שצוארו שוחה לאחריו, הכיסוי הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה, והמאכל נכנס לתוכו ונחנק,

וְיָבֵא לִידֵי סַכָּנָה. [לפירוש נוסף שמה שאמרו 'שמא יקדים קנה לוושט' נאמר על הסבת ימין, ראה ברשב"ם].

♦♦♦

אשה אצל בעלה לא צריכה הסיבה, אלא אם כן היא אשה חשובה

אִשָּׁה אֵצֶל בַּעְלָהּ, לָא בָּעֲיָא הֲסִיבָּה - אינה צריכה הסיבה. מפני שאימת בעלה וכפיפותה אליו. ויש מפרשים הטעם בזה מפני שאין דרכה של אשה להסב (אפילו אם אין לה בעל או שאינה אצל בעלה).

וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא, צְרִיכָה הֲסִיבָּה.

בן אצל אביו צריך הסיבה

בֵּן אֵצֶל אָבִיו, בָּעֵי הֲסִיבָּה [שאינו כפוף כל כך אצל אביו כמו שאשה כפופה אצל בעלה].

תלמיד אצל רבו, אצל רבה היו מסיבים, ורב יוסף אמר לתלמידיו: אינכם צריכים הסיבה

אִיבַּעְיָא לְהוּ, תַּלְמִיד אֵצֶל רַבּוֹ, מַאי, האם הוא צריך הסיבה.

תָּא שְׁמַע: (אֲמַר) אַבָּיֵי, כִּי הֲוֵינַן בֵּי מָר - כאשר היינו בישיבתו של אדונינו רבה, **זְגֵינַן אַבִּירְכֵי דַּהֲדָדֵי** - היינו נשענים כל אחד על ברכי חבירו.

כִּי אָתֵינַן לְבֵי רַב יוֹסֵף - כאשר רבה נפטר ובאנו לישיבתו של רב יוסף, **אָמַר לַן: לָא צְרִיכְתּוּ** - אינכם צריכים להסב, שהרי **מוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם.**

שואלת על כך הגמרא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא: **עִם הַכֹּל אָדָם מֵיסֵב, וַאֲפִילּוּ תַּלְמִיד אֵצֶל רַבּוֹ.**

עונה הגמרא: **כִּי תַּנְיָא הָהִיא** - מה ששנינו באותה ברייתא שתלמיד אצל רבו חייב להסב, מדובר **בְּשָׁוְולְיָא דְּנַגָּרֵי** - בתלמידו של נגר המלמדו אומנות.

♦♦♦

שמש, צריך הסיבה

אִיבַּעְיָא לְהוּ, שַׁמָּשׁ מַאי, האם הוא צריך הסיבה.

תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַשַּׁמָּשׁ שֶׁאָכַל כְּזַיִת מַצָּה, כְּשֶׁהוּא מֵיסֵב, יָצָא. ומשמע: **מֵיסֵב, אִין** - כן, יצא ידי חובה. **לֹא מֵיסֵב, לָא . שְׁמַע מִינַּהּ בָּעֵי הֲסִיבָּה** - הרי אנו שומעים מברייתא זו שהשמש צריך הסיבה. **שְׁמַע מִינַּהּ.**

♦♦♦

נשים בד' כוסות

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ, [עמוד ב] **שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס,** כדאמרינן (סוטה יא:) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו.

♦♦♦

כמה הלכות בד' כוסות

[א': שיעור היין לד' כוסות:] **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הֲלָלוּ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בָּהֶן כְּדֵי מְזִיגַת כּוֹס יָפֶה** - כשיעור מזיגת כוס של ברכת המזון [כוס זה קרוי 'כוס יפה' שנאמרו בכוס של ברכת המזון 'עשרה הלכות' (המבוארים במסכת ברכות)], והוא רבע רביעית הלוג, כדי שכאשר ימזגנו [בעוד ג' חלקים מים, שהוא שיעור מזיגת יין] יעמוד על 'רביעית הלוג'.

[ב': יין לא מזוג:] **שְׁתָאן חַי** - שלא מזגו במים, **יָצָא.**

[ג': שתה את כל הכוסות בבת אחת:] **שְׁתָאן בְּבַת אַחַת** - עירה ארבעתן לתוך כוס אחד, **יָצָא.**

[ד': לא שתה את כל הכוס לבדו:] **הִשְׁקָה מֵהֶן לְבָנָיו וְלִבְנֵי בֵיתוֹ, יָצָא.**

ביאור דין ב': שתה חי בלא מזיגה, אין זו מצוה שלימה

שְׁתָאן חַי, יָצָא. אָמַר רָבָא: יְדֵי יַיִן - ששתה ארבעה כוסות, **יָצָא. יְדֵי חֵירוּת, לֹא יָצָא** - כלומר אין זו מצוה שלימה, ששתיית יין חי אינה דרך חירות.

ביאור דין ג': שתה את הד' כוסות בבת אחת, לא יצא ידי ד' כוסות

שְׁתָאן בְּבַת אַחַת, רַב אָמַר: יְדֵי יַיִן יָצָא, יְדֵי אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא.

ביאור דין ד': לא שתה הכוס לבדו, אלא השקה לבני ביתו יצא רק אם שתה שיעור

הִשְׁקָה מֵהֶן לְבָנָיו וְלִבְנֵי בֵיתוֹ, יָצָא.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְהוּא דְּאִשְׁתֵּי רוּבָּא דְּכָסָא - והיינו רק אם הוא עצמו שתה את רוב הכוס.

ביאור דין א': שיעור היין לד' כוסות, רבע רביעית לכל כוס

שנינו ששיעור ד' כוסות הוא שיהיה בהם כדי מזיגת כוס יפה, והוא רבע רביעית הלוג, כדי שכאשר ימזגנו [בעוד ג' חלקים מים, שהוא שיעור מזיגת יין] יעמוד על 'רביעית הלוג'. כעת הגמרא סוברת ששיעור זה נאמר על כל הד' כוסות יחד.

יין חי לד' כוסות														
יין מזוג לד' כוסות														

שואלת על כך הגמרא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא: **אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הֲלָלוּ, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בָּהֶן כְּדֵי רְבִיעִית, אֶחָד חַי, וְאֶחָד מָזוּג** - רביעית יין חי, ויכול למוזגו במים, **אֶחָד** [יין] **חָדָשׁ, וְאֶחָד** [יין] **יָשָׁן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ טַעַם וּמַרְאֵה יַיִן,**

יין חי לד' כוסות													
יין מזוג לד' כוסות													

ביאור השאלה: **קָתָנֵי מִיהַת** - עכ"פ שנינו בברייתא זו שצריך שיהיה בד' כוסות **כְּדֵי**

רְבִיעִית - שכל הד' כוסות יחד בין כולן יהיו רביעית יין חי [וכשהוא מזוג הרי הוא יהיה לוג שלם], **וְאַתְּ אָמַרְתְּ כּוֹס יָפֶה,** והיינו שדי ברבע רביעית לכל הד' כוסות [שכאשר הוא מזוג הוא רביעית].

עונה הגמרא: **אָמְרִי, אִידֵי וְאִידֵי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** - זה וזה שיעור אחד, **מַאי כְּדֵי מְזִיגַת כּוֹס יָפֶה דְּקָאָמַר, לְכָל חַד וְחַד** - לכל כוס וכוס צריך שיעור יין [רבע רביעית] שלאחר המזיגה הוא יעמוד על רביעית הלוג יין חי, **דְּהָווּ לְהוּ כּוּלְּהוּ רְבִיעִית** - וכך כל הד' כוסות יהיו רביעית יין חי, [שכאשר הוא מזוג הוא לוג שלם].

יין חי לכוס אחת				יין חי לכוס אחת				יין חי לכוס אחת			
יין מזוג לכוס אחת				יין מזוג לכוס אחת				יין מזוג לכוס אחת			

צריך שיהיה בו טעם ומראה יין

שנינו בברייתא: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ טַעַם וּמַרְאֶה.**

אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּכְתִיב 'אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם', - הרי מוכח שצריך שיהיה ליין מראה יין.

◆◆◆

תָּנוּ רַבָּנַן הַכֹּל חַיָּבִין בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים וְאֶחָד תִּינוֹקוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה וְכִי מָה תִּינוֹקוֹת יֵשׁ לְתִינוֹקוֹת בְּיַיִן אֶלָּא מְחַלְּקִין לָהֶן [יתבאר בדף הבא].

קניות. קני מתניתין יקנים: **תוטפין מלא.** מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שיישאלו, ואית דמפקדי מתניתין ביום ולא בלילה, ולמאן דאמר בלילה עיקר מדמייתי לה ר"ש בהדה: **תון מערבי פסחים.** כלי שיעשו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה: **קפסא דמווייסא.** מה שמוכרין בה את המווסים: **ממנמא קדמייתא.** מלה שהיתה בה ככר בטבריה: **פוס יפיתם.** על מתניתא דתנמא רבינהי: **וכה מעניין רבינים לפסח.** שהיו ממלאין אותה וממעיטין אותה לתת אותה על עכשיו עד שהיו מליאה ומיט הנסתלים ממנמא הן הן רבינהי: **נרוס מלנעים.** וכרוס תני מלנע ורוס מומא מלנע: **כרכרפתא.** גמולא שיש בטעה מלרבע מלנעים מהן:

רשב"ם

קניות. קני מתניתי יקנים למדש למסור עליו בלילה הראשון של פסח. ומקומות יש בספרד שמייצאין מטיס יקנים במתכת על גבי סאוי ומוליכין אותם עם פגוזים בקיעות סעורה מפי רבינו שמואל המפיל וגם ממצה מלינו קניות מתניתי יקנים ושניהם במקצת פרומות (פ"ב משנה ג) אבל גדולת למן סלה פרומה טהורה שאפשר לפחות ממלה מוליך ומלין מיכוח וחיטרף רבי אליעזר אומר עטלה א) ומלבל נקודים אז קניות אז מלוס במי פירות: **חוטפין מלא.** מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שיישאלו ואית דמפקדי מוטפין מלה יפיתם רבינו. וא גורסין מלות מגביהין את הקערה שים בה מלה ומרוב וד' מבשילין. ולי נלאה מוטפין מפקנין את הלחם מיד בתינוקות שלו יהו יכנים ממון מאכל הרבה כלרך התינוק לאחר למילמו ושוב לה יאכלו לאכל עכשיו כשחוטפים מהן לה ישנו ויאכלו כלומר לה יקנו שלה אלכו כדי שבנון ויאכלו כשירלה התינוקות שלנו עוסקין בהיכרת התינוקות כדלקמן(ש). וכן מוכח לשון התוספתא[ט] דתניא רבי אליעזר אומר מוטפין מלה לתינוק כדי שלה יבין רבי יהודה אומר משמו אפילו לו אכל שלה מזכה לאחר ולה מיכל שלה פרפרת אחת מוטפין מלה לתינוק כדי שלה יבין כלומר גחלין. ורבינו ס"ל שכן עיקר לומו הלשון שפירשתי מוטפין מהכינין לאכול מדקתני אם ר"ש בתרא ואיכא למימר לתגב גרולי דקאמר כדי שלה יבין קו מייטי נמי לשה ומוכה דר' עקיבא דתניא שלה ישנו ותני מילי ניקנו רבי אליעזר לתוטף מן התינוקות אחר שאכלו מעט כדי שלה ישנו וי"ש אינה שכיח למכור נעשות סמכר טרס יקנו: **תון מערבי פסחים.** כלי שיעשו את התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה. ס"ל כשמעכנין על הלילה נאחר שהתחיל יקנים התינוקות: **לגעים כרלאו נסס ניין.** גמ' קאמר לה: **קיפסא דמווייסא.** מלה שמוכרין בה המווסים: **וכה מעניין רבינים על פסח.** שממלאין אותה וממלכין אותה לפרבע כוסות לוגא מרבע רבינהי: **ממניתא.** מלה והייטו מומן ועוכלא למסכת סוטה (לף מ.): **סווס יפיתם על לת.** ממניתא: **וכה מעניין רבינים על פסח.** שהיו ממלאין אותה ומעניין לתוך אותה של עכשיו עד שהיו מליאה ומיט הנסתלים בתוספתא ברייתא: **[רבינים] של סורס.** כגון רבינים יין של מיר שלכה למשה מסיני (סוכה לף ו.) ורבינים של תבלה משני מתים דנפקא לן מקרא (מיר לף לת.) וכגון רבינים שמן לרקיקי מיר לתיכל לילי לה מקרבי בממנות (לף פט:). ומתה מלי הכלי ברייהו הוי מלנעים לה מוכח על מלנעים רוחב כרוס מלנעים ומלי מלנע ומומס מלנע ומנא לן במשקה: **לדפיגי ולכן במים לת לל נאכו במים מי מקוה.** מיט המיוחלים שנקוו מתחלה מעלמן מלכא כתב במים למעוטי שחוץ לחזיל השתא ומייתי ונטיל: **לל נאכו.** מלכא כתב נאכו ממעט שכל גופו עולה בהן שאינו נראה אלא כזוי מכוסה בהן:

מרובעות מלבריות נכנסות בתלנעים על מלנעים עגולות לפויות ויש בעגולות יותר ד' שמותי אמות שהוא אחד מתשעה הסך ממנו רגיע אמות נטפלי

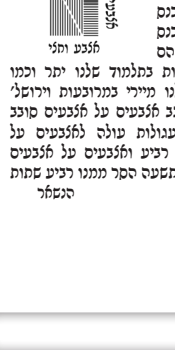

חוץ מערבי פסחים. ס"ג רבינו שמואל ולה נהירלו[א] דלמנו לף יוכלו ליתן נלא לתיכסה ושעה שי פסיקים שמא יעכבו עד שיתחל הכהה לם נן לא היו נרירין לעמוד ביום כי לם נלילה נכך נראה דנרים לילי פסחים והיו רגילין[ב] נשים המלכים לילי י"ט נלתמרינן (פיסה לף כל). מעשה בשמעון התימני שלא נא נלילי י"ט נרים המלכת למתר מלאו נרים יהודה בן בנתי[ג]: **שנאמר** ושמחת אתה וביתך. תימה להלי קלא נמי מעשה שני כתיב כפ' רלה ולא מייטי קלא לתיב כפ' רלה נמי נלא ושמחת אתה ונך ובתך וי"ל לילף מהכא לתיב ניתו ולא לילף מהכא: **בא"י בבלי פשתן המנוחצין.** לתל נבבל לא היו קלקוס לנהלן לתלמוד (תענית כט:) ניהול שלנו כהיכוח שלהם:

במה משמשין ביין. היינו זומן לתם לתל זומן בית המקדש אין שמחה אלא בנשר:

וובחת שלמים ואכלת שם ושמחת. תימה להלי קלא נהר עיבל כתיב ולא מייטי קלא דלומתה מתנך דלדרשון מייטי נלאו כתיב לתיכ (לף ח.) ליבות כל מיני שמחות לשמחה מכלן תמרו ישבתל יולמין לי לכבל בהיל כתיב וזבחת שלמים ושמחת (סוכה מב:). שלא יהא **דבר** תוצין בין בשורי לשמים. בשרי מיט משלש שיגע בשרי לשים (ב"ק פב:). **במים במי מקוה.** שהמיטין משמע ומש"ג דלמלו חיים, מלכל מיט חיים (עזרון ד:) לט: חיים משמע מים מתוכיים יתירי (שם יד:) לט: במים קנוקתו בפת"ח משמע מים שהמיטים, לשוקני שלוכין, ומיהו מים חיים לו נרין מלכמקר כוב (ויקל טו) מים חיים מכלל דשלר שמעלן נאו מים חיים שנעה, ומיהו במים שהמיטין משקוה, לשי"ח שהן נשמים בשורי. משמע כל נשרו כלחל (עזרון ד:).

מוסף רש"י

חוטפין מצות. שלוטה לשפר (לעיל ג.), אין שמחה אלא בשר שנאמר ושמחת בחגך (דב ח.) ליבות כל מיני שמחות לשמחה מכלן תמרו ישבתל יולין לי מוכח בנדרים ונדבות וי"ל משום דבכל בהיל כתיב וזבחת שלמים ושמחת. **תמניתא.** פי' רשב"ם דהייטו תומן ועוכלא ולא נהירלו לשון בבלי של הספינה (ב"ב לף ה.) ולשון לוג ורביעית שלוג תומן ועוכלא וכל מלה ומלה פותחת ונוכלת[ד] וכלן משמע שהיו יותר מרביעית. **רביעית** של תורה אצבעים. מלכלן קלה על פירוש רבותיו של רבינו שלמה שפי' דרביעית בכל מקום היינו שלמה אלפי' לרביעית של תורה אצבעים. ומיהו מים חיים לו נרין מלכמקר כוב (ויקל טו) מים חיים מכלל דשלר זה שהשמון הוא רביעית שלוג שפי"ח רוס המקוה ע"ג אצבעות השלך רביעית יפלר ב"ל קה מכל עשרים אחר יעלה אלפעות ואלי אלפעב ואומס וכן מקוה כרוחב אחד מ"ב וכן בגורן כזה מלפעים על אלפעים כרוס אלפעב ואלי אלפעב ואומס אלפעב ואלי אלפעב ואומס אלפעב ואלי אלפעב ואומ

ג) [טור ס"ח סי' קמ]: סב ב טור ס"ח סימן מפו ופ"ש סימן תפח סמ"ק ג כתב"ה:

רבינו חננאל

אמה על אמה ברום שלש. שיעור הכשרים מי מקוה ארבעים סאה. פי' רבינ"ו של תורה ביצה ושמה. כי הלוג הוא ששה ביצים. רבינ"ו הוא ביצה ושמחצה. ותנן לוג וחצי לוג ורבינ"ו, אלמא רבינ"ו רב"י לוג הוא. הין הוא שנים עשר לוג שנאמר שמן משחת קדש יהיה וה לי. בי' במיכתיא י"ב הוא. נמצא ההין י"ב לוג, והן מ"ח רביעיות שהן ע"ב ביצים. ושיעור הקב ארבעת לוגין, שהן י"ו רביעיות. כדתנן הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה, וכמה שיעור ההין שנים עשר לוג. [שמאי] אומר תשעת קבין שהן ל"ב לוג, אלמא קב ארבעת לוגין הוא. שיעור האמה ששת קבין שהן שני הינין שהן כ"ד לוג שהן צ"א רביעיות שהן ק"מ ביצים. ושיעור חלה מעשיריות האיפה, דתנן: זה הוא מ"ג ביצים וחומש ביצה. וכן שיעור חלת מצה בפסח. רבינ"ו של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע ובגודל. שהן בחברייתא י"א אצבעות חסר חומש אצבע. באצבע רוחב ובאצבע רום. מי מקוה אמה על אמה ברום שלש, שיעורים חכמים ארבעים סאה, וכל סאה ששת קבין, וכל קב ארבע לוגין, וכל לוג ארבע רביעיות. נמצא שיעור המקוה התקנ"ח לוג, ג' אלפים ותמ"ח רביעיות. והאמה ר' ששתים וכל ששה י"ב אצבעות בגודל. כשתחלוק מ' סאה לשלש אמות, נמצא בכל אמה על אמה ברום [אמה] י"ג סאין ושליש סאה, ונמצא באמה על אמה ברום שהוא שתות אמה, סאתים וחמשת לוגין ושליש לוג. נמצא על זה החשבון באמה על אמה ברום אצבע שהוא רובע טפח, י"ג לוג ושליש. ונמצאו באמה על אמה ברום (אצבע) (אמה) י"ג אלף (ותתנ"ד) (ותתכ"ד) אצבע. נמצאו (בד"י) [בנ"י] אמות אחד ארבעים אלף אצבע ותע"ב אצבעות באצבע (אורך ובאצבע) רוחב ורום אצבע. וכשתחשוב ארבעים סאה שיעור המקוה, בכל סאה ל"ב רביעיות כמו שבארנוהו למעלה, נמצאו ג' אלפים שמונה מאות וארבעים רביעיות שיעור המקוה. עוד חשוב כ"ד אורך בי"ב רוחב הרי מאתים, כפול אחד עשר קב. ברי רוחב, קב חסר שתות, שהוא ג' רביעיות הקב ושליש. (כ"ג) [בנ"י] רוחב. רבי הקב ושני שלישי רביעית שהן שני קבים. שלש ביצים ברוחב אצבע. שלש ביצים ושליש ביצה. עד כאן מדת הרוחב. כ"ב אצבע אורך באצבע רוחב וברום אצבע, ביצה ושני שלישי ביצה, נמצאו ביצה ושני שלישי עשרה שתותי ביצה (נשאר) [מחזיק] י"ב ברכה נשארו ג' כוסות. רבינא אמר כל חדא וחדא מצוה בפני עצמה היא. ואינן מצטרפין זה עם זה.

טו מומעין שהם מלבנעים מפר מומם והסם נקנו מפר שמות נקנו כפי שיהודעלמי וכיהודעלמי לא דק לחומרא והא דיפר הפיטו (שם) ליישוב הום שיהודעלמי לא דק לחומרא שמותו לא שהוא מרומע אלא שהוא מקמר פפר מעיקרו ביציעת מוכן לר' כוסות של פפר שניעקרו כנגד גחונה ויפוצה: **אמה על אמה.** פדם מחזיק עם נגדיו אמה בתוכה כדתמרי' בעירובין) מקומו של פדם אמה וכשמעתא דכוכין (ב"ב דף קמ). משמע דכוך מחזיק אמה עם דופני הכלים אלמא גוף פדם אין מחזיק אמה ומנקוה דבעינן אמה כדי שיכנס בריוח עם זיזופיו דאין נדבקין לגופו(ה): **ברום שלש אמות.** ופ"ג דקומה פדם שלש אמות בגלי כדאמ' בכבלי הרמא ועוני הדפין במקוה פגי שלש אמות דכשפוכלו עולין המים למעלה ומיירי כשהכלי גפוה משלש אמות לפם לא כן כשיכנס יפלו המים למטה ויחסר האמה ומהכוונ (פני פ"ט) למגילה דחשיב שלש אמות בכל מ' קטועי דאם היו ש"מ): **אמתא באמתא היכי יתיב.** ופ"ש פפילו אי אמתא בתמתא יתיב פיקני ליה פיהך יכול להטעיל פדם במקוה אחים ולכאו ואחה במקוה דהוי אמה על אמה וי"ל שעם הרגלים היתה קומתו אמה ואלו הרגלים לא היו מחזיקין עם הגלגל וכן פיכם רש"י כפרקם מרומה: **בים שעשה שלמה.** וכיהודעלמי פריך והכי שתוכן זו ותנ"א דכלי שמחזיק מ' פלה גלח שהן כוריס פיבם אינו מקבל עוהפה לפיו שיהעלגל מלא וריקן לעניין שאיבה כלי הוא כדאמר פ"ק דבר (שבת דף עו:) גבי המעיק כלים מחם לציעול כו' ועוד יש שעשה שלמה בים היו של נחושה ומקבל עוהפה ופע"ג לפיו שיהעלגל מלא וריקן לדוקא כלי עץ פיחקק לצף ומצוי מיפחר בפהיו רבגלי רבגלי הפוויכים שהיו עומד עליו רקופים כמוהפ רמון והיו מחוברין למעיין שמחמיהן והא דנקט כמוהפ רמון היינו לנטול הפוויכים מחוהב כלי שלא יקבל עוהפה אבל להכניר המים שהיו פגי כשהפיפרא הגדל בפ"ו דמקוהות (מפה ה) ומטהילין בשילה מיהא ומגדל שהן נקונין כשפופא הגדל ומורי הר"ר יחיאל פי' לעניין כלן כמוהפ רמון לפי שהפוויכים מפפיקין בין היס למעיין והוה ליה כחורס מבלי לו כלי כיון דמחקתן טופא ולעיל שיהופו שם היס בשפע והניח רגלים מהופפות: (ו) **ארבעה** כובות. יהיהלמי ממן מינן (ז) מן מבפלים עין של פרומה מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מפני שהוא מפני שמביאהו ל"ש יותן מילחלת שיעשיה דרכי יהודה פי' דקחני מוהמין יין שאינו מבושל על המבושל אבל לו מן המבושל על שאינו מבושל לכך ממלינ על שאינו מבושל יין של פרומה מפני שממעיטו ורבי אלעזר פליג עליה התם יהודה ותכמים מתירין מפני שמבטילו ורבי אלעזר פליג עליה התם ולא ממלינ ופלכה כרבי יותן וכרבן ופא כן יוקשין לרבש כוסות

רבא אמר כום של **ברכה אין מצטרף לדעה.** פ"ע דרבא גופיה

קשה לקמן ויאמרך לרבא לא ממלינ ד' אין בהם משום זוגות מיהו דוקא ממוזיקין אבל לכפפים אינה למיחש: עמיה

לרחבו אמה על אמה יש בו שבה ושבעים ושמיות של טפח על טפח והפלח ואלו יש להם שבעים ושבה לוגין ממלא כלי של טפח על טפח על טפח ברום אצבע ואלו אמה ממחיק לוג ושיהיו אצבעות מלוקה לוגיהן אמה ושיהיו

דעה א': אנשים נשים ותינוקות חייבים בד' כוסות

תָּנוּ רַבָּנַן, הַכֹּל חַיָּבִין בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ, אֶחָד אֲנָשִׁים, וְאֶחָד נָשִׁים, וְאֶחָד תִּינוֹקוֹת.

דעה ב': תינוקות אין חייבים בד' כוסות, אלא מחלקים להם קליות ואגוזין בערב פסח

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מָה תִּינוֹקוֹת בְּיַיִן, אֶלָּא מְחַלְּקִין לָהֶן (דף קט) **קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִין בְּעֶרֶב פֶּסַח, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ, וְיִשְׁאֲלוּ.**

אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי עֲקִיבָא: שֶׁהָיָה מְחַלֵּק קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִין לְתִינוֹקוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ, וְיִשְׁאֲלוּ.

חוטפים מצות בליל הסדר בשביל תינוקות שלא ישנו

תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חוֹטְפִין מַצּוֹת [אוכלים מהר] **בְּלֵילֵי פְּסָחִים בִּשְׁבִיל תִּינוֹקוֹת, שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ.**

ועל כך מביאה הגמרא את הנהגת רבי עקיבא בערב פסח כדי שלא יישנו תינוקות:
תַּנְיָא, אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי עֲקִיבָא, מִימָיו לֹא אָמַר הִגִּיעַ עֵת לַעֲמוֹד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ חוּץ מֵעַרְבֵי פְּסָחִים וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים,

בְּעֶרֶב פֶּסַח בִּשְׁבִיל תִּינוֹקוֹת [שישנו בערב פסח], **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ** בלילה בשעת הגדה.

וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁיַּאֲכִילוּ אֶת בְּנֵיהֶם.

◆ ◆ ◆

חייב לשמח בניו ובני ביתו ברגל

תָּנוּ רַבָּנַן, חַיָּיב אָדָם לְשַׂמֵּחַ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ',

[דעה א': משמחם ביין:] **בַּמֶּה מְשַׂמְּחָם, בְּיַיִן.**

[דעה ב': אנשים ביין. ונשים בבגדים:] **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם, וְנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶן.**

אֲנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם, בְּיַיִן.

וְנָשִׁים בְּמַאי, תְּנֵי רַב יוֹסֵף: בְּבָבֶל, בִּבְגְדֵי צִבְעוֹנִין. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בִּבְגְדֵי פִּשְׁתָּן מְגוֹהָצִין [שאלו היו הבגדים 'המשמחים' שהיה דרכם של נשות בבל ללבוש, ואלו היו הבגדים של נשות ארץ ישראל].

[בזמן שבית המקדש אין שמחה אלא בבשר, ועכשיו אין שמחה אלא ביין:] **תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ'. וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ'.**

◆ ◆ ◆

מידה שהיתה בציפורי שהיא שיעור 'רביעית' לארבע כוסות

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: קִסְתָּא דְּמוּרְיְיסָא [מדה שמוכרין בה את המורייס (שומן דגים כבוש במלח ומים)], **דַּהֲוָה בְּצִיפּוֹרִי, הֲוָה חֲזֵי כְּמִין לוּגָּא דְּמַקְדְּשָׁא** - היא היתה כמו הלוג של המקדש, **וּבָהּ מְשַׁעֲרִין רְבִיעִית שֶׁל פֶּסַח.**

אופן מדידית רביעית במידת 'תמנייתא' שהיתה בטבריא

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּמָנְיָיתָא קַדְמָיְיתָא דַּהֲוָה בִּטְבֶרְיָא [מידת 'תמנייתא' הקדומה שהיתה בטבריא], **הֲוָת יַתְּירָה עַל דָּא רִיבְעָא** [היתה יתירה על מידת ה'תמנייתא' של היום רביעית הלוג], **וּבָהּ מְשַׁעֲרִין רְבִיעִית שֶׁל פֶּסַח** - שהיו ממלאין את ה'תמנייתא' הקדומה, ושופכים אותם ל'תמנייתא של היום, והמים הנשארים ב'תמנייתא' הישנה היא רביעית.

גודל הכלי המחזיק רביעית

אָמַר רַב חִסְדָּא: רְבִיעִית שֶׁל תּוֹרָה, הוא משקה הנכנס בכלי שגודלו **אֶצְבָּעַיִם** (2 אצבעות) **עַל אֶצְבָּעַיִם** (2 אצבעות), **בְּרוּם אֶצְבָּעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע וְחוֹמֶשׁ אֶצְבַּע** [אצבעים וחצי (2.5), וחומש אצבע (0.2) שהרי עשירית הוא 0.1 וחומש הוא 0.2). נמצא שאצבעיים וחצי וחומש אצבעות = 2.7].

כִּדְתַנְיָא, 'וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ', שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם.

'בַּמַּיִם', בְּמֵי מִקְוֶה.

'אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ', מַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן. וְכַמָּה הֵן: [עמוד ב] **אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת** - שרוחבו של אדם בדרך כלל הוא אמה, וגובהו ג' אמות, **וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים שִׁיעוּר מֵי מִקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה,** ולפי חשבון זה נמצא ששיעור רביעית הוא כלי המחזיק אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי וחומש אצבע.

40 סאה:					
אמות	אצבעות	אורך כפול רוחב כפול גובה	קב	לוג	רביעיות
אמה על אמה בגובה 3	24 על 24 בגובה 72 (כל אמה 6 אצבעות)	41,472	240 קב (כל 1 סאה = 6 קב)	960 לוג (כל 1 קב = 4 לוג)	3840 רביעיות לוג (כל 1 לוג = 4 רביעיות לוג)
1 רביעית הלוג:					
	2 אצבעות על 2 אצבעות בגובה 2.7	10.8 (ואם נכפיל זאת ב3840 רביעיות = 41,472 שהם 40 סאה)			

שולחן של מקדש, אם היה של פרקים

אָמַר רַב אָשֵׁי, אָמַר לִי רָבִין בַּר חִינְנָא: שׁוּלְחָן שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל פְּרָקִים הָוָה - שולחן המקדש היה עשוי מחלקים חלקים, ויכלו לפרק רחבו לשנים, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הַדּוֹקֵי הֲוָה מִיהַדַּק** - שאם תעלה על דעתך שהוא היה מהודק ועשוי באופן שלא יכלו לפרק רחבו, הרי רוחב השולחן היה אמה, ואם כן **אַמְּתָא בְּאַמְּתָא הֵיכִי מַטְבְּלִיהּ** - רוחב אמה אינו נכנס בכלי שהוא בגודל אמה, וכיצד הטבילו את השולחן (אם הוא נטמא) במקוה שרוחבו אמה על אמה

הגמרא דוחה את הראיה: **מַאי קוּשְׁיָא, דִּילְמָא בְּיָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה הָוָה מַטְבֵּיל לֵיהּ** - אולי הטבילוהו בים שעשה שלמה המלך, **דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה מַחֲזִיק מֵאָה וַחֲמִשִּׁים** שיעורי **מִקְוֶה טָהֳרָה,** וגודלו היה הרבה יותר מאמה על אמה.

שאלה: כיצד תיקנו חכמים ד' כוסות, והרי בשתיית זוגות יש חשש סכנה

שנינו במשנה: **וְלֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה** כוסות.

שואלת הגמרא: **הֵיכִי מְתַקְּנִי רַבָּנַן מִידֵּי דְּאָתֵי בֵּהּ לִידֵי סַכָּנָה** - איך תיקנו חכמים דבר יכול לבוא בו לידי סכנה, **וְהָתַנְיָא: לֹא יֹאכַל אָדָם תְּרֵי** [לא יאכל אדם שתים מאכלים [מאותו מאכל, שיכול להסתכן מכך], **וְלֹא יִשְׁתֶּה תְּרֵי** - ולא ישתה אדם שתי כוסות, **וְלֹא יְקַנַּח תְּרֵי, וְלֹא יַעֲשֶׂה צְרָכָיו תְּרֵי** (ולא ישמש ב' פעמים).

תשובה א: ליל שמורים, לילה משומר ממזיקים

אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר קְרָא 'לֵיל שִׁמֻּרִים', לַיְלָה הַמְּשׁוּמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין, ולכן לא חששו בו לסכנת זוגות.

תשובה ב: כוס של ברכה אינו מצטרף לרעה

רָבָא אָמַר: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה [כוס של ברכת המזון] **מִצְטָרֵף לְטוֹבָה,** שאם שתה שתי כוסות, ואחר כך שתה כוס של ברכת המזון הרי זה נחשב שהוא שתה ג' כוסות, ואין בזה חשש. **וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרָעָה** שאם שתה שלוש כוסות, וכוס של ברכת המזון הוא הכוס הרביעי, הרי זה נחשב ששתה רק ג' כוסות, ואין בזה חשש סכנה.

תשובה ג: כל כוס הוא מצוה בפני עצמה

רָבִינָא אָמַר: אַרְבָּעָה כָּסֵּי תַּקִּינוּ רַבָּנַן - ארבע כוסות תיקנו חכמים, **דֶּרֶךְ חֵירוּת, כָּל חַד וְחַד** - כל אחד ואחד (כלומר: כל כוס וכוס) (דף קי) **מִצְוָה בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ הוּא** - מצוה בפני עצמה היא. [ואין מצטרפין זה לזה].

מצוה נהנינן נפשה היא. ומין מצטרפין זה לזה: **אמאי נמלך הוא.** ומין מצטרפין דזוגות: **הכי קאמר לך יאכל מרי ויעשה לרציו לפיכך פעם אחת.** לו: מם שהם לך יפסח: **דילמא חזיא.** מממע מעשים לחידי דזוגות קלי מיעכע: **אלא לאם פני השוק.** בין כוס לכוס: **ולא אמרן.** דמרעי ליה זוגות אלא לגלא לדרך אחר הזוגות אבל לעמוד בביתו ליח לן בה: **מני רבותי.** כשאוחה כוס זה מסבבל בקוליה זו וכשהוא שוחה שני מסבבל בשאלה ולפי חשבון הקוטות מזדהר בזוגות: **כי הוה שדי הד כספא מנקעא מרי כסי.** דהוו להו מלמה: **אדם חשוב שאני.**

מצוה באפי נפשה הוא לא יעשה צרכיו תרי אמאי נמלך הוא אמר אביי הכי קאמר לא יאכל תרי ויהיתה תרי ולא יעשה צרכיו אפילו פעם אחת דילמא חליש ומיתרע ת"ר שותה כפלים דמו בראשו אמר רב יהודה אימתי בזמן שלא ראה פני השוק אבל ראה פני השוק הרשות בידו אמר רב אשי חזינא ליה לרב חנניא בר ביבי דאכל כמא הוה נפיק וחזי אפי שוקא ולא אמרן אלא לצאת לדרך אבל בביתו לא אמר ר' זירא ולישן כלצאת לדרך דמי אמר רב פפא ולצאת לבית הכסא כלצאת לדרך דמי ובביתו לא והא רבא מני כשורי ואבי כי שתי חד כספא מנקיט ליה אימיה תרי כסי בתרי ידיה ורב נחמן בר יצחק כי הוה שתי תרי כסי מנקיט ליה שמעיה חד כספא חד כספא מנקיט ליה תרי כסי בתרי ידיה [3]אדם חשוב שאני אמר עולא עשרה כוסות אין בהם משום זוגות עולא לטעמיה דאמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא [3]א עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל ואי ס"ד עשרה כוסות יש בהן משום זוגות היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידי סכנה אבל תמניא יש בהן משום זוגות רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו [1]שלום למובה מצטרף לרעה לא מצטרף אבל שיתא יש בהן משום זוגות רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו ויחונך לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אבל ארבעה יש בהן משום זוגות אביי ורבא דאמרי תרוייהו [2]וישמרך לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף ואוזדא רבא למעמיה דרבא אפקינהו לרבנן בארבעה כוסות אע"ג דאיתוק רבא בר ליואי לא חש לה למילתא דאמר ההוא משום דאותבן בפירקא הוה אמר רב יוסף אמר לי יוסף שידא אשמדאי מלבא דשידי ממונה הוא אבולהו זוגי ומלבא לא איקרי מזיק אימא דאמרי לה לאהל גיסא אדרבה מלבא [רתחנא הוא] מאי דבעי עביד [7]ב שהמלך פורש גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו אמר רב פפא אמר לי יוסף שידא בתרי קטלינן בארבעה לא קטלינן בארבעה מזקינן בתרי בין בשוגג בין במזיד בארבעה במזיד אין בשוגג לא ואי אישתלי ואיקרי ונפק מאי תקנתיה לינקוט זקפא דידיה דימינה בידא דשמאליה וזקפא דשמאליה בידא דימינה וניימא הכי אתון ואנא הא תלתא ואי שמיע ליה דאמר אתון ואנא הא ארבעה ניימא ליה אתון ואנא הא חמשה ואי שמיע ליה דאמר אתון ואנא הא שיתא ניימא ליה אתון ואנא הא שבעה הוה עובדא עד מאה וחד ופקע שידא אמר אמימר אמרה לי רישיתניהי דנשים כשפניות האי מאן דפגע בהו בנשים כשפניות נימא הכי חרי חמימי בדיקולא בזייא לפומייכו נשי דחרשייא קרח קרחייכי פרח פרחייכי איבדור

עשרה אין בהם משום זוגות. ולית ליה דרבה דאמר לעיל כוס של ברכה אין מצטרף לרעה לבאותן עשרה כוסות תיקנו לרכה המזון: **ומלבא** [4]א מקרי מזיק. והא דתניא לא יאכל תרי היינו משום כשפים וכשב"ס פירש דשעמי מזיק: (שייך לקמן דף קיג ע"ב): **האי מאן דפגע באיתתא בי'.** והא דאמר במי שמתו (בכרות דף כ.) ר' יוחנן הוה קמזיל ומיפיג לשעמי טבילה כי היכי דלילן זרעף כוותיה הכא דפגע בעת שעולה מן המים ור' יוחנן לשעמי טבילה יפיג מי נמי התם יפיג[8] הכא פגע לי נמי רבי יוחנן היה לומר שוחף כוס של וגו':

נפתח

מיכדור

רשב"ם

מצוה נהנינן נפשיה היא. ומין מצטרפין זה לזה: **ממלך הוא.** דמשמעי לשון שאלה: **הכי קאמר לך יאכל תרי ויעשה לרציו לפיכך פעם אחת.** לו: מם שהם לך יפסח: **דילמא חזיא.** לגומר מהם שאכל זוגות יהכר בעצמו שלא יאכל מעטו לתרי כך עד זמן מרובה ללמוד מלים מחמת משמים ולחידי לכזוגות קלי מיתבע מלילה: **לפלוס.** כמו זוגות: **דמו גרלחו.** עון מיתמו על לגלגו מוטל שהוא ממית עלמו: **כומן שלא לאם פני השוק.** בין כוס לכוס: **ולא אמרן.** דמרעי ליה זוגות שלא לגלא לדרך אבל לעמוד בביתו ליח לן בה: **מני רבותי.** כשאוחה כוס זה מסבבל בקוליה זו וכשהוא שוחה שני מסבבל בשאלה ולפי חשבון הקוטות מזדהר בזוגות: **כי הוה שדי הד כספא מנקעא מרי כסי.** דהוו להו מלמה: **אדם חשוב שאני.** דמרעי ליה לאכול תרי ולא יעשה צרכיו אפילו פעם אחת דילמא חליש ומיתרע: **עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל.** כשבוכות בפ"ק (דף ח.): **שלום.** מיכה שביעית ליפת כי פניו אליך וגו'(ש): **למובה מצטרף(ש).** לם שהם שבעה וחזר ושהה לת השמיני אין שמיני מצטרף עמהן: **לפקינהו לרבנן בארבעה.** פעמים הרבה כשהיו נפקרים ממנו היה משקן ויש פעמים שלא היה משקן אלא ד' פעמים ופפקרין **לחוכמן כפרקא הוא.** שהיה לגיל להקשות בשעת הלרשה: **לא לאמרן מוץ.** ולא מייתינן לוזוגות: **כמרי.** כמי קטלינן ליה משום זוגות: **לימקי ונפיק.** זוגות מלי מקנמיה: **וקפא.** לגולל: **ולי שמע קלא.** ולפילו קול לגולל: **ולי שמע קלא.** ולפילו קול לגולל: **ולי שמע קלא.** ולפילו קול

רשב"ם

לאיבדור מבנוונייכי. יהו מפוזרין מבניו שלכם: **פרחיה ויקף למוריקף מדפא דנקטיטא.** יפא הרוח שומו בוסס מדם שלחן מוחזות בידכן לכשף בו: **לדחנני ולחננני לף (ג) לחיי נגו.** כל זמן שחסו עלי מן השמים ומני תסמי על עלמי ותמן תסמה על לחיי בימיכם: **והסמא דחיכיפ נגו קרחנני ולחננני.** כוחיל ובמחי ביימכם יודע מני שנתקרבו למחיכון מעלי ונם רחמי נתקרבו שלא תסמי על עלמי: **קפיד לרוזמפ דחיכיפ.** כשמוכירין מן מוקקין פגימות הכהם בחנים למסקר סחיפות וקפיד עלייהו רב דימי שלא יעשום בוזוגות וילפו: **וד"ף.** יש פרי לחד שמקפידין בוזוגותיו: **והא דאמרן נעיל עשרב פמניף לו' אין כהן מסוס וזוגה.** ס"מ היכי לליכא בשפים נשים כשפיות: **גם ניה.** פגע בו: **ס"ג פקע סוף ולווח דקלף.** יבמ הלקל מכא בשפים: **קערות.** אם אכל שחי קערות: **חנות אין בה מסוס וזוגה.** אם שחה בשחי מנויות לף בחמרין כשחי כוסות דמי. לשון אחר חנות שהוסחה בה זוגות לף ואם אין בה זוגות לף קפידי מזיקין עלה דלמח קניעותא היא והכוחל עובדא לעעיל בשפים שחי: **לאיספיגוס.** משקין לשחות קודם שהילמו שבוקר: **זוגי לחומרפ.** אם אינו יודע אם שחה זוגות אם לאו ישחה לאם שחה זוגות כוחיל ודעתו לגרהן מלטרפין לטובה ואם לא שחה זוגות ממלך הוא ואין מלטרפות לרעה: **ואמרי לה זוגי לקולף.** אלא שחה בשחי מנויות אם לאו ישחה לאם שחה זוגות כוחיל ודעתו לגרהן מלטרפין לטובה ואם לא שחה זוגות ממלך הוא ואין מלטרפות לרעה: **כל המחובר לו.** גבי טומחות קלי לחנין (כלים פכ"ו מ"ג) מפן חמשה שחה על חמשה מחלמת שחה על שחה וכל המחובר לו טומחה לחל אם אין מפן מרבעה וטופח מחלמת מחובר לו טומחה ומחובר לו טומחה ממפן חמשה מלטרף לו ומקבל טומחה לחל אם אין מפן מרבעה וטופח מחלמת מחובר לו טומחה ומקבל חמשה מלטרף לו. הכא נמי כוחיל ושחי מרי אינכוחל והלר שחי מד חמרא מלטרף לאם כוחיל ושבוק יותר: **ס"ג אמר רב נחמני מרי מקמי מכא וחד לחכא מלטרפין הד מקמי מכא ומרי לחכא לף מלטרפי. ודל"ע.** לפי' לרב מלטרפין מרי לחכא ואין בחר מכא לף מלטרפי מסוס שעשה לרבה בר נחמני אמר רב יהודה אמר שמואל כל המזוג מצטרף בנ"מ עם בשכוכר לחת הפועלים[ה] דלי חד דבחר מכא מלטרף לחרי דחכא לישקיהו כוס אלישי בחר מכא בלא להלוחי קמיה בנ"מ עם בשכוכר לחת הפועלים[ה] דלי חד דבחר מכא מלטרף לחרי דחכא לישקיהו כוס אלישי בחר מכא בלא להלוחי קמיה **כל המזוג.** אם שחה משקה מזוג מלטרף בין לרעה בין לטובה לכיון דחבוויייהו מזוגין ניהו כמין חחד חשיבי ומלטרפי: מון

איבדור חבלונייכי פרחא זיקא למוריקא חדחא דנקטיטא נשים כשפניות אדחנני וחננכי לא אתיתי לגו השתא דאתיתי לגו קרחנני וחננכי במערבא לא קפדי אזוזי רב דימי מנהרדעא קפיד אפילו ארושמא דחביתא הוה עובדא ופקע חביתא כללא דמילתא כל דקפיד קפדי בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה ומיהו [ה]למיחש מיבעי כי אתא רב דימי אמר שתי ביצים ושתי אגוזין שתי קישואין ודבר אחר הלכה למשה מסיני ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו דבר אחר וגוזר רבנן בבולהו זוגי משום דבר אחר והא דאמרן עשרה תמניא שיתא ארבעה אין בהן משום זוגי לא אמרן אלא לענין מזיקין אבל לענין בשפים אפילו טובא נמי חיישינן כי הא דההוא גברא דגרשה לדביתהו [ו](אזיל) אינסבה לחנואה כל יומא הוה אזיל ושתי חמרא הוה קא עבדא ליה כשפים ולא קא מהניא לה ביה משום דהוה מזדהר בנפשיה בזוגא יומא חד אשתי טובא ולא הוה ידע כמה שתי עד שיתסר הוה צייל ואיזדהר בנפשיה מכאן ואילך לא הוה צייל ולא איזדהר בנפשיה אפיקתיה בזוגא כי הוה אזיל גם ביה ההוא טייעא א"ל גברא קטילא הוא דאזיל הכא אזיל חבקיה לדיקלא [ז]צווח דיקלא ופקע הוא אמר רב עוירא קערות וככרות אין בהם משום זוגות כללא דמילתא כל שגמרו בידי אדם אין בהן משום זוגות גמרו בידי שמים במילי מיני דמיכל חיישינן חנות אין בהן משום זוגות נמלך אין בהן משום זוגות אורח אין בו משום זוגות אשה אין בה משום זוגות ואי אשה חשובה חיישינן אמר רב חננא בריה דרבי יהושע אספרגוס מצטרף למטובה ואין מצטרף לרעה אמר רבינא משמיה דרבא זוגי לחומרא ואמרי ליה זוגי לקולא אמר רב יוסף תרי דחמרא וחד דשיכרא לא מצטרף תרי דשיכרא וחד דחמרא מצטרף וסימנך תרי דחמרא הכלל כל המחובר לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור אמר רב נחמן אמר רב תרי קמא תכא וחד אחכא מצטרפי חד מקמי תכא ותרי אחכא לא מצטרפין מחקיף לה רב משרשיא אטו אנן לחקוני תכא קא בעינן לחקוני גברא בעינן וגברא קא מיחקן וקאי (אלא א"ר משרשיא) דכולי עלמא תרי אחכא וחד לבתר תכא לא מצטרפי כי ההיא מעשה דרבה בר נחמני אמר רב יהודה אמר שמואל כל המזוג מצטרף חוץ

לאיבדור מבנוונייכי. יהו מפוזרין מבניו שלכם: **פרחיה ויקף למוריקף מדפא דנקטיטא.** יפא הרוח שומו בוסס מדם שלחן מוחזות בידכן לכשף בו: **לדחנני ולחננני לף (ג) לחיי נגו.** כל זמן שחסו עלי מן השמים ומני תסמי על עלמי ותמן תסמה על לחיי בימיכם: **והסמא דחיכיפ נגו קרחנני ולחננני.** כוחיל ובמחי ביימכם יודע מני שנתקרבו למחיכון מעלי ונם רחמי נתקרבו שלא תסמי על עלמי: **קפיד לרוזמפ דחיכיפ.** כשמוכירין מן מוקקין פגימות הכהם בחנים למסקר סחיפות וקפיד עלייהו רב דימי שלא יעשום בוזוגות וילפו: **וד"ף.** יש פרי לחד שמקפידין בוזוגותיו: **והא דאמרן נעיל עשרב פמניף לו' אין כהן מסוס וזוגה.** ס"מ היכי לליכא בשפים נשים כשפיות: **גם ניה.** פגע בו: **ס"ג פקע סוף ולווח דקלף.** יבמ הלקל מכא בשפים: **קערות.** אם אכל שחי קערות: **חנות אין בה מסוס וזוגה.** אם שחה בשחי מנויות לף בחמרין כשחי כוסות דמי. לשון אחר חנות שהוסחה בה זוגות לף ואם אין בה זוגות לף קפידי מזיקין עלה דלמח קניעותא היא והכוחל עובדא לעעיל בשפים שחי: **לאיספיגוס.** משקין לשחות קודם שהילמו שבוקר: **זוגי לחומרפ.** אם אינו יודע אם שחה זוגות אם לאו ישחה לאם שחה זוגות כוחיל ודעתו לגרהן מלטרפין לטובה ואם לא שחה זוגות ממלך הוא ואין מלטרפות לרעה: **ואמרי לה זוגי לקולף.** אלא שחה בשחי מנויות אם לאו ישחה לאם שחה זוגות כוחיל ודעתו לגרהן מלטרפין לטובה ואם לא שחה זוגות ממלך הוא ואין מלטרפות לרעה: **כל המחובר לו.** גבי טומחות קלי לחנין (כלים פכ"ו מ"ג) מפן חמשה שחה על חמשה מחלמת שחה על שחה וכל המחובר לו טומחה לחל אם אין מפן מרבעה וטופח מחלמת מחובר לו טומחה ומחובר לו טומחה ממפן חמשה מלטרף לו ומקבל טומחה לחל אם אין מפן מרבעה וטופח מחלמת מחובר לו טומחה ומקבל חמשה מלטרף לו. הכא נמי כוחיל ושחי מרי אינכוחל והלר שחי מד חמרא מלטרף לאם כוחיל ושבוק יותר: **ס"ג אמר רב נחמן מרי מקמי מכא וחד לחכא מלטרפין הד מקמי מכא ומרי לחכא לף מלטרפי. ודל"ע.** לפי' לרב מלטרפין מרי לחכא ואין בחר מכא לף מלטרפי מסוס שעשה לרבה בר נחמני אמר רב יהודה אמר שמואל כל המזוג מצטרף בנ"מ עם בשכוכר לחת הפועלים[ה] דלי חד דבחר מכא מלטרף לחרי דחכא לישקיהו כוס אלישי בחר מכא בלא להלוחי קמיה **כל המזוג.** אם שחה משקה מזוג מלטרף בין לרעה בין לטובה לכיון דחבוויייהו מזוגין ניהו כמין חחד חשיבי ומלטרפי: מון

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה לחמני: ואחנינכי לף אחיתי לגו:

רבינו חננאל

ואסיקנא כל דקפיד קפדי בהדיה. שני ביצים שני אגוזים שני קשואים ודבר אחר הלכה למשה מסיני, וגדור רבנן על (ד"א) [כולהו וזגי] משום ד"א שלא נתפרש. ההוא דגרשה לדביתהו ואזלא ואנסבא לחנואה שהוא רגיל בעלה קדמאה למשתי גביה ואשקייה זוגות כו'. קעיות וכוסות אין בהן משום זוגות, זה הכלל כל שגמרו בידי שמים חיישינן. כגון פירות וביצים, גמרו בידי אדם לא חיישינן. אמר רב יוסף תרי דשכרא וחד דחמרא (לא) מצטרף [תרי דחמרי וחד דשכרא לא מצטרף] וסימנך כדתנן כל המחובר לו [מן] החמור ממנו הרי הוא כמותו, היין טמא, קל ממנו כמו השכר טהור. כלי עלמא תרי אחכא וחד בתר תכא לא מצטרף, משום מעשה דרבה בר נחמני ופרי' בפרק השוכר.

מִצְוָה בְּאַפֵּי נַפְשַׁהּ הוּא. [התבאר בדף הקודם].

♦♦♦

לא יעשה צרכיו תרי

שנינו בברייתא לעיל: **לֹא יַעֲשֶׂה צְרָכָיו תְּרֵי** - לא ישמש ב' פעמים. שואלת הגמרא: **אַמַּאי** - למה ב' הפעמים מצטרפים ויש בהם סכנה, והרי **נִמְלָךְ הוּא** - שהרי נגמרה תאוותו, ואחר כך נמלך בדעתו לעשות צרכיו שוב, ואינם מצטרפין לזוגות.

אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר, לֹא יֹאכַל תְּרֵי, וְיִשְׁתֶּה תְּרֵי, וְלֹא יַעֲשֶׂה צְרָכָיו אֲפִילּוּ פַּעַם אַחַת - כלומר: לאחר שאכל או שתה ב' פעמים, לא יעשה צרכיו אפילו פעם אחת, **דִּילְמָא חָלֵישׁ וּמִיתְּרַע** - שמא יחלה ויחלש ויארע לו נזק.

♦♦♦

שתיית זוגות מסוכנת רק אם לא ראה פני השוק בין כוס לכוס, וכן רק אם אחר שתייתו יוצא לדרך או יושן או יוצא לבית הכסא

תָּנוּ רַבָּנַן, שׁוֹתֶה כְּפָלַיִם - ב' כוסות, **דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ** - עוון מיתתו מוטל על ראשו, שהוא המית את עצמו.

[אם ראה פני השוק, יכול לשתות כפליים:] **אָמַר רַב יְהוּדָה: אֵימָתַי** יש בזה סכנה, **בִּזְמַן שֶׁלֹּא רָאָה פְּנֵי הַשּׁוּק** [בין כוס לכוס], **אֲבָל רָאָה פְּנֵי הַשּׁוּק, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.**

אָמַר רַב אָשֵׁי: חֲזִינָא לֵיהּ לְרַב חֲנַנְיָא בַּר בִּיבִי דְּאַכֵּל כָּסָא הֲוָה נָפֵיק וְחָזֵי אַפֵּי שׁוּקָא - ראיתי את רב חנניא בר ביבי שעל כל כוס וכוס היה יוצא ורואה פני השוק.

[זוגות מחליש את האדם, רק אם יוצא אחר כך לדרך:] **וְלָא אֲמַרַן** שהזוגות מזיקים, **אֶלָּא לָצֵאת לַדֶּרֶךְ** [אחר ששותה זוגות], **אֲבָל** לשתות ולהיות **בְּבֵיתוֹ, לָא** - אין בזה חשש.

[זוגות מחליש את האדם, גם אם ישן אחר כך:] **אָמַר רַבִּי זֵירָא: וּלְיִשֵּׁן, כְּלָצֵאת לַדֶּרֶךְ דָּמֵי,** והיינו שלא יצא לדרך אחר ששתה זוגות.

[זוגות מחליש את האדם, גם אם יוצא אחר כך לבית הכסא:] **אָמַר רַב פָּפָּא: וְלָצֵאת לְבֵית הַכִּסֵּא, כְּלָצֵאת לַדֶּרֶךְ דָּמֵי.**

שאלה: וכי לאדם שנמצא בביתו ואינו יוצא לדרך אין חשש זוגות, והרי רבא ורב נחמן בר יצחק חששו גם בביתם

שואלת הגמרא: **וּבְבֵיתוֹ לָא** - וכשהאדם נשאר בביתו אין בזה חשש זוגות, **וְהָא רָבָא מָנֵי כְּשׁוּרֵי** - והרי רבא כאשר היה שותה, היה מונה את קורות ביתו, כדי להיזהר שלא ישתה זוגות [כאשר היה ששותה כוס אחת היה מסתכל בקורה זו, וכשהיה שותה כוס שני היה מסתכל בקורה הסמוכה אליה, ולפי חשבון הקורות היה נזהר בזוגות].

וְאַבָּיֵי, כִּי שָׁתֵי חַד כָּסָא - וכן אביי, כאשר היה שותה כוס אחד, **מְנַקֵּיט לֵיהּ אִימֵּיהּ, תְּרֵי כְּסֵי**

בִּתְרֵי יְדֵיהּ - היתה אמו מחזיקה לו עוד שתי כוסות בשתי ידיה, כדי שישתה בסך הכל 3 כוסות ולא ישתה זוגות.

וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק כִּי הֲוָה שָׁתֵי תְּרֵי כָּסֵי - ורב נחמן בר יצחק כאשר היה שותה שתי כוסות, **מְנַקֵּיט לֵיהּ שַׁמָּעֵיהּ חַד כָּסָא** - החזיק לו שמשו כוס אחת, כדי שישתה בסך הכל 3 כוסות, ולא ישתה זוגות. וכאשר היה שותה **חַד כָּסָא** - כוס אחת, **מְנַקֵּיט לֵיהּ תְּרֵי כָּסֵי בִּתְרֵי יְדֵיהּ** - החזיק לו שמשו שתי כוסות בשתי ידיו, כדי שישתה בסך הכל 3 כוסות, ולא ישתה זוגות.

תשובה: שונה הדין באנשים חשובים שיש להם להיזהר גם בביתם

עונה הגמרא: **אָדָם חָשׁוּב שָׁאנֵי** - שונה הדין באנשים חשובים, שהשדים מוסרים נפשם להזיקו, ולכן רבא ואביי ורב נחמן בר יצחק נזהרו גם בביתם.

✦✦✦

דעה א': בעשרה כוסות [או יותר] אין סכנת זוגות

אָמַר עוּלָּא: עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם זוּגוֹת, וכל שכן ביותר מעשר אין סכנה.

עוּלָּא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר עוּלָּא: וְאָמְרִי לַהּ, בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת תִּיקְּנוּ חֲכָמִים לשתות **בְּבֵית הָאֵבֶל, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** [ואם עולה על דעתך לומר:] **עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת, הֵיכִי קָיְימִי רַבָּנַן וְתַקְּנוּ מִילְּתָא דְּאָתֵי לִידֵי סַכָּנָה** - איך עמדו חכמים ותיקנו דבר שיכול לבוא לידי סכנה.

אֶבָל תְּמָנְיָא [שמונה כוסות, או שש, ארבע, או שתים] **יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת.**

דעה ב': בשמונה כוסות [או יותר] אין סכנת זוגות

רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: 'שָׁלוֹם' [תיבה שביעית ל'ישא ה' פניו אליך'] **לְטוֹבָה מִצְטָרֵף** - אם שתה ששה כוסות, ושתה כוס שביעית, הרי היא מצטרפת, ואין בזה חשש זוגות.

אבל **לְרָעָה, לֹא מִצְטָרֵף** - אם שתה שבעה, וחזר ושתה את השמיני, אין שמיני מצטרף עמהם, ואין בזה חשש זוגות.

(במדבר פרק ו - פסוק כו)							
ישא	ה'	פניו	אליך	וישם	לך	שלום	
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח

אֶבָל שִׁיתָּא - אבל ששה כוסות או ארבע, או שתים, **יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת.**

דעה ג': בששה כוסות [או יותר] אין סכנת זוגות

רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: 'וִיחֻנֶּךָּ', לְטוֹבָה מִצְטָרֵף. לְרָעָה לֹא מִצְטָרֵף.

אֶבָל אַרְבָּעָה כוסות, או שתים **יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת.**

(במדבר פרק ו - פסוק כה)					
יאר	ה'	פניו	אליך	ויחנך	
א	ב	ג	ד	ה	ו

דעה ד': בארבעה כוסות [או יותר] אין סכנת זוגות

אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: 'וְיִשְׁמְרֶךָּ', לְטוֹבָה מִצְטָרֵךְ, לְרָעָה לֹא מִצְטָרֵךְ.

(במדבר פרק ו - פסוק כד)			
יברך	ה'	וישמרך	
א	ב	ג	ד

וְאַזְדָּא רָבָא לְטַעְמֵיהּ - ורבא הולך לשיטתו, **דְּרָבָא אַפְקִינְהוּ לְרַבָּנַן בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת** - שרבא היה מוציא את החכמים בד' כוסות, כלומר: פעמים הרבה כשהיו החכמים יוצאים ממנו ללכת לדרכם היה משקה אותם בד' כוסות, **אַף עַל גַּב דְּאִיתַּזַּק רָבָא בַּר לֵיוַאי** [כאשר יצא מביתו של רבא, אעפ"כ] **לָא חַשׁ לַהּ לְמֵילְתָא** - לא חשש רבא לדבר זה, **דְּאָמַר הָהוּא מְשׁוּם דְּאוֹתְבַן בְּפִירְקָא הֲוָה** - שאמר דבר זה קרה בגלל שהיה רגיל 'רבא בר ליואי' להקשות עלי בשעת הדרשה.

רב יוסף: יוסף השד אמר לי שאשמדאי הוא מלך השדים, ולפי זה האם יש לחשוש לזוגות

אָמַר רַב יוֹסֵף: אָמַר לִי יוֹסֵף שֵׁידָא - אמר לי יוסף השד, **אַשְׁמְדַאי מַלְכָּא דְּשֵׁידֵי** - אשמדאי מלך השדים, **מְמוּנֶּה הוּא אַכּוּלְהוּ זוּגֵי** - ממונה על כל הזוגות, **וּמַלְכָּא לָא אִיקְּרֵי מַזִּיק** - ומלך אינו נקרא מזיק, שאינו רגיל להזיק שגנאי הוא לו להזיק, וממילא אין לחשוש לזוגות שהוא דבר שאינו מצוי [ומ"מ כיון שלפעמים הוא מזיק הרוצה להחמיר ולעשות שמירה יתירה, עושה].

אִיכָּא דְּאָמְרִי לַהּ לְהַאי גִּיסָא - יש אומרים לצד השני, **אַדְּרַבָּה, מַלְכָּא [רַחְמָנָא הוּא] מַאי דְּבָעֵי עָבֵיד** - המלך רחמן הוא, מה שהוא רוצה הוא עושה, **שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹרֵץ גָּדֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וְאֵין מוֹחִין בְּיָדוֹ,** ולפי זה יש להיזהר מזוגות.

רב יוסף: יוסף השד אמר לי ש'בשתים' השדים הורגים, אפילו בשוגג. ב'ארבע' – מזיקים רק במזיד

אָמַר רַב פָּפָּא: אָמַר לִי יוֹסֵף שֵׁידָא - אמר לי יוסף השד: **בִּתְרֵי קָטְלִינַן** - השותה שתי כוסות, אנו הורגים אותו משום זוגות.

אבל **בְּאַרְבְּעָה** - אם שותה ד' כוסות **לָא קָטְלִינַן** - איננו הורגים אותו.

ועוד אמר לו: **בְּאַרְבְּעָה** - אם שותה ד' כוסות, **מַזְּקִינַן** - אנו מזיקים לו.

בִּתְרֵי - אם שותה שתי כוסות, אנו מזיקים **בֵּין** [אם עשה זאת] **בְּשׁוֹגֵג, בֵּין** [אם עשה זאת] **בְּמֵזִיד.**

בְּאַרְבְּעָה - אבל אם שותה ארבע כוסות, **בְּמֵזִיד, אִין** - כן, אנו מזיקים לו. אבל **בְּשׁוֹגֵג, לָא** - אין אנו מזיקים לו.

◆◆◆

מי ששתה זוגות ויצא לדרך, מה יעשה

וְאִי אִישְׁתְּלִי וְאִיקְּרִי וּנְפַק - ואם שכח וקרה ששתה זוגות ויצא, **מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ** - מה היא תקנתו,

לִינְקוֹט זַקְפָּא דִּידֵיהּ דִּימִינֵיהּ בִּידָא דִּשְׂמָאלֵיהּ - יחזיק את האגודל של יד ימינו בידו השמאלית,

וְזַקְפָּא דִּשְׂמָאלֵיהּ בִּידָא דִּימִינֵיהּ - ואת האגודל של יד שמאלו ביד ימינו,

וְנֵימָא הָכִי: אַתּוּן, וַאֲנָא, הָא תְּלָתָא - ויאמר כך: 'אתם, ואני הרי שלשה'.

וְאִי שְׁמִיעַ לֵיהּ דְּאָמַר אַתּוּן וַאֲנָא, הָא אַרְבְּעָה - ואם הוא שומע קול אדם או אשה שאומר: 'אתם ואני הרי ארבעה', **נֵימָא לֵיהּ** - יאמר לו: **אַתּוּן וַאֲנָא, הָא חַמְשָׁה** - 'אתם ואני הרי חמשה', כדי שלא יעמוד בזוגות.

וְאִי שְׁמִיעַ לֵיהּ דְּאָמַר אַתּוּן וַאֲנָא, הָא שִׁיתָּא - ואם הוא שומע קול שאומר, 'אתם ואני, הרי ששה'.

נֵימָא לֵיהּ - יאמר להם: **אַתּוּן וַאֲנָא, הָא שִׁבְעָה** - 'אתם ואני הרי שבעה'.

הֲוָה עוֹבְדָא עַד מְאָה וְחַד וּפְקַע שֵׁידָא - היה מעשה, שכך היה משא ומתן בין האדם לשדים, עד שהאיש הגיע למאה ואחד, והשד פקע מרוב צער שנצטער ברצונו להזיק לאדם ללא הצלחה.

◆◆◆

לחש כנגד נשים כשפניות

אָמַר אַמֵּימָר: אֲמַרָה לִי רֵישָׁתִינָהִי דְּנָשִׁים כַּשָּׁפָנִיּוֹת - אמרה לי ה'גברת' השולטת על הנשים הכשפניות, **הַאי מַאן דְּפָגַע בְּהוּ בְּנָשִׁים כַּשָּׁפָנִיּוֹת, נֵימָא הָכִי** - יאמר כך:

חָרֵי חַמִּימֵי בְּדִיקוּלָא בַּזְיָיא - צואה חמה בסלים נקובים וקרועים, **לְפוּמַּייכוּ נְשֵׁי דְּחָרָשַׁיָּיא** - יזדמנו לפיכם נשים כשפניות.

קָרַח קָרְחַיְיכִי - יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתן מכשפות בהן, וכך תהיה ניכרת קרחתכם.

פָּרַח פָּרְחַיְיכִי - ישא הרוח אותן פירורי לחם שאתן מכשפות בהן, [עמוד ב]

אִיבַּדּוּר תַּבְלוֹנַיְיכִי - יהיו מפוזרים התבלינים שלכם,

פָּרְחָא זִיקָא לְמוֹרִיקָא חַדְתָּא דְּנָקְטִיתּוּ - ישא הרוח אותו כרכום חדש שאתן אוחזות בידכן לכשף בו,

נָשִׁים כַּשָּׁפָנִיּוֹת,

אַדְּחַנַּנִי - כל זמן שחסו עלי מן השמים, ואני חסתי על עצמי, **וְחַנַּנְכִי** - ואתם חסתם עלי, **לָא אֲתֵיתִי לְגוֹ** - לא באתי ביניכם,

הַשְׁתָּא דַּאֲתֵיתִי לְגוֹ - כעת הואיל ובאתי ביניכם, **קָרְחַנְנִי וַחֲנַנְכִי** - יודע אני שנתקררו רחמיכם מעלי, וגם רחמי על עצמי נתקררו שלא חסתי על עצמי.

◆◆◆

יש מקומות שהקפידו על זוגות, ויש שהקפידו בכל דבר, ומי שלא מקפיד בזוגות לא מקפידים בו

בְּמַעֲרְבָא - במערב, היינו בארץ ישראל, **לָא קָפְדִי אַזּוּגֵי** - לא הקפידו על 'זוגות'.

רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא קָפֵיד אֲפִילּוּ אַרּוּשְׁתָּא דְּחָבִיתָא - רב דימי מנהרדעא הקפיד אפילו על הרשימות שעל החבית שלא יהיו זוגות, [שכאשר מוכרים יין, חוקקים פגימות הרבה בחבית לסימון כמות היין שבחבית, והקפיד רב דימי שלא יהיה סימון של מספר זוגי, אלא יוסיפו על כמות היין בחבית כדי שהמספר לא יהיה זוגי].

הֲוָה עוֹבְדָא וּפְקַע חָבִיתָא - היה מעשה שהרישום היה זוגי, והחבית פקעה.

כְּלָלָא דְּמִילְּתָא - כלל הדבר הוא: **כָּל דְּקָפֵיד קָפְדֵי בַּהֲדֵיהּ וּדְלָא קָפֵיד לָא קָפְדֵי בַּהֲדֵיהּ** - כל מי שמקפיד, מקפידים עמו, ומי שלא מקפיד - לא מקפידים עמו. **וּמֵיהוּ לְמֵיחַשׁ מִיבְּעֵי** - ועכ"פ לחשוש צריך.

כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: שְׁתֵּי בֵיצִים, וּשְׁתֵּי אֱגוֹזִין, שְׁתֵּי קִישּׁוּאִין, וְדָבָר אַחֵר - ועוד פרי אחד **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי,** שמקפידים בהם בזוגות. **וּמְסַתַּפְקָא לְהוּ לְרַבָּנַן מַאי נִיהוּ דָּבָר אַחֵר** - וחכמים הסתפקו מה הוא הפרי נוסף שהקפידו בו, **וּגְזוּר רַבָּנַן בְּכוּלְּהוּ זוּגֵי מִשּׁוּם דָּבָר אַחֵר** - והיות ולא ידעו מה הוא, לכן גזרו חכמים בכל הדברים.

לעיל שנינו דעות שונות שאין חשש סכנה בזוגות (בעשרה, שמונה, ששה וארבעה), אבל מכל מקום חשש כשפים יש

וְהָא דַּאֲמַרַן - ומה שאמרנו: **עֲשָׂרָה, תְּמָנְיָא, שִׁיתָּא, אַרְבָּעָה, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגֵי, לָא אֲמַרַן אֶלָּא לְעִנְיַן מַזִּיקִין. אֲבָל לְעִנְיַן כְּשָׁפִים, אֲפִילּוּ טוּבָא נָמֵי חָיְישִׁינַן** - אפילו בהרבה גם חוששים.

הגמרא מוכיחה שיש חשש כשפים אף ביותר מעשר, **כִּי הָא דְּהָהוּא גַּבְרָא דְּגָרְשָׁה לִדְבֵיתְהוּ** - כמו אותו אדם שגירש את אשתו,

(אֲזַיל) אִינַסְבָה לְחַנְוָאָה - הלכה האשה ונישאה לחנוני, **כָּל יוֹמָא הֲוָה אָזֵיל וְשָׁתֵי חַמְרָא** - וכל יום היה הולך בעלה הראשון לשתות יין בחנות של הבעל השני. **הֲוָה קָא עָבְדָא לֵיהּ כְּשָׁפִים וְלָא קָא מַהְנְיָא לַהּ בֵּיהּ** - היתה אשתו הקודמת עושה לו כשפים, אבל זה לא הועיל לה בו, שהוא לא ניזוק מהכשפים, **מִשּׁוּם דַּהֲוָה מְזַדְּהַר בְּנַפְשֵׁיהּ בְּזוּגָא** - משום שהיה זהיר בעצמו בזוגות.

יוֹמָא חַד אִשְׁתִּי טוּבָא וְלָא הֲוָה יָדַע כַּמָּה שָׁתֵי - יום אחד הוא שתה הרבה, אך הוא לא ידע כמה הוא שתה.

עַד שִׁיתְּסַר הֲוָה צָיֵיל וְאִיזְדְּהַר בְּנַפְשֵׁיהּ - עד 16 כוסות הוא עוד היה צלול, והוא נזהר בעצמו לספור כמה הוא שותה ולהיזהר לא לשתות זוגות, **מִכָּאן וְאֵילָךְ לָא הֲוָה צָיֵיל וְלָא אִיזְדְּהַר בְּנַפְשֵׁיהּ** - לאחר שהוא שתה 16 כוסות, כבר לא היתה דעתו צלולה והוא לא נזהר בעצמו, **אַפֵּיקְתֵּיהּ בְּזוּגָא** - ואזי הוציאתו אשתו הראשונה בזוגות, שכיון ששתה זוגות היא הצליחה להזיק לו.

כִּי הֲוָה אָזֵיל גְּסּ בֵּיהּ הָהוּא טַיָּיעָא - כאשר הוא הלך, פגש בו סוחר ישמעאלי, **אֲמַר לֵיהּ** הישמעאלי: **גַּבְרָא קְטִילָא הוּא דְּאָזֵיל הָכָא** - אדם הרוג הולך כאן, שהישמעאלי הבחין בו

שהיה מסוכן, **אָזִיל חַבְּקֵיהּ לְדִיקְלָא** - הלך האיש וחיבק דקל, שמתוך חולי ודאגה נסמך באילן, **צְוָוח דִּיקְלָא וּפְקַע הוּא** - הדלק התייבש מכח הכשפים, והאדם פקע ומת.

♦♦♦

דברים שאין בהם משום זוגות

אָמַר רַב עַוִּירָא: קְעָרוֹת - אם אכל שתי קערות תבשיל, **וְכִכָּרוֹת** - האוכל שתי ככרות לחם, **אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם זוּגוֹת.**

כְּלָלָא דְּמִילְּתָא - כלל הדבר: **כָּל שֶׁגְּמָרוֹ בִּידֵי אָדָם** (כגון תבשילים וככרות לחם), **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת. גְּמָרוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, בְּמִילֵּי מִינֵי דְּמֵיכַל** - בדברים שהם מיני מאכל, **חָיְישִׁינַן** - חוששים.

חֲנוּת - אם שתה יין בשתי חנויות, **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת,** ולא אמרינן שהוא כשתי כוסות דמי.

נִמְלָךְ - רצה לשתות במספר שאין זוגי, ונמלך לשתות כוס נוספת, **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם זוּגוֹת.**

אוֹרֵחַ, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם זוּגוֹת, שאינו יודע אם ישקוהו כוס נוספת, ובכל כוס הרי הוא כנמלך.

אִשָּׁה, אֵין בָּהּ מִשּׁוּם זוּגוֹת. וְאִי אִשָּׁה חֲשׁוּבָה חָיְישִׁינַן - ואם היא אשה חשובה חוששים לזוגות.

אָמַר רַב חִינָּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אִיסְפָּרְגוֹס - משקה ששותים קודם האכילה בבוקר, **מִצְטָרֵף לְטוֹבָה,** כגון ששתה שתי כוסות, והכוס השלישית היא אספרגוס, הרי זה נחשב שלא שתה זוגות, **וְאֵין מִצְטָרֵף לְרָעָה,** כגון ששתה שלשה כוסות, והכוס הרביעית היא אספרגוס, אין זה נחשב ששתה זוגות.

המסופק אם שתה זוגות

אָמַר רָבִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: זוּגֵי, לְחוּמְרָא - אם אינו יודע אם שתה זוגות אם לאו, ישתה כוס נוספת, שאם בתחילה שתה זוגות, הרי כוס זו מועילה לו הואיל ודעתו לצרף, כוס זו. ואם הוא לא שתה בתחילה זוגות, [הרי לא היה בדעתו לשתות כוס נוספת, וכעת] הרי הוא כעת 'נמלך', ואין כוס זו מצטרפת לרעה.

וְאָמְרִי לֵיהּ, זוּגֵי לְקוּלָּא - אם אינו יודע אם שתה זוגות, לא ישתה כוס נוספת, שאם הוא ישתה כעת, הרי הוא מגלה בדעתו שהוא חושש לענין זה. ואם בתחילה הוא לא שתה זוגות, ועכשיו הוא שותה זוגות הרי זה מצטרף להזיק לו.

♦♦♦

שתי כוסות שכר וכוס יין מצטרפים

אָמַר רַב יוֹסֵף: תְּרֵי דְּחַמְרָא וְחַד דְּשֵׁיכְרָא - שתי כוסות של יין, וכוס אחת של שיכר, **לָא מִצְטָרֵף,** [וממילא באופן זה 'השותה' בחשש זוגות, שזה נחשב ששתה רק שתי כוסות].

אם שתה: **תְּרֵי דְּשֵׁיכְרָא וְחַד דְּחַמְרָא** - שתי כוסות של שיכר, וכוס אחד של יין, **מִצְטָרֵף** - הרי הם מצטרפים, וממילא אין חשש זוגות, [היין מצטרף עם שיכר מפני שהוא חשוב יותר מהיין].

וְסִימָנֵיךְ - כדי לזכור כלל זה, מביאה הגמרא 'סימן' ממשנה במסכת מקוואות [בה מבואר שהחמור מצטרף לקל, שישנם שיעורים שונים בבדים מאיזה גודל הם מקבלים טומאה, -

כגון מחצלת שהיא מקבלת טומאה אם היא בגודל ו' אצבעות על ו' אצבעות, ועור מקבל טומאה אם הוא ה' אצבעות על ה' אצבעות,

עור דינו חמור שהוא מקבל טומאה אף אם הוא ה' אצבעות על ה' אצבעות				

מחצלת דינה קל, שהיא מקבלת טומאה רק אם היא ו' אצבעות על ו' אצבעות					

[ואם צירפו בדים ממינים שונים אומרת בזה המשנה]: **זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְּחוּבָּר לוֹ, מִן הֶחָמוּר מְמֶּנּוּ, טָמֵא,** לכן אם יש מחצלת שהיא בגודל ה' אצבעות על ה' אצבעות ומחובר לה 'עור' אצבע על אצבע, הואיל ועור חמור ממחצלת (שכבר מה' אצבעות הוא מקבל טומאה), הרי הוא מצטרף, והמחצלת מקבלת טומאה.

מחצלת שהיא ה' אצבעות, ומחובר לה עור אצבע, אינה מקבלת טומאה					

אבל **מִן הַקַּל מְמֶּנּוּ טָהוֹר** - אם יש עור ד' אצבעות על ד' אצבעות, ומחובר לה מחצלת אצבע על אצבע, אין המחצלת מצטרפת לעור, שדין המחצלת קל מהעור (שכאמור המחצלת מקבלת טומאה רק אם היא ו' אצבעות על ו' אצבעות).

עור שהוא ד' אצבעות, ומחובר לו מחצלת אצבע, אינו מקבל טומאה				

◆◆◆

שתי כוסות לפני השולחן וכוס על השולחן או כוס לפני השולחן ושתים על השולחן

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב: תְּרֵי קַמֵּי תַּכָּא וְחַד אַתַּכָּא - השותה שתי כוסות לפני השולחן (לפני הסעודה) ואחד על השולחן (בסעודה), **מְצָטָרְפִי** - הרי הם מצטרפים.

חַד מִקַּמֵּי תַּכָּא וּתְרֵי אַתַּכָּא - השותה כוס אחד לפני השולחן (לפני האכילה), ושתים על השולחן (בסעודה), **לֹא מְצָטָרְפִין,** הואיל ושתה בשולחן עצמו זוגות.

מַתְקֵיף לַהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא, אַטּוּ אֲנַן לְתַקּוֹנֵי תַּכָּא קָא בָּעֵינַן - וכי אנו רוצים לתקן את השולחן, שצריך שישתה בשולחן עצמו שתי כוסות, והרי **לְתַקּוֹנֵי גַּבְרָא בָּעֵינַן** - והרי לתקן את השולחן אנו רוצים, **וְגַבְרָא קָא מִיתְקַן וְקָאֵי** - והאדם הרי מתוקן ועומד, שאף כאשר שתה כוס אחת לפני הסעודה ושתי כוסות בסעודה, הרי שתה בסך הכל שלשה כוסות, [והכוסות שייכים זה לזה, שאף מה ששותים לפני הסעודה שייך לסעודה (שהוא גורר את התאבון)].

שתי כוסות על השולחן ואחד לאחר השולחן

(אֶלָּא אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא): דְּכוּלֵי עָלְמָא - אפילו רב משרשיא, **תְּרֵי אַתַּכָּא וְחַד לְבָתַר תַּכָּא** - אם שתה שתי כוסות על השולחן (בסעודה) ואחד לאחר השולחן (אחר הסעודה), **לָא מְצָטָרְפִי** - אינם מצטרפים, **כִּי הֵהִיא מַעֲשֶׂה דְּרַבָּה בַּר נַחְמָנִי** - כמו המעשה שהיה אצל רבה בר נחמני

המובא בגמרא (ב"מ פו.) שמבואר בו שכוס לאחר השולחן אינו מצטרף לכוסות ששתו בשולחן, כיון שאינו שייך כלל לסעודה.

◆◆◆

משקים מזוגים אם מצטרפים

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמָּזוּג - אם שתה יין מזוג במים, ואחר כך שתה משקה אחר מזוג, הרי זה **מְצָטֵרֵף** בין לטובה בין לרעה, ואף שהם משקים שונים, כיון ששניהם מזוגים הם נחשבים כמין אחד, (דף קיא) **חוּץ מִן הַמַּיִם** המזוגים, כגון מים קרים בחמים, אינם מצטרפים למשקה אחר המזוג במים.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ מַיִם מזוגים מצטרפים למשקה אחר מזוג במים.

אָמַר רַב פָּפָּא: לָא אֲמַרַן - לא אמר רבי יוחנן שמים מזוגים מצטרפים למשקה אחר מזוג, **אֶלָּא חַמִּימֵי לְגוֹ קָרִירֵי, וְקָרִירֵי לְגוֹ חַמִּימֵי** - אלא מים חמים שמזוגים לתוך מים קרים או מים קרים שמזוגים לתוך מים חמים, **אֲבָל חַמִּימֵי לְגוֹ חַמִּימֵי, וְקָרִירֵי לְגוֹ קָרִירֵי לָא** - אבל מים חמים שמזוגים למים חמים, או מים קרים שמזוגים למים קרים, גם לרבי יוחנן אינם מצטרפים למשקה אחר מזוג במים.

חון ממים. מזוגים כגון קרירי בחמימי וחמימי בקרירי דמיא לא מזיגת היא ואם היא שותה בתמלא יין אין לנו מלטרפות לו: **ולא אמרן.** (ג) מיס מזוגין אין מלטרפין ליין מזוג: **ארבעה דברים.** כולן משום רוע שעה: **אלא דלא סוי ד' למות.** דלא שכיח דווחא [לשיטת] נעבוד כיון דקל לכוחל משום הכי מזקק ליה: **אלא דליכא דיכא אחרינא.** שמהא שידא יכולה להלך בו דעכשיו זה בא בגבולה והפסיקך דרכה ולהכי מזקק ליה: **ולא אמרן.** דרוח רעה שורה על המים אלא בעיר המקום לר הן שולטין ושורה עליהן. לישנא אחרינא דשרי עלייהו אלא בשדה דלא שכיחי מיא דמקרה ופסא לגמוזק: **דלא לפסקינהו בעפרא.** שלא פיזר עליהן עפר: **גמור מפלני.** נתכוון למעשיהן: **ולוו כרגיעי.** ויכלו רגליו: **אין ממלעין.** לא יעברו בין שני מחנות: **ואין ממלעין.** לא יעבור אדם אחד בין ג' כלבים בין שני נשים בין שני דקלים: **נפתח באל ונפיים באל.** אל מוסיפה ממלרים (במדבר כג) כי לא נתן בישעה וגו' עד מה פעל אל: **נפתח בלא ונפיים בלא.** לא פיזם אל עד לא יקימנה (שם): **טורגם אחד מהן.** שמזקקן במה שעברה ביניהן: **תגרת חולת חוסיית בלוסיית.** חולן אדם שהמה מתעסקות בהן: **מקטעני פחיך קכל.** כגר הן הכוזים במיליס: **חיך קכל.** אר"ש בלישטר"ש. כמו ומתי קבלו יתן (במדבר׳ו) [במותיתן] (ישעיה כו) מפי המורה א] הגמ' ומקפל אבר שמע מפי רבו: **דקל יחידי.** שלין דקל אחר ממוך לו אבל כשים דקל אחר מסתלקת השידא לדקל שאחר ומיגה מזיקו: **מאלי.** שהמקום לר ותלן לה דרך לגמוח ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקו:

רשב"ם

חון. מקרירי בחמימי וחמימי בקרירי להסך לא מזיגת היא כמין במין[1] ניגהו מה לי קרירי ומה לי חמימי מ"מ מין ג' הוא ושם ג' הוא ואם שתה בתמלי יין מזוג אין לנו מלטרפות לו: **אמר רב פפא לא אמרן כו'.** אלר' יוחנן קאי דאמר אפילו מים וכל רב פפא לפרש לא אמרן דמלטרפין אלא קרירי בחמימי וחמימי בקרירי להסיק חשיב ר' יוחנן מזוג אבל חמימי לגו חמימי וקרירי לגו קרירי לעלמא לא מיקרי מזוג ולא מלטרפי: **אלרבעה דברים הו'.** משום רוח רעה ולקמן מפרש להו אבל חדא: **אלא דלא סוי אלרבע אמות.** דלא שכח רווחא לשידא לעבור בין דקל לבוחל משום הכי מזקק ליה: **אבל פקפקינהו.** שמהא שידא יכולה להלך בו דעכשיו זה בא בגבולה והפסיקה את דרכה ולהכי מזקק ליה: **אבל פסקינהו.** דשיכחי רבים ליה ליה לשות להזיק שאין לו לגזול אם הרבים: **ולא אמרן.** דשורה על המים אלא בשדה דלא שכיחי מיא ומפקה ופסא לשותה: **דלא לפסקינהו בעפרא.** שלא פיזר עליהן עפר: **גמור מפלני.** נתכוונו המעלים: **ולוו כרגיעי.** יבאו רגליו: **לא ממלעין.** לא יעברו בין הנשים: **ולא ממלעין.** ולא יעבור אים אחד בין שני כלבים בין שני נשים בין שני דקלים: **נפתח באל ונפיים באל.** אל מוסיפה ממלרים וגו' כי לא נתן בישעה וגו' עד מה פעל אל (במדבר כג): **נפתח בלא ונפיים בלא.** לא פיזם אל ויכוב וגו' עד ולא יקימנה (שם): **טורגם אחד מהן.** שמזקקן במה שעברה ביניהן: **תגרת חולת חוסיית בלוסיית.** חולן אדם שהמה מתעסקות בהן בכשפים: **מקטעני פחיך קכל.** כגר הן הכוזים הן במלים כמו ומתי קבלו[2] כך שמע רבינו מרבו וכן מפי רבינו גרשום ז"ל: **דקל יחידי.** שלין דקל אחר ממוך לו: **אלא אל נפתח.** פי' אם היה דקל אחר ממוך לו מסתלקת השידא לדקל אחר ומיגה מזיקו: **אחלי.** שהמקום לר שלין לה דרך לגטות ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקו: **ואפילו אל נפתח באל נפתח.** היינו אחלי שהמדם שהלבנה זורחת במערב ושוקה אל במזרח כגון שקוקה אלל כותל מלד המזרח: המערב הוי אלל במערב: **אבל מדינחתא.** היינו אחלי שהמדם שהלבנה זורחת במערב ושוקה אל במזרח כגון שקוקה אלל כותל מלד המזרח: למפני

חוץ מן המים ור' יוחנן אמר אפילו מים אמר רב פפא לא אמרן אלא חמימי לגו קרירי וקרירי לגו חמימי אבל חמימי לגו חמימי וקרירי לגו קרירי לא אמר ריש לקיש ארבעה דברים העושה אותן דמו [ג]בראשו ומתחייב בנפשו אלו הן הנפנה בין דקל לבוחל והעובר בין שני דקלים והשותה מים שאולין והעובר על מים שפוכין ואפילו שפכתו אשתו בפניו הנפנה בין דקל לבוחל לא אמרן אלא דלית ליה ארבע אמות אבל אית ליה ארבע אמות לית לן בה וכי לית ליה ארבע אמות לא אמרן אלא דליכא דירכא אחרינא אבל איכא דירכא אחרינא לית לן בה והעובר בין שני דקלים לא אמרן אלא דלא פסקינהו רשות הרבים אבל פסקינהו רשות הרבים לית לן בה השותה מים שאולין לא אמרן אלא דשיילינהו קטן אבל גדול לית לן בה ואפילו שיילינהו קטן נמי לא אמרן אלא בשדה דלא שכיחי אבל בעיר דשכיחי לית לן בה ואפילו בשדה נמי לא אמרן אלא מיא אבל חמרא ושיכרא לית לן בה והעובר על מים שפוכין לא אמרן אלא דלא אפסקינהו בעפרא ולא בהו רוקא אבל אפסקינהו [ד] או תף בהו רוקא לית לן בה ולא אמרן אלא דלא עבר עלייהו שימשא ולא עבר עלייהו שיתין ניגרי [ה]אבל עבר עלייהו שימשא ועבר עלייהו שיתין ניגרי לית לן בה ולא אמרן אלא דלא רכיב חמרא ולא סיים מסני אבל רכיב חמרא וסיים מסני לית לן בה וה"מ היכא דליכא למיחש לכשפים אבל היכא דאיכא למיחש לכשפים אע"ג דאיכא כל הני חיישינן [ו](והאוא) [ס] גברא דרכיב חמרא וסיים מסני וגמוד מסאניה וצוו כרעיה ת"ר שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין ואלו הן הכלב והדקל והאשה וי"א אף החזיר וי"א אף הנחש ואי ממצעין מאי תקנתיה אמר רב פפא נפתח באל ונפסיק באל א"נ נפתח בלא ונפסיק בלא הני בי תרי דמצעא להו אשה נדה אם תחלת נדתה היא הורגת א' מהן אם סוף נדתה היא מריבה עושה ביניהן מאי תקנתיה נפתח באל ונפסיק באל הני תרי נשי דיתבן בפרשת דרכים חדא באהאי גיסא דשבילא וחדא באידך גיסא ומכוונן אפייהו להדדי ודאי בכשפים עסיקן מאי תקנתיה אי איכא דירכא אחרינא ליזיל בה ואי ליכא דירכא אחרינא אי איכא איניש אחרינא בהדיה נינקטו לידייהו בהדי הדדי ונילחלפו ואי ליכא איניש אחרינא נימא הכי אגרת אוזלת אסיא בלוסיא מתקטלא בחיך קבל האי מאן [ז]דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מטבילת מצוה אי איהו קדים ומשמש אחדא ליה לדידיה רוח זנונים אי איהי קדמה ומשמשה אחדא לה לדידה רוח זנונים מאי תקנתיה [ח]לימא הכי [ו]שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך א"ר יצחק מאי דכתיב [ב]גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי זה הישן בצל דקל יחידי ובצל לבנה ובצל דקל יחידי לא אמרן אלא דלא נפיל טולא דחבריה עילויה אבל נפל טולא דחבריה עילויה לית לן בה אלא הא דתניא הישן בצל דקל יחידי בחצר והישן בצל לבנה דמו בראשו היכי דמי אי לימא דלא נפל טולא דחבריה עילויה אפילו בשדה נמי אלא לאו שמע מינה בחצר אף על גב דנפיל טולא דחבריה עילויה שמע מינה ובצילה של לבנה לא אמרן אלא במערבה אבל במדינחתא לית לן בה האי

נפתח באל. פי' כשב"ס אל מוסיפה ממלרים ונפתח בלא לא מיס אל ויכוב ומע"ג [ה] דאמר להתפלפת בדבכי תורה לתנן שרי והא דאמרי' בפ' במה אשה (שבת דף סז.) לאיתאת למיכתא ליטקול סכינא וכו' ולימא ויאמר משה אסורה גם ואתאת וגו' משום סכנה שרי וכ"ש פי' נפתח בלא ליתא הכי אל מלכים ה' הלילנו מכל רע ומכל מה שבא בידך כח וגבורה כי אתה הוא שהכל בידך ואתה כי אתה עתיד להביא עליהם מבול ולא אמר להם כלום אלא עתידני אמרני כאיזון בא עין טרם שיבוא ולא תאמר לא:

אם תחלת נדה היא הורגת. ים מפרש אם עושה להן ניסוך: ומזל

רבינו חננאל

אמר ר' יוחנן כל המזגג מצטרף ואפי' מים והני קרירי לגו חמימי. **ארבעה** דברים העושה אותן דמו בראשו, הנפנה בין דקל לכוחל, והעובר בין ב' דקלים, והעובר על מים שפוכין ואפי' שפכתן בתו. והשותה מים שאולין. ולא אמרן אלא דשיילינהו קטן בדברא [אבל שיילינהו גדול] או קטן במתא, או חמרא ושכרא לית לן בה. תרי דספקינהו נדה, אם תחלת נדה היא הורגת אחד מהן, ואם סוף נדה היא עושה מריבה ביניהם, מאי תקנתיהו נפתח באל ונפסיק באל. יש מי שאומר יפתח פסוק באל ויסיים באל כגון אל מוציאם ממצרים עד מה פעל אל. ויש מי שאומר לא אלא יפתח אל [אלהים] ה' הצילני מכל רע ומכל נזק וחלי ובידך כח וגבורה כי אתה אל. וכן יפתח [בלא] ואמר לא תשתי אלהי ולא תעזבני שמרני באישון בת עין מלא שאלותי ותן לי בקשותי טרם אקראך תעננ, ואל תאמר לא. מאן דפנע בבדה כי סלקא מטבילת מצוה, [אין איהו קדים ומשמש אחד ליה רוח זנונים. מאי תקנתיה נימא הכי שופך בוז על נדיבים וגו'.

אר"ש בלישטר"א [בלישט"א]. קשת אוקשין.

קיא: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

ואזיל רב פפא מימינה. מגדל מילדות הוה למלמד בפרק הממונה (יומא דף נ:). המהלך לימין רבו הרי זה כבור:

תליא בביתא קשי לעניותא. מכלן קשה לכ"ע לפרש בפרק קמא דמגיד (דף ה.) היינו דלמלי מיגבי זוזי לפלניא שמיא לעלמין לא שמיא ופי' לפלניא לקנות פת לגוכ היום שתולין בכל ולין לך לתלותו בכל הכל אמרינן הכא דקשי לעניותא וכ"מ מפרש שם לפלניא כדאומקינן לוותו לפרוע [3] מוטב לוותן אבל לקנות תבואה לאכול מיום מוטב לוותן: גוה

האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא אחדא ליה לדידיה רוח פלגא והאי מאן דמצלי רישיה אגירדא דדיקלא אחדא ליה רוח צדדא האי מאן דפסעי אדיקלא אי מיקטל קטיל אי איעקר מיעקר ומיית (ה) הנ"מ דלא מנח כרעיה עילויה אבל מנח כרעיה עילויה לית לן בה (ו) חמשה טולי הוי טולא דדיקלא יחידא טולא (ז) דכנדא טולא דפרחא טולא דורדתא [א] איכא דאמרי אף טולא דארבא וטולא דערבתא כללא דמילתא כל דנפיש ענפיה קשי טוליה וכל דקשי סילויה קשי טוליה לבר מכרו משא אע"ג דקשי סילויה לא קשי טוליה דאמרה לה שידא לברה פירחי נפשיך מכרו משא דאיהו הוא דקטיל לאבוך וקטיל לדידיה אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דפריש מכולהו טולי בי פרחי רוחי דבי זורדתא שידא דבי איגרי רישפי למאי נפקא מינה לקמיעא דבי פרחי בריה שאין לה עינים למאי נפקא מינה לגזוזי לה זימנא חדא הוה אזיל צורבא מרבנן לאפנויי לבי פרחי שמע דקא אתא עילויה וגזי לה כי אזלא חבקיה לדיקלא צווח דיקלא ופקעה היא [ב] פרחא דבי זורדתא שידי הא זורדתא דסמיכה למתא לא פחתא משיתין שידי למאי נפקא מינה למיכתב לה קמיעא (ג) ההוא בר קשא דמתא דאזיל וקאי גבי זורדתא דהוה סמיך למתא עלו ביה שיתין שידי ואיסתכן אתא לההוא מרבנן דלא ידע דזורדתא דשיתין שידי היא כתב לה קמיע לחדא שידא שמע דתלו חיננא בגוויה וקא משרו הכי סודריה דמר כי צורבא מרבנן בדיקנא ביה במר דלא ידע ברוך אתא ההוא מרבנן דידע דזורדתא שיתין שידי הוה כתב לה קמיעא דשיתין שידי שמע דקא אמרו פנו מנייכו מהכא קטב מרירי תרי קטבי הוו חד מקמי טיהרא וחד מבתר טיהרא דמקמי טיהרא קטב מרירי שמו ומיחזי בי כדא דכמכא והדר ביה בחשא דבתר טיהרא (ד) קטב ישוד צהרים שמו ומיחזי בי קרנא דעיזא והדר ביה בנפיא אביי הוה שקיל ואזיל ואזיל רב פפא מימיניה ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה חזייה לההוא קטב מרירי דקא אתי לאפיה דשמאליה אהדרא לרב פפא לשמאליה ולרב הונא בריה דרב יהושע לימיניה אמר ליה רב פפא אנא מאי שנא דלא חשש לי אמר ליה את שעתא קיימת לך מחד בתמוז עד שיתסר ביה ודאי שכיחי מכאן ואילך ספק שכיחי ספק לא שכיחי ומשתכחי בטולי דחצבא דלא חצב גרמידא ובטולי דצפרא ופניא דלא הוי גרמידא ועיקר בטולי דבית הכסא אמר רב יוסף הני תלת מילי יהיב ארבונא לנהורא (ה) מן דסריק רישיה יבש ומן דשתי טיף טיף ומן דסיים מסני אדמייתניה כרעא תלאי בביתא קשי לעניותא כדאמרי אינשי תלא סילתא תלא מזוניה ולא אמרן אלא ריפתא אבל בישרא וכווריי ליה לן בה אורחיה היא פארי בביתא קשי לעניותא (ו) נשורא בביתא קשי לעניותא בלילי שבתות ובלילי רביעית שרו מזיקין עילויה איסרא דמזוני נקיד איסרא דעניותא נבל שמיה אפומא דחצבא קשי לעניותא מאן דשתי מיא בציעי קשי לברוקתי דאביל תחלי ולא משי ידיה מפחיד תלתין יומין דמסוכר

המעויין בגגות רשפי שמן: **למיכפ קמיעא.** כשם שלו כגון מס שוחק מתח בי פרחי רוחי דבי זורדתא שידא לכמוך קמיעא כשם מילן(ג) כגון מס קמיעא כשם שמן: **גזייה.** כרת מפניה: **כי חזא נפקא מינה לדיקלא.** כשהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר מילן: כי גרסינן **פקע היא ווווח דקלא.** יצא הקול: **כי קשא.** שוטר הטיר: **דקא מלו ניה חיננא בגוויה.** לשילן: כי גרסינן **סודריה דמר לגורמא מרבנן דדיקלא ליה למר ולא ידע למיכתב כרוך.** שילן יודע לכרך על הסודר כרוך עוטר ישראל בתפלה(ה): **כחשא בקדרא ושדר בכדא דשמכא.** מתגלגל בתוך כד של כותח: **ואשדריה נרא כוזא מימיניה ונרא בפפא דשמאליה: מאי שנא.** כי לילך מוצא בי מס חזוק: **שעתא קיימא לך.** עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק: **ומשכחת בטולא דתלוזא.** תלא עצא שתיתם בו יהושע את אחלן(ו): **דלא תלא גרמידא.** שלא גדל אמה: **מרכוזא.** עיוורון: **ומשתכחי בטולי דצפרא.** מן המעטפוף עד החצים: **לדיעבד.** בשעה שרגליו לתוס כמי הכרמלה: **מלאי בציפורי.** התולה פתו בציפור בתוך של אחד: **מלא סילתא.** של עפר שתיתם בו יהושע את אחלן: **נקיד שמיה.** נשון נקיות לפיכך תינו רופא שיהו פירוחין נשלחין לילדם בגבל: **איסרא דעניותא נבל שמיה.** נשון נקיות לפיכך תינו רופא שיהו פירוחין נשלחין לילדם בגבל: **נצעא.** בקעורה: **לגרוקתי.** כלילן עיניהם: **מפחיד.** ותינו יודע למה: דמסוכר

רשב"ם

דמפני אגירדא דדיקלא. דקל קנוץ: **רוח פלגא.** מוורש"ן בלע"ז: **לדדא.** כאב תלי הרחם: **מי מקטל קטיל.** אם נקנק המילן נסרג התיס ומס נעקר המילן התיס מת: ס"ג **מי מיני היכא ממצא טולי הוו.** שהרוח לעב שורה מתמיהה: **טולא דכנדא.** שלף קלפי"ף בלע"ז: **טולא דפרחא.** שלף הרוח שמס: **דקשי סילויה.** עלו: **דקשי טוליה.** שלשין בגגות רשפי שמן: **דמי ליגרי.** המגויין לה עיניים ואינם רואים: **גזייה.** נרת מפניה: **כי חזא נפקא מינה.** לכתוב קמיעא כשם שילן(ג) כגון מס חוזק ממת בי פרחי רוחי שכתוב לו קמיעא כשם שמן: **למאי נפקא מינה גזוויי ליה.** לכרות מפניה לפי שאין לה עיניים ואינה רואה: **גזייה.** נרת מפניה: **כי חזא נפקא לדיקלא.** שהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר שילן: **פקע היא ווווח דקלא.** יצא הקול: **כי קשא.** שוטר הטיר: **דקא מלו ניה חיננא בגוויה.** לשילן: **סודריה דמר לגורמא מרבנן דדיקלא ליה למר ולא ידע למיכתב כרוך.** שילן יודע לכרך על הסודר כרוך עוטר ישראל בתפלה(ה): **כחשא בקדרא ושדר בכדא דשמכא.** מתגלגל בתוך כד של כותח: **ואשדריה נרא כוזא מימיניה ונרא בפפא דשמאליה: מאי שנא.** כי לילך מוצא בי מס חזוק: **שעתא קיימא לך.** עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק: **ומשכחת בטולא דתלוזא.** תלא עצא שתיתם בו יהושע את אחלן(ו): **דלא תלא גרמידא.** שלא גדל אמה: **מרכוזא.** עיוורון: **ומשי טיף טיף.** יין המטפטף מן החביות: **לדדיעבד.** בעוד שרגליו לתוס כמי הכרמלה: **מלאי בציפורי.** התולה פתו בציפור בתוך של אחד: **מלא סילתא.** של עפר שתיתם בו יהושע את אחלן: **נקיד שמיה.** נשון נקיות לפיכך תינו רופא שיהו פירוחין נשלחין לילדם בגבל: **איסרא דעניותא נבל שמיה.** נשון נקיות לפיכך תינו רופא שיהו פירוחין נשלחין לילדם בגבל: **נצעא.** בקעורה: **לגרוקתי.** כלילן עיניהם: **מפחיד.** ותינו יודע למה: דמסוכר

מוסף רש"י

זורדתא. שילן שממו זורדתא, שלע"ז בלע"ז (קדושין נב:). **בר קשא.** שוטר למלך (שבת מ:). **מי מקטל קטיל.** (רשב"ם ב"ב קי:). **נשורא.** פירוחי תולגין (חולין קה:). **איסרא דעניותא.** שר שלו (ע"ז נא:) שהוא דעניותא, **נבל שמיה.** ונבל קרי ליה ותוכך מקום מילוס (שבת סב:).

מוסף תוספות

א. כלומר כשדוחקין אותו למכור או למשכן ביתו ושדותיו כמו תלויה רובין. תוס' מהרשין עו:

רבינו חננאל

הני תלת מילי יהבו ערבונא בהורה, מאן דסריק יבש, ומאן דשתי טיף טיף, ומאן דסאים מסאניה. כי רשיבתא כרעיה תלא לחמא, קשי לעניותא. דאביל תחלי ולא משי ידיה מפחיד לתלתין יומין.

הגהות הב"ח

(ה) גב' ומיית והנ"מ דסריק וכו' שם מאן דשתי וכו' ומאן דסיים מסני אדמתניא כרעיה: (ו) רש"י ד"ה מלי מלן וכו' דדיקלא דקל (קלוס) [קנדרן] שם: (ז) ד"ה סודריה שם: (ח) ד"ה מלי מלן ד"ה לגרמא ל"ל קדוש ד"ה לו מקטל: (ט) ד"ה אסכת דעניותא נבל שמיה וכנם לנים שוראה ל"ל ומיכת ומפת ממלן: (י) רשב"ם ד"ה אסכת וכו' לכלון ואינו נכנם נכנס וכו' מנסב בזיון בפה:

הגהות הגר"א

[א] גב' טולא דזורדתא טולא דערבתא פ"ק לף טולא דאסכת כלל"ג כו' כ"ע (וכזה מיושב מ"ש בתוספות הגמ"ר וש"ע ס"ק כמוהרש"ל שם) [ב] שם פרחא. ממלן:

מוסף רש"י

(ג) נגי' בערוך לכיעל ועי' רשב"ם ב:ב מת: (ד) [בראשב"ם אלן], (ה) [בכרום ס:], ו) ב"ב טו., ז) [בכרום ס:], ח) ב"ב טו.,

יום שישי כח אדר תשפ"א **פסחים דף קיא**

חוץ מִן הַמַּיִם וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֲפִילּוּ מַיִם אָמַר רַב פָּפָּא לָא אֲמַרַן אֶלָּא חַמִּימֵי לְגוֹ קָרִירֵי וְקָרִירֵי לְגוֹ חַמִּימֵי אֲבָל חַמִּימֵי לְגוֹ חַמִּימֵי וְקָרִירֵי לְגוֹ קָרִירֵי לָא [התבאר בדף הקודם].

◆◆◆

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַרְבָּעָה דְּבָרִים [אלו יש בהם סכנה משום 'רוח רעה':] **וְהָעוֹשֶׂה אוֹתָן דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וּמִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ, אֵלּוּ הֵן:**

[א':] **הַנִּפְנֶה בֵּין דֶּקֶל לְכוֹתֶל.**

[ב':] **וְהָעוֹבֵר בֵּין שְׁנֵי דְקָלִים.**

[ג':] **וְהַשּׁוֹתֶה מַיִם שְׁאוּלִין.**

[ד':] **וְהָעוֹבֵר עַל מַיִם שְׁפוּכִין, וַאֲפִילּוּ שְׁפָכָתוּ אִשְׁתּוֹ בְּפָנָיו.**

[א':] הנפנה בין דקל לכותל, רק אם אין ד' אמות רווח לשד לעבור בין דקל לכותל, ורק אם אין דרך אחרת שהשד יכול לעבור

הַנִּפְנֶה בֵּין דֶּקֶל לְכוֹתֶל, לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלֵית לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת - לא אמרנו שיש בזה סכנה אלא אם אין רווח ד' אמות בין הדקל לכותל, שאז לא השאיר רווח לשד לעבור בין הדקל לכותל, ולכן השד מזיק לו, **אֲבָל אִית לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם השאיר רווח ד' אמות בין הדקל לכותל, אין לנו בזה הקפדה, והשד לא מזיק לו.

וְכִי לֵית לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלֵיכָּא דִּירְכָּא אַחֲרִינָא - וגם כאשר אין לו ד' אמות רווח בין הדקל לכותל, לא אמרנו שיש בזה סכנה אלא באופן שאין דרך אחרת שהשד יכול להלך בו, ולכן השד מזיק לאדם שבא בגבולו, **אֲבָל אִיכָּא דִּירְכָּא אַחֲרִינָא לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם יש דרך אחרת שאפשר לעבור בו, אין לנו בזה חשש סכנה.

[ב':] העובר בין ב' דקלים, רק אם אין ביניהם רשות הרבים

וְהָעוֹבֵר בֵּין שְׁנֵי דְקָלִים, לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא פָּסְקִינְהוּ - לא אמרנו שיש בזה סכנה אלא שלא מפסיק ביניהם **רְשׁוּת הָרַבִּים. אֲבָל פָּסְקִינְהוּ רְשׁוּת הָרַבִּים** - אבל אם רשות הרבים מפסיקה בין הדקלים (שדרך הרבים עוברת בין הדקלים) **לֵית לַן בַּהּ** - אין לנו בזה חשש, שאין השדים רשאים לגנוב את דרך הרבים ולהזיק לעוברים שם.

[ג':] השותה מים שאולים, רק אם שאלם קטן, רק בשדה, ורק במים

הַשּׁוֹתֶה מַיִם שְׁאוּלִין, לָא אֲמַרַן - לא אמרנו שיש בזה חשש סכנה, **אֶלָּא דְּשַׁיְילִינְהוּ קָטָן** - אלא אם ילד קטן שאל אותם, **אֲבָל גָּדוֹל לֵית לֵיהּ לַן בַּהּ** - אבל אם גדול שאל אותם, אין לנו בזה חשש סכנה.

וַאֲפִילּוּ שַׁיְילִינְהוּ קָטָן נָמֵי לָא אֲמַרַן אֶלָּא בַּשָּׂדֶה דְּלָא שְׁכִיחִי, ואפילו אם קטן שאל אותם גם לא אמרנו שיש בזה סכנה אלא בשדה שמים אינם מצויים שם, ולכן השד מוסר נפשו על המים ומזיק, **אֲבָל בָּעִיר דִּשְׁכִיחִי לֵית לַן בָּהּ** - אבל בעיר שהמים מצויים, אין לנו בזה חשש סכנה.

וַאֲפִילּוּ בַּשָּׂדֶה נָמֵי לָא אֲמַרַן אֶלָּא מַיִם - ואפילו בשדה גם לא אמרנו שיש בזה חשש סכנה אלא במים, **אֲבָל חַמְרָא וְשִׁיכְרָא לֵית לַן בַּהּ** אבל ביין ושכר אין לנו בזה חשש סכנה.

[ד׳:] העובר על מים שפוכים, רק אם לא פיזר עליהם עפר, לא הריק בהם, לא עבר עליהם שמש, ושישים פסיעות, ואינו רוכב על חמור או לובש נעליים

וְהָעוֹבֵר עַל מַיִם שְׁפוּכִין, לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא אַפְסְקִינְהוּ בְּעַפְרָא - לא אמרנו שיש בזה חשש סכנה אלא שלא הפסיק אותם בעפר, כלומר: שלא פיזר עליהן עפר, **וְלָא תַּף בְּהוּ רוּקָא** - ולא ירק עליהם רוק, **אֲבָל אַפְסְקִינְהוּ אוֹ תַּף בְּהוּ רוּקָא לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם הפסיק אותם בעפר, או רק עליהם רוק, אין לנו בזה חשש סכנה.

וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא עֲבַר עֲלַיְיהוּ שִׁימְשָׁא ולא אמרנו שיש בזה חשש סכנה אלא שלא עבר עליהם [על המים] שמש, **וְלָא עֲבַר עֲלַיְיהוּ שִׁיתִּין נִיגְרֵי** - ולא עבר עליהם שישים פסיעות, **אֲבָל עֲבַר עֲלַיְיהוּ שִׁימְשָׁא וַעֲבַר עֲלַיְיהוּ שִׁיתִּין נִיגְרֵי לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם עבר עליהם שמש ועבר עליהם שישים פסיעות אין לנו בזה חשש סכנה.

וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא רְכִיב חֲמָרָא, וְלָא סָיֵים מְסָנֵי - ולא אמרנו שיש בזה חשש סכנה אלא כשאינו רוכב עכל חמור ואינו לובש נעליים, **אֲבָל רְכִיב חֲמָרָא, וְסָיֵים מְסָנֵי לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם הוא רוכב על חמור ולובש נעליים, אין לנו בזה חשש סכנה.

וְהָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְכִשָּׁפִים - ואלו הדברים (שבאופנים הנ״ל אין חשש סכנה) לא אמרנו אלא במקום שאין חשוש לכשפים, **אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמֵיחַשׁ לְכִשָּׁפִים אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא כָּל הָנֵי חָיְישִׁינַן** - אבל במקום שיש לחשוש לכשפים, אע״ג שיש את כל אלו, חוששים, **(וְהָהוּא) גַּבְרָא דְּרָכִיב חֲמָרָא וְסָיֵים מְסָנֵי וּגְמִיד מְסָאנֵיהּ, וּצְוָוֹ כַּרְעֵיהּ** - והיה אדם שרכב על חמור, ולבש נעליים, ונתכווצו נעליו, ויבשו רגליו.

◆◆◆

הכלב והדקל ואשה לא יעברו בין שני אנשים, ואיש אחד לא יעבור בין שנים מהם

תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה אֵין מְמַצְּעִין - שלשה לא יעברו באמצע בין שני אנשים, **וְלֹא מִתְמַצְּעִין** - ולא יעבור איש אחד ביניהם, **וְאֵלּוּ הֵן: הַכֶּלֶב, וְהַדֶּקֶל, וְהָאִשָּׁה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַחֲזִיר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף הַנָּחָשׁ.**

וְאִי מְמַצְּעִין מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ - ואם הם עברו באמצע או שעברו ביניהם מה התקנה, **אָמַר רַב פָּפָּא: נִפְתַּח בְּ׳אֵל׳** - יפתח בפסוק (במדבר כג כב) שמתחיל בתיבת ׳אל׳ - ׳אל מוציאם ממצרים׳, **וְנַפְסִיק בְּ׳אֵל׳** - ויסיים בפסוק שאחריו (במדבר שם כג) שמסתיים בתיבת ׳אל׳ - ׳כי לא נחש ביעקב וגו׳ מה פעל אל׳.

אִי נָמֵי, נִפְתַּח - או שיפתח **בְּ׳לֹא׳** - בפסוק (במדבר כג יט) שמתחיל בתיבת ׳לא׳ - ׳לא איש אל ויכזב׳, **וְנַפְסִיק בְּ׳לֹא׳** - וסיים באותו פסוק שמסתיים בתיבת לא ׳ודבר ולא יקימנה׳.

שני אנשים שאשה נדה עברה ביניהם

הָנֵי בֵּי תְרֵי דְּמַצְּעָא לְהוּ אִשָּׁה נִדָּה - אלו שני אנשים שאשה נדה עברה באמצע (ביניהם),

אִם תְּחִלַּת נִדָּתָהּ הִיא - אם היא בתחילת ימי נידותה, **הוֹרֶגֶת אֶחָד מֵהֶן,** שמזקת להם במה שעברה ביניהן.

אִם סוֹף נִדָּתָהּ הִיא - אם היא בסוף ימי נידותה, **מְרִיבָה עוֹשָׂה בֵּינֵיהֶן.**

מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ - מה תקנתו של כל אחד מהם, **נִפְתַּח בְּ׳אֵל׳ וְנִפְסֵיק בְּ׳אֵל׳** - שיפתח וסיים בפסוקים שמובאים לעיל (במדבר כג, כב-כג).

שני נשים שיושבות כשתי צידי הדרך

הָנֵי תְּרֵי נָשֵׁי דְּיָתְבָן - אלו שני נשים שיושבות **בְּפָרְשַׁת דְּרָכִים, חָדָא בְּהַאי גִּיסָא דִּשְׁבִילָא, וַחֲדָא בְּאִידַךְ גִּיסָא** - אחת יושבים בצד זה של השביל ואחד בצד השני של השביל, **וּמְכַוְּונָן אַפַּיְיהוּ לַהֲדָדֵי** - ופניהם מכוונות זה לזה, שהם יושבות אחת כנגד השניה, **וַדַּאי בִּכְשָׁפִים עָסְקָן** - ודאי שהם עסוקות בכשפים.

מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ - מה תקנתו של מי שצריך לעבור שם, **אִי אִיכָּא דְּיָרְכָא אַחֲרִינָא לֵיזִיל בַּהּ** - אם יש דרך אחרת, ילך בה.

וְאִי לֵיכָּא דְּיָרְכָא אַחֲרִינָא - ואם אין דרך אחרת, **אִי אִיכָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא בַּהֲדֵיהּ, נֵינְקְטוֹ לִידַיְיהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וְנִיחְלְפוּ** - אם יש אדם אחר עמו, יאחזו את ידיהם זה עם זה ויעברו.

וְאִי לֵיכָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא, נֵימָא הָכִי - ואם אין אדם אחר עמהם, יאמר כך: **׳אָגְרַת, אָזְלַת, אַסְיָא בְּלוּסְיָא׳** - שמות של שדים, ואומר למכשפות: אותן שדים שאתם מתעסקות בהן: **מִתְקַטְלָא בְּחֵיק קָבָל** - כבר הרוגים הם בחיצים.

♦ ♦ ♦

הפוגע באשה כשעולה מטבילה

הַאי מַאן דְּפָגַע בְּאִיתְּתָא בְּעִידָנָא דְּסָלְקָא - אדם זה שפגש באשה בזמן שעלתה **מִטְּבִילַת מִצְוָה, אִי אִיהוּ קָדִים וּמְשַׁמֵּשׁ** - אם הוא קודם ומשמש, **אָחֳדָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ** - אוחזת אותו **רוּחַ זְנוּנִים.**

אִי אִיהִי קָדְמָה וּמְשַׁמְּשָׁה - אם היא קודמת ומשמשת, **אָחֳדָא לַהּ לְדִידַהּ** - אוחזת אותה **רוּחַ זְנוּנִים.**

מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ - מה תקנתו, **לֵימָא הָכִי** - יאמר כך: **׳שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתוֹהוּ לֹא דָרֶךְ׳.**

♦ ♦ ♦

הישן בצל דקל יחידי, או בצל לבנה

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב ׳גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי׳, זֶה הַיָּשֵׁן בְּצֵל דֶּקֶל יְחִידִי - שאין דקל אחר סמוך לו, **וּבְצֵל לְבָנָה,** שיש בדברים אלו סכנה, אבל אם ישן במקום שיש כמה דקלים, אין בזה סכנה, שמסתלקת השידא לדקל האחר ואינה מזיקתו,

וּבְצֵל דֶּקֶל יְחִידִי לָא אֲמַרַן - ולא אמרנו שיש סכנה בשינה בצל דקל יחידי, **אֶלָּא דְּלָא נָפֵיל טוּלָא דְּחַבְרֵיהּ עִילָּוֵיהּ** - אלא באופן שלא נופל צל של דקל חבירו עליו, **אֲבָל נָפֵל טוּלָא דְּחַבְרֵיהּ עִילָּוֵיהּ לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם הוא קרוב לדקל אחר באופן שנופל על הדקל צל של עץ חבירו, אין לנו בזה חשש סכנה.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא, הַיָּשֵׁן בְּצֵל דֶּקֶל יְחִידִי בָּחָצֵר** - שהמקום צר, ואין לשדים דרך לנטות ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקתו, **וְהַיָּשֵׁן בְּצֵל לְבָנָה, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, הֵיכִי דָּמֵי** - איך מדובר, **אִי לֵימָא דְּלָא נָפֵל טוּלָּא דְּחַבְרֵיהּ עִילְוֵיהּ אֲפִילּוּ בַּשָּׁדֶה נָמֵי** - אם נאמר שמדובר באופן שלא נופל צל של חבירו עליו, אפילו בשדה גם יש בזה סכנה.

אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ בְּחָצֵר [יש בזה סכנה] **אַף עַל גַּב דְּנָפֵיל טוּלָּא דְּחַבְרֵיהּ עִילְוֵיהּ** - אף שנופל צל של חבירו עליו, **שְׁמַע מִינַּהּ.**

וּבְצִילָּהּ שֶׁל לְבָנָה לָא אָמַרַן [שיש בזה סכנה] **אֶלָּא בְּמַעֲרְבָה** - אלא כשהצל במערבה, שבתחילת החודש הלבנה זורחת במזרח ואם שוכב בצד המערבי של הכותל, הרי הוא בצל הלבנה, **אֲבָל בְּמַדִּינְחָתָא** - אבל במזרח, בתחילת חודש כשהלבנה זורחת במערב, השוכב בצד המזרחי של הכותל הרי הוא בצל הלבנה, ובזה **לֵית לַן בַּהּ** - אין לנו בזה חשש סכנה. [עמוד ב]

הנפנה על דקל

הַאי מַאן דְּמִפְּנֵי אַגִּירְדָּא דְּדִיקְלָא - אדם זה שנפנה על גזע עץ דקל, **אָחֲדָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ רוּחַ פַּלְגָא** - אוחזת אותו רוח הגורמת לשיתוק.

וְהַאי מַאן דְּמַצְלֵי רֵישֵׁיהּ אַגִּירְדָּא דְּדִיקְלָא - ואדם זה שנוטה ראשו, כלומר: אדם שנשען על גזע עץ דקל, **אָחֲדָא לֵיהּ רוּחַ צְרָדָא** - אוחזת אותו כאב חצי הראש.

הַאי מַאן דְּפָסְעִי אַדִּיקְלָא - מי שפוסע על דקל, **אִי מִיקְטַל קָטִיל** - אם הדקל נהרג (נקצץ) גם הוא יקצץ (יהרג). **אִי אִיעֲקַר מִיעֲקַר וּמָיֵית** - אם הדקל נעקר, גם הוא יעקר וימות, **הָנֵי מִילֵּי דְּלָא מַנַּח כַּרְעֵיהּ עִילְוֵיהּ, אֲבָל מַנַּח כַּרְעֵיהּ עִילְוֵיהּ לֵית לַן בַּהּ** - ואלו הדברים נאמרו באופן שהוא לא הניח רגלו על הדקל, אבל אם הוא הניח את רגלו על הדקל, אין לנו בזה.

◆◆◆

חמשה 'צל' שרוח רעה שורה תחתיהם

חֲמִשָּׁה טוּלֵּי הָווּ - ישנם חמשה דברים שה'צל' שלהם מזיק, שרוח רעה שורה תחתיהם.

[א':] **טוּלָּא דְּדִיקְלָא יְחִידָא** - צל של דקל יחידי.

[ב':] **טוּלָּא דְּכִנְדָּא** - צל של אילן שנקרא 'כנדא'.

[ג':] **טוּלָּא דְּפִרְחָא** - של של עץ ה'צלף'.

[ד':] **טוּלָּא דְּזַרְזְּחָתָא** - צל של עץ 'עוזרד'.

אִיכָּא דְּאָמְרִי אַף טוּלָּא דְּאַרְבָּא - ויש אומרים גם צל של ספינה, **וְטוּלָּא דַּעֲרַבְתָּא** - וצל של אילן ערבה.

כְּלָלָא דְּמִילְתָא - כלל הדבר: **כֹּל דְּנָפִישׁ עַנְפֵּיהּ קָשֵׁי טוּלֵּיהּ** - כל שענפיו מרובים, צילו קשה.

וְכֹל דְּקָשֵׁי סִילְוֵיהּ - וכל שעצו קשה ומזיק, **קָשֵׁי טוּלֵּיהּ** צילו קשה, **לְבַר מִכְּרוּ מְשָׁא, אַף עַל גַּב דְּקָשֵׁי סִילְוֵיהּ לָא קָשֵׁי טוּלֵּיהּ** - חוץ מעץ הנקרא 'כרו משא', שאף שעצו קשה, לא קשה צילו. **דַּאֲמַרָה לֵיהּ שִׁידָא לְבִרַהּ** - שהשידה אמרה לבנה: **פִּירְחִי נַפְשָׁיךְ מִכְּרוּ מְשָׁא** - תפריחי

עצמך, כלומר 'תעופי' ותתרחקי מעץ הנקרא 'כרו משא', **דְּאִיהוּ הוּא דְּקָטִיל לַאֲבוּךְ וְקָטִיל לְדִידֵיהּ** - שהוא הרג את אביך והוא יהרוג אותך.

רב כהנא פרש מכל 'צל'

אָמַר רַב אָשֵׁי: חֲזִינָא לְרַב כָּהֲנָא דְּפָרֵישׁ מִכּוּלְּהוּ טוּלֵי - ראיתי את רב כהנא שפרש מ'צל' של כל הדברים.

◆◆◆

שמות שדים

בֵּי פִּרְחֵי - השדים הנמצאים בצל הצלף, שמם: **רוּחֵי** - רוחות.

דְּבֵי זַרְדְּתָא השדים הנמצאים בעץ עוזרד, שמם: **שֵׁידָא** - שדים.

דְּבֵי אִיגָּרֵי - השדים מצויין בגגות, שמם: **רִישְׁפֵּי.**

לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ, לְקַמֵּיעָא - לכתוב קמיעא בשם אילן, כגון אם הוזק תחת בי פרחא, יכתוב לו קמיעא בשם רוחי.

השד שבעץ הצלף

דְּבֵי פִּרְחֵי - השדה (שד נקבה) הנמצא בצל הצלף, הוא **בְּרִיָּה שֶׁאֵין לָהּ עֵינַיִם,**

לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ, לְגַזּוֹזֵי לַהּ - שאפשר לברוח ממנה, לפי שאין לה עינים ואינה רודפתו.

זִימְנָא חֲדָא הֲוָה אָזֵיל צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן לְאַפְנוֹיֵי לְבֵי פִּרְחֵי - פעם אחת הלך תלמיד חכם להיפנות ליד צלף, **שְׁמַע דְּקָא אָתָא עִילָּוֵיהּ** - והוא שמע שהשדה מתקרבת אליו, **וְגַזִּי לַהּ** - והאדם ברח ממנה,

כִּי אָזְלָא - כאשר היא שהלכה אחריו, היות ואין לה עינים היא נתקלה ונפלה על האילן, **חַבְּקֵיהּ לְדִיקְלָא** - השדה תפסה עצמה בדקל, **צָווּחַ דִּיקְלָא וּפְקַעָה הִיא** - יבש הדקל, והשדה התבקעה.

השדים שבעץ 'זרדתא'

(פִּרְחָא), דְּבֵי זַרְדְּתָא, שֵׁידֵי - שנינו שהשדים בעץ הנקרא עוזרד נקראים שדים. הגמרא מרחיבה בענין זה: **הָא זַרְדְּתָא דְּסָמִיכָה לְמָתָא** - עוזרד הסמוך לעיר, **לָא פָּחֲתָא מִשִּׁיתִּין שֵׁידֵי** - יש בו לא פחות משישים שדים,

לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ, לְמִיכְתַּב לַהּ קֻמֵּיעָא.

מספרת הגמרא בעניין זה: **הָהוּא בַּר קַשָּׁא דְּמָתָא** - היה שומר העיר, **דְּאָזֵיל וְקָאֵי גַּבֵּי זַרְדְּתָא דַּהֲוָה סָמִיךְ לְמָתָא** - שהיה הולך ועומד סמוך לעץ זרדתא שהיה סמוך לעיר, **עַלּוּ בֵּיהּ שִׁיתִּין שֵׁידֵי וְאִיסְתַּכַּן** - נכנסו בו שישים שדים והוא הסתכן.

אֲתָא לְהָהוּא מַרַבָּנַן דְּלָא יָדַע דְּזַרְדְּתָא דְּשִׁיתִּין שֵׁידֵי הִיא - בא השומר לחכם אחד שלא ידע שהמדובר בשדים של 'עוזרד' שיש בו שישים שדים. ועל כן **כְּתַב לַהּ קֻמֵּיעַ לַחֲדָא שֵׁידָא** - כתב החכם ל'זרדתא' קמיע לשד אחד.

שְׁמַע דְּתָלוּ חִינְגָּא בְּגַוֵּויהּ וְקָא מְשָׁרוּ הָכִי סוּדְרֵיהּ דְּמָר כִּי צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן בָּדֵיקְנָא בֵּיהּ בְּמָר דְּלָא יָדַע בָּרוּךְ - שמע החכם את השדים עושים 'חינגא' בתוך העץ, וכך הם היו שרים: סודר של האדון שהוא סודר של תלמידי חכמים, אמנם בדקנו בו באדון ומצאנו שאינו יודע לברך על הסודר ברוך עוטר ישראל.

אֲתָא הָהוּא מֵרַבָּנַן דְּיָדַע דְּזַרְדְּתָא שִׁיתִּין שֵׁידֵי - בא חכם אחד שהמדובר הוא בעץ זרדתא שיש בו שישים שדים, **הֲוָה כָּתַב לַהּ קְמִיעָא דְּשִׁיתִּין שֵׁידֵי** - והוא כתב לזרדתא קמיע של ששים שדים, **שְׁמַע דְּקָא אָמְרוּ פַּנּוּ מָנַיְיכוּ מֵהָכָא** - ושמע אחר כך שהם (השדים) אמרו זה לזה: פנו כליכם מכאן.

יש שתי 'קטב מרירי'

'קֶטֶב מְרִירִי', תְּרֵי קִטְבֵי הָווּ - שתי 'קטב' הם.

חַד מִקַּמֵּי טִיהֲרָא, וְחַד מִבָּתַר טִיהֲרָא - אחד לפני הצהריים, ואחד אחרי הצהריים.

דְּמִקַּמֵּי טִיהֲרָא - השד שלפני הצהריים **'קֶטֶב מְרִירִי' שְׁמוֹ, וּמִיחֲזֵי בֵּי כַּדָּא דְּכַמְכָא** - והוא נראה בכד של המאכל הנקרא 'כותח', **וְהָדַר בֵּיהּ בַּחְשָׁא** - והשד מצוי בו ככף הקדירה שהוא מתגלגל ובוחש בקדירה.

דְּבָתַר טִיהֲרָא - השד של אחרי הצהריים, **'קֶטֶב יָשׁוּד צָהֳרַיִם' שְׁמוֹ, וּמִיחֲזֵי בֵּי קַרְנָא דְּעִיזָּא וְהָדַר בֵּיהּ כְּנָפָא** - והוא נראה בקרן של העיזים, והוא חוזר בו כנפה.

הגמרא מביאה מעשה בעניין שד זה: **אַבָּיֵי הֲוָה שָׁקֵיל וְאָזֵיל** - אביי היה הולך, **וְאָזֵיל רַב פָּפָּא מִימִינֵיהּ** - והלך רב פפא מימינו, **וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִשְּׂמָאלֵיהּ** - ורב הונא בנו של רב יהושע משמאלו.

חַזְיֵיהּ לְהָהוּא קֶטֶב מְרִירִי דְּקָא אָתֵי לְאַפֵּיהּ דְּשְׂמָאלֵיהּ - ראה אביי את השד הקרוי 'קטב מרירי' שהוא מגיע כנגד צד שמאלו, **אַהְדְּרֵיהּ לְרַב פָּפָּא לְשְׂמָאלֵיהּ וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְיַמִּינֵיהּ** - הפך אביי את צדדי תלמידיו, והעמיד את רב פפא לשמאלו ואת רב הונא בנו של רב יהושע לימינו.

אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא: אֲנָא, מַאי שְׁנָא דְּלָא חָשֵׁשׁ לִי - מה אני שונה, שהרב לא חושש עלי, ומניחני בצד שמאל, שהוא הצד שכעת השד בא כנגדו. **אֲמַר לֵיהּ** אביי: **אַתְּ שַׁעְתָּא קָיְימָא לָךְ** - אתה, השעה עומדת לך, עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תינזק.

הזמן בחודש תמוז ששד זה ודאי מצוי

מֵחַד בְּתַמּוּז עַד שִׁיתְּסַר בֵּיהּ, וַדַּאי שְׁכִיחִי - מא' תמוז עד ט"ז בו, ודאי שד זה 'קטב מרירי' מצוי.

מִכָּאן וְאֵילָךְ [לאחר ט"ז תמוז], **סָפֵק שְׁכִיחִי סָפֵק לָא שְׁכִיחִי** - ספק הם מצויים, ספק אינם מצויים.

וּמִשְׁתַּכְחִי בְּטוּלֵי דְּחַצְבָא דְּלָא חֲצַב גַּרְמִידָא - והם מצויים בצל שיח ה'חצב' שלא גדל עדיין אמה, **וּבְטוּלֵי דְּצַפְרָא וּפַנְיָא דְּלָא הָוֵי גַּרְמִידָא** - ובצל של הבוקר והערב שאינם באורך אמה, **וְעִיקָּר בְּטוּלֵי דְּבֵית הַכִּסֵּא** - ובעיקר הם מצויים בצל של בית הכסא.

◆◆◆

ג' דברים שמסוכנים לעוורון

אָמַר רַב יוֹסֵף: הָנֵי תְּלָת מִילֵּי יָהֵיב אַרְבּוֹנָא לִנְהוֹרָא - שלשה דברים אלו גורמים עיורון לאור העינים.

[א'] **מַן דְּסָרֵיק רֵישֵׁיהּ יַבֵּשׁ** - מי שמסרק את ראשו כשהוא יבש.

[ב'] **וּמַן דְּשָׁתֵי טִיחָ טִיחָ** - ומי ששותה טיפה טיפה, כלומר: השותה יין המטפטף מהחבית.

[ג'] **וּמַן דְּסָיֵים מְסָנֵי אַדְּמִייתְנֵיהּ כַּרְעָא** - ומי שלובש נעליו בעוד שרגליו לחות ממי הרחיצה.

♦♦♦

דברים שקשים לעניות

[א'] **תְּלַאי בְּבֵיתָא** - התולה פתו באויר בתוך סל בבית, **קָשֵׁי לְעַנְיוּתָא** - הרי זה קשה לעניות, **כִּדְאָמְרִי אִינָשֵׁי** - כמו שאנשים אומרים: **תְּלָא סִילְתָּא** - הוא תלה את סלו ופת בתוכו **תְּלָא מְזוֹנֵיהּ** - ובכך הוא תלה את מזונותיו, שפרנסתו תלויה ואינה וודאית.

וְלָא אָמַרַן אֶלָּא רִיפְתָּא - ולא אמרנו זאת אלא על התולה סל שבתוכו לחם, **אֲבָל בִּישְׂרָא וְכַווֹרֵי לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם תולה סל שבתוכו בשר ודגים, אין לנו בזה חשש, **אוֹרְחֵיהּ הִיא** - שכך הוא הדרך.

[ב'] **פְּאֲרֵי בְּבֵיתָא קָשֵׁי לְעַנְיוּתָא** - מורסן בבית, קשה לעניות.

[ג'] **נְשָׁוָרָא בְּבֵיתָא קָשֵׁי לְעַנְיוּתָא** - פירורין של פת בבית, קשים לעניות. **בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת וּבְלֵילֵי רְבִיעִית שָׁרוּ מַזִּיקִין עִילָּוֵיהּ** - מזיקים שורים עליהם.

אִיסָּרָא דְּמְזוֹנֵי - מלאך הממונה לזמן מזונות, **נָקִיד שְׁמֵיהּ** - שמו 'נקיד', לשון נקיות, לפיכך אינו רוצה שיהו פרורים נשלכים לידרס ברגל.

אִיסָּרָא דְּעַנְיוּתָא נָבָל שְׁמֵיהּ - השר של העניות שמו 'נבל', ושמא נכנס לבית שהוא רואה שאינן נוהגים מנהג נקיות בפת.

[ד'] **צָעָא אַפּוּמָּא דְּחַצְבָא, קָשֵׁי לְעַנְיוּתָא** - קערה המונחת על פי החבית קשה לעניות.

דברים שקשים לעוורון, לפחד, ודבר הגורם לשינה

מַאן דְּשָׁתֵי מַיָּא בְּצָעֵי קָשֵׁי לִבְרוֹקְתֵּי - מי ששותה מים בצלחת הרי זה קשה לכליון עינים.

דְּאָכֵיל תַּחְלֵי וְלָא מָשֵׁי יְדֵיהּ - מי שאוכל שחליים ולא נטל ידיו אחר כך, **מְפַחֵיד תְּלָתִין יוֹמִין** - מפחד ל' יום ואינו ואינו יודע למה.

דִּמְסוֹכַר, וְלָא מָשֵׁי יְדֵיהּ - מי שמקיז דם מן הכתפיים ולא נטל ידיו אחר כך, **מְפַחֵיד שִׁבְעָה יוֹמֵי** - מפחד שבעה ימים ואינו יודע למה.

דְּשָׁקֵיל מַזֵּייהּ וְלָא מָשֵׁי יְדֵיהּ - מי שלקח שערותיו, כלומר: מי שהסתפר, ולא נטל ידיו אחר כך, **מְפַחֵיד תְּלָתָא יוֹמֵי** - מפחד שלשה ימים, ואינו יודע למה.

דְּשָׁקֵיל טוּפְרֵיהּ וְלָא מָשֵׁי יְדֵיהּ - מי שלקח (גזז) צפורניו ולא נטל ידיו אחר כך, **מְפַחֵיד חַד יוֹמָא, וְלָא יָדַע מַאי קָא מְפַחֵיד** - מפחד יום אחר ולא ידע למה הוא מפחד.

יְדָא אַאוּסְיָא - מי שרגיל להניח ידו על שפתו סמוך לנחיריו, **דַּרְגָּא לְפַחְדָּא** - הרי זה דרך להביא עליו פחד רוח רעה.

יְדָא אַפּוּתָא - מי שרגיל להניח ידיו על מצחו, **דַּרְגָּא לְשִׁינְתָּא** - הרי זה דרך להביא עליו שינה.

דמסוכר. מקיז דס מן הכתפיים. לשון סיכוכי: **ידא אחוסיף.** שרגיל להניח ידו אצל נחיריו על שפתיו: **דרגא לפחדא.** דרך הוא להניח לו פחד רוח רעה: **לו שפן לניגרון לניידפי.** לחש הוא: **כי בניעי ושמיני.** הוא סביבותי מנשים כחושים ושמנים ותימוחי: **ונימא ליה לחיגא מיא: סוי עז.** התמהן במלוה יותר משיכולת ניידך: **לא תשב בגואכא של עיר ותשנא.** מקום שבני העיר עוברים ושבין כשהן עוברים ושבין **ס** ויצטלן ויפסיקון ממשנתך: **ולא תדור בעיר שרשעים מלמידי חכמים.** לשיכורת: **לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה.** לחיידי לדעיקר מלויה נמי אסור להניח לו שיחא לו: **אמר ליה ר"ש בן יוחי ומי שכיכה.** והלה הערל שכיכנה ומה לך נכך: **אם בקשת ליחנך.** לומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך: **סיפולא בחילן גדול.** אמור לחם אחם גדול: **שבשתא.** כשהמיטוך למד מחשך כשהוא מחמיל ללמוד:

לשון

רשב"ם

דמסוכר. מקיז דס מן הכתפיים: **ידא אחוסיף.** שרגיל להניח ידו על שפתו אצל נחיריו: **דרגא לפחדא.** סולם שלך וחכך הוא לעלות עליו ופחד רוח רעה: **לפופא.** מלח: **לו שפן לניגרון רציעות.** גלח נר: **לו שפן לניגרון.** לחם הוא: **כי בניעי ושמיני.** הוא סביבותי מנשים כחושים ושמנים בחבו וקמו לכם והשימוני: **שכריני.** מנוסים (כרשב"ם יט) מתרגמינן כן: **נימא ליה לחיגא מיא כלכי חיורי.** ממוקח על כוסות של מרכז: **סוי עז רגמר.** התמהן במלות יותר מהשיכולת ניידך: ר' יהושע בן קרחה הוא היה כלמדרי ברבי עקיבא קרוב היה כלמדרי במסכת [בכורות] (דף נח.). כל תכמי ישראל דומין לפני כלקיפא הסוס חוץ מן הקרח הזה: **לא תשב בגואכא של עיר ותשנא.** מקום שבני העיר עוברין ושבין ויצטלן ויפסיקון ממשנתך: **ולא תדור בעיר שרשעים ס"ת.** לטריך בגירכא ולא טריך במילי לציורות: **ולא תסיע עליך פפוטא.** גלח שתשמע מת קולן להם קולם בוחך בילמת עבדי מלמת ללמיעותא. [בויקרא רבה] (פכ"ל) ר' יוחנן כי הוה עייל לבי"מ (שבת דף קיב"ט). משום שנאמר: ואשמע קולו בבואו אל הקודש: **ולו שמע מנעניס מרגניך.** שגתי הדבר ללמוד תכס שילך יתך כלמלניין הלם (שבת דף קיב"ט). יכמור מלם כל מה שים לו ויקח מנעניס לרגליו: **בשבת ולאוו לו.** מקרלי נפקא לן בבבא קמא (דף נב:) לא יעבדו ולא יגמלו ולא יכם שרב ושמש) לי נמי מלבכתיך) ובכך מת למתך ולא מיימך והבל והסיכותי מעלה שבתך חול ואל תעבוד בבריות. לא יגיל על אחים כבוד בשבתותיו **ולא לזבוני ליה.** לחיידי להעדיף מזליה נלא וחכי ליה לחאי: **בשביל חבוש בחיי בעלה דאמר מר גרוש שנשא ארבע דעות בשבת ואי בעית אימא אפילו באלמנה לפי שאין.**

צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו. פירש רשב"ם לקוח ר' יהושע בן קרחה דל"ש קרא היה כלמדניין (בבכורות) (דף נח.). שהיה בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין לפני כלקיפא הסוס חוץ מן הקרח הזה ואין נראה שיהיה הגמרא קושי אותו בן קרחה דרך גנאי שהרי נענשו הנעערים שקללו למלישע עלה קרח (מלכים ב ב) וכן עזאי קללו כן דרך ס) כלזיקופא[א]:

שבשתא דעל עלי. מימה לרבא גופא אית ליה בלא יחפור (ב"ב דף כא.). שבשתא ממילא נפקא ויש לומר דשיירו כלמומר קמי לגרים ולא דייק שיכול להניח מעלמו כשיגדל אבל כלן לשיירי בספר שלישו מוגה קומך על ספרו ואינו יוצא מידי עשותו ולא

שבר א טוס"ע סר"ח סי' ד סעיף יט:

שבר ב טוס"ע יו"ד סי' קמ"ו סעיף ה ושיין ס"ס מ"ב מהכ"י רוקח ומרדכי נפס בל"ש וכרבי אלפס פ"ב דע"ז דף סה. וכרא"ש פ"ב דע"ז סי' סה. וב"י סי' קמ"ו יג ושיין:

ג [מיי' פ"י מהל' רוצח ושמ"ר פ"ז ה"ב סי' סה סעי' ט ופ"ש סי' קנו סעי' ה סהג"ה]:

סה ד מיי' פ"ל מהלכות שבת הלכה ז ופ"י מהלכות ממנות סמג עשין לג טוש"ע סי' שמ"ו סעיף ג:

גליון הש"ס

גמ' רוח רעה שורה עליהן. עי' תוכ"מ סיס שבועות דף ט ע"ב ד"ה ויכ"ל. רש"י ז"ה אל תשב. יבשלוך ויפשיט לך. עי' בכלל הזוכות בכלל מגלה פוס י דף קיל ע"ב:

מוסף תוספות

א. [ו]אין לנו לקרותו כן כל שעה. וכו' לכך נראה לר"ת דלא ר"ש היה אלא איניש אחרינא היה ששמו קרחה וקרחה הוא שם אדם כמו קרח. תוס' שבת קנ.

רבינו חננאל

המסוכר. פי' מקיז דם ולא משי' ידיה מפחד שבעה ימי השקיל מזיה ולא משי' ידיה מפחד יומי' כלמלניין (נכבכוחם) (דף נח.). שהיה בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין לפני כלקיפא הסוס חוץ מן הקרח הזה ואין נראה שיהיה הגמרא קושי אותו בן קרחה דרך גנאי שהרי נענשו הנעערים שקללו למלישע עלה קרח (מלכים ב ב) וכן עזאי קללו כן דרך ס) כלזיקופא[א]:

שבשתא דעל עלי. מימה לרבא גופא אית ליה בלא יחפור (ב"ב דף כא.). שבשתא ממילא נפקא ויש לומר דשיירו כלמומר קמי לגרים ולא דייק שיכול להניח מעלמו כשיגדל אבל כלן לשיירי בספר שלישו מוגה קומך על ספרו ואינו יוצא מידי עשותו ולא

ד) [דמסוכר גר' הערוך ערך סכך], ב) [ובך כני כשיכן ידו על פפחמו], ג) [ערוך ערך סכך], ג) [לשמ"ן], ד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ה) [ערוך ערך סכך], ו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], י) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], יא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], יב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], יג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], יד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], טו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], טז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], יז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], יח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], יט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], כט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ל) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], לט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], מט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], נט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ס) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], סט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ע) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], עט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], פט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], צט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], ק) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קי) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קיא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קיב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קיג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קיד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קטו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קטז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קיז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קיח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קיט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קכט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קל) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קלט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קמט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קנט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קס) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קסט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קע) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קעט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קפט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קצט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קק) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקי) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקיא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקיב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקיג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקיד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקטו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקטז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקיז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקיח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקיט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקכט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקל) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקלט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקמט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקנט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקס) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקסט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקע) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקעט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקפט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקצט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקק) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקי) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקיא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקיב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקיג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקיד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקטו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקטז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקיז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקיח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקיט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקכט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקל) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקלט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקמט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנ) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקנט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקס) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסא) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסב) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסג) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסד) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסה) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסו) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסז) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסח) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקסט) [לשמ"ן, וכן הוא בכ"י ערוך ערך סכך], קקקע) [לשמ

קיב: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

רשב"ם

שאין כל האצבעות שוות. לכך תמצים ותמתן שאין תמצימו של זה טוב לה כשל חשתן תמצת חומו: **מלוס וגוף גדול.** שם תלמה לעצות וגם תמצתכר בה שיגדל ממוקר: **לוכל פירות ולא שכר.** הלוה תחיכך תעות על הקרקע לאכול פירות בנכייתה בזול שתנכר לו דכר מוטנו מן הלמיה והיינו ריוח גדול וגם שהוא מלוה היא שיש לוזה שכר ריוח שלריך לטעות ולשמוכה: **דלא פיגני ביגא בלא ק"ש.** זהו מנהג דלמרמין: **לילא דאמרי.** לל תצב בתוכה לרמית ממש מקום מעשה דכך פפא שהיתה לרמית מחת מיוכא לו מעות ולכנס מדי יום יום בציתה לגבות היתנה יום אחד תנקה את בנה ותתנתו על המטה כשכנתה לתת לו תתה לו שב עד שתלניח מעותין וכן עשה כשכנתה לתת תתה את בני וכבה מן המדינה: **ובימי ניסן.** שהממים עולין וגם לבו בהן ומוגת: **בדיקולא.** בטרקלין שהוא לוכל בו: **ניוסף** (ה) **דסורא.** לחם על הסור שלא יתנמנו: **לממצת דלנא.** היכן על עור בצית העבדנין קודם שתנמר מלאכתו: **תמימי דתמימי דצדא עיניוס.** שם רגיל לשפוך עליו מים תמים יותר מדאי על בשרו: **מלן דמחוור לנוסף.** ולניס להו תקני ז' יומי לאכתי לא תני ז' יומי ת' יומי לתשלומיהו אכהו כניס הדלי ואכתי ליכא כהו תיומא ואכלי ליה ויקניק לבבר אחר: **בדני פלנא.** לכוהו תד בעל דיקן ותרי ליטרי לסהלך: **ונגדה דאורייתא.** קודם שהממיכו על עלמן ניסב ז' נקיים ומוטלות ביום שפסק המעיין אל תזקק בלומו לילה כוחיל והיום לאתה והוזקק מעיין פתוח דלעמא שפעה זיכה: **שמא שפפא.** ותמתים תלל תלא מיס: **נזמתי.** לבני ולפי שגילו רבה בר נחמני קרוי כן: גזיזתא

שאין כל אצבעות שוות. לכך תמצים זה טוב לה כשל חשתן ותוזל בו: **מלוס וגוף גדול.** שם תלמה לעצות מלוה וגם תמצתכר בה שיגדל ממוקר: **לוכל פירות ולא שכר.** הלוה תחיכך תעות על הקרקע לאכול פירות בנכייתה בזול שתנכר לו דכר מוטנו מן הלמיה והיינו ריוח גדול וגם הוא מלוה היא שיש לוזה שכר ריוח שלריך לטעות ולשמוכה: **דלא פיגני ביגא בלא ק"ש.** זהו מנהג דלמרמין: **ולילא דאמרי.** לל תצב בתוכה לרמית ממש מקום מעשה דכך פפא שהיתה לרמית מחת מיוכא לו מעות ולכנס מדי יום יום בציתה לגבות היתנה יום אחד תנקה את בנה ותתנתו על המטה כשכנתה לתת לו תתה לו שב עד שתלניח מעותין וכן עשה כשכנתה לתת תתה את בני וכבה מן המדינה: **ובימי ניסן.** שהממים עולין וגם לבו בהן ומוגת: **בדיקולא.** בטרקלין שהוא לוכל בו: **ניוסף** (ה) **דסורא.** לחם על הסור שלא יתנמנו: **לממצת דלנא.** היכן על עור בצית העבדנין קודם שתנמר מלאכתו: **תמימי דתמימי דצדא עיניוס.** שם רגיל לשפוך עליו מים תמים יותר מדאי על בשרו: **מלן דמחוור לנוסף.** ולניס להו תקני ז' יומי לאכתי לא תני ז' יומי ת' יומי לתשלומיהו אכהו כניס הדלי ואכתי ליכא כהו תיומא ואכלי ליה ויקניק לבבר אחר: **בדני פלנא.** לכוהו תד בעל דיקן ותרי ליטרי לסהלך: **ונגדה דאורייתא.** קודם שהממיכו על עלמן ניסב ז' נקיים ומוטלות ביום שפסק המעיין אל תזקק בלומו לילה כוחיל והיום לאתה והוזקק מעיין פתוח דלעמא שפעה זיכה: **שמא שפפא.** ותמתים תלל תלא מיס: **נזמתי.** לבני ולפי שגילו רבה בר נחמני קרוי כן: גזיזתא

ו) שאין כל אצבעות שוות מצוה וגוף גדול אוכל פירות: ז) ולא שכר מצוה וגוף טהור נושא אשה ולו בנים ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו אל תדור בשכנציב משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא: ח) ואל תשב על מטת ארמית איבא דאמרי דלא תיגני בלא קריא שמע ואיבא דאמרי דלא תינסב גיורתא ואיבא דאמרי ארמאית ממש ומשום מעשה דרב פפא ואל תבריח עצמך מן המכס דילמא משכחו לך ושקלי מנך כל דאית לך ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם מפני שהשטן מרקד בין קרניו אמר רבי שמואל בשור שחור וביומי ניסן: ט) תני רב אושעיא י) מרחיקין משור תם חמשים אמה משור מועד כמלא עיניו תנא משמיה דרבי מאיר ריש תורא בדיקולא סך לאיגרא ושדי דרגא מתותך אמר רב ניזבא דתורא הן הן ניזהא דאריה זה זה ניזהא דגמלא דא דא ניזהא דארבא הילני הויא הילא והילוק הוליא אמר אביי עור דג וכום חמין וביצים וכבים לבנים כולן קשין לדבר אחר עור מאן דגני אמשכא דצלא דג שיבוטא ביומי ניסן כום שיורי כסא דהרסנא חמין חמימי דחמימי משדרי עילויה ביצים מאן דמדרך אקליפים כינים לבנים מאן דמחורו לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומי והדר לבוש לה בריין הנך כינים וקשין לדבר אחר אמר רב פפא ביתא דאית ביה שונרא לא ניעול בה איניש בלא מסני מאי טעמא משום דשונרא קטיל לחייוא ואביל ליה ואית ביה בחייוא גרמי קטיני ואי יתיב לה גרמא דחייוא אכרעיה לא נפיק ואסתכן ליה איכא דאמרי ביתא דלית ביה שונרא לא ניעול ביה איניש יא) בהכרא מאי טעמא מיכריך ביה חויא ולא ידע ומסתכן ג' דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי את רבי (מק"ש סימן) אל תעש מום בעצמך מאי היא לא תיהוי לך דינא בהדי בהדי דינך ותרי סהדי יב) ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים אשתך טבלה אל תזקק לה לילה הראשונה אמר רב ובנדה דאורייתא הואיל והוחזק מעין פתוח דילמא משכה זיבה שלשה דברים צוה רבי יוסי בר' יהודה את אחיו ג) אל תצא יחידי בלילה ואל תעמוד בפני הנר ערום ואל תכנס למרחץ חדש שמא תפחת עד כמה אריב"ל עד י"ב חדש ואל תעמוד בפני הנר ערום דתניא יג) העומד בפני הנר ערום הוי נכפה יד) והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפין ת"ר יד) המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה אותו תינוק נכפה ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא אבל הוי בר שתא לית לן בה ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה אבל גני להדי ריישיה לית לן בה ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילויה אבל מנח ידיה עילויה לית לן בה טו) אל תצא יחידי בלילה דתניא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו מעיקרא הוו שכיחי כולי יומא זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא אמרה ליה אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו סבנתיך אמר לה אי חשיבנא ברקיע גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם אמרה ליה במטותא מינך שבק לי רווחא פורתא שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות ותו חדא זמנא פגעה ביה באביי אמרה ליה אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו הוה סבנתיך א"ל אי חשיבנא ברקיע גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם הא קא חזינן דעברה אמרי הני גזיזתא

רבינו חננאל

מצוה וגוף גדול אוכל פירות ולו שכר. כלומר, מלוה את חברו ונושה מצוה ושמחלתו ממנו מן השכר. מצוה וגוף נקי נושא אשה ולו בנים. ארבעה דברים צוה רבינו את בנו, אל תדור בשכנציב דלילצני ניהנו דילמא משכי לך. ולא תשב במטה ארמית משום מעשה דרב פפא, שהיה נושה בארמאי ממון ובא לביתו לפרעו, והיה לאותו ארמאי בן ומת, והיה מוטל על המטה. כיון שנכנס רב פפא אמר לו שב על המטה, כיון ששישב על המטה צעק כי אותה הרגת את בני כר'. איכא דאמרי אל תשב, את תישן בלא ק"ש. איכא דאמרי לא תנסב גיורת. ואל תבריח עצמך מן המכס, דאי משכחי ליה בידך שקלי לכוליה עסקך. ואל תעמוד בפני השור וכו'. שלשה דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי את רב אל תעש מום בעצמך, מאי היא לא יהוי לך דינא בהדי הלתא, דחד הוי בעל דין ותרי מיניהו סהדי. ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים, שמצאת מפחית הטבח אל תזדקק לה לילה הראשון, אמר רבא בנדה דאורייתא שטובלת בתשלום שבעת ימים לראייתה, הואיל והוחזק מעין פתוח, אבל בפותרת נקיים לא. וכן צוה ר' יוסי בר' יהודה אל תצא יחידי בלילה, ואל תעמוד בפני הנר ערום, ואל תכנס במרחץ חדשה שמא תפחת. העומד בפני הנר ערום נכפה. והמשמש מטתו לאור הנר הריין לו בנים נכפים. ת"ר המשמש מטתו ותינוק קטן בה נכפה. אגרת בת מחלת שנראת לר' חנינא ולאביי משוטה היא.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה נזהא. נ"ב נקוטי ומסוקה ומסרבקה דלכך הוא שלמא למחתים פי המעיין עיין רש"י נמ' סיו בוקעין דף ס"ח ע"ב:

מוסף רש"י

בלא ק"ש. שהמת מעכב דומה למצות תלמיד (ברכות ח). אלמנאית ממש. על ממת תלמיד (שם). ומשום מעשה דרב פפא. שלמדה לו על הממטה וסיה מת מועל עליה והיתה רוצה להעלות עלו ולומר שיאב עלו והרגו (שם). משורר תם. שלא נגח לפנים (ברכות לג). משורר מרעיד. שנגח ג' פעמים (שם). בדיקולא. של שמוליך בו תגן בלילה ולאוכל (שם). ושדי דרגא מתותך. לשו דוקא, שלא ילמוד מזיק ממנו לרבים (שם).

להנצחת יקירכם חייגו: 053-3129507

דְּמְסוֹכַר וְלָא מָשֵׁי יְדֵיהּ מְפַחֵיד שִׁבְעָה יוֹמֵי דְּשָׁקֵיל מַזֵּיהּ וְלָא מָשֵׁי יְדֵיהּ מְפַחֵיד תְּלָתָא יוֹמֵי דְּשָׁקֵיל טוּפְרֵיהּ וְלָא מָשֵׁי יְדֵיהּ מְפַחֵיד חַד יוֹמָא וְלָא יָדַע מַאי קָא מְפַחֵיד יָדָא אַאוּסְיָא דַּרְגָּא לְפַחְדָּא יָדָא אַפּוּתָא דַּרְגָּא לְשִׁינְתָּא [התבאר בדף הקודם].

✦✦✦

אוכלים ומשקים תחת המטה

תָּנָא, אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין תַּחַת הַמִּטָּה, אֲפִילּוּ מְחוּפִּין בִּכְלֵי בַּרְזֶל, רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶן.

✦✦✦

לא ישתה מים בלילי רביעית ובלילי שבתות [וה' תקנות שיכול לעשות אם צמא]

תָּנוּ רַבָּנָן, לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם לֹא בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וְלֹא בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת. וְאִם שָׁתָה, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, מִפְּנֵי סַכָּנָה. מַאי סַכָּנָה, רוּחַ רָעָה. [הרשב"ם מבאר שהסכנה היא רק אם שותה זאת בחושך במקום שאינו מואר].

[תקנה א':] **וְאִם צָחֵי, מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ** - ואם הוא צמא מה תקנתו, **(נֵימָא** - יאמר) **שִׁבְעָה קוֹלוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד עַל הַמַּיִם, וַהֲדַר נִישְׁתֵּי** - ואחר כך ישתה,

שֶׁנֶּאֱמַר (א) **'קוֹל ה' עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים ה' עַל מַיִם רַבִּים'.**

(ב) **'קוֹל ה' בַּכֹּחַ'.**

(ג) **'קוֹל ה' בֶּהָדָר'.**

(ד) **'קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר ה' אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן'.**

(ה) **'קוֹל ה' חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ'.**

(ו) **'קוֹל ה' יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל ה' מִדְבַּר קָדֵשׁ'.**

(ז) **'קוֹל ה' יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כּוּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד'.**

[תקנה ב':] **וְאִי לָא** - ואם אינו יכול לומר זאת, כגון שאינו יודע את הפסוקים, **(נֵימָא) הָכִי** - יאמר לחש זה: **'לוּל שָׁפָן אֲנִיגְרוֹן אֲנִירְדְּפִין, בֵּין כּוֹכְבֵי יָתֵיבְנָא** - בין הכוכבים אני יושב, **בֵּין בְּלִיעֵי שַׁמְיֵנִי אָזֵילְנָא'** - בין בלועים (כחושים) ושמנים אני הולך, כלומר: הנה סביבותי אנשים כחושים ושמנים, ותניחוני.

[תקנה ג':] **וְאִי לָא** - ואם אינו יכול לומר זאת, שאינו מכיר את הלחש, **אִי אִיכָּא אִינָּשׁ בַּהֲדֵיהּ נִיתְעֲרֵיהּ וְלֵימָא לֵיהּ** - אם יש אדם עמו, יעיר אותו, ויאמר לו: **'פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְתָּא צָחֵינָא מַיָּא'** [פלוני בן פלונית צמא למים], **וַהֲדַר נִישְׁתֵּי** - ואחר כך ישתה.

[תקנה ד':] **וְאִי לָא** - ואם אין אדם עמו, **מְקָרְקֵשׁ נְכָתְמָא אַחַצְבָא, וַהֲדַר נִישְׁתֵּי** - ירעיש במכסה על ידי דפיקתו בחבית, ואחר כך ישתה.

[תקנה ה׳:] **וְאִי לָא** - ואם אינו יכול לעשות זאת, **נִישְׁדֵי בַּהּ מִידֵי וַהֲדַר נִישְׁתֵּי** - יזרוק בו דבר [בתוך המים], ואחר כך ישתה.

♦♦♦

לא ישתה מים מנהרות ואגמים בלילה [וב׳ תקנות שיכול לעשות אם צמא]

תָּנוּ רַבָּנַן, לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם לֹא מִן הַנְּהָרוֹת וְלֹא מִן הָאֲגַמִּים בַּלַּיְלָה,

וְאִם שָׁתָה, דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.

מַאי סַכָּנָה, סַכָּנַת שַׁבְרִירֵי [עוורון].

וְאִי צָחֵי, מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ - ואם הוא צמא מה תקנתו, **אִי אִיכָּא אִינִישׁ בַּהֲדֵיהּ לֵימָא לֵיהּ** - אם יש אדם עמו, יאמרו לו: **פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְתָּא צָחֵינָא מַיָּא** [פלוני בן פלונית צמא למים].

וְאִי לָא, (נֵימָא) אִיהוּ לְנַפְשֵׁיהּ - ואם אין אדם עמו, יאמר הוא לעצמו: **פְּלָנְיָא אֲמַרָה לִי אִימִּי אִיזְדַּהַר מִשַּׁבְרִירֵי, שַׁבְרִירֵי, בְּרִירֵי, רִירֵי, יֵרֵי, רֵי, צָחֵינָא מַיָּא בְּכֹסֵי חִיוָּרֵי.**

♦♦♦

שנינו במשנה: **וַאֲפִילּוּ מִן הַתַּמְחוּי וְכוּ׳.**

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** והרי ד׳ כוסות הם חובה, ומה החידוש שגם עני המתפרנס מן הצדקה חייב בד׳ כוסות ולא יפחתו לו התמחוי מד׳ כוסות.

עונה הגמרא: **לֹא נִצְרְכָה** - לא הוצרכה המשנה ללמדינו זאת, **אֶלָּא אֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חוֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, הָכָא מִשּׁוּם פַּרְסוֹמֵי נִיסָּא (מוֹדֵי)** - כאן משום פרסום הנס מודה רבי עקיבא שלא יעשה חגו חול, אלא יקבל מהצדקה לד׳ כוסות.

אף שאמר רבי עקיבא ׳עשה שבתך חול׳ יעשה דבר מועט לשבת

תָּנָא דְּבֵי אֵלְיָהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא ׳עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חוֹל, וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת׳, אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא דָּבָר מוּעָט בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,

מַאי נִינְהוּ - מה הוא דבר מועט.

אָמַר רַב פָּפָּא: כָּסָא דְּהַרְסָנָא - דגים מטוגנים בשמנם בקמח.

כְּדִתְנַן רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר, להתחזק במצוה יותר מהיכולת שבידך, **וְקַל כַּנֶּשֶׁר, רָץ כַּצְּבִי, וְגִבּוֹר כָּאֲרִי, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.**

♦♦♦

ז׳ דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו

תָּנוּ רַבָּנַן שִׁבְעָה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי עֲקִיבָא אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ:

[א׳:] **בְּנִי, אַל תֵּשֵׁב בְּגוֹבְהָהּ שֶׁל עִיר וְתִשְׁנֶה** - אל תשב במקום שבני העיר עוברים ושבין, שמא כשהן עוברין ושבין יבטלוך ויפסיקוך ממשנתך.

[ב׳:] **וְאַל תָּדוּר בְּעִיר שֶׁרָאשֶׁיהָ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** - שהם טרודים בלימודים ולא בעניני הציבור.

[ג׳:] **וְאַל תִּכָּנֵס לְבֵיתְךָ פִּתְאוֹם, כָּל שֶׁכֵּן לְבֵית חֲבֵירְךָ,** שלא יבהלו בכניסתך. וכן שמא הם עושים דבר צניעות.

[ד׳:] **וְאַל תִּמָּנַע מִנְּעָלִים מֵרַגְלֶיךָ.**

[ה׳:] **הַשְׁכֵּם וָאֱכוֹל, בַּקֵּיץ מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַחוֹרֶף מִפְּנֵי הַצִּינָה,** שהאוכל כראוי בבוקר לא נפגע מהחום והקור, ולומדים זאת (במסכת ב״ק צב:) מפסוקים שהאוכל פת שחרית ניצול מהרבה מחלות.

[ו׳:] **וַעֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חוֹל, וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת.**

[ז׳:] **וֶהֱוֵי מִשְׁתַּדֵּל עִם אָדָם שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ.**

אָמַר רַב פָּפָּא: [מה שאמר רבי עקיבא להשתדל עם מי שהשעה משחקת לו, אין הכונה] **לָא לְמִיזְבַּן מִינַּיהּ, וְלָא לְזַבּוֹנֵי לֵיהּ** - לא לקנות ממנו, ולא למכור לו, שבגלל שיש לו כעת הרבה מזל, מזלו יגבר, והשני יפסיד, **אֶלָּא לְמֶעְבַּד שׁוּתָּפוּת בַּהֲדֵיהּ** - אלא לעשות שותפות עמו.

הגמרא דוחה את דברי רב פפא: **וְהַשְׁתָּא דְּאָמַר** [וכעת שאמר] **רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב ״מַעֲשֵׂה יָדָיו בֶּרֶכְתָּ״, כָּל הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב מִתְבָּרֵךְ, אֲפִילּוּ לְמִיזְבַּן מִינֵּיהּ וּלְזַבּוֹנֵי לֵיהּ שַׁפִּיר דָּמֵי** - אפילו לקנות ממנו ולמכור לו, למי שהשעה משחקת לו, הרי זה טוב ומועיל.

✦ ✦ ✦

ה׳ דברים צוה רבי עקיבא את רשב״י כשהיה חבוש בבית האסורים

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי עֲקִיבָא אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי כְּשֶׁהָיָה [רבי עקיבא] **חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין,** שכך **אָמַר לוֹ** רבי שמעון לרבי עקיבא: **רַבִּי לַמְּדֵנִי תּוֹרָה.**

אָמַר לו רבי עקיבא: **אֵינִי מְלַמְּדֶךָּ,** שחשש לסכנתו של רבי שמעון שלא יתפסו גם אותך.

אָמַר לוֹ רבי שמעון: **אִם אֵין אַתָּה מְלַמְּדֵנִי, אֲנִי אוֹמֵר לְיוֹחַי אַבָּא וּמוֹסֵרְךָ לַמַּלְכוּת** [המהרש״א מבאר שאף שרבי עקיבא כבר היה חבוש בבית האסורים, אמר לו רבי שמעון שימסור אותו על עניין אחר].

אָמַר לוֹ רבי עקיבא: **בְּנִי, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָעֶגֶל רוֹצֶה לִינַק, פָּרָה רוֹצָה לְהָנִיק,** כלומר יותר ממה שאתה רוצה ללמוד ממני תורה, אני רוצה ללמדך.

אָמַר לוֹ רבי שמעון: **וּמִי בְּסַכָּנָה, וְהָלֹא עֶגֶל בְּסַכָּנָה,** כלומר: אני התלמיד בסכנה, ומה לך בכך.

אָמַר לוֹ רבי עקיבא: [א׳:] **אִם בִּקַּשְׁתָּ לֵיחָנֵק** - את אתה רוצה לומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך, **הִיתָּלֵה בְּאִילָן גָּדוֹל** - אמור בשם אדם גדול.

[ב׳:] **וּכְשֶׁאַתָּה מְלַמֵּד אֶת בִּנְךָ, לַמְּדֵהוּ בְּסֵפֶר מוּגָּה.**

מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** - באיזה אופן נאמרה הלכה זו.

אָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַב מַשַּׁרְשְׁיָא: בְּחַדְתָּא - כשהתינוק למד בתחילה, דהיינו כשהוא מתחיל ללמוד, יש לדקדק ללמדו בספר מוגה, שהרי **שַׁבֵּשְׁתָּא כֵּיוָן דְּעָל עָל** - טעות, כיון שהיא נכנסת, הרי היא נכנסת, וקשה לצאת ממנה ולתקנה.

[ג׳:] **לֹא תִּבְשֹׁל בִּקְדֵירָה שֶׁבִּישֵּׁל בָּהּ חֲבֵירְךָ.**

מבררת הגמרא: **מַאי נִיהוּ.**

מבארת הגמרא: **גְּרוּשָׁה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, דְּאָמַר מָר: גְּרוּשׁ שֶׁנָּשָׂא גְּרוּשָׁה, אַרְבַּע דֵּעוֹת בַּמִּטָּה.**

וְאִי בָּעֵית אֵימָא אֲפִילּוּ בְּאַלְמָנָה, לְפִי [עמוד ב] **שֶׁאֵין כָּל אֶצְבָּעוֹת שָׁווֹת** - אבר תשמיש שלא יהא תשמיש זה טוב לה כראשון, ותזלזל בו.

[ד':] **מִצְוָה וְגוּף גָּדוֹל** - אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה, שיגדל ממונך, **אוֹכֶל פֵּירוֹת וְלֹא שָׂכָר** - הלוה לחברך מעות כנגד משכנתא של הקרקע שלו, [בעד זה שהמלווה אוכל את פירות הקרקע, יורד החוב בכל שנה בסכום מסויים], כך גם תרוויח את פירות הקרקע, וגם תרוויח את מצוות הלוואה.

[ה':] **מִצְוָה וְגוּף טָהוֹר** - אם תרצה לעשות מצוה ובכך יהיה לך גוף טהור, **נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְלוֹ בָּנִים.**

✦✦✦

ד' דברים ציוה רבינו הקדוש את בניו

אַרְבָּעָה דְּבָרִים צִוָּה רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ אֶת בָּנָיו:

[ציווי א':] **אַל תְּדוּר בְּשַׁכְנְצִיב, מִשּׁוּם דְּלֵיצָנֵי הָווּ, וּמְשָׁכוּ לָךְ בְּלֵיצָנוּתָא** - משום שהם ליצנים, והם ימשכו אותך בליצנותם.

[ציווי ב':] **וְאַל תֵּשֵׁב עַל מִטַּת אֲרַמִּית,**

הגמרא מביאה ג' פירושים למאמר זה:

(א':) **אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּלָא תִּיגְנֵי** - שלא תלך לישון **בְּלָא קְרִיַּת שְׁמַע** - שזה מנהג הארמאין.

(ב':) **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּלָא תִּינְסַב גִּיּוֹרְתָּא** - שלא תחתן עם גיורת.

(ג':) **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אֲרַמָּאִית מַמָּשׁ** - אל תשב על מיטה של גויה, **וּמִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּרַב פָּפָּא,** שהיתה גויה אחת חייבת לו מעות, ונכנס מדי יום יום בביתה לגבות הימנה, יום אחד חנקה את בנה ונתנתו על המטה, וכשנכנס רב פפא אמרה לו שב עד שאביא מעותיך, וכן עשה, כשבאתה, אמרה: הרגת את בני, ותברח מן המדינה.

[ציווי ג':] **וְאֶל תַּבְרִיחַ עַצְמְךָ מִן הַמֶּכֶס, דִּילְמָא מַשְׁכְּחוּ לָךְ, וְשָׁקְלִי מִנָּךְ כָּל דְּאִית לָךְ** - שמא ימצאו אותך, ויקחו כל מה שיש לך.

[ציווי ד':] **וְאַל תַּעֲמוֹד בִּפְנֵי הַשּׁוֹר בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלֶה מִן הָאֲגַם, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׂטָן מְרַקֵּד בֵּין קַרְנָיו.**

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל: בְּשׁוֹר שָׁחוֹר וּבְיוֹמֵי נִיסָּן - שהצמחים מתחילים לגדול, וליבו מתגדל ומתרברב, ונוגח.

מאמרים נוספים על סכנת השור

תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָא, מַרְחִיקִין מִשּׁוֹר תָּם חֲמִשִּׁים אַמָּה. מִשּׁוֹר מוּעָד, כְּמִלְא עֵינָיו.

תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר, רֵישׁ תּוֹרָא בְּדִיקּוּלָא, סַק לְאִיגָּרָא וּשְׁדִי דַּרְגָּא מִתּוּתָךְ - כאשר ראש הדקל בסל (שתולים על צואר השור סל וממלאים אותו בתבן, ואוכל ממה שיש בסל) תעלה לגג, ותשליך את הסולם מתחתיך, שהשור לא יוכל לעלות אחריך.

לחשים להינצל משור ובעלי חיים אחרים

אָמַר רַב: נִיזְהָא דְתוֹרָא - לחש לשור שלא ינגחנו: **הֵן הֵן.**

נִיזְהָא דְאַרְיֵה - לחש לאריה שלא יזיקנו: **זֶה זֶה.**

נִיזְהָא דְגַמְלָא - לחש לגמל, **דָּא דָּא.**

נִיזְהָא דְאַרְבָּא - לחש לספינה: **הֵילַנִי הַיָּיא הֵילָא וְהֵילוֹךְ הוֹלְיָא.**

[ברשב"ם מבאר שדברים אלו אינם לחש, אלא געורת שגוער בהם להבריחו מעליו או כדי שיעשו מלאכה, כגון הגמל שיצא לדרכו, ואנשי הספינה שימשכוה בחבל ויוליכוה בנהר].

♦♦♦

דברים שקשים לדבר אחר

אָמַר אַבָּיֵי: עוֹר, דָּג, וְכוֹס, חַמִּין, וּבֵיצִים, וְכִנִּים לְבָנִים, כּוּלָּן קָשִׁין לְדָבָר אַחֵר [לצרעת].

[א':] **עוֹר, מַאן דְּגָנֵי אַמַּשְׁכָּא דְצַלָּא** - מי שיושן על עור שבבית מעבד עורות לפני שנגמרה מלאכת העיבוד.

[ב':] **דָּג,** מי שאוכל דג הנקרא **'שִׁיבּוּטָא' בְּיוֹמֵי נִיסָן.**

[ג':] **כּוֹס, שִׁיוּרֵי כָּסָא דְּהַרְסָנָא** - שיריים של כוס שהיו בו דגים קטנים המטוגנים בשמנם בקמח.

[ד':] **חַמִּין, חַמִּימֵי דְּחַמִּימֵי מְשַׁדְּרוּ עִילָּוֵיהּ** - מי שרגיל לשפוך מים חמים יותר מדאי על בשרו.

[ה':] **בֵּיצִים, מַאן דְּמָדֵךְ אַקְּלִיפִּים** - מי שדורך על קליפות ביצים.

[ו':] **כִּינִּים לְבָנִים, מַאן דְּמָחֲוֵור לְבוּשֵׁיהּ וְלָא נָטֵיר לֵיהּ תְּמָנְיָא יוֹמֵי וַהֲדַר לָבֵישׁ לֵהּ** - מי שמלבין (מכבס) את בגדו (כשהיו בו כינים) ולא ממתין שמונה ימים עד שלובש את הבגד, **בְּרָיֵין הָנָךְ כִּינִּים** - היות ואותם כינים יש בהם עדיין חיות, והם חוזרים לבריאותם, **וְקַשְׁיָין לְדָבָר אַחֵר** - לצרעת.

♦♦♦

לא יכנס לבית שיש בו חתול בלא נעליים

אָמַר רַב פָּפָּא: בֵּיתָא דְּאִית בֵּיהּ שׁוּנְרָא, לָא נֵיעוֹל בַּהּ אִינִישׁ בְּלָא מְסָנֵי - בית שיש בו חתול, לא יכנס שם אדם בלא נעליים.

מַאי טַעְמָא - מה הטעם, **מִשּׁוּם דְּשׁוּנְרָא קָטֵיל לְחִיוְיָא וְאָכֵיל לֵיהּ** - משום שהחתול הורג את הנחש ואוכל אותו, **וְאִית בֵּיהּ בְּחִיוְיָא גַּרְמֵי קַטְיְנֵי** - ויש בו בנחש עצמות קטנות הנשארות בו מאכילת הנחש, **וְאִי יָתֵיב לֵהּ גַּרְמָא דְּחִיוְיָא אַכַּרְעֵיהּ, לָא נָפֵיק וְאִסְתַּכַּן לֵיהּ** - ואם ישב לו עצם של נחש ברגלו הוא לא יוצא מהרגל, והוא יכול לבוא לידי סכנה,

יש אומרים: בית שאין בו חתול לא יכנס שם אדם בחושך

אִיכָּא דְּאָמְרִי, בֵּיתָא דְּלֵית בֵּיהּ שׁוּנְרָא - בית שאין בו חתול, **לָא נֵיעוֹל בֵּיהּ אִינִישׁ בְּהַכְרָא** - לא

יכנס בו אדם בחושך, **מַאי טַעְמָא, דִּילְמָא מִיכְּרִיךְ בֵּיהּ חִוְיָא וְלָא יָדַע וּמְסְתַּכַּן** - שמא יכרך בו נחש והוא לא ידע מכך ויבוא לידי סכנה.

♦♦♦

ג' דברים ציוה רבי ישמעאל ברבי יוסי את רבי

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אֶת רַבִּי: (מק"ש סימן - מ'ום, מק'ח, אש'תך**)**

[א':] **אַל תַּעַשׂ מוּם בְּעַצְמְךָ.**

מבררת הגמרא: **מַאי הִיא.**

מבארת הגמרא: **לָא תֶּיהֱוֵי לָךְ דִּינָא בַּהֲדֵי תְּלָתָא** - לא יהיה לך דין ביחד עם שלש, **דְּחַד הָוֵי בַּעַל דִּינָךְ, וּתְרֵי סָהֲדֵי** - שאחד יהיה בעל דינך, ושני יהיו עדים נגדך.

[ב':] **וְאַל תַּעֲמוֹד עַל הַמִּקָּח, בְּשָׁעָה שֶׁאֵין לְךָ דָּמִים,** שנמצאת מפסיד בכך את המוכר, שלא יקחנו אחר, מאחר שאתה מנסה לקנותו.

[ג':] **אִשְׁתְּךָ טָבְלָה, אַל תְּזַקֵּק לָהּ לַיְלָה הָרִאשׁוֹנָה.**

אָמַר רַב: וּבְנִדָּה דְּאוֹרְיְיתָא - קודם שהחמירו על עצמן לישב שבעה נקיים, שאזי נדה היתה טובלת מיד אחר היום השביעי לראייתה, אף שביום השביעי עדיין ראתה, **הוֹאִיל וְהוּחֲזַק מֵעַיְן פָּתוּחַ** - כיון שהוחזק ביום זה שראתה, **דִּילְמָא מָשְׁכָה זִיבָה** - שחוששים שמא ימשיך דמה לזוב בלילה ותהיה זבה.

♦♦♦

ג' דברים ציוה רבי יוסי ברבי יהודה את רבי

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צִוָּה רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֶת רַבִּי:

[א':] **אַל תֵּצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה.**

[ב':] **וְאַל תַּעֲמוֹד בִּפְנֵי הַגֵּר עָרוֹם.**

[ג':] **וְאַל תִּכָּנֵס לְמֶרְחָץ חָדָשׁ, שֶׁמָּא תִּפָּחֵת** - שמא תשבר ריצפת המרחץ, ויפול לחלל שתחתיו שהוא מלא מים (שבזמנם היו עושים חלל תחת המרחץ, שם היו מחממים את המרחץ, ולשם היו נשפכים גם המים מהמרחץ).

עַד כַּמָּה [נחשב המרחץ חדש], **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.**

[הגמרא מבארת את הטעם של הדבר השני שרבי יוסי ברבי יהודה ציוה:] **וְאַל תַּעֲמוֹד בִּפְנֵי הַגֵּר עָרוֹם, דְּתַנְיָא: הָעוֹמֵד בִּפְנֵי הַגֵּר עָרוֹם, הָוֵי נִכְפֶּה** - הרי הוא נחלה במחלת הנפילה. **וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ לְאוֹר הַגֵּר, הָוַיִין לוֹ בָּנִים נִכְפִּין.**

המשמש על מטה שתינוק ישן עליה

תָּנוּ רַבָּנָן, הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עַל מִטָּה שֶׁתִּינוֹק יָשֵׁן עָלֶיהָ, אוֹתוֹ תִּינוֹק נִכְפֶּה.

וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא הָוֵי בַּר שַׁתָּא - ולא אמרנו דבר זה אלא אם התינוק אינו בן שנה, **אֲבָל הָוֵי בַּר שַׁתָּא לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם הוא בן שנה אין לנו בזה חשש.

וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּגָנֵי לַהֲדֵי כַּרְעֵיהּ - ולא אמרנו שיש חשש זה, אלא הוא שוכב לצד רגלי המטה, **אֲבָל גָּנֵי לַהֲדֵי רֵישֵׁיהּ לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם הוא שוכב לצד ראש המטה, אין לנו בזה חשש.

וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא מַנַּח יְדֵיהּ עִילָּוֵיהּ - ולא אמרנו שיש בזה סכנה אלא באופן שהוא לא מניח ידיו על התינוק, **אֲבָל מַנַּח יְדֵיהּ עִילָּוֵיהּ לֵית לַן בַּהּ** - אבל אם הוא מניח ידיו על התינוק, אין לנו בזה חשש סכנה.

אל תצא יחידי בלילה

[הגמרא מבארת את הטעם של הדבר הראשון שרבי יוסי ברבי יהודה ציווה:] **אַל תֵּצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, דְּתַנְיָא, לֹא יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, לֹא בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת, וְלֹא בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֲגֶרֶת בַּת מָחֲלַת, הִיא, וּשְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה יוֹצְאִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְחַבֵּל בְּפָנֵי עַצְמוֹ.**

מֵעִיקָּרָא הֲווֹ שָׁכִיחִי כּוּלֵּי יוֹמָא - בתחילה היו הם (מזיקים אלו) מצויים כל יום, **זִמְנָא חֲדָא פְּגַעָה** - פעם אחת פגשה 'אגרת בת מחלת' **בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, אֲמַרָה לֵיהּ** - אמרה לו: **אִי לָאו דְּמַכְרִזִין עָלָךְ** - אם לא שמכריזים עליך **בְּרָקִיעַ, הִזָּהֲרוּ בַּחֲנִינָא וּבְתוֹרָתוֹ, סַכַּנְתָּיךְ** - סיכנתי אותך.

אֲמַר לַהּ רבי חנינא בן דוסא: **אִי חֲשִׁיבְנָא בְּרָקִיעַ** - אם אני חשוב ברקיע, **גּוֹזַר אֲנִי עָלַיִךְ, שֶׁלֹּא תַּעֲבוֹרִי בְּיִישׁוּב לְעוֹלָם.**

אֲמַרָה לֵיהּ: בְּמָטוּתָא מִינָּךְ - בבקשה ממך, **שְׁבֹק לִי רַוְוחָא פּוּרְתָּא** - תניח לי רווח מועט, **שְׁבַק לַהּ** - [הניח לה רבי חנינא את] **לֵילֵי שַׁבָּתוֹת וְלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת** שבלילות אלו תוכל לעבור בישוב.

וְתוּ חֲדָא זִמְנָא פְּגַעָה בֵּיהּ בְּאַבָּיֵי - ועוד פעם אחת היא פגשה בו באביי, **אֲמַרָה לֵיהּ** 'אגרת בת מחלת': **אִי לָאו דְּמַכְרְזִי עָלָךְ** - אם לא שמכריזים עליך **בְּרָקִיעַ, הִזָּהֲרוּ בְּנַחְמָנִי** (כך היה שמו של אביי) **וּבְתוֹרָתוֹ, הֲוָה סַכַּנְתָּיךְ** - הייתי מסכנת אותך.

אֲמַר לַהּ אביי: **אִי חֲשִׁיבְנָא בְּרָקִיעַ גּוֹזְרְנִי עֲלַיְיכִי** - אם אני חשוב ברקיע, הרי גוזר עליך, **שֶׁלֹּא תַּעֲבוֹרִי בְּיִישׁוּב לְעוֹלָם.**

שואלת הגמרא: **הָא קָא חָזֵינַן דְּעָבְרָה** - הרי אנו רואים שהיא עוברת.

עונה הגמרא: **אָמְרִי, הָנֵי** (דף קיג) **גְּזֵירְתָא נִינְהוּ, דְּשָׁמְטִי סוּסְיָא, וְאָתוּ דְּבְרִי לְהוּ** - אלו הם מזיקים שעוברים בשבילי כרמים מחוץ ליישוב, אלא שסוסיהם נשמטו מהם והמזיקים באים אחריהם כדי לקחתם.

גזייתא שכמוכלכים במצות שבידי כרמים וסוסיהן משמטין מכאן וכורמין ביישוב לתו ובכרי לזו: **צריכא לפיל.** רוסף ותמרי לה ת"ח ומרוייהו מד טעמא: **פוטיו.** משום דהוא נמרוחא בקרמא מתוריצים ומגנגנים: **ולא מיכסי מרי.** נשים שמא מתיעצה עליך רעה: **נפיץ פלג.** שמא מתיעצה הסלוניות מגלה לך: **פשוט נגילתא.** הפשטו עורה: **סלקא לחיגרא שירוחך כחדך.** כשתעלה לגרך לפני שירוחך תהיה בריא ולא תחוש לפני המלך: **ומוזמיתך עמך:** מאה קרי בווזח פוסי כנפיך לזוז. לשילו המזונות בזוז לעפ"ב הוליאם עמך: **לא שפשי ממא.** לא תלמד לעשות מעשים מפני שמקבע להון ווסף ויהא לבך שוחק ותפזר ממעות. ל"ג לא תהא רגיל לעשות מעשים כלמלר (לעיל מב:) (כולהו שקיין) דמעלי להלי קשה להתי: **לא פשוור ניגרת.** פסיעה גסה שנוטלת מתוך עיניים: **ולא פעקר לכלא.** שן ממש משום חולי: **דמלוכוייהו לחורי לודנייהו קיימי.** כלומר עתידין לגדל ותגדל פיתמן ויוקמו ממך: **לחיגרא על כרעך וזיכך וזיו.** בעוד שהחול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור ותקנה ותפיג: **מרי כיסך ופפא שקך.** כלומר תקבל תמלה המעות ותנס כיסך ופ"ש פתח הסק ומן המצוקה לנוקים: **קצץ מלרעה ולא טורל מלינרא.** כלומר טוב לילך למקום קרוב ולהשכיר מעט מלהשכיר הרבה במדינה רים: **שמרי נחלוזך לבי סודנא לרוגו.** שם יש לך במרים נחלוזו כלי שנומנים בו מרים רוץ מיד לבית עוסה שכר לעשות מהן שכר שם שמא תמתין מתלמה בין כך וכין כך ותפסיד: **מאי סודנא.** למה נקרא שם שכר קודנא: **סוד נאה.** עלה טובה שהרי מתעשרין הימנה: **וגמילות חסדים.** יכול לתת מתנה לעניים ולעשות צדקה ותסד: **לא תגיג גניא בעיא.** כל דבר שלריך לכתוב שטר עליו כגון תלוה ומתנה בעייא לגיגא לגלוה עדיין עומד הוא לגבות ים לו טורח בו: **מעוז רעוה.** דפרע להו לפלייהו זוזא וזוזא: **לא נחתרוה.** שלם מעוז מכנס לביתך בלחשוכה: **לא פרכם נגנוח.** כלומר לא תהא רגיל לעשות בית בפרהסיא במקום מגולה: **משוז מעשה שביט.** כלוד ובת שבע: **משוז ממון.** שמזמזת לו ממונך: **רווק.** פנוי: תני

רשב"ם

גזייתא. שכמוכלכים במצות שבידי כרמים וסוסיהן משמטין וכורמין ביישוב: **לריכא לפיל.** רוסף מפני שטרוח ברפואותיו ואינו עוסק בלרכי ביצור: **ולא מדור כמאה ולא לניף כה פוסיו.** כלומר שלין בה קום משום דהוי טירוחא דקרמא מגבי לדוף מחריון ולתופקן: **ולא שכחוה פרסי נפי.** שלא תתיעלה עליך רעה: **נפיץ פלג.** שמא מתיעלה הסלוניות מגלה לך: **פשוט נגילתא בשוקא.** פשוט עורה בשכר: **סלקא לחיגרא שירוחך כחדך.** לל תשתה קמים מפני שנקבע לה ווסף ויהא לבך שוחק ותפסיק מעות ותפילו לרפואה לל תיעשי לם לשכר לרפואה אחרת: **לא פשוור ניגרת.** פסיעה גסה נוטלת מאור העיניים. ולית למפרשי ניגרת אחת המים ורגילין בני אדם לקפוץ מעבר זה לעבר זה ויקנה לך. **לא פעקר לכלא.** שן ממש ומשום חולי שקופה לרפואה: **דמלוכוייהו לחורי לודנייהו קיימין.** כלומר עתידין לגדל ותגדל פיתמן ויוקמו ממך: **לחיגרא לחיכרך וזיכך וזיו.** בעוד שהחול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור ותקנה ותפיג ותמכרנו: **וזיו ושיכרא.** כלומר לם יוקיר יכול אתה להשתכר על שהבאת למכור: **כר מאמרת.** שמא אילו לל מכרו היה ממתין: **שרי כיסך ופפא שקך.** קבל המעות תמלה ותנס בתוך כיסך ופ"ש פתח הסק ותנס לנוקה: **קצץ מלרעה ולא טורל מלינרא.** מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט מלהשתכר הרבה במקום רחוק: **שמרי נחלוזך לבי סודנא לרוגו.** לם יש במרים בתוכו כלי שנומנין בו במרים מהר לעשות מהם שכר שלם ממתין תמלכה ויהין כך ויהין כך תפסיד: **מאי סודנא.** למה נקרא עושה שכר קודנא: **סוד נאה.** עלה טובה היא שהרי מתעשרין הימנה: **וגמילות חסדים.** יכול לתת הימנה לעניים לעשות מהן לדקה ותסד שהרי אין בה קרן וגדול: **לא תגיג גניא בעיא.** כל דבר שלריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ומתנה בעי למיכתב עדיין הוא לריך לגבות ים לו טורח: **מעוז רעוה.** דפרע ליה ליהיליה זוזא וזוזא: **לדי שכחוה נרפסוה.** שם מעוז: **משוז מעשה שביט.** דהי רגיל לעשות בבריכה בפרהסיא במקום מגולה: **משוז ממון.** שמזמזת לו ממונך: **דמצייר מקידוחא.** שיש לו מעט יין ומוציא שמייחו בשביל הכלה: **רווק.** פנוי:

תני

ולא תימא כהנא אנא. פירשתי בחלו עוכרין (לעיל דף מט:): **אמר רב פפא אי לאו דרמאי שיברא לא אישתרי.** וכשילכי לחו עוכרין (שם) קאמר רב פפא אי לאו דנסיבי כהנתא לא מישתרי ר"ל דהא והא גרמת ליה: **עשה** שבתך חול ואל תצטרך לבריות. והא לממרינן בפ"ב דביצה (דף טז:) דהנאת שבתות וימים טוביס אם פותח פותחין לו סיינו בשלו אם יש לו: **דמשייר** מקדושא לאבדלתא. ממונע שמייחו בשביל הבלה ומימה דהא לוקח מ"ו קדוש בלילה קודם לביקוד יום לאכל הבלה אינה קדמה מ"ו ומפרש מורי הר"י דקידוש יום קני ביקוד יום וכסי מיחת בירושלמי פרק שלשה שאכלו רבי יוסי בשם רבי יעקב ב"ר אחא מיחזו ביקוד יום בפה"נ: שלשה

ע"ש, ג) לעיל קיג. שבת קיח. ע"ש, ד) [לעיל קיב.], ה) [לעיל פג:ע"ש], ו) ר"ח בבבות, ז) [ער' בפירוש רשב"ם ב"ב נח: ד"ה כי תמוה ע"ש נא:], ח) כל מילי, ט) [בכרכות מג:], י) [ש"ב יא:], כ) [ובב"ב קו. מכ' ד"ה בע"ש ע"ש בתי' ד"ה ולא], ל) [ד"ה אמתי], מ) [בעיל קה:], ס) [ער' מכרש"ל בתוספי שבועות].

(ה) גמ' משום ממון ואמ':

גמ' דרש"י מהא אמינא. עי' תוס' ב"ב דף קו. ד"ה ולא מימא:

רשקיול אגרא. כלומר הפקיעה בשוק ונתייקר בשכר לעין כל ואין כאן מילול כיס כלל, ולא קניגא דלכרעין ליה כמפקת שבת (קיד.), פ"ה שיש רבה מלמלכה להתפרנס אין נגלי (נשב"ם ב"ב קי.), ולא תימא כהנא אנא. כהן אני ומשוב ונגלי לי הלבר (שם), אמר רב פפא אי לא דרמאי שיברא. כי פפא מוכר שכר היה כלאמר כשחוכו שכר היה (ב"מ סה.), טרפיל לרב פפא שכולכי לל פפא שבת קיח.), ועשה שבתך חול (ברכות מד:), ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. לל יגיע על מתכים כגוד שבמתניו (שבת קיח.).

שראה בי דבר עזרה. ופס"ק תמר דבעלו מצילות (ב"מ דף נב: ופס) ממילן מוכח דפרוק ושוכ"ע לטעון מכוח בעולו כדי לכוף את יכלו ושמעת מה כפיים יכ שייך כיון דמכוח דבעלמו וי"ל כיון שהוא שומרו גם מציהו שומר אומו דכתיב (משלי מ) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ומקן מתון כך לילי שנאה גמורה ושייך כפיים יכר:

ואין לו בנים. נלפיה דוקא על ידי פשיעתו שלימו מתעסק בפרי׳ וכיוצ דומיא דלמתני׳ ומי שלין לו מפילין בכלאים ובזוטרו ולילים בשבוע מיירי בשים לו ומיהו מיגמן לא נמי מפי׳ מין לו [ס] שים למזר לו ומבטיל מיגמן לילי מיוב דמשמע (סוטה דף יז.). ממשה שהיה מתה ליכם למרן ישראל כדי לקיים מלות שבה וסת למתני׳ (שבת דף מט.). מפילין לילים גוף נקי כמילעם היינו דמשמע שלא ישים בהן ולא יהן בהן ובשעת ק"ש כדי לקבל עליו מלכות שמים שלימה בקבל יכול ליחכר:

שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין הן. תימה דבפרק המפיל (בילה דף לב.) מניח ג׳ מיילן לוש שים מילעה לשלון ומביאו ומי שלמעה מוסלק עליו ומי שיקורין מוסלין בגופו ומממי לה מני דלוכמו הכא יש לומר דהכא לא מיילי שלא בהבן דהוו מולדת כמה משום לשנאת שנאמר בי רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר בי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו חדל תעזב עמו אילימא שונא נברי והא תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נברי אלא פשיטא שונא ישראל ומי שריא למסניה ותכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו בי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר עורה רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' (שונאי) רע אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה אמר ליה אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה תנו רבנן שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרחתנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה אלו הן הכלבים והתרנגולין והחברין וי"א אף הזונות וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל ת"ר שלשה אוהבין זה את זה אלו הן הגרים ועבדים ועוברין ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה ותנא קמא ימנא שכתובתה מרובה אי נמי יש לו בנים הימנה ולא מצי מגרש לה חמשה דברים צוה בנען את בניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואהבו את הזמה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת ששה דברים נאמרים בסום אוהב את הזונות ואוהב את המלחמה ורוחו נסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קמעה וי"א אף מבקש להרוג בעליו במלחמה שבעה מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מעלין מרגליו וי"א אף שאין מיסב בחבורה של מצוה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מניין שאין שואלין בכלדיים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלבא] עשית לחקמותיה על כל מלכותא] והיושבת על דם טהור אסורה לשמש עד כמה אמר רב עונה תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביה שמו הוא רבי יצחק בן טבלא הוא רבי יצחק בן חלקא הוא רבי יצחק בן אלעא הוא רבי

תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא צחבו פניו דרב ספרא אמר לו רבא לאו בגון מר אלא בגון רב חנינא ורב אושעיא דהוו אשכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזוטרות ועבדי להו מסאני לזוטרות ועיילי להו אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו ומומחייהו הכי בחייהו רבנן קדישי דבארעא דישראל: שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מדותיו שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן אף המדבר א' בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כי היא הטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא נגדיה לזיגוד א"ל טוביה חטא וזיגוד מינגד אמר ליה אין דכתיב לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה שם שם רע בעלמא קא מפקת ביה אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שנא אילימא שונא נברי והא תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נברי אלא פשיטא שונא ישראל ומי שריא למסניה והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו בי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר עורה רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' (שונאי) רע אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה אמר ליה אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה תנו רבנן שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרחתנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה אלו הן הכלבים והתרנגולין והחברין וי"א אף הזונות וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל ת"ר שלשה אוהבין זה את זה אלו הן הגרים ועבדים ועוברין ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה ותנא קמא ימנא שכתובתה מרובה אי נמי יש לו בנים הימנה ולא מצי מגרש לה חמשה דברים צוה בנען את בניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואהבו את הזמה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת ששה דברים נאמרים בסום אוהב את הזונות ואוהב את המלחמה ורוחו נסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קמעה וי"א אף מבקש להרוג בעליו במלחמה שבעה מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מעלין מרגליו וי"א אף שאין מיסב בחבורה של מצוה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מניין שאין שואלין בכלדיים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלבא] עשית לחקמותיה על כל מלכותא] והיושבת על דם טהור אסורה לשמש עד כמה אמר רב עונה תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביה שמו הוא רבי יצחק בן טבלא הוא רבי יצחק בן חלקא הוא רבי יצחק בן אלעא הוא רבי

פני פנת. לפך מתניתת שלשה מכניס הקב"ה עליהן בשבת בכל יום: **מופר לשונו פופו.** הרופה דבר ערוה בחבירו ימיתי מעי"פ שלימו רשפי לשעיל פופו ופשיפה מיגה פלשיל מין לך עליון מלוה לשעיל פבי פלמן: **בכלדיים.** בעלי פוכ"ם מתמרטין למאר זמן ונפזין בן בפני עלמן: **היושפת על דם.** לף על פי שפפק המעיין שלא לפמה: **עונה.** יום ולילה פריכין להמתין: רשב"ם

פני פנת. לפך מתניתת שלשה מכניס הקב"ה עליהן בשבת בכל יום: **מופר לשונו פופו.** הרופה דבר ערוה בחבירו ימיתי מעי"פ שלימו רשפי לשעיל פופו ופשיפה מיגה פלשיל מין לך עליון מלוה לשעיל פבי פלמן: **בכלדיים.** בעלי פוכ"ם מתמרטין למאר זמן ונפזין בן בפני עלמן: **היושפת על דם.** לף על פי שפפק המעיין שלא לפמה: **עונה.** יום ולילה פריכין להמתין: רשב"ם

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אמר ר' יוסף לא טופל (הוא יוסף הבבלי) תפ"מ וכ"ה בי תוס' ומי דף כ"ב ע"ב: (ו) שם ר' יפתן בן אלעאי ר' יפתן כ"ל ומימה הוא ממתן:

גליון הש"ס

גמ' המבדיר אחד בפה ובו'. עיין בפת פלעיל דף מע ע"ב: תוס' ד"ה ואין לו בנים בי' יש לחזור. עי' פמפות דף מע ע"ב:

מוסף רש"י

צחבו פניו. מפמת שמפה (מגמות יח:). **ואפהיד ביה.** פימיפי שלא היה ביה. פימיפי שלא היה עד אלי כלבר (מכות יא:). **ואאניני הדעת.** שפוט יכולים לפבול טוב דבר מיפוח (סוכה נב:).

גְּזֵייתָא נִינְהוּ דְּשָׁמְטִי סוּסְיָא וְאָתוּ דְּבְרִי לְהוּ [התבאר בדף הקודם].

♦♦♦

דברים שרב אמר לרב אסי: באיזה עיר לא לגור, ולא לישא כמה נשים

(וַאֲמַר לֵיהּ) רַב לְרַב אַסִי: [א':] **לָא תִּדּוּר בִּמְתָא דְּלָא צָנֵיף בַּהּ סוּסְיָא, וְלָא נָבַח בַּהּ כַּלְבָּא** - אל תגור בעיר שאין בה קול צהלת סוסים, ולא נובח בה כלב, משום שהם שמירה מאויבים ומגנבים.

[ב':] **וְאַל תָּדוּר בְּעִיר דְּרֵישׁ מָתָא אָסְיָא** - ואל תדור בעיר שראש העיר 'רופא', שאין לו פנאי לעסוק בעניני העיר.

[ג':] **וְלָא תִּנְסֵיב תַּרְתֵּי** - ואל תנשא לב' נשים, שמא תתיעצנה עליך רעה. **אִי נָסְבַתְּ תַּרְתֵּי נְסֵיב תְּלָת** - ואם תישא ב' נשים, תישא שלשה נשים, שאם תתיעצנה עליך רעה, השלישית תגלה לך.

♦♦♦

דברים שאמר רב לרב כהנא בעניני מסחר ועוד

אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב כָּהֲנָא: [א':] **הֱפוֹךְ בִּנְבִילְתָּא, וְלָא תֵּיפּוֹךְ בְּמִילֵּי** - הפוך בנבילה ולא תהפוך בדברים, כלומר: תעמוד בדיבורך, ולא תאמר דבר רמאות או שקר, אף אם בגלל זה שתהיה צריך לעשות דבר שאינו ראוי לך כגון להפוך נבילה.

[ב':] **פְּשׁוֹט נְבֵילְתָּא בְּשׁוּקָא** - הפשט עור הנבילה בשוק, **וּשְׁקֵיל אַגְרָא** - ותיקח שכר על עבודתך, וכך תשתכר, **וְלָא תֵּימָא כָּהֲנָא אֲנָא, וְגַבְרָא רַבָּא אֲנָא, וְסַנְיָא בִּי מִלְתָא** - ואל תאמר: כהן אני, ואדם גדול אני, ושנוא בי הדבר, כלומר: אל תאמר לא ראוי לי לעבוד בעבודה זו או אחרת ותצטרך לבריות.

[ג':] **סְלֵקְתְּ לְאִיגָּרָא שֵׁירוּתָךְ בַּהֲדָךְ** - כשאתה עולה לגג, תהיה סעודתך עמך. כלומר: אף אם אתה יוצא לדרך קרובה, קח את מזונותיך עמך. ואף אם המזונות בעיר בזול שאפילו **מְאָה קָרֵי בְּמָתָא בְּזוּזָא** - מאה דילועים בעיר עולים זוז אחד, **תּוּתֵי כַּנְפָּיךְ נִיהְוֹ** - תחת כנפיך יהיו, כלומר: קח מזונות איתך לדרך.

♦♦♦

דברים שרב אמר לחייא בנו: זהירות מכמה דברים שאינם טובים או שעלולים להזיק

אֲמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּיא בְּרֵיהּ: [א':] **לָא תִּשְׁתֵּי סַמָּא** - אל תתרגל לשתות סמים, מפני שתתרגל אליהם ויהא לבך מוכרח להם, ותפזר מעות לקנותם. פירוש אחר: אל תתרגל לשתות 'סממנים' (לרפואה), שמה שמועיל לדבר אחד מזיק לדבר אחר.

[ב':] **וְלָא תְּשַׁוֵּור נִיגְרָא** - ואל תפסע 'פסיעה גסה' שנוטלת מאור עיניו של אדם.

[ג׳:] **וְלָא תִּעְקַר כַּפָּא** - ולא תעקור שן [משום חולי], שסופו להתרפא.

[ד׳:] **וְלָא תְּקַנֵּא בְּחִיוְיָא** - ואל תתגרה בנחש.

[ה׳:] **וְלָא תְּקַנֵּא בְּאַרְמָאָה** - ולא תתגרה בארמאי [בגוי].

[מאמר נוסף בעניין זה:] **תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה אֵין מִתְקַנְּאִין בָּהֶן** - אין מתגרים בהם: **וְאֵלּוּ הֵן:** [א׳:] **גּוֹי קָטָן,** [ג׳:] **וְנָחָשׁ קָטָן,** [ג׳:] **וְתַלְמִיד קָטָן.**

מַאי טַעְמָא, מפני **דְּמַלְכוּתַיְיהוּ אָחוֹרֵי אוּדְנַיְיהוּ קָאֵי** - שהמלכות שלהם אחורי האזניים היא עומדת, כלומר עתידים הם לגדל ותגדל אימתם, וינקמו ממך.

◆◆◆

׳עניני מסחר׳ שרב אמר לאיבו בנו

אֲמַר לֵיהּ רַב לְאַיְיבוּ בְּרֵיהּ: טָרַחְתִּי בָּךְ בִּשְׁמַעְתָּא, וְלָא מְסְתַּיֵּיע מִילְּתָא, תָּא אֲגַמְּרָךְ מִילֵּי דְּעָלְמָא טרחתי בהך בשמועה, כלומר בלימוד, ולא הסתייע הדבר, בא ואלמדך דברי העולם:

[א׳:] **אַדְּחָלָא אַכַּרְעָיךְ** - בעוד שהחול על רגליך, כשבאת מן הדרך לאחר שקנית סחורה, **זְבִינָךְ זַבֵּין** - מכור מה שהבאת, כדי שתחזור ותקנה סחורה נוספת.

[ב׳:] **כֹּל מִילֵּי זַבֵּין וְתִתְחָרַט, בַּר מֵחַמְרָא דְּזַבֵּין וְלָא תִּתְחָרַט** - כל דבר תמכור ותתחרט, חוץ מיין שתמכור ואל תתחרט, כי ביין יש ששש שמא הוא יחמיץ.

[ג׳:] **שָׁרֵי כִּיסָּךְ** - תפתח את כיסך, כלומר: תקבל תחלה את המעות מהקונה, ותתנם בכיסך, **פְּתַח שַׁקָּךְ** - ורק אחר כך פתח את שקך ותתן לקונה את התבואה (או את מה שאתה מוכר).

[ד׳:] **קַבָּא מֵאַרְעָא וְלָא כּוֹרָא מֵאִיגָּרָא** - עדיף קב מהארץ ולא כור מהגג. כלומר: טוב ללכת למקום קרוב ולהשתכר מעט, מלהשתכר הרבה במדינת הים.

[ה׳:] **תַּמְרֵי בַּחֲלוּזָךְ** - אם יש לך תמרים באותו כלי שנותנים בו תמרים, **לְבֵית סוּדָנָא רְהוֹט** - רוץ מיד לבית עושה שכר לעשות מהן שכר, שאם תמתין תאכלם בין כך ובין כך ותפסיד. **וְעַד כַּמָּה** תמרים ירוץ ויעשה מהם שיכר, **אָמַר רָבָא: עַד תְּלָת סְאָה,** שאם יש לו ג׳ סאה תמרים אין חשש שיאכלו מזה, [שזו כמות גדולה והיא עומדת לעשיית שיכר].

הגמרא מביאה עוד במעלת ההשתכרות בשיכר: **אָמַר רַב פָּפָּא: אִי לָא דִּרְמַאי שִׁכְרָא לָא אִיעַתַּרִי** - אם לא שנתתי שכר, לא התעשרתי.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב חִסְדָּא: אִי לָא דִּרְמַאי שִׁכְרָא לָא אִיעַתַּרִי - אם לא שנתתי שכר, לא התעשרתי.

מַאי סוּדָנָא - למה נקרא שם השכר ׳סודנא׳, **אָמַר רַב חִסְדָּא: סוֹד נָאֶה** - עצה טובה, שהרי מתעשרין הימנה, **וּגְמִילוּת חֲסָדִים** - יכול לתת מתנה לעניים ולעשות צדקה וחסד, היות והוצאות התמרים אינם יקרות.

רב פפא: זהירות ממכירה בהקפה

אָמַר רַב פָּפָּא: כָּל אַגַּב - כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון הלוואה או קניה בהקפה, **גְּבִיָּא בָּעֵי** - צריך גביה, כלומר עדיין עומד הוא לגבות ויש לו טורח בו.

כֹּל אֲשֶׁרַאי - כל מה שאדם מוכר בהקפה בלא שטר, **סָפֵק אָתֵי, סָפֵק לָא אָתֵי** - ספק אם המעות יבואו, ספק לא יבואו.

וּדְאָתֵי, מָעוֹת רָעוֹת נִינְהוּ - והמעות שיבואו, מעות רעות הם, שהפורע חובו משלם מעט מעט.

◆◆◆

ג' דברים שאמר רבי יוחנן משום אנשי ירושלים

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם:

[א׳:] **כְּשֶׁאַתָּה יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה, אַל תֵּצֵא בָּרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא תֵּצֵא בָּאַחֲרוֹנָה, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס בָּרִאשׁוֹנָה** - שאם תנוס תכנס לביתך בראשונה.

[ב׳:] **וְעָשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חוֹל, וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת.**

[ג׳:] **וֶהֱוֵי מִשְׁתַּדֵּל עִם מִי שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ.**

◆◆◆

ג' דברים שאמר רבי יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם:

[א׳:] **אַל תַּרְבֵּה בִּגְנוּת** - אל תהא רגיל לעשות מעשיך בפרהסיא, במקום מגולה: **מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה** - בדוד ובת שבע.

[ב׳:] **בִּתְּךָ בָּגְרָה, שַׁחְרֵר עַבְדְּךָ וְתֵן לָהּ.**

[ג׳:] **וֶהֱוֵי זָהִיר בְּאִשְׁתְּךָ מֵחֲתָנָה הָרִאשׁוֹן.**

מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא,**

רַב חִסְדָּא אָמַר: מִשּׁוּם עֶרְוָה, שמא יבואו לידי חטא.

רַב כָּהֲנָא אָמַר: מִשּׁוּם מָמוֹן - שמבזבזת ממונך בשבילו.

הָא וְהָא אִיתַּנְהוּ - וזה וזה ישנם, שישנם את שתי החששות.

◆◆◆

ג' מנוחלי העולם הבא

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה מְנוֹחֲלֵי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן:

[א׳:] **הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.**

[ב׳:] **וְהַמְגַדֵּל בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה.**

[ג׳:] **וְהַמַּבְדִּיל עַל הַיַּיִן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת.**

מַאי הִיא - באיזה אופן נאמר שהמבדיל על היין הוא מנוחלי העולם הבא: באופן **דְּמְשַׁיֵּיר מִקִּידּוּשָׁא לְאַבְדָּלְתָּא** - שמשייר מקידוש להבדלה, שיש לו מעט יין והוא מונע משתייתו בשביל הבדלה.

◆◆◆

ג' מכריז עליהם הקב"ה בכל יום

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה מַכְרִיז עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם:

[א':] **עַל רַווּק הַדָּר בִּכְרַךְ וְאֵינוֹ חוֹטֵא.**

[א':] **וְעַל עָנִי הַמַּחֲזִיר אֲבֵידָה לִבְעָלֶיהָ.**

[א':] **וְעַל עָשִׁיר הַמְעַשֵּׂר פֵּירוֹתָיו בְּצִינְעָה.**

רַב סָפְרָא רַווּק הַדָּר בִּכְרַךְ הָוָה [עמוד ב].

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרָבָא וְרַב סָפְרָא - תנא, חכם השונה ברייתות שנה ברייתא זו לפני רבא ורב ספרא, **צָהֲבוּ פָּנָיו דְּרַב סָפְרָא** מרוב שמחה, שהרי כאמור הוא היה רווק הדר בכרך.

אָמַר לוֹ רָבָא: לָאו כְּגוֹן מָר - מה שאמרו שהרווק הדר בכרך הוא מנוחלי העולם הבא אין הכונה לרווק כמו כבודו, **אֶלָּא כְּגוֹן רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא דַּהֲווֹ אוֹשְׁכָּפֵי בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל** - שהם היו סנדלרים בארץ ישראל, **וַהֲווֹ יָתְבִי בְּשׁוּקָא דְּזוֹנוֹת וְעָבְדִי לָהוּ מְסָאנֵי לְזוֹנוֹת, וְעַיְילִי לָהוּ** - והם היו יושבים בשוק של זונות, והיו עושים להם נעלים לזונות והיו מביאים להם את הנעלים, **אִינְהוּ מִסְתַּכְּלִי בָּהוּ** - הם, הזונות, היו מסתכלים בהם, **וְאִינְהוּ לָא מַדְּלָן עֵינַייְהוּ לְאִיסְתַּכּוֹלֵי בָּהוּ** - והם, רב חנינא ורב אושעיא לא היו מגביהים את עיניהם להסתכל בהם, **וּמוֹמְתַיְיהוּ הָכִי: בְּחַיֵּיהֶן רַבָּנָן קַדִּישֵׁי דְּבַאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל** - וכך היו הזונות רגילות להישבע: בחייהם של החכמים הקדושים שבארץ ישראל.

◆◆◆

ג' הקב"ה אוהבם

שְׁלֹשָׁה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֲבָן:

[א':] **מִי שֶׁאֵינוֹ כּוֹעֵס.**

[ב':] **וּמִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר.**

[ג':] **וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַעֲמִיד עַל מִדּוֹתָיו,** אלא הוא סולח ומוחל.

◆◆◆

ג' הקב"ה שונאם

שְׁלֹשָׁה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָן:

[א':] **הַמְדַבֵּר אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב.**

[ב':] **וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת בַּחֲבֵירוֹ, וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ.**

[ג':] **וְהָרוֹאֶה דְּבַר עֶרְוָה בַּחֲבֵירוֹ, וּמֵעִיד בּוֹ יְחִידִי.**

כִּי הָא דְּטוֹבְיָה חָטָא, וַאֲתָא זִיגּוּד לְחוּדֵיהּ, וְאַסְהֵיד בֵּיהּ קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא - כמו המעשה שהיה בטוביה שחטא, ובא אדם ששמו 'זיגוד' לבדו, והעיד בו לפני רב פפא.

נַגְּדֵיהּ לְזִיגּוּד - הלקה רב פפא את 'זיגוד'.

אֲמַר לֵיהּ - אמר 'זיגוד' לרב פפא: **טוֹבְיָה חָטָא, וְזִיגּוּד מִינַּגַּד** - 'טוביה', חטא. ומלקים את 'זיגוד'.

אֲמַר לֵיהּ רב פפא: **אִין** - כן, **דִּכְתִיב 'לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ', וְאַתְּ לְחוֹדָךְ אַסְהֵדְתְּ בֵּיהּ** - ואתה לבדך העדת בו, ונמצא שעל ידי עדותך **שֵׁם רַע בְּעָלְמָא קָא מַפְקַתְּ בֵּיהּ** - שם רע בעלמא הוצאת בו.

דעה א': מותר לשנוא מי שרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב: מוּתָּר לְשַׂנְאָתוֹ - הרואה דבר ערוה בחבירו יחידי, אף על פי שאינו רשאי להעיד, מותר לשנאתו,

שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ עזב תעזוב עמו'.

מַאי שׁוֹנֵא, אִילֵימָא - אם תאמר **שׁוֹנֵא גּוֹי, וְהָא תַּנְיָא: שׁוֹנֵא שֶׁאָמְרוּ שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל וְלֹא שׁוֹנֵא גּוֹי,** ששונא גוי אין צריך לעזור לו, **אֶלָּא פְּשִׁיטָא: שׁוֹנֵא יִשְׂרָאֵל.**

ועל פירוש זה קשה: **וּמִי שָׁרֵיא לְמִסְנֵיהּ** - וכי מותר לשנוא אותו, **וְהָכְתִיב 'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ'.**

אֶלָּא דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּעָבֵיד אִיסּוּרָא - אלא צריך לומר שמדובר באופן שיש עדים שהוא עשה איסור ולכן מותר לשנוא אותו.

אבל על פירוש זה קשה, אם כן שיש עדים שהוא עשה איסור, **כּוּלֵּי עָלְמָא נָמֵי מִיסְנֵי סָנֵי לֵיהּ, מַאי שְׁנָא הַאי** - כולם מותר לשנוא אותו, מה שונה שדוקא הוא שונא אותו, שהפסוק אומר 'שנאך' משמע שרק אתה שונא אותו.

אֶלָּא לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא דַּחֲזָיא בֵּיהּ אִיהוּ - אלא אין לבאר אלא כאופן זה שמדובר על אדם יחיד שראה **דְּבַר עֶרְוָה** בחבירו, והוא מותר לשנאותו בגלל זה.

דעה ב': מצוה לשנאות מי שרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מִצְוָה לְשַׂנְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'יִרְאַת ה' (שׂוֹנְאֵי) רָע',

אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי: מַהוּ לְמֵימְרָא לֵיהּ לְרַבֵּיהּ לְמִשְׁנֵייהּ - מה הדין לומר לו לרבו לשנוא אותו.

אָמַר לֵיהּ: אִי יָדַע דְּמְהֵימַן לְרַבֵּיהּ כְּבֵי תְרֵי - אם הוא יודע שהוא נאמן לרבו כשתים, **לֵימָא לֵיהּ** - יאמר לו. **וְאִי לָא, לָא לֵימָא לֵיהּ** - ואם לא (אם אינו נאמן לרבו), לא יאמר לו.

◆◆◆

ג' חייהם אינם חיים

תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה חַיֵּיהֶן אֵינָם חַיִּים, [א':] **הָרַחְמָנִין.** [ב':] **וְהָרַחְתָּנִין.** [ג':] **וַאֲנִינֵי הַדַּעַת.**

וְאָמַר רַב יוֹסֵף: כּוּלְּהוּ אִיתַּנְהוּ בִּי - כל הדברים האלו ישנם בי.

◆◆◆

ג' שונאים זה את זה

תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה שׂוֹנְאִין זֶה אֶת זֶה.

אֵלּוּ הֵן: [א':] **הַכִּלְבִים.** [ב':] **וְהַתַּרְנְגוֹלִין.** [ג':] **וְהַחֲבָרִין** [אומה מבני הפרסיים].

וְיֵשׁ אוֹמְרִים [ד':] **אַף הַזּוֹנוֹת.**

וְיֵשׁ אוֹמְרִים [ה':] **אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל.**

◆◆◆

ג' אוהבים זה את זה

תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה.

אֵלּוּ הֵן: הַגֵּרִים, וַעֲבָדִים, וְעוֹרְבִין.

◆◆◆

ד' אין הדעת סובלתם

אַרְבָּעָה אֵין הַדַּעַת סוֹבַלְתָּן - אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן, ונבזין הן בפני עצמן.

אֵלּוּ הֵן [א':] **דַּל גֶּאֶה.** [ב':] **וְעָשִׁיר מְכַחֵשׁ.** [ג':] **וְזָקֵן מְנָאֵף.** [ד':] **וּפָרְנָס מִתְגָּאֶה עַל הַצִּיבּוּר בְּחִנָּם.**

וְיֵשׁ אוֹמְרִים [ה':] **אַף הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּמַחֲזִירָהּ.**

וְתַנָּא קָמָא [לא מנה דבר זה בכלל אלו שאין הדעת סובלתם] **זִימְנָא דְּכְתוּבָתָהּ מְרוּבָּה** - כיון שלפעמים כתובתה מרובה, ולכן חוזר ונושא אותה.

אִי נָמֵי - או גם אפשר לומר שהעושה כן אינו בכלל אלו שאין הדעת סובלתם, כיון **שֵׁשׁ לוֹ בָּנִים הֵימֶנָּה, וְלָא מָצֵי מְגָרֵשׁ לַהּ** - ואינו יכול לגרש אותה.

◆◆◆

ה' דברים ציוה כנען את בניו

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים צִוָּה כְּנַעַן אֶת בָּנָיו:

[א':] **אֲהֵבוּ זֶה אֶת זֶה.**

[ב':] **וְאֲהֵבוּ אֶת הַגָּזֵל.**

[ג':] **וְאֲהֵבוּ אֶת הַזִּמָּה.**

[ד':] **וְשִׂנְאוּ אֶת אֲדוֹנֵיכֶם.**

[ה׳:] **וְאַל תְּדַבְּרוּ אֱמֶת.**

◆◆◆

ו׳ דברים נאמרים בסוס

שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרִים בַּסּוּס:

[א׳:] **אוֹהֵב אֶת הַזְּנוּת.**

[ב׳:] **וְאוֹהֵב אֶת הַמִּלְחָמָה.**

[ג׳:] **וְרוּחוֹ גַּסָּה.**

[ד׳:] **וּמוֹאֵס אֶת הַשֵּׁינָה.**

[ה׳:] **וְאוֹכֵל הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קְמְעָה.**

וְיֵשׁ אוֹמְרִים [ו׳:] **אַף מְבַקֵּשׁ לַהֲרוֹג בְּעָלָיו בַּמִּלְחָמָה.**

◆◆◆

ז׳ מנודים לשמים

שִׁבְעָה מְנוּדִּין לַשָּׁמַיִם, אֵלּוּ הֵן:

[א׳:] **(יְהוּדִי) [מִי] שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה.**

[ב׳:] **וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וְאֵין לוֹ בָּנִים.**

[ג׳:] **וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵין מְגַדְּלָן לְתַלְמוּד תּוֹרָה.**

[ד׳-ו׳:] **וּמִי שֶׁאֵין לוֹ תְּפִילִּין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִילִּין בִּזְרוֹעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדּוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ.**

[ז׳:] **וְהַמּוֹנֵעַ מִנְעָלִים מֵרַגְלָיו.**

וְיֵשׁ אוֹמְרִים [ח׳:] **אַף מִי שֶׁאֵין מֵיסֵב בַּחֲבוּרָה שֶׁל מִצְוָה.**

◆◆◆

ג׳ דברים בשם רבי יוסי איש הוצל

[מניין שאין שואלים בכלדיים:] **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא אָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי אִישׁ הוּצָל: מְנַיִּין שֶׁאֵין שׁוֹאֲלִין בַּכַּלְדִּיִּים** - חוזים בכוכבים.

שֶׁנֶּאֱמַר ׳תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹהֶיךָ׳.

[המקור שיש לכבד מי שגדול ממנו אפילו בדבר אחד:] **וּמְנַיִּין הַיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵירוֹ שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, אֲפִילּוּ בְּדָבָר אֶחָד שֶׁחַיָּיב לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד,**

שֶׁנֶּאֱמַר ׳כָּל קֶבֶל דִּי רוּחַ יַתִּירָא בֵּיהּ [וּמַלְכָּא עֲשִׁית לַהֲקָמוּתֵיהּ עַל כָּל מַלְכוּתָא׳] - עקב הרוח היתירה שהיתה בו חשב המלך למנותו על כל המלוכה.

[היושבת על דם טהור עד מתי אסורה לשמש:] **וְהַיּוֹשֶׁבֶת עַל דָּם טָהוֹר, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ** - יולדת לאחר ז׳ לזכר ולאחר י״ד לנקיבה אינה נטמאת אף אם רואה דם (עד מ׳ יום מלידת

זכר ועד פ' יום מלידת נקיבה), שהוא דם טהור, ותיקנו חכמים שלאחר שהסתיימו ימי הטוהר אסורה לשמש כדי שתשים לב שמעכשיו אם תראה דם היא טמאה, **עַד כַּמָּה** זמן אסורה לשמש. **אָמַר רַב: עוֹנָה** - יום ולילה צריכין להמתין.

מי הוא 'יוסף איש הוצל'

הגרא מביאה מאמר על התנא ששנה את הדינים הנ"ל: **תָּנָא, הוּא יוֹסֵף אִישׁ הוּצָל, הוּא יוֹסֵף הַבַּבְלִי, הוּא אִיסִי בֶּן גּוּר אַרְיֵה, הוּא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה, הוּא אִיסִי בֶּן גַּמְלִיאֵל, הוּא אִיסִי בֶּן מַהֲלַלְאֵל, וּמָה שְׁמוֹ אִיסִי בֶּן עֲקַבְיָה שְׁמוֹ.**

מי הוא רבי יצחק בן טבלא

הגמרא מביאה מאמר דומה על תנא אחר: **הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן טַבְלָא, הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן חַקְלָא, הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָא. (הוּא,** הב"ח מוחק תיבה זו) (דף קיד)

רַבִּי יִצְחָק בֶּן אַחָא דְּשְׁמַעְתָּא הוּא - ר' יצחק סתם האמור בשמועה של הלכה הוא רבי יצחק בן אחא.

רַבִּי יִצְחָק בֶּן פְּנְחָס דְּאַגָּדְתָּא [הוּא, כך היא גירסת הב"ח] ר' יצחק סתם האמור באגדה הוא רבי יצחק בן פנחס.

וְסִימָנָךְ, (שְׁמָעוּ נָא אַחַיי וְרַעַיי) - 'שמעו' הוא מלשון 'שמעתתא', 'אחיי' רומז על 'בן אחא', שרבי יצחק בן אחא הוא סתם רבי יצחק האמור בשמעתתא.

רבי יצחק בן אחא דשמעתא הוא רבי יצחק בן פנחס דאגדתא (ה) **ורמינהי** (ו) (שמעון נא אחיו ורעיו) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משמיה דר' יהודה בר' אילעי אכול בצל ושב בצל ולא תיכול אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך כי אתא עולא אמר מהלא מתלין במערבא דאכיל אליתא טשי בעליתא דאכיל ככולי (ז) **אקיקלי דמתא שביב.**

מתני' מזגו לו כוס ראשון בש"ש אומ' מברך על היום וכו' היין ואחר כך מברך על הפרי דברים שבין ב"ש לב"ה בסעודה, ב"ה אומר מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין קודם לקדושה שאהמר. ב"ה ברכת היין תדירה ברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. והלכתא כב"ה, ואסיקנא דר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. הוא דאמר כב"ה הלכה כב"ה. **הביאו לפניו** מצה. לפי שעקרו הסלמן לפני מי שמוזג הגדה ושוכח הסלל קמני הביאו לפניו מצה ועקירת סלמן היא כדי שיאכל הכן ופניו לו עדיין יבינו שלמן לעשות טיבול אני והכן יאכל למה לפי שהוא מוזג תחלה שמי שמוזג מתחילין בפניו ומתחילין בפניו ומהמצה ומהמרור עליו שהרי לימד בהגדה מלה זו מרור זה וכלמאר (לעיל לו. ולקמן דף קטו:) למס שהוא שונעין עליו דברים הרבה. **אע"פ שאין חרוסת מצוה.** ולפ שהוא מאחר לפי שהוא מרור ואחר כך מצה ואחר כך חרוסת ואחר כך מרור לכאורה משמע דחרוסת מצוה [א] וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול במרוסת משום קפא לא מקרי טיבול ואחר כך מרור לא ניתקן רק בטיבול במרוסת משום קפא לא מקרי טיבול אחר כך מרור. וטיבול ראשון זה כדי שיכיר תינוק ויאמלו לפי שאין בו מלה דגילוי מלתא הוא. **הביאו לפניו** מצה. **ומרור** שני טבלו. **ומוזגין לו כוס שני.** **ואין** מיסב בסעודת מצוה. היינו סעודת מילה דאמר במגדע ר' יצחק בן פנחס הוא. **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן מחלי: **ונכך רודף עליך.** מתאוה לאכול כל שעה שהוגלגה: **ולקיקלי דמתא.** על אפפות העיר מקום שאלר בני העיר יושבין הוא(ח) ואין מוזגין לו כלום: **מתני' מכך על היין.** וה"ה למקדש על הפת: **גמ' שמיין גורס לקידוש שמיימר.** שאם אין לו יין אי אפשר לו פת אינו מקדש: **מתני' הביאו לפניו.** ירקות: **מטבל בחזרת.** זהו לשון הגמרא כדמפיש לעיל (דף קו:) שמשם מטבל בבני מעיים לפי שכל הנאכל ע"א טיבול: **מטבל בחזרת.** לכאורה אם אין ירק אחר מטבל בחזרת מכרוכת ואוכל: **עד שמגיע לפרפרת הפת.** קודם שיגיע לאותה מזכת שהוא אוכל אחר המלה שהוא מברך עליה על אכילת מרור. וטיבול דלעיל כדי שיכיר תינוק ויאמלו לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה: **הביאו לפניו.** אחר שומו טיבול: **מלה מרור ומרוסת ומצה מכניסין ואף על פי שאין מברוסת מלוה.** ולקמיה [קטו.] פריך הוחיל ולאו מלוה אחמלי מייתי לה: **גמ'**

ואת

רש"ם

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. מילתא בתאני נפקא לה. כל רבי יצחק סתם מזכר בשמעתא הוא רבי יצחק ב"ר אחא רבי יצחק סתם בתאנה הוא רבי יצחק בן פנחס: **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן אחלי: **לזכול בלל ושב בלל.** לאכול בלל או ירקות ותשב בלל ביתך ואל תצטרך למכור ביתך: **ונכך רודף עליך.** ותמהלם לאכול כל שעה שהוגלגה: **ולקיקלי דמתא.** שהיא כלומר בשר שמן תמיד: **טשי בעליתא.** הפת גם הוא מתקה יין ובכרכם הפת קדמים (ברכות שם) ובבי"ר פרשה [פרשה] שהקב"ה מתקה יין לצדיקים לעתיד לבא. לשלמן, ובכם קדושם לשמיר קך קודם לברכה (ברכות שם) כלומר ועוד טעם אחר, שקדש היום מלניו מפשיכים ועדיין יין לא נמצא לפני (שבת שם), **שהיין גורם לקידוש שהיאמר.** שאם אין לו יין לא מקדש, והמקדש על הפת גם הוא מתקה יין ובכרכם הפת קדמים (ברכות שם) ובבי"ר שבת [פרשה] שהקב"ה מתקה יין לצדיקים לעתיד לבא. **שמיין.** נפקא לן במסכת זבחים (פט.), מהאי קרא דכתיב כמוקפין מלנד עולת הבקר אצל עולת בין הערבים מעשו אש אלהי, מלנד משמע נאחר שהקריבהו התמיד מעשו אש אלהי, מלנד משמע נאחר המוקפין, וקא דרשינן אצל עולת התמיד קרא יתירה למילף דבשאר קרבנות שבת תמיד הקדמה בכתוב, ומכלל אחת למד לכל התמידין (ברכות שם), **דהא נפקיר בת קול.** בעירובין (סד"ק יג:) ילפה בת קול ותמיד הלכה כבית הלל (ביצה יד. ותוליין מד:), **והרוסת.** מיני ירקות הרכה מתוסים יחד ושמו חרוסת בלשון אלמלי (הפרוש נמי ס).

מוסף תוספות

א. שפסק כרותיה. תוס' מולין מג. ב. דמעיקרא מספקא לן בשלה. שם. ג. שבא להחלוק על דבר תורה דכתיב אחרי רבים להטות. תוס' ע"ז נט. כבת קול אל"ע. תוס' מולין שם. ה. ג"מ. מדאפשר תורה לא בשמים כבר ניתנה לנו תורה מסיני. תוס' ע"ז שם. ו. [ד]ליכא קפא. תוס' ר"פ. ז. דכתיב גוזנא אמרינן בגמ' (ולקמן קטו). תוס' ר"פ.

מסורת הש"ס

ה) [ל"ל שמעון נא אחיי ורעיי. ובמקומות רבים שמעון נא אחיי] ו) בכרכות (פ"ק ד"ה ר' יצחק) ז) [ל"ל ככולקלקלת]. ח) בכרכות (דף נב. ד"ה ר' יצחק) ט) [מוספתא דבכרכות פ"ה ה"ב] י) [ל"ל שם במוכה שבמס דף פג:]. יא) בכרכות דף ג. ובמס' דף נב. שלימכין דף ו. ובמס' דף יח. ב"מ דף נט:. מולין דף מג. ו) ס"ג ר' יצחק ומזכח. ז) בב"ר פ' נח פ"ב ה"ב. ח) [ל"ל בירבין]. ט) בב"ר הוא יושב. י) בס"א נוסח: אא. כ) [דף קנו.]. ל) [במדבר כח]. מ) [דף יג.]. נ) [ל"ל מנצמין]. ס) [ולקמן קטו.]. ע) שיך [ועי' לעיל. פ) שיך לעיל. צ) [ל"ל עז:]. ק) [ל"ל בשמיים].

מוסף רש"י

מברך על היום. בקידוש שבמוצאי יומים טובים (ברכות נא:) כשמקדש בערבי שבתות, קידוש היום מתילה ואחר כך ברכת היין (שבת נ:), **שהיום גורם ליין שיבא.** שם יש לו לה בה קודם בשבל שבת לקידוש (ברכות שם) שאם לא מפני קידוש לא היה מקדש לעולם ועדיין יין לא נמצא בשבת, קודם שיש מלניו ומכאן לך קודם לברכה (ברכות שם) כלומר ועוד טעם אחר, שקדש היום מלניו מפשיכים ועדיין יין לא נמצא לפני (שבת שם), **שהיין גורם לקידוש שהיאמר.** שאם אין לו יין לא מקדש, והמקדש על הפת גם הוא מתקה יין ובכרכם הפת קדמים (ברכות שם) ובבי"ר שבת [פרשה] שהקב"ה מתקה יין לצדיקים לעתיד לבא. **שמיין.** נפקא לן במסכת זבחים (פט.), מהאי קרא דכתיב כמוקפין מלנד עולת הבקר אצל עולת בין הערבים מעשו אש אלהי, מלנד משמע נאחר שהקריבהו התמיד מעשו אש אלהי, מלנד משמע נאחר המוקפין, וקא דרשינן אצל עולת התמיד קרא יתירה למילף דבשאר קרבנות שבת תמיד הקדמה בכתוב, ומכלל אחת למד לכל התמידין (ברכות שם), **דהא נפקיר בת קול.** בעירובין (סד"ק יג:) ילפה בת קול ותמיד הלכה כבית הלל (ביצה יד. ותוליין מד:), **והרוסת.** מיני ירקות הרכה מתוסים יחד ושמו חרוסת בלשון אלמלי (הפרוש נמי ס).

הגהות הב"ח

(ה) גמ' א"ר יצחק בן פנחס הוא ומימנך:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה אע"פ שאין מרוסת מצוה וכו' ואיל כדאין כל עיקר מרור וכו'. נ"ב עיין מהר"ם בכתי מתה מלך מילתם שאינו מספיק לאכול כ"ש ל"ש ולפ"ל נראה כדור לסוגם. מה נ"ב סהרין כדאין בעלמא אלא מכלל ד"ה ואם"ל מכלל כפי' ר"ם הביאו לפניו שלמן שהרי אין מניחין שלמן על אחר קידוש ועל שלמן מוזגין אחר כוס:

מטבל בחזרת. כלומר אוכל המזכת כמו טיבול שמשם מטבל בבני מעים וכן מטבל בירקות ובקרא נמי משמעי הכי כי מקרבני כפוך עיניך (ירמיה ד) שמשמע הפוך בעיניים ופי' רשב"ם דהאי טיבול נאו במרוסת דאכתי פיפא הכיאו לפניו מלה ומזכת ואין זה נראה דהא קתני הכא מזכת ותניא נמי בפיפא ועוד מזכת צריך להטעיל במרוסת משום קפא ומיהו היכא שהטיבול נאכלין הוי כמי שאכלו יקרות[1] אין צריך לטבול במרוסת אלא אי מזמנן לו במיס ומלה כמו שהיה נוהג ר"ת דהא אמר בגמרא במרוסת משום קפא ולכאורה קשה אלא במרוסת וכ"ש ל"ש בר לדון דקאמר מלה זכר לעני לפי שיך אלא במרוסת לפי שהוא מצוה ומלה אחת היא ומיהו היכא שהטיבול נאכלין הוי כמי שאכלו יקרות ולא כר"ת שמעינן מהכא דמצוה בכזית ומיהו אין לנהוג כר"ת שעשעם בפרפרת הפת ופרפרת קרי המרור שמוכל אחר המלה ופרפרת כלומר ממשמע המלכל כמו פרפרות נחכמה (פסחים פ"ג ע"ח) שהיקרות מעשיהם הלב למלכל ומקרי למרור פרפרת הפת כמו במשנה למלה קודמת למרור כדלמר בגמרא:

הביאו לפניו מצה. לפי שעקרו הסלמן לפני מי שמוזג הגדה ושוכח הסלל קמני הביאו לפניו מלה ועקירת סלמן היא כדי שיאכל הכן ופניו לו עדיין יבינו שלמן לעשות טיבול אני והכן יאכל למה לפי שהוא מוזג תחלה שמי שמוזג מתחילין בפניו ומתחילין בפניו ומהמצה ומהמרור עליו שהרי לימד בהגדה מלה זו מרור זה וכלמאר (לעיל לו. ולקמן דף קטו:) למס שהוא שונעין עליו דברים הרבה. **אע"פ שאין חרוסת מצוה.** ולפ שהוא מאחר לפי שהוא מרור ואחר כך מצה ואחר כך חרוסת ואחר כך מרור לכאורה משמע דחרוסת מצוה [א] וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול במרוסת משום קפא לא מקרי טיבול ואחר כך מרור. וטיבול ראשון זה כדי שיכיר תינוק ויאמלו לפי שאין בו מלה דגילוי מלתא הוא. **הביאו לפניו** מצה. **ומרור** שני טבלו. **ומוזגין לו כוס שני.** **ואין** מיסב בסעודת מצוה. היינו סעודת מילה דאמר במגדע ר' יצחק בן פנחס הוא. **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן מחלי: **ונכך רודף עליך.** מתאוה לאכול כל שעה שהוגלגה: **ולקיקלי דמתא.** על אפפות העיר מקום שאלר בני העיר יושבין הוא(ח) ואין מוזגין לו כלום: **מתני' מכך על היין.** וה"ה למקדש על הפת: **גמ' שמיין גורס לקידוש שמיימר.** שאם אין לו יין אי אפשר לו פת אינו מקדש: **מתני' הביאו לפניו.** ירקות: **מטבל בחזרת.** זהו לשון הגמרא כדמפיש לעיל (דף קו:) שמשם מטבל בבני מעיים לפי שכל הנאכל ע"א טיבול: **מטבל בחזרת.** לכאורה אם אין ירק אחר מטבל בחזרת מכרוכת ואוכל: **עד שמגיע לפרפרת הפת.** קודם שיגיע לאותה מזכת שהוא אוכל אחר המלה שהוא מברך עליה על אכילת מרור. וטיבול דלעיל כדי שיכיר תינוק ויאמלו לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה: **הביאו לפניו.** אחר שומו טיבול: **מלה מרור ומרוסת ומצה מכניסין ואף על פי שאין מברוסת מלוה.** ולקמיה [קטו.] פריך הוחיל ולאו מלוה אחמלי מייתי לה: **גמ'**

ואת

רש"ם

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. מילתא בתאני נפקא לה. כל רבי יצחק סתם מזכר בשמעתא הוא רבי יצחק ב"ר אחא רבי יצחק סתם בתאנה הוא רבי יצחק בן פנחס: **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן אחלי: **לזכול בלל ושב בלל.** לאכול בלל או ירקות ותשב בלל ביתך ואל תצטרך למכור ביתך: **ונכך רודף עליך.** ותמהלם לאכול כל שעה שהוגלגה: **ולקיקלי דמתא.** שהיא כלומר בשר שמן תמיד: **טשי בעליתא.** הפת גם הוא מתקה יין ובכרכם הפת קדמים (ברכות שם) ובבי"ר שבת [פרשה] שהקב"ה מתקה יין לצדיקים לעתיד לבא. **שמיין.** נפקא לן במסכת זבחים (פט.), מהאי קרא דכתיב כמוקפין מלנד עולת הבקר אצל עולת בין הערבים מעשו אש אלהי, מלנד משמע נאחר שהקריבהו התמיד מעשו אש אלהי, מלנד משמע נאחר המוקפין, וקא דרשינן אצל עולת התמיד קרא יתירה למילף דבשאר קרבנות שבת תמיד הקדמה בכתוב, ומכלל אחת למד לכל התמידין (ברכות שם), **דהא נפקיר בת קול.** בעירובין (סד"ק יג:) ילפה בת קול ותמיד הלכה כבית הלל (ביצה יד. ותוליין מד:), **והרוסת.** מיני ירקות הרכה מתוסים יחד ושמו חרוסת בלשון אלמלי (הפרוש נמי ס).

מוסף תוספות

א. שפסק כרותיה. תוס' מולין מג. ב. דמעיקרא מספקא לן בשלה. שם. ג. שבא להחלוק על דבר תורה דכתיב אחרי רבים להטות. תוס' ע"ז נט. כבת קול אל"ע. תוס' מולין שם. ה. ג"מ. מדאפשר תורה לא בשמים כבר ניתנה לנו תורה מסיני. תוס' ע"ז שם. ו. [ד]ליכא קפא. תוס' ר"פ. ז. דכתיב גוזנא אמרינן בגמ' (ולקמן קטו). תוס' ר"פ.

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. ריש לקיש סבר דמתני' קמ"ל דמצה ומיירי בפר' יכול למצות שלא ירקות אין לו לטרוח לאחר שלא ירקות אלא עושה שני טיבולין במרור וה"מ משום דמצות צריכות כוונה וכיון דלא בעינן כו' ובגזרת פרי האדמה הוא לחכמי' שלא יהא אדם רגיל לומר על המצה בורא פרי האדמה ויבא לברך כן על הירקות ולא יצא ידי חובתו ומשום הכי קמ"ל דלא בעינן כוונה ומשום הכי לא גזרו בה רבנן פרי האדמה ולא בורא פרי האדמה ולא י

רַבִּי יִצְחָק בָּן אַחָא דְּשְׁמַעְתָּא הוּא רַבִּי יִצְחָק בֶּן פִּנְחָס דְּאַגַּדְתָּא וְסִימָנָיךְ (שִׁמְעוּ נָא אַחַיי וְרֵעַיי) [התבאר בדף הקודם].

◆◆◆

זהירות בהוצאות על אכילה ושתיה שאמרו בשם רבי יהודה ברבי אילעי

אָמַר רָבָא בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַי:

אֱכוֹל בָּצָל, וְשֵׁב בַּצֵּל - אם תתרגל לאכול מאכלים שאינם יקרים, כגון בצל, תוכל לשבת בצל ביתך [ללא טורח ויגיעה], ולא תצטרך למכור ביתך, **וְלָא תֵּיכוֹל אֲווֹזִין וְתַרְנְגוֹלִין, וִיהֵא לִבְּךָ רוֹדֵף עָלֶיךָ** - שתהיה מתאוה לאוכלם כל שעה שהורגלת לכך.

פְּחוֹת מִמֵּיכְלָךְ וּמִמִּשְׁתְּיָךְ, וְתוֹסֵיף עַל דֵּירָתָךְ - תפחית מהכסף שאתה מוציא על אכילתך ושתייתך, ותוסיף על דירתך.

כִּי אֲתָא עוּלָּא אָמַר - כאשר עולא בא מארץ ישראל לבבל, אמר: **מַתְלָא מָתְלִין בְּמַעְרְבָא** - משל מושלים במערב (בארץ ישראל): **דְּאָכֵיל אַלְיָתָא, טָשֵׁי בְּעִלְיָתָא** - מי שאוכל תמיד 'אליה' (בשר שמן, שהוא מאכל יקר), מתחבא בעלייה מפחד הנושים.

דְּאָכֵיל קָקוּלִי - מי שאוכל ירקות [שהוא מאכל זול], **אַקִּיקְלֵי דְּמָתָא שָׁכֵיב** - שוכב על אשפתות העיר, במקום גלוי ששאר בני העיר יושבים בו, הואיל ואינו חייב כסף לאנשים, ואין לו נושים.

משנה

כוס ראשון, מחלוקת בית שמאי ובית הלל אם מברך קודם על היום או קודם על היין

[דעה א':] **מְזְגוּ לוֹ כּוֹס רִאשׁוֹן** [של ד' כוסות],

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם (מקדש ישראל והזמנים), **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן** (בורא פרי הגפן) והוא הדין למקדש על הפת.

[דעה ב':] **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם.**

גמרא

ברייתא בה מבואר טעמם של בית שמאי וטעמם של בית הלל

תָּנוּ רַבָּנַן, דִּבְרִים שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בַּסְּעוּדָה:

[דעת בית שמאי:] **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן,**

[טעם א' של בית שמאי:] **מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹם גּוֹרֵם לַיַּיִן שֶׁיָּבֹא** - בגלל היום (שבת או מועד) עושה קידוש, ומברך על היין, לכן יש להקדים את ברכת היום שהיא גורמת ליין.

[טעם ב' של בית שמאי:] וטעם נוסף: **וּכְבָר קִידֵּשׁ הַיּוֹם, וַעֲדַיִין יַיִן לֹא בָּא,** היום בא לפני היין, שהרי קדושת שבת או יום טוב חלה עליו מיד בצאת הכוכבים או משעה שקיבל על עצמו קדושת שבת או יום טוב, ואף שעדיין לא קידש.

[דעת בית הלל:] **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם.**

[טעם א' של בית הלל:] **מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן גּוֹרֵם לְקִידּוּשׁ שֶׁתֹּאמַר** - שאם אין לו יין או פת אינו מקדש.

[טעם ב' של בית הלל:] **דָּבָר אַחֵר, בִּרְכַּת הַיַּיִן תְּדִירָה, וּבִרְכַּת הַיּוֹם אֵינָהּ תְּדִירָה, תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר, תָּדִיר קוֹדֵם.**

וְהִילְכְתָא כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל.

מבררת הגמרא, **מַאי דָּבָר אַחֵר** - מדוע בית הלל הוצרכו לב' טעמים.

מבארת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא הָתָם תַּרְתֵּי וְהָכָא חָדָא** - שאם תאמר, שם בטעם של בית שמאי נאמרו ב' טעמים, וכאן בטעם של בית הלל נאמר טעם אחד, על כן אומרים בית הלל: **הָכָא נָמֵי תַּרְתֵּי נִינְהוּ** - גם כאן בשיטתנו לברך תחילה על היין יש טעם נוסף, והוא: **תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר, תָּדִיר קוֹדֵם.**

שנינו בברייתא: **וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא, דְּהָא נָפֵיק בַּת קוֹל** - שהרי יצאה בת קול שהלכה כבית הלל.

עונה הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא,** הברייתא מדברת **קוֹדֶם בַּת קוֹל.**

וְאִי בָּעֵית אֵימָא, הברייתא מדברת **לְאַחַר בַּת קוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא דְּאָמַר: אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל,** ולכן הוצרכה הברייתא לומר שהלכה כבית הלל.

משנה

אכילת ירק (כרפס) כדי שהתינוקות ישאלו

המשנה ממשיכה את מהלך 'ליל הסדר', לאחר שקידש ושתה כוס ראשון, **הֵבִיאוּ לְפָנָיו** [ירקות], לאוכלם, כדי שהתינוקות ישאלו למה אוכלים ירקות לפני הסעודה (שהרי אין הדרך לעשות כך), ואזי יספרו להם סיפור יציאת מצרים.

ואם אין לו ירק אחר אלא חזרת (אף שצריך לאוכלה בהמשך הסדר למצוות מרור, מכל מקום יכול לקיים בו גם את הדין שצריך לאכול ירק לפני הסעודה כדי להתמיה את התינוקות, ועל כן) **מְטַבֵּל בַּחֲזֶרֶת** - אוכל חזרת **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְפַרְפֶּרֶת הַפַּת** - קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר המצה לקיים בה מצות מרור.

[המשנה אומרת 'מטבל' כיון שעיקר מאכלם היה באופן שהיו טובלים את הירק או את

המאכל שאוכלים במשקה או בתערובת כל שהיא, וכן כאן מטבלים את הירק שאוכלים בחרוסת, אבל עיקר השינוי הוא עצם אכילת הירק לפני הסעודה, ולאו דוקא טיבולו במשקה].

הבאת מצה, מרור, חרוסת, ב' תבשילים, והפסח

בימיהם היו נוהגים לתת שולחן קטן לפני כל אחד מהמסובים, המשנה מבארת שבליל הסדר היו מביאים את השולחן לאחר טיבול הירק (שהוזכר בתחילת המשנה), המשנה מבארת גם מה מביאים על השולחן: **הֵבִיאוּ לְפָנָיו** [אחר אותו טיבול] **מַצָּה, וַחֲזֶרֶת** [למרור], **וַחֲרוֹסֶת, וּשְׁנֵי תַּבְשִׁילִין** [זכר לפסח וזכר לחגיגה],

ומביאים את החרוסת, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲרוֹסֶת מִצְוָה,** מכל מקום היא נצרכת לטבל בה את המרור כפי שיבואר הטעם בגמרא.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בֶּן) צָדוֹק אוֹמֵר: מִצְוָה [הגמרא תבאר איזו מצוה יש בזה].

וּבְמִקְדָּשׁ הָיוּ מְבִיאִין לְפָנָיו גּוּפוֹ שֶׁל פֶּסַח. [עמוד ב]

גמרא

ריש לקיש: מכך שאין יוצא ידי חובת מרור בחזרת שאכל בתחילה מוכח שמצוות צריכות כונה

במשנה מבואר שאם יש לאדם רק חזרת, אוכלו בתחילה כדי להתמיה את התינוקות ושוב צריך לחזור ולאכול חזרת לשם מצוות מרור, שאינו יוצא ידי חובת מרור במה שאכל בתחילה חזרת.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: [מכך שאינו יוצא ידי חובה במה שאכל חזרת בתחילה] **זֹאת אוֹמֶרֶת: מִצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוונָה,** ועל כן **כֵּיוָן דְּלָא בְּעִידָּן חִיּוּבָא דְּמָרוֹר הוּא דְּאָכֵיל לֵיהּ** - כיון שאוכל בתחילה את החזרת שלא בזמן חיוב אכילת מרור [שעיקר זמן אכילת מרור הוא לאחר אכילת המצה], **בְּבוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה הוּא דְּאָכֵיל לֵיהּ** - ומברך לפני אכילתו 'בורא פרי האדמה', **וְדִילְמָא לָא אִיכַּוִּון לְמָרוֹר** - ושמא הוא לא התכוון למרור, **הִלְכָךְ בָּעֵי לְמֶהְדַּר לַאֲטָבּוֹלֵי** - לכן צריך לחזור ולהטבילו **לְשֵׁם מָרוֹר.**

דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִצְוָה לָא בָּעֵיָא כַּוונָה - שאם עולה על דעתך לומר שמצוות אינן צריכות כונה, **לְמָה לָךְ תְּרֵי טִיבּוּלֵי** - למה צריך שתי טיבולים לאכול חזרת בתחילה, ושוב לאכול לשם מרור, **וְהָא טַבֵּיל לֵיהּ חֲדָא זִימְנָא** - והרי הוא טבל פעם אחת, שכבר אכל חזרת בתחילה.

שאלה [א'] על הראיה: אפשר לומר שהטעם שצריך לאכול ירק בתחילה כדי שיהיה היכר לתינוקות

הגמרא שואלת על ראיית ריש לקיש: **מַמַּאי, דִּילְמָא לְעוֹלָם מִצְוֹת אֵין צְרִיכוֹת כַּוונָה,** ואפשר לצאת ידי חובת מרור בחזרת שאכל בתחילה, **וּדְקָאָמְרַתְּ תְּרֵי טִיבּוּלֵי לְמָה לִי** - ומה שאתה אומר למה צריך ב' טיבולים, **כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֱוֵי הֵיכֵּירָא לְתִינוֹקוֹת** - היינו כדי שיהיה היכר לתינוקות, שישאלו למה עושים זאת.

וְכִי תֵּימָא - ואם תאמר: כיון שהמשנה משמיעה לנו שצריך שני טיבולים כדי שיהיה היכר לתינוקות, ולא בגלל שמצוות צריכות כונה **אִם כֵּן, לַיִשְׁמְעִינַן שְׁאָר יְרָקוֹת** - למה המשנה הזכירה בתחילה דוקא 'חזרת' כירק הנאכל בטיבול ראשון ולא ירק אחר.

התירוץ להערה זו הוא, יש לומר: **אִי אִשְׁמְעִינַן שְׁאָר יְרָקוֹת** - אם המשנה היתה משמיעה דין שאר ירקות, **הֲוָה אָמֵינָא הֵיכָא דְּאִיכָּא שְׁאָר יְרָקוֹת הוּא דְּבָעֵינַן תְּרֵי טִיבּוּלֵי** - הייתי אומר רק במקום שיש שאר ירקות אזי צריך שתי טיבולים, **אֲבָל חֲזֶרֶת לְחוֹדָהּ לָא בָּעֵי תְּרֵי טִיבּוּלֵי** - אבל אם יש לו רק חזרת לחוד, לא צריך ב' טיבולים, **קָמַשְׁמַע לַן דַּאֲפִילּוּ חֲזֶרֶת בָּעֵינַן תְּרֵי טִיבּוּלֵי** - לכן השמיעה לנו המשנה שאפילו אם יש לו רק חזרת צריך ב' טיבולים, **כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֲוֵי בֵּיהּ הֵיכִּירָא לְתִינוֹקוֹת** - כדי שיהיה בזה היכר לתינוקות.

שאלה [ב'] על הראיה: יש ברייתא מפורשת שמצוות אין צריכות כונה

וְעוֹד תַּנְיָא - ועוד קשה על ריש לקיש שהרי מוכח בברייתא שמצוות אין צריכות כונה, שכך שנינו: **אֶכְלָן** - אכל את המרור מירקות שהם **'דְּמַאי', יָצָא.**

אֶכְלָן בְּלֹא מִתְכַּוִּין, יָצָא.

אֶכְלָן לַחֲצָאִין [חצי זית בתחילה, וחצי זית אחר כך] **יָצָא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁהֶא בֵּין אֲכִילָה לַחֲבֶירְתָּהּ יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס** - שלא ישהה בין החצי זית הראשון לשני יותר מזמן שלוקח לאכול פרס (חצי פרוסה, כלומר: חצי ככר לחם ששיעורו הוא ד' ביצים).

הרי מפורש בברייתא שיוצא ידי חובת מרור אף שלא אכל את המרור לשם כוונה, הרי שמצוות אין צריכות כוונה.

תשובה: ענין זה הוא מחלוקת תנאים, שבברייתא אחרת מבואר שמצוות צריכות כונה

עונה הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** - עניין זה אם מצוות צריכות כונה הוא מחלוקת תנאים, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁטִּיבֵּל בַּחֲזֶרֶת, מִצְוָה לְהָבִיא לְפָנָיו חֲזֶרֶת, וַחֲרוֹסֶת, וּשְׁנֵי תַּבְשִׁילִין.** והיינו מפני שמצוות צריכות כוונה ובחזרת שאכל בתחילה אינו יוצא ידי חובת אכילת מרור.

הגמרא שואלת על הראיה מהברייתא: **וְאַכַּתִּי מַאי** - ועדיין קשה ממה מוכח שהברייתא סוברת שמצוות צריכות כונה, **דִּילְמָא קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי מִצְוֹת אֵין צְרִיכוֹת כַּוָּונָה, וְהַאי דְּבָעֵינַן תְּרֵי טִיבּוּלֵי - כִּי הֵיכִי דְּתֵיהֲוֵי הֵיכִּירָא לְתִינוֹקוֹת** - ומה שצריך ב' טיבולים הוא כדי שיהיה היכר לתינוקות.

עונה הגמרא: **אִם כֵּן מַאי מִצְוָה** - אם כן שכבר יצא ידי חובת מרור בטיבול ראשון למה רבי יוסי אומר 'מצוה להביא לפני חזרת', היה לו לומר 'מביאים לפניו חזרת', ומכך שרבי יוסי אומר 'מצוה להביא' מוכח שמצוות צריכות כונה, ולא יצא בטיבול ראשון שלא אכלו לשם מרור.

✦✦✦

דעה א', ב' תבשילים הם סלק ואורז

מַאי שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין,

אָמַר רַב הוּנָא: סִילְקָא וְאָרוֹזָא - סלק ואורז.

רָבָא הֲוָה מְיַהֵדַר אַסִּילְקָא וְאָרוֹזָא הוֹאִיל וְנָפֵיק מִפּוּמֵיהּ דְּרַב הוּנָא - רבא היה מחזר אחר סלק ואורז בשביל שני התבשילין, הואיל ויצא מפיו של רב הונא שהם שני תבשילין.

אָמַר רַב אָשֵׁי: שְׁמַע מִינַּהּ דְּרַב הוּנָא - מכך שאמר רב הונא שאורז הוא אחד משני התבשילין,

אנו שומעים: **לֵית דְּחָיֵישׁ לְהָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי** - אין מי שחושש למה שאמר רבי יוחנן בן נורי שאורז מחמיץ בפסח, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אוֹרֶז מִין דָּגָן הוּא, וְחַיָּיבִין עַל חִימּוּצוֹ כָּרֵת, וְאָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח.**

דעה ב', אפילו דג וביצה שעליו נחשבים לב' תבשילים

חִזְקִיָּה אָמַר: אֲפִילּוּ דָּג וּבֵיצָה שֶׁעָלָיו [שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים] נחשב לב' תבשילים.

דעה ג', שני מיני בשר

רַב יוֹסֵף אָמַר: צָרִיךְ שְׁנֵי מִינֵי בָשָׂר, אֶחָד זֶכֶר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זֶכֶר לַחֲגִיגָה - לחגיגת ארבעה עשר.

דעה ד', אפילו חתיכת בשר והמים שבו הבשר מתבשל (מרק) נחשבים לב' תבשילים

רָבִינָא אָמַר: אֲפִילּוּ גַּרְמָא וּבִישׁוּלָא - אפילו חתיכת בשר והמים שבו הבשר מתבשל (המרק) נחשבים לב' תבשילים.

◆◆◆

ספק: מה הדין אם יש לו רק חסה (גם לטיבול ראשון) האם מברך עליו 'אדמה', ואוכלו, ואחר כך מברך עליו 'על אכילת מרור' ואוכלו

פְּשִׁיטָא - דבר זה פשוט: **הֵיכָא דְּאִיכָּא שְׁאָר יְרָקוֹת** - במקום, כלומר: באופן שיש לו שאר ירקות חוץ מחזרת, **מְבָרֵךְ** בתחילה **אַשְׁאָר יְרָקוֹת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְאָכֵיל,** ובברכת 'אדמה' זו, יפטור גם את הירק שיאכל אחר כך למרור, **וְהָדַר מְבָרֵךְ** - ואחר כך יברך על החזרת **'עַל אֲכִילַת מָרוֹר', וְאָכֵיל.**

אלא שיש להסתפק **הֵיכָא דְּלֵיכָּא אֶלָּא חַסָּא** - במקום שאין לו אלא חסה (חזרת), **מַאי** - מה יעשה, האם יברך עליה בתחילה רק 'אדמה' ואחר כך שאוכל שוב חזרת למרור יברך 'על אכילת מרור', או שיברך עליה בתחילה גם 'על אכילת מרור'.

רב הונא: לאחר שאכל ממנו בתחילה, מברך על אכילת מרור ואוכל שוב

אָמַר רַב הוּנָא: מְבָרֵךְ מֵעִיקָּרָא אַמָּרוֹר [מברך בתחילה על המרור] **'בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה', וְאָכֵיל. וּלְבַסּוֹף מְבָרֵךְ עֲלֵיהּ 'עַל אֲכִילַת מָרוֹר', וְאָכֵיל.** (דף קטו)

רב חסדא: מברך על אכילת מרור בתחילה ואוכל, ובסוף אוכל בלי ברכה

מַתְקִיף לַהּ רַב חִסְדָּא, לְאַחַר שֶׁמְּמַלֵּא כְּרִיסוֹ הֵימֶנּוּ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהּ.

אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: מֵעִיקָּרָא [בתחילה] **מְבָרֵךְ עֲלֵיהּ 'בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה'. וְ'עַל אֲכִילַת מָרוֹר', וְאָכֵיל, וּלְבַסּוֹף אָכֵיל אֲכִילַת חַסָּא בְּלֹא בְּרָכָה,** משום שצריך שתי טיבולים.

בְּסוּרְיָא, עָבְדִי כְּרַב הוּנָא.

וְרַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבֵיד כְּרַב חִסְדָּא.

וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא.

רב אחא בריה דרבא היה מחפש אחר שאר ירקות לטיבול ראשון

רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מְהַדַּר אַשְׁאָר יְרָקוֹת לְאַפּוֹקֵי נַפְשֵׁיהּ מִפְּלוּגְתָּא - רב אחא בנו של רבא היה מחפש אחר שאר ירקות לטיבול ראשון, כדי להוציא את עצמו מהמחלוקת.

מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא בריסו וכו'. רב חסלק נמי נרלה לסבור כר"ל דבעי כוונה מעפ"כ סבר לחין נכון נכנך בטיבול אני מין שכבר מילא כריסו ולפי סבר אין בריכות כוונה ר"ל לגמיעה בהדיא דנפיק בטיבול ולסון ומיבך בטיבול אני הוא ברכה בעלמא ולא צריך לרב חסלק לההלוחי אשמר ירקי ומנכך לרב חסלק בטיבול ולסון על חכילת מרור מע"ג דעיקר מלות מרור לח נפיק אלא בטיבול אני אחר מלה [2]מושלת בריכות שניהן בטיבול אני הוא שאני בריכות שבירך בטיבול ולסון בטיבול אני מאחר שאכל ממנו מעט בטיבול ולסון מידי דהוה אברכת שופר דמעכך אחקיעות דיעיפה ומושלת ברכה לחקיעות שבעמידה שסה עיקר ונעשית על קלר ברכות ונשמע כל אלו לחוקיר שאכלו כבר בעני כוונה ונחמה דמשלר הש"ס שבר הכי מלאיכעך בעני כוונה בטיבול אני הוא בריכה בעלמא ולח בריכת כוונה שנחמה לאכור בשמועה אחרת לר' יוחנן [3]בשלמא לרבי יוחנן דלמר בריכות שב

אבא ב ב ג מיי' פ"ח מהלכ' תלה"כ ה"ו ופ"ט מהלכ' עשין מ"ע ס"ג ול"ת מ"ע מעשה מצוה ס"ח:
אבב ד מיי' פכ"ו ה"ו סמ"ג מלה לין לן טוש"ע סח סעיף ב:
אבג ה מיי' סח סי"ח הלכה ג ופמ"ב סח טוש"ע ס"ח סעיף ו:
אבד ו מיי' סח סי"ח הל' ג ופ"ט מ"ע מעשה סעיף ד:
אבה ז מיי' סח סי"ח הל' ג טוש"ע סח סעיף ו:
אבו ז ח סח סעיף ז:

רבינו חננאל

צריך נטילת ידים. צריך לשקועיה משום קפא. כדי שתמות הקפא שבאותו הירק מן החומץ שבחרוסת. פי' קפא תולעת, דתניא בחרומת האוכל תולעים שבעקרי אילנות ואת הקפא שבירק חייב. יבחוישין שבחומץ ושבירק ב) מותרין. ססנן במסנת אסורין. ראי לא משקע ליה למה ליה נטילת ידים. אבבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש, הנוטל ידיו בטבול ראשון צריך שישול ידיו בטבול שני, ואמרי' למה לי נטילה ידים שנית הא משא ידיה חדא זימנא, ופרקי' כיון דמפסיק בייניהו ואמר אגדתא והלילא, דלמא מסח דעתיה ונגע במידי דמטנף, הלכך צריך נטילה ידים שנית. אמר רבא בלע מצה צריך נטילת ידים שנית. בלע מצה ומרור לא יצא. בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא. כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא. אמר רב שימי בר אשי מצה ומרור וחרוסת בפני כל אחד ואחד, ואין עוקרין השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה. רב כהנא אמר כלהו לפני מי שאומר הגדה. תלמה עוקרין השלחן, כדי שישאלו התינוקות, כי הא דאביי הוה יתיב קמי רבא חזא דמנבה פתורא אמר אכתי לא אלילון כר. גרסינן בפרק כיצד מברכין על הפירות. אמר רב פפא הכל נזונים בסבת שמנית פרוסה בתוך שלימה ובצוע מאי טעמא לחם עוני כתיב וקיימא לן מפני שהוא יום טוב צריך לבצוע על שתי ככרות כשבת דכתיב ביה לקטו לחם משנה, הלכך בסבת מניח פרוסה בתוך שלימה ובצוע. ומסתברא אפרוסה ויש אומרים אשלימה.

חניא לחם עוני שעונין עליו דברים. פי' אומר עליו הגדה, מצה זו שאנו אוכלין כו'.

ב) כתוספתא סס שלפנינו מצי' למיתן לך הגי"ה ז"ל הגיה מוהרח"ו וגי' רבינו משלים ניס ובכ"י הגי"ה ז"ל ובי"ד סי' ס"ל סק"ק מתוס לפי זה ע"ש.

צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא. מרס שבמזרח שבסהרה שבמזרח ים כו מרס כלרך הבללים: **הא לא נגע.** ירו במסקה: **הא בעלמא ואימא.** בשאר מיבולין שאינן קצע לריך ניטול ידיו לטיבול דבשעטל ידיו לרחמון לא היה יודע שקוף שני לנוס: **דאי ס"ד הכא.** גבי מרור אימעל אמלי הא מני ליה מדע זמנא בטיבול לאמון: **אאפחיה נדעתיה ונגע. בבאלו: נלע מלה.** ולא לאכל עדיין לא מזה ולא מזה ילא ידי מלה שאינה לריכה טעם אבל אכל ידי מרור לא ילא ולא לוחל ולא לעטו ולוחל מלה עמו אין לו שום טעם. **לילן.** שניסה ימד בסיב הקהל לא ילא אהרי לא היה ממש בניו לו זה ולא זה: **ואין עוקרין אם השלחן.** ס"ל להגביה קעדה כשמתחיל הגדה אלא שעושה הסבר ואומר הסגדה: שכאן שעושה הסבר ואומר הסגדה: אף

רש"ס

צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא. מרס שחזרס ים כו מרס כלרך בללים הלכך לריך נטי"י לאמון בללמן שהרי נוגע במסקה כשמקש את החזרת בחרוסת. וכ"ש פירש קפא תולעת בללים הלכך לריך נטי"י לטיבול לאמון בללמן שהרי נוגע במסקה כשמקש את החזרת בחרוסת ג) המולעים שבעקרי אילנות ואת הקפא שבירק בשאומרין אבולים כבי. ראמור מתערבים. שם. ג. בראאמרינן לקמן (קמז:). תוס' ד"ה. ביל. ולא נראה דהא דקאמרינן לקמן התינו דוקא כשאמר פסח זה שהיו אבותינו אבולים כבי. ראמור להגביה התבשיל מפני שנראה כמקדש אבל כשמגביה הקערה או ודאי אין צריך להחזיר התבשילין. שם.

**אלמן ממרור שלא נגע בו כלל ידיו וקלמר הסיבו מבאין לסס מיס אע"פ שכל אחד בבר נגע ידו אחת מוזר ונוגע ב' ידיו אע"ג דלמרינן (ידוס ס"ב מ"ס) נגע ידו אחת משטיפה אחת טהורה לריך ליטול אחיהן ולפי שנטילה לאחרונה לא היתה לשם קדושה לכך סבר המקשה דבהך נטילה ליכא למיגזר שמא יגע ולפי זה נלשה לשון לכרך על לותה נטילה יון לליכא הכא מלוה לשמוע דברי ר"ח בן ערך (מוזין דף קו.). וכ"ש לון שאין מנו מזהירין מלטמאות עלמנו ומלאכול לולבין מטמין ואין לנו לריכין לנותה נטילה ולהמברך הרי זה מברך בברכה לבטלה וכבל מלינים בתוי לבלכה דתניא הכא מלוה לשמוע דברי ר"ח בן ערך (מוזין דף קו.). וכ"ש לון שאין מנו מזהירין מלטמאות עלמנו ומלאכול לולבין מטמין ואין לנו לריכין לנותה נטילה ולהמברך הרי זה מברך

יום שלישי ג ניסן תשפ"א | פסחים דף קטו

מַתְקִיף לַהּ רַב חִסְדָּא, לְאַחַר שֶׁמִּילְּאוּ כְּרֵיסוֹ הֵימֶנּוּ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא מֵעִיקָּרָא מְבָרֵךְ עֲלֵיהּ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְעַל אֲכִילַת מָרוֹר וְאָכַל וּלְבַסּוֹף אָכַל אֲכִילַת חַסָּא בְּלֹא בְּרָכָה. בְּסוּרְיָא עָבְדִי כְּרַב הוּנָא וְרַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבֵיד כְּרַב חִסְדָּא וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מְהַדַּר אַשְׁאָר יְרָקוֹת לְאַפּוֹקֵי נַפְשֵׁיהּ מִפְּלוּגְתָּא. [התבאר בדף הקודם].

◆◆◆

רבינא: לא לכרוך מצה ומרור יחד בזמן הזה, כי מצות מרור דרבנן לכולי עלמא מבטלת טעם מצה דאורייתא

אָמַר רָבִינָא: אָמַר לִי רַב מְשַׁרְשְׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן, הָכִי אָמַר הִלֵּל מַשְׁמֵיהּ דִּגְמָרָא: לָא נִיכְרוֹךְ אִינִישׁ מַצָּה וּמָרוֹר בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וְנֵיכוֹל - לא יכרוך אדם מצה ומרור ביחד ויאכלם ביחד.

מִשּׁוּם דְּסָבִירָא לַן מַצָּה בִּזְמַן הַזֶּה דְּאוֹרָיְיתָא וּמָרוֹר דְּרַבָּנַן, וְאָתֵי מָרוֹר דְּרַבָּנַן וּמְבַטֵּיל לֵיהּ לְמַצָּה דְּאוֹרָיְיתָא - ובא טעם מרור דרבנן ומבטל לטעם מצה דאורייתא.

וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר מִצְוֹת אֵין מְבַטְּלוֹת זוֹ אֶת זוֹ, הָנֵי מִילֵּי דְּאוֹרָיְיתָא בִּדְאוֹרָיְיתָא - אלו הדברים נאמרו בב' מצוות דאורייתא, **אוֹ דְּרַבָּנַן בִּדְרַבָּנַן** - או בשתי מצוות דרבנן, ששניהם באותו דרגת חיוב ועל כן אינם מבטלות זו את זו, כיון ששניהם באותו דרגת חיוב שניהם בכלל 'קיום מצוה' ואינם מבטלים זו את זו. **אֲבָל דְּאוֹרָיְיתָא וּדְרַבָּנַן** - אבל ב' דברים שאחד מהם הוא דאורייתא ואחד מהם הוא דרבנן, **אָתֵי דְּרַבָּנַן וּמְבַטֵּיל לֵיהּ לִדְאוֹרָיְיתָא** - בא טעם המצוה שהיא מדרבנן ומבטל לטעם המצוה שהיא מדאורייתא.

דעת הלל שמצוות אין מבטלות זו את זו

מבררת הגמרא: **מַאן תַּנָּא דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ מִצְוֹת אֵין מְבַטְּלוֹת זוֹ אֶת זוֹ, הִלֵּל הִיא,**

דְּתַנְיָא, אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל, שֶׁהָיָה כּוֹרְכָן [את הפסח מצה ומרור], **בְּבַת אַחַת, וְאוֹכְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר 'עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ',** הרי שהלל סובר שמצוות אינם מבטלות זו את זו.

דעת החולקים על הלל הסוברים שמצוות מבטלות זו את זו

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חוֹלְקִין עָלָיו חֲבֵירָיו עַל הִלֵּל, דְּתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא כּוֹרְכָן [את הפסח מצה ומרור] **בְּבַת אַחַת וְאוֹכְלָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִלֵּל אוֹכְלָן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ', אֲפִילּוּ זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**

מַתְקִיף לַהּ רַב אָשֵׁי: אִי הָכִי - אם כן שלפי ברייתא זו פסח מצה ומרור מבטלים זה את זה, **מַאי אֲפִילּוּ** - מה הוא ביאור לשון הברייתא 'אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו', שמשמע שאם אוכל את בפסח מצה ומרור יחד יוצא ידי חובתו.

אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי: הַאי תַּנָּא הָכִי קָתָנֵי - כך שונה תנא זה: **יָכוֹל לֹא יָצָא בְּהוּ יְדֵי חוֹבָתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן כּוֹרְכָן בְּבַת אַחַת וְאוֹכְלָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִלֵּל אוֹכְלָן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ', אֲפִילּוּ זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** ולפי זה תנא זה סובר כהלל ש'מצוות אין מבטלות זו את זו', אלא שבא להוסיף שדין זה לכרוך את הפסח מצה ומרור יחד אינה מעכבת.

הכרעה: כיון ששנינו ב' דעות אם לכתחילה יש לאכול את הפסח מצה ומרור יחד או בנפרד, על כן בתחילה יאכל כל אחד בנפרד, ואחר כך יאכלם יחד ויאמר 'זכר למקדש כהלל'

הגמרא מכריעה כיצד יש לנהוג בזמנינו (שאין פסח) באכילת המצה והמרור: **הַשְׁתָּא דְּלָא אִיתְּמַר הִלְכְתָא** [כעת שלא נאמר הלכה] **לָא כְּהִלֵּל** [שיש לאכול את הפסח מצה ומרור כרוכים יחד, כי מצוות אינם מבטלות זו את זו], **וְלָא כְּרַבָּנַן** [שיש לאוכלם בנפרד, כי מצוות מבטלות זו את זו], **מְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה, וְאָכֵיל. וַהֲדַר מְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מָרוֹר, וְאָכֵיל.**

וַהֲדַר אָכֵיל מַצָּה וְחַסָּא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי בְּלָא בְּרָכָה - ואחר כך אוכל מצה וחסה (שהוא מרור) יחד ביחד בלי ברכה, **זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ כְּהִלֵּל** - זכר למה שהיה עושה הלל בזמן שבית המקדש קיים, שהיו אוכלים פסחיהם יחד עם המצה והמרור.

◆◆◆

נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא: כָּל שֶׁטִּיבּוּלוֹ בְּמַשְׁקֶה - כגון המטביל ירק בחומץ, או בכותח (פירורי פת עם חלב) **צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם,** מפני שחכמים גזרו טומאה על כל 'סתם ידים' (אם לא נטל ידיו), שהם 'שני לטומאה', ויש עוד דין דרבנן ש'שני' לטומאה הנוגע במשקין, הרי הם 'ראשון לטומאה' מדרבנן, והמשקים עושים את המאכל 'שני', ועל כן תיקנו שצריך ליטול ידים לפני שאוכל דבר שטיבולו במשקה, וכך ידיו לא יטמאו את המשקים.

[דברי רב אושעיא נאמרו על פסח (כפי שיבואר להלן), שכאשר מטבלים את החזרת בחרוסת צריך ליטול ידים, וזהו הסדר לאחר 'קדש' (כוס ראשון), 'ורחץ' (נטילת ידים) 'כרפס' (אכילת ירק כדי להתמיה התינוקות, וכל מאכלם היה על ידי טיבול, ועל כן מטביל את הירק)].

רב פפא: יש להוכיח מכאן שצריך לשקע את החסה בחרוסת, ולכן צריך נטילת ידים לפני אכילתה

אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁמַע מִינַּהּ - מדברי רב אושעיא (שצריך ליטול ידיו לפני אכילת הירק) אנו למדים: **הַאי חַסָּא** [עמוד ב] **צְרִיךְ לְשַׁקּוֹעֵיהּ בַּחֲרוֹסֶת** - חזרת זו (שאוכלה בטיבול ראשון) צריך לשוקעה [כלומר: לטובלה כולה] בחרוסת (שיש בה חומץ או יין), **מְשׁוּם קָפָא** - משום הארס שבחזרת, שהשרף שבחזרת יש בו ארס כדרך הבצלים, ולכן צריך ליטול ידים לפני אכילת החזרת, מפני שכשאר אוכלו ודאי נוגע במשקה,

דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא צְרִיךְ לְשַׁקּוֹעֵיהּ - שאם עולה על דעתך שלא צריך לשקעו בחרוסת, **נְטִילַת יָדַיִם לְמָה לִי** - למה צריך ליטול ידים לפני אכילת החזרת, **הָא לָא נָגַע** - הרי יכול לאכול את החזרת בלא לנגוע כלל במשקה.

דחיית הראיה: אפשר לומר שאין צריך לשקע את החסה בחרוסת, והטעם לנטילת ידים הוא רק מחשש שמא ישקעו בחרוסת

הגמרא דוחה את הראיה: **וְדִילְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ לָא צָרִיךְ לְשַׁקּוֹעֵיהּ** - ואולי לעולם תאמר שאין צריך לשקעו בחרוסת, **וְקָפָא מֵרֵיחָא מְיֵית** - והארס מת מהריח, **אֶלָּא לְמָה לִי נְטִילַת יָדַיִם, דִּילְמָא מְשַׁקְּעוּ לֵיהּ** - והטעם שצריך נטילת ידים מחשש שמא ישקעו בחרוסת, והיינו שתיקנו בכל דבר שטיבולו במשקה שצריך ליטול ידיו, ואף באופן שאינו נוגע במשקה.

[ולפי זה אף אם אוכל ירקות אחרים לפני הסעודה, כדי להתמיה את התינוקות, ומטביל אותו מעט [שכל מאכלים היה על ידי טיבול] צריך ליטול ידיו. וזהו הסדר 'קדש' 'ורחץ' 'כרפס'].

♦♦♦

לא להשהות את המרור בחרוסת

וְאָמַר רַב פָּפָּא: לָא נִישַׁהֵי אִינִישׁ מָרוֹר בַּחֲרוֹסֶת - לא ישהה אדם את המרור בחרוסת, **דִּילְמָא אַגֵּב חַלְיֵיהּ דְּתַבְלִין** - שמא אגב מתיקות התבלין שבחורסת, **מְבַטֵּיל לֵיהּ לְמָרוֹרֵיהּ** - יתבטל טעם המרור, **וּבָעֵינַן טַעַם מָרוֹר וְלֵיכָּא** - וצריך טעם מרור, ואין.

♦♦♦

נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני

אַדְּבָרֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּנָא עוּקְבָא וּדְרַשׁ - רב חסדא הנהיג את רבנא עוקבא, כלומר: כיבדו והוליכו לפניו, ודרש: **נָטַל יָדָיו בְּטִיבּוּל רִאשׁוֹן** [כשאוכל ירק לפני הסעודה, כסדר 'קדש' 'ורחץ' 'כרפס'], **נוֹטֵל יָדָיו בְּטִיבּוּל שֵׁנִי,** לפני שאוכל את המרור.

אֲמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא - חכמי הישיבה אמרו מאמר זה לפני רב פפא, והוסיפו ואמרו: **הָא בְּעָלְמָא אִיתְּמַר** - מאמר זה נאמר על כל ימות השנה, שאם אוכל ב' פעמים מאכל שטיבולו משקה, צריך ליטול ידים על כל מאכל בפני עצמו, שהרי כשנטל ידיו בטיבול ראשון, לא היה יודע שסופו לאכול מאכל נוסף שטיבולו במשקה.

דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הָכָא אִיתְּמַר - שאם עולה על דעתך שמאמר זה נאמר כאן על מרור, **לְמָה לִי נְטִילַת יָדַיִם תְּרֵי זִימְנֵי** - למה צריך ליטול ידים ב' פעמים, **הָא מִשָּׁא לֵיהּ יְדֵיהּ חֲדָא זִימְנָא** - הרי נטל ידיו פעם אחת בטיבול ראשון, וידע שעתיד לאכול מאכל נוסף שטיבולו במשקה.

אֲמַר לְהוּ רַב פָּפָּא: אַדְּרַבָּה, הָכָא אִיתְּמַר - מאמר זה נאמר כאן לגבי מרור, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּעָלְמָא אִיתְּמַר** - שאם עולה על דעתך שמאמר זה נאמר על כל ימות השנה, **לְמָה לִי תְּרֵי טִיבּוּלֵי** - למה צריך ב' טיבולים, והרי בדרך כלל אין עושים כן בשאר ימות השנה.

אֶלָּא מַאי הָכָא אִיתְּמַר - אלא מה תאמר, שמאמר זה נאמר כאן לגבי מרור, אם כן קשה: **נְטִילַת יָדַיִם תְּרֵי זִימְנֵי לְמָה לִי** - למה צריך ליטול ידיו ב' פעמים, **הָא מִשָּׁא לֵיהּ יְדֵיהּ חֲדָא זִימְנָא** - הרי הוא כבר נטל ידיו פעם אחת בטיבול ראשון.

עונה הגמרא: **אָמְרִי, כֵּיוָן דְּבָעֵי לְמֵימַר אַגָּדְתָּא וְהַלֵּילָא** - כיון שלאחר הטיבול ראשון צריך לומר אגדה והלל (תחילת ההלל שאומר בסיום סדר ההגדה), ורק אחר כך אוכלים את המרור, חוששים **דִּילְמָא אַסּוֹחֵי אַסְחֵיהּ לְדַעְתֵּיהּ וְנָגַע** - שמא הוא יסיח את דעתו ויגע בבשרו, ועל כן אף שנטל ידיו בטיבול ראשון חוזר וטובל לפני שאוכל את המרור.

[למעשה כבר נוטלים ידים לפני אכילת המצה, וזה עיקר כונת הגמרא שאף שנטל ידיו תחילה צריך לחזור וליטול ידיו, וכך הסדר 'קדש' (כוס ראשון), 'ורחץ' (נטילה לפני

טיבול ראשון), 'כרפס' (טיבול ראשון), 'יחץ' 'מגיד' (אגדה), 'רחצה' (נטילת ידים לפני המצה והמרור), 'מוציא מצה', 'מרור' (שטיבולו בחרוסת')].

♦♦♦

בלע מצה, או מרור

אָמַר רָבָא: בָּלַע מַצָּה [ולא לעסה], **יָצָא.**

בָּלַע מָרוֹר, לֹא יָצָא, שיתכן שלא טעם בו טעם מרור.

בָּלַע מַצָּה וּמָרוֹר - יחד, ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה, **יְדֵי מַצָּה, יָצָא** - ובזה יש חידוש יותר מהאמור לעיל, שכאן מלבד שבלע ולא הרגיש טעם, עוד חצץ המרור בין גרונו לבין המצה, ואעפ"כ הוא יוצא ידי חובה. אבל **יְדֵי מָרוֹר, לֹא יָצָא,** שכאמור אינו מרגיש טעם מרור, וצריך להרגיש טעם מצה.

כרכן בסיב ובלעם

כְּרָכָן - שניהם יחד **בְּסִיב** [הדקל] **וּבְלָעָן, אַף יְדֵי מַצָּה נָמֵי לֹא יָצָא,** כיון שהמצה והמרור בתוך הסיב ונמצא ששניהם לא היו ממש בפיו.

♦♦♦

עקירת שולחן רק לפני אומר ההגדה, ומחלוקת על מצה מרור וחרוסת אם צריך להניח לפני כל אחד או רק לפני אומר ההגדה

בזמנינו כל המסובים אוכלים על שולחן אחד, ומביאים מצה מרור וחרוסת לפני 'עושה הסדר' והוא מחלק לכל אחד מצה ומרור. בזמנם היה לכל אחד שולחן בפני עצמו. והגמרא דנה על זמנם האם צריך להניח מצה מרור וחרוסת לפני כל אחד.

[דעה א':] **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אָשֵׁי: מַצָּה לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מָרוֹר לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וַחֲרוֹסֶת לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.**

וְאֵין עוֹקְרִין אֶת הַשֻּׁלְחָן - ואין צריך לעקור את השולחן [שכך הסדר שעוקרים את השולחן כשמתחיל את ההגדה, כדי שתינוקות ישאלו למה עושים כן. ובזמנינו שאין שולחן לפני כל אחד, אין עוקרים את השולחן אלא מגביהים את הקערה שבה מצה ומרור ומניחים אותה בסוף השולחן], **אֶלָּא לִפְנֵי מִי שֶׁאוֹמֵר הַגָּדָה** - מלפני הגדול שבהן שעושה הסדר ואומר ההגדה.

[דעה ב':] **רַב הוּנָא אוֹמֵר: כּוּלְּהוּ נָמֵי** [את כולם, כלומר: מצה, מרור וחרוסת גם כן אין צריך להניח אלא] **לִפְנֵי מִי שֶׁאוֹמֵר הַגָּדָה.**

וְהִלְכְתָא כְּרַב הוּנָא.

עקירת השולחן

לָמָּה עוֹקְרִין אֶת הַשּׁוּלְחָן,

אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ תִּינוֹקוֹת וְיִשְׁאֲלוּ.

מספרת הגמרא: **אַבָּיֵי הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַבָּה** - אביי היה יושב לפני רבה, **חֲזָא דְּקָא מַדְלִי תַּכְּא מִקַּמֵּיהּ** - ראה אביי שמרימים, כלומר: מסלקים את השולחן מלפני רבה.

אֲמַר לְהוּ אביי: **עֲדַיִין לָא קָא אָכְלִינַן, אָתוּ קָא מְעַקְּרִי תַּכְּא מִיקַּמַּן** - עדיין לא אכלנו, באים ועוקרים את השולחן מלפנינו, מדוע עושים כן.

אֲמַר לֵיהּ רַבָּה: פְּטַרְתַּן - פטרת אותנו **מִלּוֹמַר 'מָה נִשְׁתַּנָּה',** שכבר שאלת על השינוי שעוקרים את השולחן.

♦♦♦

לחם עוני

[א':] **אָמַר שְׁמוּאֵל: 'לֶחֶם עוֹנִי' כְּתִיב** - על המצות כתוב בפסוק שהם 'לחם עוני', והפסוק בא לומר שהמצות הם: **לֶחֶם שֶׁעוֹנִין עָלָיו דְּבָרִים,** שאומרים עליו את ההגדה, שכאשר המצה על השולחן אומר את ההגדה.

תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: 'לֶחֶם עוֹנִי', לֶחֶם שֶׁעוֹנִין עָלָיו דְּבָרִים הַרְבֵּה.

[ב':] **דָּבָר אַחֵר, 'לֶחֶם עֳנִי', 'עֹנִי' כְּתִיב, מָה עֳנִי שֶׁדַּרְכּוֹ בִּפְרוּסָה,** (דף קטז) **אַף כָּאן בִּפְרוּסָה** - צריך לברך על אכילת מצה על פרוסה, [וישנם ג' מצות, מצה אחת פרוסה ועוד ב' מצות שלמות משום ברכת המוציא, שיום טוב פסח אינו גרוע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות שלימות, ובוצע מאחת מהשלימות].

[ג':] **דָּבָר אַחֵר, מָה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי הוּא מַסִּיק** [את התנור] **וְאוֹשֶׁתּוֹ אוֹפָה,** שהאשה מכינה את העיסה בשעה שהבעל מסיק את התנור, ומיד כשהוא גומר להסיק האשה אופה את הפת, שהם חוששים שהתנור לא יתקרר ויצטרכו להסיקו מחדש, **אַף כָּאן נָמֵי הוּא מַסִּיק וְאוֹשֶׁתּוֹ אוֹפָה** - כדי שהעיסה לא תחמיץ.

מה דרכו של עני בפרוסה. גלה דגם המוציא לחבירו לברך על הפרוסה [א] וכן משמע בפ' מי שהביאו (פרכות דף לה:) דקתני קמייתי [ב] ובקתמר בתר הכי [ג] ת"ש מיע כר אמר נחמן חייב לגגוע על שני כרכות שנתמלא קנקנו ואינו נהנה אבל לא על כר' ומניתה בתוך הסלימה כדי שיהא נהנה שבעה על הסלימה ומשמע דלענין המוציא לא בעינן שיהא נהנה שבעה אלא שיהא נהנה כדי אכילת פרס כדאיתא בפרק ג' דיומא (דף פה.) ובפרקין ליתיה דרך הגמרא כן:

ואמרתם זבח פסח הוא. פ' נתמיהה שבחורה כן: לומר פסח זה שאנו אוכלין במזיגת כוס שני מה נשתנה מלה ומעבור לפסח ול"ל נמי מלה זו מבני זה. [ג] **לפיכך** אנחנו כו'. ר"ת פתח אותות ולא יותר כנגד ז' רקיעים: ומותר

אף לחן בפרוסה. לברך על אכילת מלה. ומפי שלימות מייתי משום ברכת המוציא דלא גרע משאר פירות שבעה על שתי ככרות שלימות ונופלת מתחת המסלימות: **אף לחן הוא מפיק ואפאו חופה.** כדי שלא תתמרך: **משום קפא.** שרף החזק קשה ויש בו לחלק: **קפא דחפא חמא.** מי שלקה חזק ומלה בשביל הקפא יאכל ממון וירקפ: **קפא דחמא לרבי.** מי שלקה ממון וקשה לו יאכל כרבי: **תמימי.** לחם של כל יקרות ממין רפואה להן: **זכר לפפוח.** שהיו יולדות ביחלו שם בלח עצב שלא יכירו בה ויהיו מגדלים את בניהן בשמחה ובריווח: **לסמוכיה.** להטיל בלבותם כי הרבה כדי שיהיה עב וכיוץ לקהוייה להטיל בו מפומיה ויין ומילמא לחית בו קיוסא: **צריך לקהוייה.** זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט: **מבגיו.** יקרות שמטילין במחוש זכר לתבן ומכוסף שמכוסים בו הלק זכר לטיט: **מגרי חרך.** מעויים היוצבים אלל תלוותיהם ומוכיחן כמו מלין מן המכריש (שם ג:): **מתני'** ולכן הכן שואל לבני. כלן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו אם אין דעת בבן אביו ילמדנו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל [ג] הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות (אין) אנו [ד] (חייבים למבל אפילו) פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש [ה] מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: **גמ'** ת"ר [ו] חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקוף לה רבא אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקוף לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו [ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה בכספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי א"ל אי [ז] פתרתן מלומר מה נשתנה גמליאל היה אומר [ח] כל שלא אמר שלשה

[א] אף כאן בפרוסה דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה [ב] אף כאן נמי הוא מסיק ואשתו אופה: אע"פ שאין חרוסת מצוה: ואי לא מצוה משום מאי מייתי לה א"ר אמי משום קפא אמר רב אסי קפא דחסא חמא קפא דחמא כרתי [קפא דכרתי חמימי] קפא דכולהו חמימי אדהכי והכי נימא הכי קפא קפא דכירנא לך ולשב בנתיך ולתמני כלתך: רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה וכו': מאי מצוה רבי לוי אומר [ג] זכר לתפוח ור' יוחנן אומר זכר לטיט אמר אביי [ד] הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט תניא כוותיה דרבי יוחנן תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט אמר רבי אלעזר בר' צדוק כך היו אומרים תגרי [ה] חרך שבירושלים בואו ומלו לכם תבלין למצוה: **מתני'** [ו] מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו ילמדנו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל [ז] הלילה הזה כולו צלי: **גמ'** [ח] (במשלת פרש בשלוק) כמן כרכו כמן קדמו מטמע בי"ט היה מן יורד [ט] וכן היה ויהיג ר"ל מנחם מיוני ור"ל יוס טוב שהיו מבריכין הכל על הפסוקה [י] לך ר"י היה מברך המוציא על השלימה והכל על פרוסה אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש [יא] מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: **גמ'** ת"ר [יב] חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקוף לה רבא אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקוף לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו [ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה בכספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי א"ל אי [יג] פתרתן מלומר מה נשתנה גמליאל היה אומר [יד] כל שלא אמר שלשה

חפ לחן בפרוסה. לברך על אכילת מלה. ומפי שלימות מייתינן משום המוציא דלא גרע משאר פירות שבעה שבעה על שתי ככרות ונופלת מתחת המסלימות: **חפ לחן הוא מפיק ואפאו חופה.** כדי שלא תתמרך: **משום קפא.** שרף החזק קשה ויש בו לחלק: **קפא דחפא חמא.** מי שלקה חזק ומלה בשביל הקפא יאכל ממון וירקפ: **קפא דחמא לרבי.** מי שלקה ממון וקשה לו יאכל כרבי: **תמימי.** לחם של כל יקרות ממין רפואה להם: **זכר לפפוח.** שהיו יולדות בניהן שם בלח עצב שלא יכירו בה ויהיו מגדלים את בניהם בשמחה ובריווח: **לסמוכיה.** להטיל בלבותם כי הרבה כדי שיהיה עב וכיוץ לקהוייה להטיל בו מפומיה ויין ומילמא לחית בו קיוסא: **צריך לקהוייה.** זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט: **מבגיו.** יקרות שמטילין במחוש זכר לתבן ומכוסף שמכוסים בו הלק זכר לטיט: **מגרי חרך.** מעויים היוצבים אלל תלוותיהם ומוכיחן כמו מלין מן המכריש (שם ג:): **מתני'** ולכן הכן שואל לבני. כלן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו אם אין דעת בבן אביו ילמדנו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל [ג] הלילה הזה כולו צלי: **גמ'** [ד] (חייבים למבל אפילו) פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש [ה] מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: **גמ'** ת"ר [ו] חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקוף לה רבא אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקוף לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו [ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה בכספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי א"ל אי [יג] פתרתן מלומר מה נשתנה גמליאל היה אומר [יד] כל שלא אמר שלשה

מסורת הש"ס

א) [ובירושלמי הכרך], ב) [בגע"ז ג:] [ומטעלין ועי' תו"י ומכמנה שמכמנות וכן בפרקין בגמ' דנכמנתך], ד) [ג"ל ס"ן], ה) [ג"ל ותכוסכם], ו) [בברכות נח: ובשבת קח: פרש"י כרי אבא], ז) [וע"ע תוספות ערובין לח: ד"ה ואלו ותוספות ביצה ב: ד"ה ורבי], ח) [צ"ע בע"ז ע:].

תורה אור השלם

1. וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב:

דברים כו ה

הגהות מהר"ב רשבורג

א) גמ' אמר ליה סמוכה מגומר מה נשתנה. כ"כ עיין לעיל פרקו ע"ב בתוספות ד"ה כי שיכר וכו' ובפרי"ח סי' תע"ב ס"ק ו' ודו"ק:

מוסף רש"י

זכר לתפוח. ר"ת זכר לתפוח כשהיו נולפין לעיטן על גומה היה תופח ונראה ומעשה מונגלה (האודה ח"א סי' פז), שבשל הלילות. על שלא ימים טובים ושבתות, אנו אוכלים חמץ ומצה. לף קני לף מלגלג אי ממן אי מלה כדמוכ כהו עוגב וכיוצ כמעורב (מחזור ויטרי עמ' 292). **כולו צלי.** ולפסולי התנגוב (לעיל נ:).

מוסף תוספות

א. והיינו ברכת המוציא שמברך העני כל יומת השנה אף כאן בפסח יברך המוציא על הפרוסה. תוס' ברא"ש. ב. [ת]במאי דפליגי בכל יומת השנה בפרוסה המוציא מודים בפסח דבעינן אפרוסה. תוס' ריב"ד מהשולח פלוגתא. ג. ולא היה נוהג כלל בשלישה דאינה אלא משום לחם משנה. תוס' הרא"ש ברכות נה:

עין משפט נר מצוה

פז א מיי' פ"ח מהל' מלה הל' ו סמג עשין מח טוש"ע או"ח סי' תעב סעיף ג וסי' תעג סעי' ו:

פח ב טוש"ע או"ח סי' תע סעיף ב:

פט ג ד מיי' פ"ז מהל' מלה הל' יא סמג עשין מח טוש"ע או"ח סי' תעב סעיף ה כהגה"ט:

צ ה ו מיי' פ"ז ופ"ח מהל' מלה הלכה כ סמג עשין מח טוש"ע או"ח סי' תעג סעיף ז כהגה"ט:

צא ז מיי' פ"ז הל' ט סמג עשין מח טוש"ע או"ח סי' תעב סעיף ה כהגה"ט:

צב ח מיי' פ"ז הל' ד:

רבינו חננאל

ר"א לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה וכו'. אע"פ שאין חרוסת מצוה, ואפאי מייתי ליה משום קפא כדפירשנו למעלה. ר' אלעזר בר' צדוק [אומר] החרוסת מצוה, והביא ראיה לדבריו שכך היו תגרי ירושלם אומרים קחו לכם תבלין למצרה. מכלל שחרוסת מצוה. מאי מצוה, ר' לוי אמר זכר לתפוח שנאמר תחת התפוח עוררתיך וגו'. ר' יוחנן אומר זכר לטיט. אמר אביי הלכך צריך לקהויה (לקהרויה) זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט. תגרי חרך שבירושלים היו אומרין בואו וקחו לכם תבלין למצרה, כגון קנמון וכיוצא בו זכר לחבן שבטיט.

מתני' מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל וכו'. ת"ר חכם הבן חכם הבן שואל את אביו ואם לאו אשתו שואלתו, ואפי' שני תלמידי חכמים הבקיאין בהלכות הפסח שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואסיקנא אמר רבא שבכל הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. מתחיל בגנות ואומר אי הוא, רבא אמר מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו, רב יוסף אמר עבדים היינו לפרעה. ואחדאינא עבדינן כתרייהו.

קטז: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים [שנאמר] [1]ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו'] מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים [שנאמר [2]ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו'] מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר [3]וימררו את חייהם וגו'] [4]בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר [4]והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים [5]לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס [6]למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה [7] הכן הוא אומר בש"א עד אם הבנים שמחה

וחותם בגאולה. מ"ק לף פ' כילד ופליגי במילתיה ר"ט ור"ע מגזיב. כשהוא אומר שהיו מלריין (במלכים) אוכלים לף יגביה הכוס כשהוא זכר לפסח: ר"ג **כשר אינו צריך להגביה ולא עוד אלא שאינו מהדיא כו':** אין צריך להגביה. דהא לף מלי למימר פסח זה: רב יוסף ורב ששת מתוירי עיניים היו: **הא קא משמע לן.** דאע"ג דקתני בסיפא דהאי פירקא (דף קכ.) תחל זה ותחל זה לדברן: **תחת רשב"ם**

מתני' שאני דכריס סלגו. (שלא פירש) [שפירש] טעמן [2]: **גמ' צריך שיאמר.** פסוק זה ותומנו הוצרך משה שיהא צריך להזכירות את עלמו כלילו יצא משה שלא להגביה. **לתומנו גדל הקב"ה:** **צריך להגביה.** כשהומר מלה זו שאנו אוכלין מרור זה כשהומר מלה זו שאנו אוכלין מרור זה שאנו אוכלין מלה זו להראותן למקומות ומחבב מלוה בעיניהן וכן בשאומה הגאולה שהיו אומרים שהא לא יהא לריך להגביה כאן: **כשר.** [3]ת"ל מיני מצשיהן זו לתגדת: **כשר.** [3]ת"ל מיני מצשיהן זו לתגדת: **כשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שאינו מהדיא כשהוא זכר לפסח:** ה"ג **כשר אין צריך להגביה.** אין צריך להגביה דהא לף מלי למימר פסח זה ולא עוד אלא אם היה מגביהו יכלה כמי שאמרינן בשאומתו ממיים לפסח: **פרט לתומנו.** מלכלינ זה שאם שיכירוהו כלריות הערן: **כל שאם** ורב יוסף מתוירי עיניים הו: **קסבירי רבנן.** רב אשם ורב יוסף: **רב אחא בר יעקב הוא אומר.** בסיפא דהאי פירקא (דף קכ.) אחל זה ואחל זה מלרבנן: **כענין דאוריימא מקון.** וכשם שבזמן שבית המקדש קיים פטור אשם אשם נמי פטור ואין מוציא אחרים ידי חובתן: **כעבור מלה ומרור הוא נאחל.** לכך אני מוכל מלה ומרור זכר למה שעשו לי בלמלת ממלרים. ורב אשם ורב יוסף גזירה שוה היא בגמ': **מתני' ומוסס גבוהה.** מסיים את ההגדה בגבוהה גאולה. והשתא לא משכח היכך מסרכין מוסס ומקמן מקמני היכי דה בסוף ההגדה בגבוהה גאולה: **כן יגיעו וגו'.** והיינו דעבדינן כר"ע מתכירו. וה"ק דקאמר ומוסס גבוהה אינו אלא עד ר"ע: **גמ'** עדיין כר"ע שהיל ובכן פליגי עליה הא לא מין הלכה כר"ע מתכירו והכ דקאמר ר"ק ומוסס גבוהה ר"ט היל ולא בא למעט מילמייהו דר"ט וי"ע אלא למעטיון **שממיימין** בגבורת גאולה ללא מימה אין מברכין כלל בסיום הגדה כי אם ברכת יהין לגד על הכוס השני. ולמיה לגבי במסכת כתובות בפרק אע"פ (דף נ.) לתיכא נמי פלוגתייהו דר' טרפון ור"ע בה"ג דפליגי בסתם מצנה לתנן ומן ולא ניחלו אוכלת מצלו ואוכלת בתרומה ר' טרפון אומר נותנין לה הכל בתרומה ר"ע אומר מתנה מרומה ומתנה תרומה וכי היכי דפליגי התם ר"ט ור"ע בפירושה לאוכלת בתרומה ולא בלגת מנאי אלא הכי נמי פליגי תרוייהו הכא בפירושה ואותם בגאולה ולא בלגת מנאי אלא שהתנת אתם בדברי בין הכא בין בכתובות והדר מפרש לה בפלוגתא דר"ט ור"ע. ואותם דתנא קמא סיום בעלמא ואינו אותם ברכה היא: **גמ'** [4]**הללויה.** מיכה אחת היא כמו הילול כגון אתמיה [א] הגזהה והכיריה (שמואל ב' ו:ב) **ידידיה.** ויקרא שמו לידידיה (ש"ב יב:כה) נתן הנביא קרא כן בשלמה: **מרחיבים.** כמו מפיב אחת היא ואין שתיבה נמלקת לשנים: **נרב מאי.** מפליג פליג או לוסופי מוסיף **שהללויה** אחל רבה שבועה דפליג מדקתני בלבד: **תכיבי.** דוד ר' חייא: **הללו נתן גיטה.** בסוף שיטה היא בתחלת שיטה אחרת: **שהללויה הרבה.** בהללויה הרבה וכולהו הללויה דריש ליה הכי מלמע מיכה אחת היא: **בתפלה.** תהלה לדוד [תהלים קמ:ה] : **בתפלה.** תפלה לעני כי יעטוף [שם קב:א] תפלה למשה [שם צ:א] : **בהודאה.** הודו לה' כי טוב [שם קיח:א] : **שיר בשבוחה.** אז ישיר משה [שמות טו:א] : **משה וישראל הו.** כלומר בשותפו בשיטה וישראל בשותפה שעה שעלו מן הים מיקונהו ולא היה מקודם לכן אבל דלתאי מדשים ויימים טוביים מי מיקנו: **על על פרק ופרק.** ועל"ן כל רגל ורגל. ועל כל ברה שלא תבא עליהן ליצמל מעליה נקט כלומר שלא ש"ו תבא ברה עליהן ויוסבו ממנה כלומר אותה על גאולתה כגון מנוכה: **דוד אמרן.** על המשוכעות שלירעו: **לו אנו.** תפלות: **הלל זה.** בספר תהלים שאנו אומרים על כל פרק ופרק: **משה וישראל אמרוהו.** לכתיב ויבא [שם קטו] נמלא ישראל ממלרים היה לשה ויעם ומ"ל קבעו דוד בספרו: **לאפוי ישראל שותפין אם בפחיפין.** מילילת מלרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל: **ר"ש פסלו של מיכה עומד בשלו.** בשותו מקום דבימי דוד היה לכתיב בית עד גזות של בתרן (שופטים יח) וישראל אומרים הלל שבמות בו [תהלים קטו] כשותה יהיו עושיהם בתמיה אלא ודאי אין לו פסק לא בתמיה: ו"ע **כנגד** בנגד היוני הוא לגנאי כלומר עומד בשותה: **וישראל אומרו.** [ב]**נפניו** ל"ע. ומי גרס ליה מפרשינן ליה כמו בפני הבית בשותו קיים: **כנגד ליבור.** בנסת ישראל שמנסת על גותן והסתכלו עליהן: **ניזוח וניגן נעשיד לנד.** כל מקום שנאמר ניזוח למעלה נגניעות נעשיד לנד הוא מלבר. ולא ידענא היכי מסמע אלא הכי הוה קיים להו: **ע"י פורגמן.** הוא אומר ואחר מסמיע לרבים והיינו מסכיל לוחם לתורגמן: לדוד

1. וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ. שמות יב כז
2. וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם. שמות יב לט
3. וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ. שמות א יד
4. וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. שמות יג ח
5. וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ. דברים ו כג
6. וְאָמַרְתָּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא. דברים כא כ

מדהדה ליה למיכתב בנגו הוא. סוכל ומוכה ומשמע הוא שלקה בפניכם, ומדכתיב זה, משמע בלבנגעו עליו, ולא סומין (סנהדרין נא:).

אמר רבא מצה צריך להגביה כשאומר מצה זו שאנו אוכלין וכו'. וכן מרור צריך להגביה, אבל בשר אינו צריך להגביה מפני שנראה כמקריב בשר ואוכל קדשים בחוץ. אמר רב אחא בר יעקב סומא פסול לומר הגדה כו'. ואסיקנא בשר הוא לומר הגדה, דמצה בזמן הזה דרבנן. ואקשינן מכלל דרב אחא בר יעקב סבר מצה בזמן הזה דאוריתא, והא איהו דאמר בסוף פירקין מצה בזמן הזה דרבנן, ופרקינן קסבר כל דתקינו רבנן כעין דאוריתא תקון. מאי בעבור זה בעבור מצה ומרור הוא.

א] רשב"ם ד"ה הללויה וכו' מתחיל וכו' ד"ע ותחיל מתחיל ומסיים הוא בימוקפל ס"ל ה' וה"ל למכתב תחל בפרש"י שם והגזהה והכיריה הוא בימוקפל מ"ש ר"י וכמ"ל בגזיר והכניון בפרש"י וה"ק שם ולא בלגת בכניונין כתוספות ר' ס' וכ"ה בהללויה דסכת:

א. דהכא מיירי בגאולה דלעתיד. תוס' ד"ס.

(ג) תוס' ד"ה ג"ג וגמ' נמצי שיש מדפס ובסוף גרסינן ושלה לך:

גמ' מקבירי רבנן מצה בוה"א דרבנן. עי' מנחה יט ע"א תוס' ד"ה וכ"א:

ק"ו, ד' קמנ: קמנ. ומלינן בכיאור דבר תוס' ד"ה ואלו, ז) [ובמיני ומתנין ס"ה].

ז) [ובכרכות כ:], ב) [נקמן זה, ג) [שכות טו:], ד) [על רש"ש], ה) [נעל קמנ:], ו) [נעל"ז ב:], ז) [נעל"ז ב:], ח) [נעל"ז ב:], ט) [נעל"ז ב:], י) [נעל"ז ב:], כ) [נעל"ז ב:], ל) [נעל"ז ב:], מ) [נעל"ז ב:], נ) [נעל"ז ב:], ס) [נעל"ז ב:], ע) [נעל"ז ב:], פ) [נעל"ז ב:], צ) [נעל"ז ב:], ק) [נעל"ז ב:], ר) [נעל"ז ב:], ש) [נעל"ז ב:], ת) [נעל"ז ב:], א) [נעל"ז ב:], ב) [נעל"ז ב:], ג) [נעל"ז ב:], ד) [נעל"ז ב:], ה) [נעל"ז ב:], ו) [נעל"ז ב:], ז) [נעל"ז ב:], ח) [נעל"ז ב:], ט) [נעל"ז ב:], י) [נעל"ז ב:], כ) [נעל"ז ב:], ל) [נעל"ז ב:], מ) [נעל"ז ב:], נ) [נעל"ז ב:], ס) [נעל"ז ב:], ע) [נעל"ז ב:], פ) [נעל"ז ב:], צ) [נעל"ז ב:], ק) [נעל"ז ב:], ר) [נעל"ז ב:], ש) [נעל"ז ב:], ת) [נעל"ז ב:]

אַף כָּאן בִּפְרוּסָה דָּבָר אַחֵר מָה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי הוּא מַסִּיק וְאִשְׁתּוֹ אוֹפָה אַף כָּאן נָמֵי הוּא מַסִּיק וְאִשְׁתּוֹ אוֹפָה. [התבאר לעיל דף קטו].

◆◆◆

דעה א': אין בחרוסת מצוה, ומה שמביאים אותה הוא משום ארס החזרת

שנינו במשנה: **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲרוֹסֶת מִצְוָה.**

מבררת הגמרא: **וְאִי לָא מִצְוָה** - ואם אין בחרוסת מצוה, **מְשׁוּם מַאי מַיְיתֵי לַהּ** - משום מה מביאים אותה.

אָמַר רַבִּי אַמֵּי: מְשׁוּם קָפָא - ארס, שבחזרת יש 'שרף' קשה, שיש בו ארס, וכשמטבל אותו בחרוסת אינו מזיק.

אָמַר רַב אַסִי: קָפָא דְּחַסָּא, חָמָא - מי שאכל חזרת וחלה מחמת הקפא, יאכל צנון ויתרפא.

קָפָא דְּחָמָא, כַּרְתֵּי - מי שאכל צנון וקשה לו, יאכל כרתי.

[קָפָא דְּכַרְתֵּי, חַמִּימֵי - מי שאכל כרתי וקשה לו, ישתה מים חמים, ויתרפא].

קָפָא דְּכוּלְּהוּ חַמִּימֵי - ארס של כל ירקות, ישתה מים חמים ויתרפא.

אַדְּהָכִי וְהָכִי, נֵימָא הָכִי - בין כך ובין כך, בינתיים יאמר כך (לחש זה): **קָפָא קָפָא דְּכִירְנָא לָךְ וּלְשַׁב בְּנָתָיךְ וּלְתַמְנֵי כַּלָּתָךְ** - ארס ארס, אני זוכר אותך, ואת שבע בנותיך ואת שמונה כלותיך.

◆◆◆

דעה ב': דעת רבי אלעזר ברבי צדוק יש בחרוסת מצוה, זכר לתפוח או זכר לטיט

שנינו במשנה: **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק** חולק על תנא קמא **וְאוֹמֵר** שיש בחרוסת **מִצְוָה וְכוּ'.**

מבררת הגמרא: **מַאי מִצְוָה.**

מבארת הגמרא: [דעה א':] **רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: זֵכֶר לַתַּפּוּחַ** - שהיו יולדות בניהן שם בלא עצב, שלא יכירו בהן מצריים, דכתיב תחת התפוח עוררתיך.

[דעה ב':] **וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: זֵכֶר לַטִּיט.**

אָמַר אַבָּיֵי: הִלְכָךְ צָרִיךְ לְקַהוֹיֵיהּ - צריך להחמיץ אותו [להטיל בו תפוחים ויין ודברים שיש בהם חמיצות], **וְצָרִיךְ לְסַמּוֹכֵיהּ** - וצריך לעשות אותו סמיך ועבה [להטיל ולכתוש בו הרבה, כדי שיהיה עב],

לְקַהוֹיֵיהּ - צריך להחמיץ אותו, **זֵכֶר לַתַּפּוּחַ, וְצָרִיךְ לְסַמּוֹכֵיהּ** - וצריך להסמיך אותו ולעשותו עבה, **זֵכֶר לַטִּיט.**

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: יש לתת בחרוסת **תַּבְלִין, זֵכֶר לַתֶּבֶן. חֲרוֹסֶת** [שהיא כתושה היטב], **זֵכֶר לַטִּיט.**

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: כָּךְ הָיוּ אוֹמְרִים תַּגָּרֵי חָרָךְ [חנוונים היושבים אצל חלונותיהם ומוכרין, (לשון 'חרך' כמו מציץ מן החרכים)] **שְׁבִירוּשָׁלַיִם, בּוֹאוּ וּטְלוּ לָכֶם תַּבְלִין לְמִצְוָה,** לחרוסת.

משנה

מה נשתנה בכוס שני

מְזְגוּ לוֹ כּוֹס שֵׁנִי, וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל אָבִיו - מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה, **וְאִם אֵין דַּעַת בַּבֵּן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ** לשאול.

[שאלה א':] **מָה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת, שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה** [בין חמץ ובין מצה], **הַלַּיְלָה הַזֶּה כּוּלּוֹ מַצָּה.**

[שאלה ב':] **שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת, הַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר.**

[שאלה ג':] **שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בָּשָׂר צָלִי, שָׁלוּק, וּמְבוּשָׁל** - או צלוי, או מבושל קצת, או מבושל לגמרי, **הַלַּיְלָה הַזֶּה כּוּלּוֹ צָלִי.**

[שאלה ד':] **שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ מַטְבִּילִין פַּעַם אֶחָת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים** [טיבול ראשון של ירק לפני הסעודה. וטיבול מרור בחרוסת].

וּלְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ, שאם מבין הרבה מפרש לבנו הכל.

מַתְחִיל בִּגְנוּת, וּמְסַיֵּים בְּשֶׁבַח, כפי שיבואר בגמרא, **וְדוֹרֵשׁ מֵ'אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי', עַד שֶׁיִּגְמוֹר כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ.**

גמרא

מי שואל מה נשתנה: בנו חכם, אשתו, שואל את עצמו, שני ת"ח שואלין זה את זה

תָּנוּ רַבָּנָן, חָכָם, בְּנוֹ שׁוֹאֲלוֹ. וְאִם אֵינוֹ חָכָם, אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתּוֹ.

וְאִם לָאו, הוּא שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ.

וַאֲפִילּוּ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹדְעִין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח שׁוֹאֲלִין זֶה לָזֶה.

◆◆◆

שנינו במשנה: **מָה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ מַטְבִּילִין פַּעַם אֶחָת הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים.**

מַתְקִיף לַהּ רָבָא, אַטּוּ כָּל יוֹמָא לָא סַגִּיא דְּלָא מְטַבְּלָא חֲדָא זִימְנָא - וכי בכל יום לא מספיק אם לא מטבילים פעם אחת, כלומר: וכי חייבים להטביל בכל הלילות פעם אחת, ומדוע אומרים 'שבכל הלילה אנו מטבילים פעם אחת'.

אֶלָּא אָמַר רָבָא: הָכִי קָתָנֵי, שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ חַיָּבִין לְטַבֵּל אֲפִילּוּ פַּעַם אֶחָת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים.

מַתְקֵיף לַהּ רַב סָפְרָא, חִיוּבָא לְדַרְדְּקֵי - וכי שייך לומר לשון זו שמשמע שבלילה הזה חייבים לטבל שני פעמים, והרי כל הטיבול הוא בשביל שישאלו התינוקות, ושייך לומר על כך חיוב.

אֶלָּא אָמַר רַב סָפְרָא: הָכִי קָתָנֵי, אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִילּוּ פַּעַם אֶחָת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים.

♦♦♦

שנינו במשנה: **מַתְחִיל בְּגָנוּת וּמְסַיֵּים בְּשֶׁבַח.**

מבררת הגמרא: **מַאי בְּגָנוּת.**

מבארת הגמרא: **רַב אָמַר: מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ.**

[וּשְׁמוּאֵל] אָמַר: עֲבָדִים הָיִינוּ.

אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְדָרוֹ עַבְדֵיהּ: עַבְדָּא דְּמַפֵּיק לֵיהּ מָרֵיהּ לְחֵירוּת וְיָהֵיב לֵיהּ כַּסְפָּא וְדַהֲבָא מַאי בָּעֵי לְמֵימַר לֵיהּ - עבד שהוציאו אדונו לחירות, ונתן לו כסף וזהב, מה הוא צריך לומר לו.

אֲמַר לֵיהּ דרו עבדו: **בָּעֵי לְאוֹדוֹיֵי וּלְשַׁבּוֹחֵי** - צריך להודות לאדונו ולשבחו.

אֲמַר לֵיהּ רב נחמן: **פְּטַרְתַּן** - פטרת אותי **מִלּוֹמַר 'מֶה נִּשְׁתַּנָּה'.**

פָּתַח רב נחמן **וְאָמַר 'עֲבָדִים הָיִינוּ'.** [ברשב"ם מבואר שהיה לו גירסא אחרת כאן, שרב נחמן לא אמר שהוא נפטר בזה משאלת 'מה נשתנה' שהרי לא הוזכרה כאן שאלה משאלות 'מה נשתנה'. לפי גירסא זו רב נחמן שאל זאת את דרו רק כדי שיכירו וידעו שצריך להודות ולשבח].

משנה

כל שלא אמר פסח מצה ומרור, לא יצא ידי חובתו

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר [עמוד ב] **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר,**

פֶּסַח, עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם [שֶׁנֶּאֱמַר 'וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר פָּסַח' וְגוֹ'].

מַצָּה, עַל שׁוּם שֶׁנִּגְאֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם [שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם' וְגוֹ'].

מָרוֹר, עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם [שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם' וְגוֹ'].

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם'.

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדֵּר, לְבָרֵךְ, לְעַלֵּה, וּלְקַלֵּס, לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאוּלָּה, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

בסדר ההגדה (מגיד) אומרים חלק מהלל, המשנה מביאה מחלוקת עד היכן הוא אומר בפסוקי ההלל

עַד הֵיכָן הוּא אוֹמֵר בפסוקי ההלל.

[דעה א':] **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד 'אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה'.**

[דעה ב':] **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד 'חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם'.**

נוסח הברכה שאומרים לאחר ההגדה

וְחוֹתֵם בִּגְאוּלָה - בסיום אמירת ההגדה וחלקו הראשון של ההלל חותם בברכה על הגאולה, ונחלקו התנאים בנוסחתה.

[דעה א':] **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: 'אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם', וְלֹא הָיָה חוֹתֵם.**

[דעה ב':] **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:** מוסיפים על נוסח הברכה, נוסח זה: **'כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ, וְנֹאכַל שָׁם (מִן הַפְּסָחִים וּמִן הַזְּבָחִים) [מן הזבחים ומן הפסחים] כּוּ', עַד בָּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאַל יִשְׂרָאֵל',** כיון שלרבי עקיבא מוסיף בקשה בברכת הגאולה, הרי זה 'ברכה ארוכה', ולכן צריך לחתום בה 'ברוך'.

גמרא

אָמַר רָבָא: צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר 'וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם', שצריך להראות את עצמו כאילו יצא משם שאף אותנו גאל הקב"ה.

אָמַר רָבָא: מַצָּה צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ, כשהוא אומר 'מצה זו שאנו אוכלין' צריך להגביה את המצה, כדי להראותה למסובים ולחבב המצוה בעיניהם.

וּמָרוֹר צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ, כשאומר 'מרור זה'.

בָּשָׂר אֵין צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ - כשהוא אומר 'פסח שהיו אבותינו (במצרים) אוכלים', לא יגביה הבשר אף שהוא זכר לפסח, שאם יגביהו לא יוכל לומר 'פסח זה', שהרי אינו כפסח בזמן הבית שאינו קרבן אלא בשר בעלמא, **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּרְאֶה** - שאם עושה כך נראה **כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ.**

◆◆◆

סומא, פטור מלומר הגדה

אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: סומא פָּטוּר מִלּוֹמַר הַגָּדָה, כְּתִיב הָכָא 'בַּעֲבוּר זֶה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', **וּכְתִיב הָתָם** [בבן סורר ומורה] **'בְּנֵנוּ זֶה', מַה לְּהַלָּן פָּרָט לְסומא** [שאביו ואמו אינו סומים ויכולים להצביע 'בנינו זה'], **אַף כָּאן פָּרָט לְסומין**

שאלה: מהנהגת רב יוסף ורב ששת מבואר שסומא אינו פטור

[שואלת הגמרא:] **אִינִי** [האמנם] **וְהָאָמַר מָרִימָר: שְׁאֵלְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן דְּבֵי רַב יוֹסֵף** - שאלתי את בני התלמידים שהיו בישיבתו של רב יוסף, **מַאן דְּאָמַר אַגַּדְתָּא בֵּי רַב יוֹסֵף** - מי אמר אגדה

אצל רב יוסף. **אֲמַרוּ** לי **רַב יוֹסֵף,** ואף שהיה רב יוסף סומא. וכן שאלתי **מַאן דְּאָמַר אַגָּדְתָּא בֵּי רַב שֵׁשֶׁת, אָמְרוּ רַב שֵׁשֶׁת,** ואף שגם הוא היה סומא, הרי שסומא אינו פטור מסיפור יציאת מצרים ויכול להוציא אחרים.

הצעת תשובה: רב ששת ורב יוסף סוברים שחיוב סיפור יציאת מצרים בזמן הזה הוא דרבנן, ורבנן תיקנוהו גם לסומים

[עונה הגמרא:] **קָסָבְרִי רַבָּנַן מַצָּה בְּזְמַן הַזֶּה דְּרַבָּנַן,** וממילא אף סיפור יציאת מצרים הוא דרבנן, ורבנן תיקנו לספר ביציאת מצרים גם בזמנינו, והם תיקנו זאת גם על סומא, אך מדין תורה סומא פטור.

[שואלת הגמרא:] **מִכְּלָל** - מתוך הדברים האלו משמע **דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב סָבַר מַצָּה בְּזְמַן הַזֶּה דְּאוֹרָיְיתָא,** [וסומא פטור מהחיוב דאורייתא], **וְהָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב הוּא דְּאָמַר מַצָּה בְּזְמַן הַזֶּה דְּרַבָּנַן.**

[עונה הגמרא:] אכן רב אחא בר יעקב סובר שחיוב מצה בזמן הזה הוא דרבנן, והטעם שהוא סובר שבכל אופן סומא פטור, **קָסָבַר כֹּל דְּתַקּוֹן רַבָּנַן כְּעֵין דְּאוֹרָיְיתָא תַּיקּוּן,** וכיון שמהתורה סומא פטור, חכמים לא חייבו סומא.

[שואלת הגמרא:] **לְרַב שֵׁשֶׁת וּלְרַב יוֹסֵף נָמֵי הָא וַדַּאי כָּל דְּתַקּוֹן רַבָּנַן כְּעֵין דְּאוֹרָיְיתָא תַּיקּוּן,** ולמה הם סברו שחכמים תיקנו חובת סיפור יציאת מצרים גם על סומא.

תשובה חדשה: רב ששת ורב יוסף סוברים שאף מהתורה אין מיעוט למעט סומים מהגדה

[עונה הגמרא:] רב ששת ורב יוסף חולקים על עיקר הלימוד מבן סורר לסיפור יציאת מצרים, שהרי **הָכִי הַשְׁתָּא** - כעת נתבונן בדבר זה, **בִּשְׁלָמָא הָתָם מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב** - בשלום, כלומר נוח ומבואר הדבר שם בבן סורה שהיה לפסוק לומר **'בְּנֵנוּ הוּא', וּכְתִיב 'בְּנֵנוּ זֶה', שְׁמַע מִינַּהּ פָּרָט לְסוֹמִין הוּא דַּאֲתָא** - מכך מוכח שהוא בא למעט סומים, **אֲבָל הָכָא** - אבל כאן לגבי סיפור יציאת מצרים, **אִי לָאו 'בַּעֲבוּר זֶה' מַאי לְכְתוֹב** - אלא כאן אם לא תכתוב התורה 'בעבור זה' מה תכתוב, **אֶלָּא בַּעֲבוּר מַצָּה וּמָרוֹר הוּא דַּאֲתָא** - שהפסוק בא לומר שהטעם שאני אוכל מצה ומרור בעבוד זה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים. וזה מה שבא הפסוק לומר בתיבות 'בעבור זה', ואי אפשר ללמוד מכך לדרשה למעט סומים.

◆◆◆

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּיבִים: [יתבאר בדף הבא].

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים קיז.

אחת היא. כלומר מיכה אחת היא והיו כתובות שיכה אחת. **אלו נאכל גיסא.** כתוב שיכה ושיכה אחת. **שיר שנאמרה.** ז) [ישעיה ל], **ועל כל זרה אלא אכא עליהם.** ליתנא מעלית הוא דנקט כלומר אפילו אם ואלוס מבוא זרה עליהן ויושבו ממנה כאומרים לומו על גחולתן כגון מנוכה: **כל מפלות.** כל מזמורים הפותחים בתפלה כגון תפלה לעני כי יעטוף (תהלים קב): **אפפר ישראל ומושען אם בפתיהן.** מיליאת מלרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל: **ד"א פסחו אל מיכה עומה.** בימי דוד נבבי בתוכו מקום ויאכלו כאומרים הלל שכתוב בו: **ח) [שמות טו], ט) [תהלים קטון], י) בס"א נוסף: אמר, יא) [ומפ' סופרים פרק יח הלכה יא],**

מסורת הש"ס

תורה אור השלם

1. כִּלּוּ תִּפְלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי: תהלים עב ב
2. וְעַתָּה קְרוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד יְיָ. מלכים ב ג טו
3. לָחֵן לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי־נִפְלָאוֹת עָשָׂה. תהלים קטו א
4. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: תהלים קטו א
5. לְמַעַנְי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה כִּי אֵיךְ יֵחָל וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן: ישעיה מח יא
6. תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: תהלים קמה כא
7. רְשָׁעִי יִרְאֶה וְכָעָס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמֵס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד: תהלים קיב י
8. שַׁעֲמִידֵנִי בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: תהלים קלה ב
9. מְנַחֵל בְּרָרָךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ: תהלים קי ז
10. רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְיָ שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: תהלים קיא י
11. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ: תהלים קיג ט
12. הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם: תהלים קיד ח
13. בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: תהלים קיד א
14. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: תהלים קטו א

מוסף רש"י

אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו את לולביהן ולא אמרו שירה. לפיכך ונטלו את לולביהן, **לא אמרו** הוא עקר מלות שחרור, שמחק ממנו, שלח דעת שוחק מיושבת עלין, ותפילין לינו על גבי מכל מקום אין בו יסוד (שבת כ"). **ולא מתוך קלות ראש.** לאין כנון כשמחת כלה (שם). **קחו לו מנגן.** מלות היא להשמיע עלין שבחה (שם). **ובן לדבי חלכה.** לריך לאפות כמילי דכריתות כריטלו (שם). **ובן לחלום טוב.** אם כא לישן מתוך שמחה מלאן לו חלום טוב (שם). **נוטפות מר.** מירוות ממחק לימה (שם). **ובדהו רבנן.** נשתה לגם ממחק כשמחה (שם).

ז) [שה"ש ה' טו], ח) [שה"ש ה' טו], ט) [תהלים קמה], י) [תהלים קיג], יא) [תהלים קיד], יב) [תהלים קיד], יג) [תהלים קיד], יד) [תהלים קטו], טו) [תהלים קטו], טז) [תהלים קיג], יז) [תהלים קיג], יח) [תהלים קיג], יט) [תהלים קיג], כ) [תהלים קיג], כא) [תהלים קיג], כב) [תהלים קיג], כג) [תהלים קיג], כד) [תהלים קיג], כה) [תהלים קיג], כו) [תהלים קיג], כז) [תהלים קיג], כח) [תהלים קיג], כט) [תהלים קיג], ל) [תהלים קיג], לא) [תהלים קיג], לב) [תהלים קיג], לג) [תהלים קיג], לד) [תהלים קיג], לה) [תהלים קיג], לו) [תהלים קיג], לז) [תהלים קיג], לח) [תהלים קיג], לט) [תהלים קיג], מ) [תהלים קיג], מא) [תהלים קיג], מב) [תהלים קיג], מג) [תהלים קיג], מד) [תהלים קיג], מה) [תהלים קיג], מו) [תהלים קיג], מז) [תהלים קיג], מח) [תהלים קיג], מט) [תהלים קיג], נ) [תהלים קיג], נא) [תהלים קיג], נב) [תהלים קיג], נג) [תהלים קיג], נד) [תהלים קיג], נה) [תהלים קיג], נו) [תהלים קיג], נז) [תהלים קיג], נח) [תהלים קיג], נט) [תהלים קיג], ס) [תהלים קיג], סא) [תהלים קיג], סב) [תהלים קיג], סג) [תהלים קיג], סד) [תהלים קיג], סה) [תהלים קיג], סו) [תהלים קיג], סז) [תהלים קיג], סח) [תהלים קיג], סט) [תהלים קיג], ע) [תהלים קיג], עא) [תהלים קיג], עב) [תהלים קיג], עג) [תהלים קיג], עד) [תהלים קיג], עה) [תהלים קיג], עו) [תהלים קיג], עז) [תהלים קיג], עח) [תהלים קיג], עט) [תהלים קיג], פ) [תהלים קיג], פא) [תהלים קיג], פב) [תהלים קיג], פג) [תהלים קיג], פד) [תהלים קיג], פה) [תהלים קיג], פו) [תהלים קיג], פז) [תהלים קיג], פח) [תהלים קיג], פט) [תהלים קיג], צ) [תהלים קיג], צא) [תהלים קיג], צב) [תהלים קיג], צג) [תהלים קיג], צד) [תהלים קיג], צה) [תהלים קיג], צו) [תהלים קיג], צח) [תהלים קיג], צט) [תהלים קיג], ק) [תהלים קיג], קא) [תהלים קיג], קב) [תהלים קיג], קג) [תהלים קיג], קד) [תהלים קיג], קה) [תהלים קיג], קו) [תהלים קיג], קז) [תהלים קיג], קח) [תהלים קיג], קט) [תהלים קיג], קי) [תהלים קיג], קיא) [תהלים קיג], קיב) [תהלים קיג], קיג) [תהלים קיג], קיד) [תהלים קיג], קטו) [תהלים קיג], קטז) [תהלים קיג], קיז) [תהלים קיג], קיח) [תהלים קיג], קיט) [תהלים קיג], קכ) [תהלים קיג], קכא) [תהלים קיג], קכב) [תהלים קיג], קכג) [תהלים קיג], קכד) [תהלים קיג], קכה) [תהלים קיג], קכו) [תהלים קיג], קכז) [תהלים קיג], קכח) [תהלים קיג], קכט) [תהלים קיג], קל) [תהלים קיג], קלא) [תהלים קיג], קלב) [תהלים קיג], קלג) [תהלים קיג], קלד) [תהלים קיג], קלה) [תהלים קיג], קלו) [תהלים קיג], קלז) [תהלים קיג], קלח) [תהלים קיג], קלט) [תהלים קיג], קמ) [תהלים קיג], קמא) [תהלים קיג], קמב) [תהלים קיג], קמג) [תהלים קיג], קמד) [תהלים קיג], קמה) [תהלים קיג], קמו) [תהלים קיג], קמז) [תהלים קיג], קמח) [תהלים קיג], קמט) [תהלים קיג], קנ) [תהלים קיג],

רשב"ם

נדוד מזומו. משמע מתלה היה לדוד כוח הקודש ומ"כ) מזמור: **מזמור נדוד.** משמע מתוך המזמור בלא שכינה לדוד: **נגמד מלפו ור.** מכלן לתה למד וגם מפסוק לחר מוכיח שנגמר ושעה קלו לו מנגן וגו': **שמחה על מלוס.** כי הן דקלו לי מנגן שהיה מתכיון שכינה: **וכן נאמר.** שם כולך ליגן מתוך שמחה כולה מלוס טוב: **פא שנכרא.** לריך ללמוד מתוך דבר שמחה: **שעמדו על פיס.** לאחר שעברו כלכתיב (תהלים קיד) היס ראה ויוס ויתפלגלג (שם קמו) פן יעבור פרעה ויחזיו לאחריס: **יהושע וכל ישראל אמרוהו.** כלומר לא ישראל ויהושע אמרוהו כן פיכם דכיון. ולא נהיה לי אלא כן בכולן לאה לריך לפרש כן ואם כן מאי פיימיה ודין הכאים שאומרים בעניות שביניהן אמרוהו וכו' ואמי לאימר דכל הי לאמרן לעיל אמרוהו על לרחן שהרי אקרוהו בעניות לכך אלא כל אחד מן האנשים הכי קיס ליס אלכיס: **אלוניס ריש פירקא.** כולהו הכי דאמר אלוניס אחין כו כי אם אחד נגדו אין פרק לפרק. אבל מקום שיש שני פעמים אלוניס אין פרק לפרק לא אלינו כל אחד אלא אלוניס ריש פירקא. **ומה אלנע: קראי מוסיפין.** בעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שעומדים וכו' ועיין **דאמרינן בסדרש.** וכ"ה **במס'** סופרים פכ"ח הלכה י"ג **ובירושלמי** פכ"ח **דשבת פ"ח ה"ג:**

רבינו חננאל

ענין דהלליוה כפיה ירידיה דבור אחד הוא. ת"ש ירידיה נחלק לשנים לפיכך יחיד חול יה קדש. אמר ר' יהושע בן לוי בעשרה דברים נאמר ספר תהים. בנגינה בניגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתפלה בתהלה בהודאה בהלל. גדול שבכלן הלליה שכולל שם ושבח בשבת אחת. ת"ר שיר שבתורה משה ושירא שבאמרוהו בשעה שעמדו על הים. הלל זה, הלליוה הללו עבדי ה'. נביאים תקנוהו שיהו אומרין על כל פרק ועל כל צרה שנגאלין ממנה וכו'. ר"מ אומר כל שירות בתהלים אמרו בפני עצמן, וכל האמור בלשון רבים כנגד צבור אמרו. וכל האמור בנגונות בניגון, לעתיד לבוא. וכל האמור במשכיל על ידי תורגמן אמרו. וכל האמור לדוד מזמור, שרתה שכינה עליו ואחר כך מזמור. וכל האמור מזמור לדוד, אמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה, ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' עד אלא מתוך שמחה שנא' ועתה קחו לי מנגן וכו'. וכן ללחכה וכן (ליהם) [ולחלום] טוב, **ואסיקנא** כי הא דרבא מקמי ללפתה בשמעתא הוה קמו רבנן לבדוחי לביתו. והדר הוה יתיב באימתא ופתח בשמעתא, וכל שכן תלמיד דלא ליחיב אלא באימתא. ת"ר רבי אליעזר אומר הלל זה משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהם פרעה אמרו הן לא לנו, משיבה רוח הקדש למעני למעני אעשה. ר' יהושע אומר יהושע וישראל אמרוהו וכו'. ר' אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו כו'. ר' אלעזר בן עזריה אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו כו'. ר' יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו. וחכמים אומרים נביאים שביניהם תקנוהו שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שתבוא עליהן ולכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן.

מתני' עד היכן אומר ב"ה אומר עד חלמיש למעינו מים והלכה כב"ה.

א) [שה"ש ה' טו], ב) [תהלים קטו], ג) [שמות טו], ד) [תהלים קיד], ה) [תהלים קיג], ו) [תהלים קיג], ז) [שה"ש ה' טו], ח) [שה"ש ה' טו], ט) [תהלים קמה], י) [תהלים קיג], יא) [תהלים קיד], יב) [תהלים קיד], יג) [תהלים קיד], יד) [תהלים קטו], טו) [תהלים קטו], טז) [תהלים קיג], יז) [תהלים קיג], יח) [תהלים קיג], יט) [תהלים קיג], כ) [תהלים קיג], כא) [תהלים קיג], כב) [תהלים קיג], כג) [תהלים קיג], כד) [תהלים קיג], כה) [תהלים קיג], כו) [תהלים קיג], כז) [תהלים קיג], כח) [תהלים קיג], כט) [תהלים קיג], ל) [תהלים קיג], לא) [תהלים קיג], לב) [תהלים קיג], לג) [תהלים קיג], לד) [תהלים קיג], לה) [תהלים קיג], לו) [תהלים קיג], לז) [תהלים קיג], לח) [תהלים קיג], לט) [תהלים קיג], מ) [תהלים קיג], מא) [תהלים קיג], מב) [תהלים קיג], מג) [תהלים קיג], מד) [תהלים קיג], מה) [תהלים קיג], מו) [תהלים קיג], מז) [תהלים קיג], מח) [תהלים קיג], מט) [תהלים קיג], נ) [תהלים קיג], נא) [תהלים קיג], נב) [תהלים קיג], נג) [תהלים קיג], נד) [תהלים קיג], נה) [תהלים קיג], נו) [תהלים קיג], נז) [תהלים קיג], נח) [תהלים קיג], נט) [תהלים קיג], ס) [תהלים קיג], סא) [תהלים קיג], סב) [תהלים קיג], סג) [תהלים קיג], סד) [תהלים קיג], סה) [תהלים קיג], סו) [תהלים קיג], סז) [תהלים קיג], סח) [תהלים קיג], סט) [תהלים קיג], ע) [תהלים קיג], עא) [תהלים קיג], עב) [תהלים קיג], עג) [תהלים קיג], עד) [תהלים קיג], עה) [תהלים קיג], עו) [תהלים קיג], עז) [תהלים קיג], עח) [תהלים קיג], עט) [תהלים קיג], פ) [תהלים קיג], פא) [תהלים קיג], פב) [תהלים קיג], פג) [תהלים קיג], פד) [תהלים קיג], פה) [תהלים קיג], פו) [תהלים קיג], פז) [תהלים קיג], פח) [תהלים קיג], פט) [תהלים קיג], צ) [תהלים קיג], צא) [תהלים קיג], צב) [תהלים קיג], צג) [תהלים קיג], צד) [תהלים קיג], צה) [תהלים קיג], צו) [תהלים קיג], צח) [תהלים קיג], צט) [תהלים קיג], ק) [תהלים קיג], קא) [תהלים קיג], קב) [תהלים קיג], קג) [תהלים קיג], קד) [תהלים קיג], קה) [תהלים קיג], קו) [תהלים קיג], קז) [תהלים קיג], קח) [תהלים קיג], קט) [תהלים קיג], קי) [תהלים קיג], קיא) [תהלים קיג], קיב) [תהלים קיג], קיג) [תהלים קיג], קיד) [תהלים קיג], קטו) [תהלים קיג], קטז) [תהלים קיג], קיז) [תהלים קיג], קיח) [תהלים קיג], קיט) [תהלים קיג], קכ) [תהלים קיג], קכא) [תהלים קיג], קכב) [תהלים קיג], קכג) [תהלים קיג], קכד) [תהלים קיג], קכה) [תהלים קיג], קכו) [תהלים קיג], קכז) [תהלים קיג], קכח) [תהלים קיג], קכט) [תהלים קיג], קל) [תהלים קיג], קלא) [תהלים קיג], קלב) [תהלים קיג], קלג) [תהלים קיג], קלד) [תהלים קיג], קלה) [תהלים קיג], קלו) [תהלים קיג], קלז) [תהלים קיג], קלח) [תהלים קיג], קלט) [תהלים קיג], קמ) [תהלים קיג], קמא) [תהלים קיג], קמב) [תהלים קיג], קמג) [תהלים קיג], קמד) [תהלים קיג], קמה) [תהלים קיג], קמו) [תהלים קיג], קמז) [תהלים קיג], קמח) [תהלים קיג], קמט) [תהלים קיג], קנ) [תהלים קיג],**

ה"ג שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו

הלליוה דבריה ריש פירקא. ולא נרסינן הענומים בנית ה', גילות ליס ס"ל למיקנו ליכיל ה', מלינן שזהו פסוק למעלה ולא ס"ל למיקנו שלשה פסוקים למעלה לכך נראה דגרסינן כדפרישית ולפי זה אנו לריכין לומר כו הללוה הללו את שם וגו' הללו עבדי ה' שעומדים בנית ה' וגו' שלמעלה מזה אינו מחלק המזמור ולא יתכן שיהיה המזמור שני מפסוקים ויעוד לאמרי' (במדבר קמ"ז) מזמורים יש בספר תהלים כנגד שנות יעקב אלא הוא קופו של שיר שהעמלות הנה בלכו וגו' ואמי שפיר דקאמרינן לקמן כא אמר יעקב כמה לו יה אלא הגדול מכי יעקב כמה לו יה דהוי מחלק המזמור דנע"ח לא יתכן שהיה מחלק המזמור כמו:

למען

א"ר חסדא א"ר יוחנן הלליוה וכסיה וידידיה אחת הן רב אמר כסיה ומרחביה אחת הן [6]רבה אמר מרחביה בלבד איבעיא להו מרחב יה לרב חסדא מאי תיקו איבעיא להו ידידיה לרב מאי ת"ש דאמר רב [7]ידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קודש איבעיא להו הלליוה לרב מאי ת"ש דאמר רב חזינא תילי דבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא ופליגא דריב"ל דאמר ריב"ל מאי הלליוה הללוהו בהלולים הרבה ופליגא דידיה אדידיה דאמר ריב"ל בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה גדול מכולן הלליוה שכוללל שם ושבח בבת אחת אמר רב יהודה אמר שמואל שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים והלל זה מי אמרו נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן תניא היה ר"מ אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים כלן דוד אמרן שנאמר [8]תפלות דוד בן ישי אל תיקרי כלו אלא כל אלו הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים והוקון עליו חבריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו מדבריהן [9]אפשר ישראל שחכו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה ד"א פסלו של מיכה עומד בבבי וישראל אומרים את ההלל: ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ר"א אומר בנגד עצמו אמרן רבי יהושע אומר בנגד ציבור אמרן וחב"א יש מהן בנגד ציבור ויש מהן בנגד עצמו האמורות בלשון יחיד בנגד עצמו האמורות בלשון רבים בנגד ציבור ניצוח וניגון לעתיד לבא משכיל על ידי תורגמן לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה [10]ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר [2]ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה אמר רב וכן לדבר הלכה אמר רב נחמן וכן לחלום טוב איני [11]והאמר רב גידל אמר רב כל ת"ח היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה שנאמר [3]שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר [12]אל תקרי שושנים אלא שהשונים אל מקצת דפתה והא לבתר דפתה כי הא דרבה מקמי דפתה להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן ולבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא ת"ר הלל זה הוא שנתקרא משה שנאמר [4]לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן [5]למעני למעני אעשה אומר רבי יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי אליעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה ר' אלעזר בן עזריה אומר חזקיה ומייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' וחכמים אומרים נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן: אמר רב חסדא הלליוה סוף פירקא רבה בר בר הונא אמר הלליוה ריש פירקא אמר רב חסדא חזינא להו לתילי דבי רב חנין בר בר דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא אלמא מספקא ליה אמר רב חנין בר רבא הכל מודים [6]בתהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד (הלליוה) הלליוה דבתריה ריש פירקא [7]רשע יראה ובעס שיני יחרוק ונמס תאות רשעים תאבד הלליוה דבתריה ריש פירקא [8]ושעומדים בבית ה' הלליוה דבתריה ריש פירקא קראי מוסיפין אף אלו [9]מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש הלליוה דבתריה ריש פירקא [10]ראשית חכמה יראת ה' שבל טוב לכל עושיהם הלליוה דבתריה ריש פירקא נימא כתניאי [11]עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד [12]אם הבנים שמחה ובית הלל אומרים עד [13]בצאת ישראל ממצרים ובית הלל אומרים עד [14]לא לנו ה' לא לנו מאי

קיז: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

מסורת הש"ס

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. לכך קבעו זכר ליציאת מלרים ומעמיד מכר"מ פ"ג ממדרש לפי שבמלרים עבדו כהם ביגיעה בפרך ופר"ך פ"ח ופ"ג וג"ל שהם מלאכות מרובים ממר לחת ובקנגחלו ממלרים חזירים על השבת לשבות מאי לאו בהא קמיפלגי למ"ד עד אם הבנים שמחה סבר הללויה ריש פירקא ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר הללויה סוף פירקא רב חסדא מתרץ למעמיה דכולי עלמא סברי הללויה סוף פירקא מ"ד עד בצאת ישראל שפיר ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה [ו] עד ועד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל קשיא רבה בר רב הונא מתרץ למעמיה דכולי עלמא הללויה ריש פירקא מאן דאמר עד אם הבנים שמחה שפיר ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר עד ולא עד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל קשיא: וחותם בגאולה: אמר רבא ק"ש של חלל גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו אמר רבי זירא הקדושה אשר קדשנו במצותיו [א] וצונו דצלותא קדשנו במצותיך מ"ט דרחמי נינהו אמר רב אחא בר יעקב [א]וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא [ו]למען תזכור את יום וכתיב התם [2]זכור את יום השבת לקדשו אמר רבה בר שילא הדלותא מצמיח קרן ישועה האפטרתא מגן דוד [3]ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד א"ר שמעון בן לקיש [4]ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן אמר רבא אשכחתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי [2]בשבתא בין בצלותא בין בקידושא מקדש השבת ביומא טבא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבה דצלותא בין בשבתא בין ביומא טבא מקדש ישראל בקידושא דשבתא מקדש השבת ביומא טבא מקדש ישראל והזמנים ואנא אמינא טעמא דידי וטעמא דידכו שבת דקביעא וקיימא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש השבת יומא טבא דישראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ירחי וקבעי לשני מקדש ישראל והזמנים טעמא דידי צלותא דברכים איתא מקדש ישראל קידוש דביחיד איתא בשבת מקדש השבת ביום טוב מקדש ישראל והזמנים ולא היא צלותא ביחיד מי ליתיה וקידושא ברבים מי ליתיה ורבא סבר זיל בתר עיקר עולא בר רב נחית קמיה דרבא אמר כסבי דפומבדיתא ולא א"ל ולא מידי אלמא הדר ביה רבא רב נתן אבוה דרב הונא [3]בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא אמר כסבי דפומבדיתא ושבחיה רב פפא אמר רבינא אנא איקלע לסורא לגבי מרימר נחית קמיה שלוחא דציבורא ואמר כסבי דפומבדיתא והוו משתכי ליה כולי עלמא אמר להו שבקוהו הילכתא כסבי דפומבדיתא ולא הוו משתקו ליה[3]: **מתני'** [2]מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו [3]רביעי גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר [3]בין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה [3]בין שלישי לרביעי לא ישתה: **גמ'** א"ל רב חנן לרבא ש"מ [3]ברכת המזון טעונה כוס א"ל ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה: רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר: מאי

קסבר עד ועד בכלל. ולא מיתיא עד בלאת קסבר עד בלאת לאף בלאת בכלל מכוס הכי אמר עד אם הבנים שמחה ומו לף: **[עד ולא עד בכלל].** ולא הוה מיתיא עד אם הבנים הוה מתניא עד אם הבנים ולא אם הבנים בכלל: ה"ג **כאיב הכא למען תזכור את יום צאתך וגו' וכאיב התם זכור את יום השבת לקדשו: כשם הגדולים.** כלהבריכם קיימק ויעקב: **דברכים אימא.** מכוס כבוד רבים מכוס מלכות ישראל: ה"ג

רשב"ם

מאי לאו בהא קמיפלגי. להבך מנאי בלילא דב"ש בהללויה פליגי לי קוף פירקא הוא לי ריש פירקא הוא הלכך אף נקט מילתיה בהך ליתנא והאי מילתיה בלילא ליתנא בלא בלילא דבית שמאי פליגי לי ריש פירקא הוא לי לא פליגי כו' בלא בלילא: **מ"ד עד בלאת אבר עד ולא עד בכלל.** ולא הוה אמר עד אם הבנים שמחה בכלל: **ומ"ד עד אם הבנים שמחה קסבר עד ועד בכלל.** ולא הוה אמר בלאת[ו] הוה משמע לף בלאת בכלל ופלוגתייהו בלילא דבית שלל אילא לפרושי נמי בכה"ג: **ונימא עד הללויה.** נמ"ל עד ולא עד בכלל: **קריס שמע.** בלהנא גאולה שאחר ק"ש: **ותפלה.** של עבודי דמתניתין שחוזר ומתפלל ונשהא על גאולה דשחרית: **דלגאולה גואל ישראל.** שאנו מתפללין על העתיד: **דקידושא דקדשנו.** דהוולמה היא על העבר: **דלגאולה קדשנו.** לפי שאנו חומרים אותה בתפלה עם הקהל ולאומרה בלחש בקשה: **לריך ליזכיר ליתיה מלריס בקידוש היום.** בין בכוס בין בתפלה אלי[ו] שאנו מזכירה שזה לקדושה[ו] ובשאר מועדים כמה מלינו מפסח: ה"ג **כאיב הכא למען תזכור את יום לאחר ובכיב התם זכור את יום השבת: דאפטרה.** כמפטיר סוקרים (פרק יג)[ו] מניח לבו לקרוהו דספטרה ומפרש למען דוד חומר. ובללגות אייך לומר טפי מלמיה קרן ישועה משום דלחמני מילתיה קרן ישועה ליכא[ל]. ודבינו אלמה היה אומר משום הכי לף אייך למימר בתפלה מגן דוד שכבר אמרנו מגן בלרהם ותרי תמיתות בהדדי לף אייך בתפלה: **כשם הגדולים אבר בארת.** נתן הגביה אמר לדוד בן מפי הקב"ה שכשם שחומתים במגן אבלהם חומתין במגן דוד. הגדולים אבלהם יפתק ויעקב. ולפ"ג דבשלמת לף מתמיהן

מאי לאו בהא קמיפלגי. להבך מנאי בלילא דב"ש בהללויה פליגי לי קוף פירקא הוא לי ריש פירקא הוא הלכך אף נקט מילתיה בהך ליתנא והאי מילתיה בלילא ליתנא בלא בלילא דבית שמאי פליגי לי ריש פירקא הוא לי לא פליגי כו' בלא בלילא: **מ"ד עד בלאת אבר עד ולא עד בכלל.** ולא הוה אמר בלאת[ו] הוה משמע לף בלאת בכלל ופלוגתייהו בלילא דבית שלל אילא לפרושי נמי בכה"ג: **ונימא עד הללויה.** נמ"ל עד ולא עד בכלל: **קריס שמע.** בלהנא גאולה שאחר ק"ש: **ותפלה.** של עבודי דמתניתין שחוזר ומתפלל ונשהא על גאולה דשחרית: **דלגאולה גואל ישראל.** שאנו מתפללין על העתיד: **דקידושא דקדשנו.** דהוולמה היא על העבר: **דלגאולה קדשנו.** לפי שאנו חומרים אותה בתפלה עם הקהל ולאומרה בלחש בקשה: **לריך ליזכיר ליתיה מלריס בקידוש היום.** בין בכוס בין בתפלה אלי[ו] שאנו מזכירה שזה לקדושה[ו] ובשאר מועדים כמה מלינו מפסח: ה"ג **כאיב הכא למען תזכור את יום לאחר ובכיב התם זכור את יום השבת: דאפטרה.** כמפטיר סוקרים (פרק יג)[ו] מניח לבו לקרוהו דספטרה ומפרש למען דוד חומר. ובללגות אייך לומר טפי מלמיה קרן ישועה משום דלחמני מילתיה קרן ישועה ליכא[ל]. ודבינו אלמה היה אומר משום הכי לף אייך למימר בתפלה מגן דוד שכבר אמרנו מגן בלרהם ותרי תמיתות בהדדי לף אייך בתפלה: **כשם הגדולים אבר בארת.** נתן הגביה אמר לדוד בן מפי הקב"ה שכשם שחומתים במגן אבלהם חומתין במגן דוד. הגדולים אבלהם יפתק ויעקב. ולפ"ג דבשלמת לף מתמיהן

תוספות רי"ד

סיימו לפי שאין חומתין בשמים בלכתיב[ו] והיה ברכה מיכו שלאמן מזכיין בברכה לגבי דוד שהוא יחיד בברכה הקבועה לו כמי שחומתו אם כן במגן דוד: **סבי דפומבדיתא.** רב יהודה וכל עיקל בפוף פרק לאמון דקמהדלין (דף י:): **בשבתא דעלמא** שלין י"ט: **יומא טבא.** גלל שבתא לחולו בשבת ויום טוב מתיס בדרוייהו מקדש בשבת ויש"כ דלחמני בלמפרש במקבת ביבא (דף י.): **שבתא דקניעא וקיימא.** משבת ימי בראשית ומיהו טוב בלמיעת המועד: **דברכים אימא.** משום בבוד רבים לומר מקדש ישראל: **קידוש ברבים מי ניתא.** בשבת בכנסת וכשהגיע זמן [קנה.] מפרש: **מתני' ברכת הפירות.** גבמרא [קנה.] מפרש: **אין הכוסות פלין.** אין שאים בהלאומרים לשאים אם לא בשתות יפתה: **אין ג' לד' לא יפתה.** מלמתי בגמרא ירושלמי[ו] למה לא יפתה בדי שלא יפתכר דאו לא מלי למימר הלל ופריך הכא והלל בבר משוכר הוא שפתה בבר הביא בשעודתו ומשני יין שבתוך המזון אינו מפכר שלמחר המזון מפכר. וה"ג נמי דיין שלפני המזון אינו מפכר ואם לא בלה בשתות אין בשתות יפתה דהא לא מעטין תנא שלא אין ג' לד': **גמ' ש"מ ברכת המזון טעונה כוס.** דהא במפכת ברכות לף מתני' דהדיא דטעונה כוס שלא מדיוקא שמעינן ליה דאמר בבית שמאי (דף קכ:): **שמעת מינה מהא מתני' ממני ש"מ** ברכת המזון טעונה כוס ולימא נמי דממתני' שמעינן ליה: ה"ג **מרבע כוסות בקינו לאו רבנן ולא בד וחד נעביד ביה מלוה.** בלומר לאו שיעשה בו מלוה אבל בשאר יומות שאנה לף בעי כוס שלף שלף בלן אין בבוס בף בשביל ברבת המזון: יהלוך

א [מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה בן:]

צה ב מיי' פ"ג מהלכות מחלבת אסורות הלי' ה' וסמ"ג מהלכות שבת הלכה ג ופלכה ה"ג ה' וסמ"ג עשין מין כג טוש"ע סימן תסח סעיף ה:

צמ ג מיי' פ"ז ופ"ח מהלכות מלה הלכה י סמג עשין מה טוש"ע סימן תעט:

קן ד מיי' וסמג שם טוש"ע ס"ח סי' תפ:

קא ה מיי' פ"ז שם וסמג שם טוש"ע ס"ח סימן תעב סעיף ג:

קב ו מיי' וסמג שם טוש"ע ס"ח סי' תעט:

רבינו חננאל

וחותם בגאולה, אמרי ק"ש והלל חותמין גאל ישראל צלותא גואל ישראל, מאי טעמא רחמי נינהו. אמר רבי זירא ברכה דקידוש אשר קדשנו במצוותיו במצותיך, מאי טעמא דתפלה רחמי נינהו. דצריך שיזכיר יציאת מצרים (בלילות) [בקידוש היום] כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתיב התם למען תזכור את יום צאתך וגו'. אמר רבה בר זירא בצלותא חותמין מצמיח קרן ישועה, בהפטרה מגן דוד שנאמר ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ. תאני רב יוסף שחותמין בהפטרה מגן דוד כדרך שחותמין בתפלה מגן אברהם. אמר ריש לקיש ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יכול יהו חותמין בכלן ת"ל והיה ברכה אין חותמין אלא בך בלבד. אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דהוו אמרי בשבתא בין בקידושא בין בצלותא מקדש השבת, ביום טוב בין בצלותא בין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבא כו'. ואסיקנא כסבי דפומבדיתא מדאמר רבינא אנא איקלעי לסורא לגבי מרימר ונחת שליח ציבור לקמיה ואמר כסבי דפומבדיתא, והוו משתכי ליה כולי עלמא משתקי ליה, ואמר להו מרימר שבקוה דהלכתא כסבי דפומבדיתא. מזגו לו כוס שלישי ברך על מזונו, אמר לו רבינא לרבא ש"מ ברכה טעונה כוס. אמר רבא ארבע כוסות התקין רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה. רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר.

תורה אור השלם

1. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:
דברים טז ג
2. זכור את יום השבת לקדשו: שמות כ ז
3. וְאַהֲיֶה עִמָּךְ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵכִי וְאֶבְרְתָה את כָּל אֹיְבַיִךְ מִפָּנָיִךְ וְעָשִׂתִי לָךְ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ: שמואל ב ז ט
4. וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה: בראשית יב ב

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואברא דקדושה לאחר קדשנו במצותיו דלגאולה כו':

מוסף רש"י

דצלותא גואל ישראל. מ"ט דרחמי נינהו. שהוא דברי בקשה ותחנונים, אבל ק"ש וכהלל [ב]ב, לפי שאינם אלא קפילת דברים בעלמן [הפודם עמי ב]. בין הבוסות הללו. אין הלאמון נאמר

יום חמישי ה ניסן תשפ"א **פסחים דף קיז**

'הלולויה' 'כסיה' ו'ידידיה' 'מרחביה' אם הם תיבה אחת

שנינו בגמרא: **לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּיבִים** להודות להלל וכו' ונאמר לפניו הלוליה'. (דף קיז)

אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ג' תיבות אלו: **'הַלְלוּיָהּ', וְ'כֶסְיָהּ', וְ'יְדִידְיָהּ'** [תיבה] **אַחַת הֵן,** ואין התיבה נחלקת לשנים.

רַב אָמַר: ב' תיבות אלו: **'כֶּסְיָהּ', וּ'מֶרְחַבְיָהּ',** [תיבה] **אַחַת הֵן.**

רַבָּה אָמַר: 'מֶרְחַבְיָהּ' בְּלָבַד, היא תיבה אחת.

ספק א': 'מרחביה'

אִיבַּעְיָא לְהוּ, 'מָרְחָב יָהּ' לְרַב חִסְדָּא מַאי.

תֵּיקוּ.

ספק ב': 'ידידיה'

אִיבַּעְיָא לְהוּ, יְדִידְיָהּ לְרַב מַאי.

תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב: יְדִידְיָהּ נָחְלָק לִשְׁנַיִם, לְפִיכָךְ 'יְדִיד' חוֹל. 'יָהּ' קוֹדֶשׁ.

ספק ג': 'הלוליה'

אִיבַּעְיָא לְהוּ, הַלְלוּיָהּ לְרַב מַאי.

תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חֲזִינָא תִּילֵּי דְּבֵי חַבִּיבָא - ראיתי את התהילים של דודי רבי חייא, **דִּכְתִיב בְּהוּ 'הַלְלוּ' בְּחַד גִּיסָא** - בצד אחד, בסוף השורה, **וְ'יָהּ' בְּחַד גִּיסָא** - בצד השני, בתחילת השורה האחרת, הרי שהם שתי תיבות.

וּפְלִיגָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי הַלְלוּיָהּ הַלְלוּהוּ בְּהִלּוּלִים הַרְבֵּה, הרי שהוא תיבה אחת, שאם זה היה שתי תיבות היה פירושו הללו את ה'.

וּפְלִיגָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ [ורבי יהושע בן לוי חולק על דבריו בתיבת הלוליה], **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁל שֶׁבַח נֶאֱמַר סֵפֶר תְּהִלִּים, בְּנִיצּוּחַ, בְּנִגּוּן, בְּמַשְׂכִּיל, בְּמִזְמוֹר, בְּשִׁיר, בְּאַשְׁרֵי, בִּתְהִלָּה, בִּתְפִלָּה, בְּהוֹדָאָה, בְּהַלְלוּיָהּ. גָּדוֹל מִכּוּלָּן הַלְלוּיָהּ שֶׁכּוֹלֵל שֵׁם וְשֶׁבַח בְּבַת אַחַת.**

	הלוליה	כסיה	ידידיה	מרחביה
רב חסדא	תיבה אחת	תיבה אחת	תיבה אחת	ספק
רב	שתי תיבות	תיבה אחת	שתי תיבות	תיבה אחת
רבה				תיבה אחת
רבי יהושע בן לוי	תיבה אחת, ובמקום אחר משמע בדבריו שהוא ב' תיבות			

◆◆◆

הלל זה מי אמרו

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁיר שֶׁבַּתּוֹרָה [אז ישיר משה] **מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל אֲמָרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ מִן הַיָּם,**

וְהַלֵּל זֶה מִי אֲמָרוֹ,

[דעה א׳:] **נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן תִּקְנוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִין אוֹתוֹ עַל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק** - בכל מועד ומועד, **וְעַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁלֹּא תָּבֹא עֲלֵיהֶן, וְלִכְשֶׁנִּגְאָלִין אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל גְּאוּלָּתָן** - לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה.

[דעה ב׳-ג׳:] הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה ב׳ שיטות אחרות מי אמר את ההלל: **תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל תּוֹשְׁבָּחוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, כֻּלָּן דָּוִד אֲמָרָן, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כָּלוּ תְּפִלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשָׁי׳, אַל תִּיקְרֵי ׳כָּלוּ׳, אֶלָּא כָּל אֵלּוּ** - כל מזמורים הפותחים בתפלה כגון ׳תפלה לעני כי יעטוף׳.

הַלֵּל זֶה מִי אֲמָרוֹ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֶלְעָזָר בְּנֵי אוֹמֵר: מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל אֲמָרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ מִן הַיָּם,

וַחֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵירָיו לוֹמַר שֶׁדָּוִד אֲמָרוֹ,

וְנִרְאִין דְּבָרָיו [של אלעזר בני] **מִדִּבְרֵיהֶן,** שהרי: **אֶפְשָׁר יִשְׂרָאֵל שָׁחֲטוּ אֶת פִּסְחֵיהֶן וְנָטְלוּ לוּלְבֵיהֶן** [מיציאת מצרים ועד דוד] **וְלֹא אָמְרוּ שִׁירָה** [הלל].

דָּבָר אַחֵר - ראיה נוספת שמשה וישראל תיקנוהו כשעלו מן הים ולא בימי דוד שהרי **פִּסְלוֹ שֶׁל מִיכָה עוֹמֵד** [בימי דוד] **בְּבֵית** (שם מקום), **וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אֶת הַהַלֵּל,** שכתוב בו על הפסילים ׳כמוהם יהיו עושיהם׳, אלא ודאי על הים נאמר תחלה ושוב לא פסקו מלאומרו.

◆◆◆

שירות ותשבחות שבתהילים כנגד מי

[דעה א׳:] **תָּנוּ רַבָּנָן, כָּל שִׁירוֹת וְתוּשְׁבָּחוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּנֶגֶד עַצְמוֹ אֲמָרָן.**

[דעה ב׳:] **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּנֶגֶד צִיבּוּר אֲמָרָן** - כנגד כנסת ישראל, שנתנבא על גלותם והתפלל עליהם.

[דעה ג׳:] **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ מֵהֶן כְּנֶגֶד צִיבּוּר, וְיֵשׁ מֵהֶן כְּנֶגֶד עַצְמוֹ, הָאֲמוּרוֹת בִּלְשׁוֹן יָחִיד, כְּנֶגֶד עַצְמוֹ. הָאֲמוּרוֹת בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּנֶגֶד צִיבּוּר.**

לשונות בספר תהילים

נִיצּוֹחַ וְנִיגּוּן לֶעָתִיד לָבֹא - מקום שנאמר למנצח בנגינות, הרי הוא מדבר על העתיד לבואהוא מדבר:

׳מַשְׂכִּיל׳, עַל יְדֵי תּוּרְגְּמָן - שדוד אמרם ואחר פירשם.

׳לְדָוִד מִזְמוֹר׳, מְלַמֵּד שֶׁשָּׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה וְאַחַר כָּךְ אָמַר שִׁירָה, שתחילה היה ל׳דוד׳ רוח הקודש, ואחר כך אמר ׳מזמור׳.

'מִזְמוֹר לְדָוִד', מְלַמֵּד שֶׁאָמַר שִׁירָה, וְאַחַר כָּךְ שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, שמשמע: מתוך ה'מזמור' באה שכינה ל'דוד'.

לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבָרִים בְּטֵלִים, אֶלָּא מִתּוֹךְ דָּבָר שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְ'עַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה'".

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: וְכֵן לְדָבָר הֲלָכָה, צריך שמחה של מצוה.

אָמַר רַב נַחְמָן: וְכֵן לַחֲלוֹם טוֹב.

שואלת על כך הגמרא: **אִינִי** [האמנם], **וְהָאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ וְאֵין שִׂפְתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מַר** [מרירות מאימת רבו] **תְּכֶף לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נוֹטְפוֹת מוֹר עוֹבֵר', אַל תִּקְרֵי 'שׁוֹשַׁנִּים' אֶלָּא שְׁשׁוֹנִים** [שלומדים], **אַל תִּקְרֵי מוֹר עוֹבֵר, אֶלָּא מַר עוֹבֵר** [שאינו לומד במרירות], הרי שאין ללמוד מתוך שמחה אלא מתוך מרירות.

עונה הגמרא: **לָא קַשְׁיָא, הָא** -זה, מה שנאמר ללמוד מתוך שמחה נאמר **בִּרְכָה** - ברב המלמד את תלמידיו. **הָא** - זה, מה שנאמר ללמוד מתוך מרירות, נאמר **בְּתַלְמִידָא** - בתלמיד, שהתלמיד צריך לשבת לפני רבו במרירות.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא בִּרְכָה, וְלָא קַשְׁיָא, הָא מִקַּמֵּי דְּפָתַח, וְהָא לְבָתַר דְּפָתַח - זה שאמרו ללמוד בשמחה, נאמר לפני שהרב פתח בלימודו. וזה שנאמר ללמוד במרירות, נאמר אחרי שהוא פתח. **כִּי הָא דְּרַבָּה מִקַּמֵּי דְּפָתַח לְהוּ לְרַבָּנַן** - כמו שנהג רבה, לפי שפתח בשיעור לפני חכמים, **אָמַר מֵילְתָא דִּבְדִיחוּתָא וּבְדָחוּ רַבָּנַן. וּלְבַסּוֹף יָתֵיב בְּאֵימְתָא וּפָתַח בִּשְׁמַעְתָּא** - ולבסוף ישב באימה ופתח בשמועה.

♦ ♦ ♦

דעות נוספות בנידון הלל זה מי אמרו

תָּנוּ רַבָּנַן, הַלֵּל זֶה מִי אֲמָרוֹ,

[כדעה ב' לעיל:] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל אֲמָרוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ עַל הַיָּם, הֵם אָמְרוּ 'לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ** כי לשמך תן כבוד', והיינו שהתפללו שינצלו למען כבוד ה', **מְשִׁיבָה רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וְאָמְרָה לָהֶן 'לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה'.**

הגמרא מביאה דעות נוספות מי אמר את ההלל, [רש"י סובר שהדעות כאן אינם חולקות אלא הם סוברים שגם אלו המבוארים כאן אמרו את ההלל].

[דעה ד':] **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יְהוֹשָׁעַ וְיִשְׂרָאֵל אֲמָרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ עֲלֵיהֶן מַלְכֵי כְנַעַן, הֵם אָמְרוּ: 'לֹא לָנוּ', וּמְשִׁיבָה 'וְכוּ'** רוח הקודש ואמרה להן 'למעני למעני אעשה'.

[דעה ה':] **רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: דְּבוֹרָה וּבָרָק אֲמָרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם סִיסְרָא, הֵם אָמְרוּ: 'לֹא לָנוּ', וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְשִׁיבָה וְאוֹמֶרֶת לָהֶם: 'לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה'.**

[דעה ו':] **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: חִזְקִיָּה וְסִייעָתוֹ אֲמָרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם סַנְחֵרִיב, הֵם אָמְרוּ 'לֹא לָנוּ', וּמְשִׁיבָה 'וְכוּ'** להם רוח הקודש ואמרה 'למעני למעני אעשה'.

[דעה ז׳:] **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אֲמָרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע, הֵם אָמְרוּ ״לֹא לָנוּ״, וּמְשִׁיבָה וְכוּ׳** להם רוח הקודש ואמרה ׳למעני למעני אעשה׳.

[דעה ח׳:] **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר אֲמָרוּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע, הֵם אָמְרוּ ״לֹא לָנוּ״, וּמְשִׁיבָה וְכוּ׳** להם רוח הקודש ואמרה ׳למעני למעני אעשה׳.

[כדעה א לעיל:] **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן תִּיקְנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק** - בכל מועד ומועד, **וְעַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁלֹּא תָּבֹא עֲלֵיהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְלִכְשֶׁנִּגְאָלִין אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל גְּאוּלָּתָן.**

✦✦✦

הללו״יה שבין ב׳ פרקים - סוף פרק או תחילת פרק

בפרקים בהם כתב בתהילים ב׳ פעמים ׳הלויה׳, בין פרק לפרק כגון בין מזמור קמז למזמור קמח, ודאי שאחד שייך לסוף המזמור, והשני שייך לתחילת המזמור הבא.

הגמרא מביאה מחלוקת לגבי כמה פרקים בתהילים שכתוב ׳הלויה׳ אחד בין ב׳ פרקים (כגון בין מזמור קד למזמור קה) לאן שייך ׳הלויה׳ זה.

[דעה א׳:] **אָמַר רַב חִסְדָּא: ״הַלְלוּיָהּ״, סוֹף פִּירְקָא** - סוף הפרק הקודם.

[דעה ב׳:] **רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר: ״הַלְלוּיָהּ רֵישׁ פִּירְקָא** - תחילת הפרק הבא.

[דעה ג׳:] **אָמַר רַב חִסְדָּא: חֲזִינָא לְהוּ לְתִילֵי דְּבֵי** - ראיתי את התהילים של בית **רַב חָנִין בַּר רַב דְּכָתְבִי בְּהוּ ״הַלְלוּיָהּ״ בְּאֶמְצַע פִּירְקָא** - באמצע הפרק, בין מזמור למזמור, **אַלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ** - הרי מוכח שהוא היה מסופק בזה לאן שייך ׳הלויה׳ שבין ב׳ פרקים.

[הכל מודים:] **אָמַר רַב חָנִין בַּר רָבָא: הַכֹּל מוֹדִים בִּ״תְהִלַּת ה׳ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (הַלְלוּיָהּ״),** ש׳**הַלְלוּיָהּ׳ דְּבָתְרֵיהּ רֵישׁ פִּירְקָא** - ׳הלויה׳ שכתובה בסוף מזמור זה (תהילים קמה), שייכת לפרק הבא (תהילים קמו).

׳רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׳, ׳הַלְלוּיָהּ׳ דְּבָתְרֵיהּ רֵישׁ פִּירְקָא - ׳הלויה׳ שכתובה בסוף מזמור זה (תהילים קיב), שייכת לפרק הבא (תהילים קיג).

וְ׳שֹׁעֲנֹתְמִדִים בְּבֵית ה׳״, ׳הַלְלוּיָהּ׳ דְּבָתְרֵיהּ רֵישׁ פִּירְקָא - ׳הלויה׳ שכתובה בסוף מזמור זה, שייכת לפרק הבא (תהילים קלה).

קָרֵאי - בעלי מקרא **מוֹסִיפִין אַף אֶת אֵלּוּ, ׳מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ׳, ׳הַלְלוּיָהּ׳ דְּבָתְרֵיהּ רֵישׁ פִּירְקָא** - ׳הלויה׳ שכתובה בסוף מזמור זה (תהילים קי), שייכת לפרק הבא (תהילים קיא).

׳רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה׳ שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עוֹשֵׂיהֶם׳, ׳הַלְלוּיָהּ׳ דְּבָתְרֵיהּ רֵישׁ פִּירְקָא - ׳הלויה׳ שכתובה בסוף מזמור זה (תהילים קיא), שייכת לפרק הבא (תהילים קיב).

הצעה: תליית המחלוקת במחלוקת תנאים

נֵימָא תְּתַנְּאֵי, עַד הֵיכָן הוּא אוֹמֵר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד ״אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה״,

וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד ״הַלְמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם״,

וְתַנְיָא אִידַךְ: עַד הֵיכָן הוּא אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד ״בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם״, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד ״לֹא לָנוּ ה׳ לֹא לָנוּ״. [עמוד ב]

מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי - לכאורה אין לבאר אלא שבזה נחלקו המשנה והברייתא, **לְמַאן דְּאָמַר** - לפי משנתינו שאומרים בדעת בית שמאי **עַד ״אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה״ סָבַר הַלֵּלוּיָה רֵישׁ פִּירְקָא,** ולכן התנא נקט בלשונו ״אם הבנים שמחה״ לומר לנו שתיבת הלוליה שייכת לפרק הבא.

וּמַאן דְּאָמַר - לפי הברייתא שאומרת בדעת בית הלל **עַד ״בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל״ סָבַר ״הַלֵּלוּיָה״ סוֹף פִּירְקָא,** ולכן הברייתא נקטה בלשונה עד ״בצאת ישראל״, לומר שהפרק השני של הלל מתחיל בפסוק ״בצאת ישראל״ וממילא תיבת ״הלויה״ שייכת למזמור הקודם ״אם הבנים שמחה הלויה״.

דחיית ההצעה

רַב חִסְדָּא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, דְּכוּלֵי עָלְמָא סָבְרִי ״הַלֵּלוּיָה״ סוֹף פִּירְקָא - סוף הפרק הראשון, דהינו ״אם הבנים שמחה הלויה״. **מַאן דְּאָמַר עַד ״בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל״ שַׁפִּיר,** שלפי זה טוב ומבואר שהפרק הראשון מסתיים ״אם הבנים שמחה הלויה״. **וּמַאן דְּאָמַר עַד ״אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה״,** סבר **עַד וְעַד בַּכְלָל,** ולכן התנא לא אמר עד ״בצאת ישראל ממצרים״ שאז הייתי אומר שצריך לומר גם ״בצאת ישראל ממצרים״

שואלת הגמרא: **וְנֵימָא עַד הַלֵּלוּיָהּ** - אם כך יאמר התנא של המשנה שאומרים עד ״הלויה״, **וְכִי תֵּימָא דְּלָא יָדְעִינַן הֵי הַלֵּלוּיָהּ** - ואם תאמר שלא נדע עד ״הלויה״ של איזה פרק אומרים, **וְנֵימָא** - אם כך שיאמר התנא שאומרים עד **״הַלֵּלוּיָהּ״ שֶׁל ״אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה״,**

הגמרא לא מתרצת קושיא זו, ונשארת ב**קַשְׁיָא.**

רַבָּה בַּר רַב הוּנָא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, דְּכוּלֵי עָלְמָא הַלֵּלוּיָהּ רֵישׁ פִּירְקָא, מַאן דְּאָמַר עַד ״אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה״, שַׁפִּיר - טוב ומבואר הטעם שהתנא לא אמר שאומרים עד ״הלויה״ כי הרי לא אומרים ״הלויה״ שהוא שייך לפרק הבא.

וּמַאן דְּאָמַר עַד ״בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל״ סָבַר עַד וְלֹא עַד בַּכְלָל, ולכן לא אמר התנא שאומרים עד אם הבנים שמחה, כי אז הייתי אומר שלא אומרים תיבות אלו.

שואלת הגמרא: **וְנֵימָא** - ונאמר שאומרים **עַד ״הַלֵּלוּיָהּ״, וְכִי תֵּימָא דְּלָא יָדְעִינַן הֵי הַלֵּלוּיָהּ** - ואם תאמר שעדיין לא נדע על איזה ״הלויה״ מדובר, **וְנֵימָא** - עדיין קשה שהתנא יכל לומר שאומרים **עַד הַלֵּלוּיָהּ שֶׁבְּצֵאת יִשְׂרָאֵל,**

הגמרא לא מתרצת קושיא זו, ונשארת ב**קַשְׁיָא.**

◆◆◆

גאל ישראל או גואל ישראל

שנינו במשנה: **וְחוֹתֵם בִּגְאוּלָה.**

אָמַר רָבָא: ב**קְרִיאַת שְׁמַע וְהַלֵּל** נוסח הברכה: **גָּאַל יִשְׂרָאֵל.**

דְּצָלוֹתָא - בתפילת שמונה עשרה, נוסח הברכה היא: **גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.**

מַאי טַעְמָא - מה הטעם שזה הנוסח בתפילה. **דְּרַחֲמֵי נִינְהוּ** - מפני שהיא בקשת רחמים, ולכן לא אומרים 'גאל ישראל' לשון עבר, אלא: 'גואל ישראל' שאנו מתפללים על העתיד, שה' יגאל אותנו.

אשר קדשנו או קדשנו במצוותיך

אָמַר רַבִּי זֵירָא: דְּקִידּוּשָׁא - בקידוש נוסח הברכה הוא: **'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ'.**

דְּצָלוֹתָא - בתפילה נוסח הברכה הוא: **'קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ'.**

מַאי טַעְמָא - מה הטעם שזה הנוסח בתפילה, **דְּרַחֲמֵי נִינְהוּ** - מפני שהיא בקשת רחמים, ולכן לא אומרים 'אשר קדשנו', שהוא הודאה על אשר קידש אותנו, אלא 'קדשנו' שהוא בקשה שה' יקדש אותנו.

יציאת מצרים בקידוש היום

אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: וְצָרִיךְ שֶׁיַּזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּקִידּוּשׁ הַיּוֹם, כְּתִיב הָכָא [שהרי כתוב כאן ביציאת מצרים] **'לְמַעַן תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם** צאתך מארץ מצרים', **וּכְתִיב הָתָם 'זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ',** ומקישים שבזכירת השבת יש לזכור גם את יום צאתך מארץ מצרים.

מצמיח קרן ישועה או מגן דוד

אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: דְּצָלוֹתָא - בתפילה נוסח הברכה הוא: **'מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה',** שבשמונה עשרה מתפללים ומבקשים על ישועה שה' יצמיח קרן ישועה לעם ישראל.

דְּאַפְטָרְתָא - בהפטרה נוסח הברכה הוא: **'מָגֵן דָּוִד',** שהוא ברכה על מלכות בית דוד.

נאמר בפסוק **'וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים'** - כאברהם כיצחק ויעקב, **תָּנֵי רַב יוֹסֵף: זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים 'מָגֵן דָּוִד',** שדוד הוא כאברהם יצחק ויעקב שמוזכרים בברכת אבות וחותמים באברהם אבינו, וכן דוד מוזכר בהפטרה וחותמים 'מגן דוד'.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: 'וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל', זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. 'וַאֲבָרֶכְךָ', זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים אֱלֹהֵי יִצְחָק. 'וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ', זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים אֱלֹהֵי יַעֲקֹב.

יָכוֹל יְהוּ חוֹתְמִין בְּכוּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וֶהְיֵה בְּרָכָה', בְּךָ חוֹתְמִין. וְאֵין חוֹתְמִין בְּכוּלָּן.

מחלוקת סבי דפומבדיתא ורבא: בנוסח ברכת היום בתפילות שבת ויום טוב

אָמַר רָבָא: אַשְׁכַּחְתִּינָא לְסָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא דְּיָתְבִי וְקָאָמְרִי:

בְּשַׁבָּתָא, בֵּין בִּצְלוֹתָא בֵּין בְּקִידּוּשָׁא - בשבת, בין בתפילה ובין בקידוש, **מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת.**

בְּיוֹמָא טָבָא - ביום טוב, **בֵּין בִּצְלוֹתָא וּבֵין בְּקִידּוּשָׁא** - בין בתפילה ובין בקידוש, **מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.**

וְאָמֵינָא לְהוּ אֲנָא - ואמרתי להם אני: **אַדְּרַבָּה, דְּצָלוֹתָא, בֵּין בְּשַׁבָּתָא בֵּין בְּיוֹמָא טָבָא, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל.**

בְּקִידּוּשָׁא דְּשַׁבָּתָא, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת.

בְּיוֹמָא טָבָא, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

	תפילה		קידוש	
	סבי דפומבדיתא	רבא	סבי דפומבדיתא	רבא
שבת	מקדש השבת	**מקדש ישראל**	מקדש השבת	
יום טוב	מקדש ישראל והזמנים	**מקדש ישראל**	מקדש ישראל והזמנים	

טעם של סבי דבי פומבדיתא: שבת קבועה וקיימת אומרים 'מקדש השבת'. יום טוב שקדושתו תלויה בקידוש החודש בבית דין אומרים 'מקדש ישראל והזמנים'

וַאֲנָא אָמֵינָא טַעְמָא דִּידִי וְטַעְמָא דִּידְכוּ - ואני יאמר לכם את הטעם שלי ואת הטעם שלכם.

טַעְמָא דִּידְכוּ - הטעם שלכם: **שַׁבָּת דְּקָבֵיעָא וְקַיְימָא** - שבת שהיא קבועה וקיימת, **בֵּין בִּצְלוֹתָא וּבֵין בְּקִידּוּשָׁא** - בין בתפילה ובין בקידוש: **מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת,** שה' מקדשו.

אבל **יוֹמָא טָבָא דְּיִשְׂרָאֵל הוּא דְּקָבְעִי לֵיהּ** - יום טוב שישראל הם שקובעים אותו, **דְּקָמְעַבְּרִי יַרְחֵי וְקָבְעִי לְשָׁנֵי** - שהם מעברים חודשים וקובעים שנים: **מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים,** שישראל הם שמקדשים את הזמנים.

טעמו של רבא: בתפילה שהיא ברבים אומרים 'מקדש ישראל' משום כבוד ישראל

טַעְמָא דִּידִי - הטעם שלי: **צְלוֹתָא דְּרַבִּים אִיתָא** - תפילה שישנה ברבים, שהרי תפילה היא בציבור אומרים: **מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל** - משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל.

אבל **קִידּוּשׁ דְּבָיְחִיד אִיתָא** - קידוש שישנו ביחיד, שקידוש הוא ביחיד, אומרים **בְּשַׁבָּת, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת, וּבְיוֹם טוֹב** אומרים: **מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.**

דחיית טעמו של רבא

הגמרא דוחה טעם את טעמו של רבא: **וְלָא הִיא**- ואין זה כך, **צְלוֹתָא בְּיָחִיד מִי לֵיתֵיהּ** - וכי אין תפילה ביחיד, **וְקִידּוּשָׁא בְּרַבִּים מִי לֵיתֵיהּ** - וכי אין קידוש ברבים.

וְרָבָא - והטעם שרבא אמר טעם זה, **סָבַר: זִיל בָּתַר עִיקָּר** - לך אחרי העיקר, שתפילה בדרך כלל היא בציבור, וקידוש בדרך כלל הוא ביחיד.

הוכחה שרבא חזר בו והודה לסבי דפומבדיתא

עוּלָּא בַּר רַב נָחֵית קַמֵּיהּ דְּרָבָא - עולא בר רב ירד לפני התפילה לפני רבא, **אָמַר** בנוסח התפילה **כְּסָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, וְלָא אֲמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵּי** - ולא אמר לו רבא ולא דבר, **אַלְמָא חֲדַר בֵּיהּ רָבָא** - הרי מוכח שרבא חזר בו.

רב פפא שיבח בעל תפילה שאמר כסבי דפומבדיתא

רַב נָתָן אֲבוּהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן נָחֵית קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא - ירד לפני התיבה לפני רב פפא, **אָמַר: כְּסָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, וְשַׁבְּחֵיהּ רַב פָּפָּא.**

הכרעת רבינא כסבי דפומבדיתא

אָמַר רָבִינָא: אֲנָא אֵיקְלַעִי לְסוּרָא קַמֵּיהּ דְּמָרִימָר וּנְחֵית קַמֵּיהּ שְׁלוּחָא דְּצִיבּוּרָא - אני נקלעתי לסורא לפני מרימר וירד לפני שליח ציבור, **וַאֲמַר כְּסָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, וְהָווּ מְשַׁתְּקֵי לֵיהּ כּוּלֵי עָלְמָא** - והיו משתקים אותו כולם. **אֲמַר לְהוּ** מרימר: **שִׁבְקוּהוּ** - עזבוהו, **הֵילְכְתָא כְּסָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, וְלָא הֲווּ מְשַׁתְּקוּ לֵיהּ** - ולא היו משתקים אותו.

משנה

כוס שלישי ורביעי

מָזְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עַל מְזוֹנוֹ - ברכת המזון.

רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַלֵּל, וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר - הגמרא מבארת מהו 'ברכת השיר'.

שתיה בין הכוסות

בֵּין הַכּוֹסוֹת הַלָּלוּ - בין כוס לשני לכוס שלישי, **אִם רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת, יִשְׁתֶּה.**

בֵּין כוס **שְׁלִישִׁי לִרְבִיעִי, לֹא יִשְׁתֶּה** שמא ישתכר ולא יוכל לגמור עליו את ההלל. ויש מבארים החשש שלא ייראה כמוסיף על הכוסות.

גמרא

אם יש להוכיח ממשנתינו שברכת המזון טעונה כוס

אֲמַר לֵיהּ רַב חָנָן לְרָבָא: מכך שמברך ברכת המזון על כוס שלישית **שְׁמַע מִינַּהּ, בִּרְכַּת הַמָּזוֹן טְעוּנָה כּוֹס.**

אֲמַר לֵיהּ רבא: אין להוכיח זאת מהמשנה, שהטעם שמברכים ברכת המזון על כוס שלישית אינו מפני שברכת המזון טעונה כוס אלא מפני ש**אַרְבַּע כָּסֵי תִּיקְּנוּ רַבָּנַן** - ארבע כוסות תיקנו חכמים **דֶּרֶךְ חֵירוּת, כֹּל חַד וְחַד נַעֲבֵיד בֵּיהּ מִצְוָה** - בכל אחד ואחד נעשה בו מצוה. כלומר: שאף שבדרך כלל אין צריך לברך ברכת המזון על הכוס, בליל הסדר כיון שצריך לשתות ד' כוסות אמרו חכמים נעשה מצוה על כל כוס, ולכן ברכת המזון על כוס שלישית.

◆◆◆

רְבִיעִי גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר: [יתבאר בדף הבא].

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך. ומקמ"ל דלפעולו במקום שנהגו לנהוג תמיהני גלילי פסקא ליה לנהוג כמאי דקיימא לן בפ"ק דמ"ק (דף ח:) גבי מי שנתן לחבירו מעות לקנות לו בהן בגד ולא קנה לו ה"ל כשומר חנם ופטור אם נגנבו ואפילו במקום שנהגו לשתף בשומרין ולא מיחייב אלא

קיח: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

1. אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם לֹא
הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא
זָכְרוּ אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ
וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף:
תהלים קו ז
2. וַיּוֹשַׁע יְיָ בְּיוֹם הַהוּא
אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם
וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם
מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם:
שמות יד ל
3. וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב
בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם
וְשָׁלִשִׁם עַל כֻּלּוֹ:
שמות יד ז
4. וַיְצַעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶל יְיָ בִּי תֹשֵׁע מֵאוֹת
רֶכֶב בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה
עֶשְׂרִים שָׁנָה:
שופטים ד ג
5. מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ
הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם
נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא:
שופטים ה כ
6. נַחַל קִישׁוֹן גָּרָפָם נַחַל
קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן
תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז:
שופטים ה כא
7. מוֹשִׁיבִי עֲקָרֶת הַבַּיִת
אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ
יָהּ:
תהלים קיג ט
8. אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ
אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי:
תהלים קטז א
9. הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם
שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים:
תהלים קיז א
10. יַאֲתָיו חַשְׁמַנִּים מִנֵּי
מִצְרַיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדֶיהָ
לֵאלֹהִים:
תהלים סח לב
11. גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת
אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים
מִתְרַפֵּס בִּרְצֵי כָסֶף בְּזֹר
עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ:
תהלים סח לא
12. יַכְרִיעֲנָה חֲזִיר מִיָּעַר
וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה:
תהלים כ יד
13. וְהָיָה סְחֹרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ
קֹדֶשׁ לַיְיָ לֹא יֵאָצֵר וְלֹא
יֵחָסֵן כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי יְיָ
יִהְיֶה סְחֹרָהּ לָאֱכֹל
לְשָׂבְעָה וְלַמְסֵכָּה
עָתִיק:
ישעיהו כג יח

מִן שָׁם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם. בְּמִקּוֹמָן הָיוּ עוֹמְדִים וְלִפְתַע מְגִיעַ עַד לְמַרְגְּלוֹת רַגְלָיו שֶׁל סִיסְרָא וְתִימְתֵּם לִמָּ"ד בְּפ"ּ מִי סִיסְרָא (לְעֵיל דף כ"ג.) כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ תָּמַהּ כּוֹכַב מַ' עוֹמֵד הַיְתָה לוֹ לְסִיסְרָא וְהוּא מִתְמַהּ נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם י"ל לְגַ' מִילֵּי לְגַ' כּוֹכָבִים שֶׁל גֹּגֶל שֶׁהָן מְזֹנוֹת קְבוּעִים לְגַ' שֶׁלֹּא כּוֹכְבֵי קְטָנִים הֵם מ"ו: כְּמַלּוֹתָהּ

וְאַקְדִּישׁ מִבַּחוּץ וְאַעֲשֶׂה [ב] **נַם בְּתוֹךְ נַם אָמַר לוֹ** הַקב"ה רְדֵה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתַח גַּבְרִיאֵל וְאָמַר וְאֶת אֵל לְעוֹלָם ר' נָתָן אוֹמֵר וְאֶת אֱמֶת ה' לְעוֹלָם דְּגִים שֶׁבִּים אֲמָרוּהוּ כְּדֵרֶךְ הַנּוֹצָה דְּאָמַר רַב הוֹשַׁע יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר מְקֻטְנֵי אֱמוּנָה הָיוּ [ג] וּכְדְּדָרַשׁ רַבָּה בַּר מָרִי מַאי דִּכְתִיב [ד] וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַל יַם בִּים סוּף מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי בָנִים גְּדוֹלִים וְהָיָה מְצָרֵיהֶם עוֹלִים מִצַּד אַחַד אָמַר לוֹ הַקב"ה לְשֵׁר שֶׁל יָם פְּלוֹט אוֹתָן לְבִישָׁה אָמַר לְפָנָיו רַבְּשָׁ"ע כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שׁוֹנֵאת לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ אָמַר לוֹ אֵתָן לְךָ אַחַד וּמֵחֲצָה שֶׁבָּהֶן אָמַר לוֹ רַבְּשָׁ"ע עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ אָמַר לוֹ נָחֹל קִישׁוֹן יְהֵא לִי עֶרֶב מִיד פָּלַט אוֹתָן לִיבְשָׁה וְאַבּוֹ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר [ב] וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם מֵאַחַד וּמֵחֲצָה שֶׁבָּהֶן רְאוּלוֹ בְּפַרְעֹה כְּתִיב [ג] שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְאוּלוֹ בְּסִיסְרָא כְּתִיב [ד] תֵּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל כִּי אַתָּא סִיסְרָא [אֶתָּא עֲלֵייהוּ בְּדִקְרָא דְּפַרְזְלָא הוֹצִיא הַקב"ה עֲלֵיהֶם כּוֹכְבִים מִמְּסִילוֹתָם דִּכְתִיב] [ה] מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים כֵּיוָן דִּנְחֵיתוּ כּוֹכְבֵי שָׁמַיִם עֲלֵייהוּ אִקְדִּירוּ חֲנֵי דְּקַרְיֵי דְּפַרְזְלָא נְחֵיתוּ לְאַקְרוֹרֵי לְמִיסְחֵי נַפְשֵׁייהוּ בְּנַחַל קִישׁוֹן אָמַר לוֹ הַקב"ה לְנַחַל קִישׁוֹן לָךְ וְהִשְׁלֵם עַרְבּוּנְךָ מִיַּד נָרְפָם נַחַל קִישׁוֹן וְהִשְׁלִיכָן לִים שֶׁנֶּאֱמַר [ו] נַחַל קִישׁוֹן גָּרָפָם נַחַל קְדוּמִים מַאי נַחַל קְדוּמִים נַחַל שֶׁנַּעֲשָׂה עֶרֶב מִקֶּדֶם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתְחוּ דָּגִים שֶׁל יָם וְאָמְרוּ אֱמֶת ה' לְעוֹלָם אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַאי דִּכְתִיב [ז] מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ יָהּ עֲקֶרֶת הַבַּיִת שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב [ח] אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כְּחוֹלְדָה זוֹ הַדְּרָה בְּעִיקְרֵי בָתִּים: דְּרַשׁ רַבָּא [ז] מַאי דִּכְתִיב [ח] אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל רְבַ"ש עֲתִידִין הַדָּגִים שֶׁיַּעֲשׂוּ לְפָנַי הַקב"ה רִבּוֹא רִבּוֹא וְאַלְפֵי אַלְפִים וְאֵין מִנְיָנָם וְאֵין חִקְרָם וְאֵין שִׁעוּרָם וְאֵין עִרְכָּם וְאֵין דִּמְיוֹנָם וְאֵין מְשׁוֹלָם וְאֵין מְדִידָתָם וְאֵין מְשׁוֹרָרִים וְאֵין מְנַגְּנִים וְאֵין מְקַבְּלִים וְאֵין מְשִׁיבִים וְאֵין מְהַלְּלִים וְאֵין מְרַנְּנִים וְאֵין מְקַדְּשִׁים וְאֵין מְבָרְכִים וְאֵין מְעַלִּים וְאֵין מְרוֹמְמִים וְאֵין מְפָאֲרִים וְאֵין מְגַדְּלִים וְאֵין מְהַדְּרִים וְאֵין מְיַחֲדִים וְאֵין מְנַשְּׂאִים וְאֵין מְשַׁבְּחִים וְאֵין מְנַעֲרִים וְאֵין מְנַשְּׁקִים וְאֵין מְנַשְּׁכִים וְאֵין מְנַשְּׁבִים וְאֵין מְנַשְּׁלִים וְאֵין מְנַשְּׁרִים וְאֵין מְנַשְּׁדִים וְאֵין מְנַשְּׁחִים וְאֵין מְנַשְּׁפִים וְאֵין מְנַשְּׁמ

מה הוא ברכת השיר

שנינו במשנה: **רְבִיעִי גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל, וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר.** (דף קיח)

מבררת הגמרא: **מַאי בִּרְכַּת הַשִּׁיר.**

מבארת הגמרא [דעה א׳:] **רַב יְהוּדָה אָמַר: ״יְהַלְלוּךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ** כל מעשיך. ברוך אתה ה׳ מלך מהלל בתשבחות׳.

[דעה ב׳:] **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: ״נִשְׁמַת כָּל חַי״.**

מה אומר על כוס רביעי

[דעה א׳:] **תָּנוּ רַבָּנָן, רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל, וְאוֹמֵר הַלֵּל הַגָּדוֹל,** (מזמור קלו שבתהילים), **דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן.**

[דעה ב׳:] **וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ״ה׳ רוֹעִי לֹא אֶחְסָר״** (מזמור כג שבתהילים).

מהיכן הלל הגדול

מֵהֵיכָן הַלֵּל הַגָּדוֹל, שכאמור מזמור קלו הוא ודאי בכלל ׳הלל הגדול׳, והברייתא מביאה כמה דעות מהיכן ׳הלל הגדול׳ מתחיל, והיכן הוא מסתיים.

[דעה א׳:] **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵ׳הוֹדוּ׳** (מזמור קלו) **עַד ׳נַהֲרוֹת בָּבֶל׳** (מזמור קלז), ולא עד בכלל, והיינו שרק מזמור קלו הוא בכלל ׳הלל הגדול׳.

[דעה ב׳:] **וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: מִ׳שִׁיר הַמַּעֲלוֹת׳** (מזמור קכ, ויש מבארים מזמור קלד) **עַד ׳נַהֲרוֹת בָּבֶל׳** (מזמור קלז) ולא עד בכלל, שמזמור ׳על נהרות בבל׳ אינו בכלל ׳הלל הגדול׳.

[דעה ג׳:] **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: מִ׳כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ׳** (מזמור קלה פסוק ד), **עַד ׳נַהֲרוֹת בָּבֶל׳** (מזמור קלז) ולא עד בכלל, שמזמור ׳על נהרות בבל׳ אינו בכלל ׳הלל הגדול׳.

[המזמור נקרא ׳הלל הגדול׳, מפני שמשבחים בו את ה׳ שמפרנס את כל הבריות]

וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ הַלֵּל הַגָּדוֹל,

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בִּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמְחַלֵּק מְזוֹנוֹת לְכָל בְּרִיָּה - דכתיב בהלל הגדול (מזמור קלו): ׳הודו לאל השמים נותן לחם לכל בשר׳, והיינו דבר גדול.

[כ״ו ׳הודו׳ שבמזמור קלו, כנגד כ״ו דורות שהתורה עדיין לא ניתנה בהם וה׳ זן אותם בחסדו]

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲנֵי עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה הוֹדוּ (שבמזמור קלו), **כְּנֶגֶד מִי,**

כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְלֹא נָתַן לָהֶם תּוֹרָה, ולא היו ראויים לקבל מזונות, **וְזָן אוֹתָם בְּחַסְדּוֹ.**

[דרשה בפסוק ׳הודו לה׳ כי טוב׳]

אָמַר רַב חִסְדָּא: מַאי דִּכְתִיב ׳הוֹדוּ לַה׳ כִּי טוֹב׳, הוֹדוּ לַה׳ שֶׁגּוֹבָה חוֹבָתוֹ שֶׁל אָדָם בְּטוֹבָתוֹ - אם

אדם עשה מעשה חובה כגון חטא, הקב"ה מענישו בכך שלוקח ממנו טובה שהשפיע לו, כגון **עָשִׁיר בְּשׁוֹרוֹ** [מפסידו ממון ומכפר על גופו], **וְאֶת עָנִי בְּשֵׂיוֹ, יָתוֹם בְּבִיצָתוֹ, אַלְמָנָה בְּתַרְנְגוֹלְתָּהּ,** וזה חסד שזה העונש ולא שהקב"ה מפסיד את גופו של האדם עצמו.

♦♦♦

קשים מזונותיו של אדם כפליים כיולדה

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קָשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כִּפְלַיִם כַּיּוֹלֶדָה, דְּאִילּוּ בְּיוֹלֶדָה כְּתִיב 'בְּעֶצֶב', וּבְמְזוֹנוֹת כְּתִיב 'בְּעִצָּבוֹן'.

קשים מזונותיו של אדם יותר מהגאולה

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קָשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִן הַגְּאוּלָּה, דְּאִילּוּ בִּגְאוּלָּה כְּתִיב, 'הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע', מַלְאָךְ בְּעָלְמָא, וְאִילּוּ בְּמְזוֹנוֹת כְּתִיב 'הָאֱלֹהִים הָרוֹעֶה אֹתִי'.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם 'וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ', זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי וַחֲמוֹרִי נֹאכַל בְּאֲבוּס אֶחָד. כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ, 'בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם' נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ שלא יאכל מאכלי בהמה יחד עם החמור.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אַשְׁרֵינוּ אִם עָמְדָנוּ בָּרִאשׁוֹנָה, שהיה מעלה אם היינו אוכלים מאכלי בהמה שבהם אין צורך לטרוח כמו מאכלי אדם, **וַעֲדַיִין לָא פָּלְטִינַן מִינַּהּ, דְּקָא אָכְלִינַן עִיסְבֵי דְּדַבְרָא** - ועדיין לא יצאנו לגמרי מענין זה, שהרי אנו אוכלים גם מעשבי השדה.

קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף

אָמַר רַב שֵׁיזְבִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: קָשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כִּקְרִיעַת יַם סוּף, דִּכְתִיב 'נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר', וּסְמִיךְ לֵיהּ 'לְגוֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים'.

קשים נקביו של אדם

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: קָשִׁין נְקָבָיו שֶׁל אָדָם [כשהוא עצור] **כְּיוֹם הַמִּיתָה וְכִקְרִיעַת יַם סוּף,** שֶׁנֶּאֱמַר **'מִהַר צוֹעָה לְהַפְתֵּחַ** ולא ימות לשחת', **וּכְתִיב בְּתֵרֵיהּ 'רוֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו'.**

כל המבזה את המועדות

וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: כָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר **'אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ', וּכְתִיב בְּתֵרֵיהּ 'אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר'.**

כל המספר או המקבל לשון הרע, והמעיד עדות שקר

וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, וְכָל הַמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע, וְכָל הַמֵּעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר בַּחֲבֵירוֹ, רָאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ לִכְלָבִים,

שֶׁנֶּאֱמַר **'לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ', וּכְתִיב בְּתֵרֵיהּ 'לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא', וּקְרֵי בֵּיהּ 'לֹא תָּשִׁית'** - אל תגרום שיקבלו לשון הרע על חבריך.

♦♦♦

שאלה: כיון שיש בהלל הגדול מעלות כאלו, למה אומרים בכל החגים את ההלל שאנו רגילים לאומרו

שואלת הגמרא: **וְכִי מֵאַחַר דְּאִיכָּא הַלֵּל הַגָּדוֹל, אֲנַן מַאי טַעְמָא אָמְרִינַן הַאי** - למה אנחנו אומרים את ההלל הרגיל בכל המועדים.

תשובה א': משום שיש בו חמשה דברים

עונה הגמרא: **מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ:**

[א׳:] **יְצִיאַת מִצְרַיִם.** [ב׳:] **קְרִיעַת יַם סוּף.** [ג׳:] **וּמַתַּן תּוֹרָה.** [ד׳:] **וּתְחִיַּית הַמֵּתִים.** [ה׳:] **וְחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.**

[א׳:] **יְצִיאַת מִצְרַיִם, דִּכְתִיב ׳בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׳.**

[ב׳:] **וּקְרִיעַת יַם סוּף, דִּכְתִיב ׳הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס׳.**

[ג׳:] **מַתַּן תּוֹרָה, דִּכְתִיב ׳הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים׳.**

[ד׳:] **תְּחִיַּית הַמֵּתִים, דִּכְתִיב ׳אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה׳** בארצות החיים׳.

[ה׳:] **חֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, דִּכְתִיב ׳לֹא לָנוּ ה׳ לֹא לָנוּ׳, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ׳לֹא לָנוּ ה׳ לֹא לָנוּ׳, זוֹ** בקשה להינצל מ**שִּׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת.**

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ׳לֹא לָנוּ ה׳ לֹא לָנוּ׳, זוֹ בקשה להינצל מ**מִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג.**

תשובה ב': משום שיש בו מילוט נפשות מגהינם

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִילּוּט נְפָשׁוֹת שֶׁל צַדִּיקִים מִגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אָנָּה ה׳ מַלְּטָה נַפְשִׁי׳.

תשובה ג': משום שיש בו ירידתם של צדיקים לכבשן האש ועלייתם ממנו [ודעה א' בפסוק ׳ואמת ה׳ לעולם׳ שאמרוהו כולם כשהציל הקב״ה את חנניה מישאל ועזריה]

חִזְקִיָּה אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יְרִידָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וַעֲלִיָּיתָן מִמֶּנּוּ.

יְרִידָתָן, דִּכְתִיב ׳לֹא לָנוּ ה׳ לֹא לָנוּ׳, אָמַר חֲנַנְיָה.

׳כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד׳, אָמַר מִישָׁאֵל.

׳עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ׳, אָמַר עֲזַרְיָה.

׳לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם׳, אָמְרוּ כּוּלָּן.

ויש בו גם **עֲלִיָּיתָן** [של צדיקים] **מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, דִּכְתִיב ׳הַלְלוּ אֶת ה׳ כָּל גּוֹיִם׳, אָמַר חֲנַנְיָה.**

׳שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאוּמִּים׳. אָמַר מִישָׁאֵל.

׳כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ׳, אָמַר עֲזַרְיָה

׳וֶאֱמֶת ה׳ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ׳, אָמְרוּ כּוּלָּן.

דעה ב' בפסוק 'ואמת ה' לעולם' שאמרו גבריאל בשעה שהציל את חנניה מישאל ועזריה כמו שהבטיחו הקב"ה כשרצה להציל את אברהם מנמרוד

וְיֵשׁ אוֹמְרִים 'וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם', גַּבְרִיאֵל אֲמָרוֹ,

בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נִמְרוֹד הָרָשָׁע אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ אָמַר גַּבְרִיאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵרֵד וַאֲצַנֵּן וְאַצִּיל אֶת הַצַּדִּיק מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ.

אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי יָחִיד בְּעוֹלָמִי, וְהוּא יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ, נָאֶה לַיָּחִיד לְהַצִּיל אֶת הַיָּחִיד. וּלְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה אָמַר תִּזְכֶּה וְתַצִּיל שְׁלֹשָׁה מִבָּנֵי בָנָיו.

דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן הַשִּׁלוֹנִי: בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, עָמַד יוֹרֶקְמוֹ שַׂר הַבָּרָד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵרֵד וַאֲצַנֵּן אֶת הַכִּבְשָׁן וְאַצִּיל לַצַּדִּיקִים הַלָּלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ.

אָמַר לוֹ גַּבְרִיאֵל: אֵין גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָךְ, שֶׁאַתָּה שַׂר בָּרָד וְהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַמַּיִם מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ, אֶלָּא אֲנִי שַׂר שֶׁל אֵשׁ אֵרֵד וַאֲקָרֵר מִבִּפְנִים [עמוד ב] **וְאַקְדִּיחַ** [ואחמם] **מִבַּחוּץ** [לשרוף את הזורקים אותן לתוך האור], **וְאֶעֱשֶׂה נֵס בְּתוֹךְ נֵס.**

אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רֵד.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתַח גַּבְרִיאֵל וְאָמַר: 'וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם' - שקיים לי דברו, ושמר לי הבטחתו שהבטיחני, להציל מבני בניו של אברהם.

דעה ג' בפסוק 'ואמת ה' לעולם' שאמרוהו דגים שבים במלחמת סיסרא כשקיבלו מה שה' הבטיחם בקריעת ים סוף

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: 'וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם', דָּגִים שֶׁבַּיָּם אֲמָרוּהוּ, כִּדְרַב הוּנָא,

דְּאָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר [ביציאת מצרים] **מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה הָיוּ, וְכִדְדָרֵשׁ רַבָּה בַּר מָרִי, מַאי דִּכְתִיב 'וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף', מְלַמֵּד שֶׁהִמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִין מִצַּד אֶחָד, כָּךְ מִצְרַיִם עוֹלִים מִצַּד אַחֵר,**

אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׂר שֶׁל יָם: פְּלוֹט אוֹתָן לַיַּבָּשָׁה.

אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה [פרנסה לדגים], **וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ**

אָמַר לוֹ הקב"ה: **אֶתֵּן לְךָ אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶן.**

אָמַר לוֹ שר של ים: **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ,** ולא אוכל לתבוע זאת.

אָמַר לוֹ הקב"ה: **נַחַל קִישׁוֹן יְהֵא לִי עָרֵב.**

מִיָּד פָּלַט אוֹתָן לַיַּבָּשָׁה, וּבָאוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם'.

מַאי אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶן, דְּאִילּוּ בְּפַרְעֹה כְּתִיב 'שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר', וְאִילּוּ בְּסִיסְרָא כְּתִיב 'תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל'.

הגמרא מספרת מה שהיה במלחמת סיסרא: **כִּי אֲתָא סִיסְרָא [אֲתָא עֲלַיְיהוּ בְּדִקְרֵי דְּפַרְזְלָא** - כאשר בא סיסרא, בא עליהם עם חרבות מברזל,

הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם על צבא סיסרא **כּוֹכָבִים מִמְּסִילוֹתָם, דִּכְתִיב] 'מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים** ממסילותם'.

כֵּיוָן דִּנְחִיתוּ כּוֹכְבֵי שָׁמַיִם עֲלַיְיהוּ אַקְדִּירוּ הָנֵי דִּקְרֵי דְּפַרְזְלָא - כיון שירדו כוכבים השמים עליהם, התחממו אותם חרבות מרזל, **נְחִיתוּ לְאַקָּרוֹרֵי לְמִיסְחֵי נַפְשַׁיְיהוּ בְּנַחַל קִישׁוֹן** - ירדו החיילים להתקרר ולרחוץ עצמם בנחל קישון, **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנַחַל קִישׁוֹן: לֵךְ, וְהַשְׁלֵם עֵרְבוֹנְךָ.**

מִיָּד גָּרְפָם נַחַל קִישׁוֹן וְהִשְׁלִיכָן לַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר 'נַחַל קִישׁוֹן גָּרָפָם נַחַל קְדוּמִים',

מַאי 'נַחַל קְדוּמִים', נַחַל שֶׁנַּעֲשָׂה עָרֵב מִקֶּדֶם.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתְחוּ דָּגִים שֶׁל יָם וְאָמְרוּ 'וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם' - ששילם לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו.

♦ ♦ ♦

דרשות בפסוקי הלל

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב 'מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת', אֲמָרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שָׁמוּנִי בְּנֵיךְ [מרוב חטאותם בגלות] **כְּחוֹלְדָּה זוֹ הַדָּרָה בְּעִיקְּרֵי בָּתִּים,** והיינו עקרת הבית.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בהלל שמבואר בה שכנסת ישראל מבקשת ישועה אף במצב של 'דלות': **דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב 'אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'', אֲמָרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימַת אֲנִי אֶהוּבָה לְפָנֶיךָ, בִּזְמַן שֶׁתִּשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי. 'דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ', אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַף עַל פִּי שֶׁדַּלָּה אֲנִי בְּמַעֲוֹת, לְךָ אֲנִי וְלִי נָאֶה לְהוֹשִׁיעַ.**

♦ ♦ ♦

אָמַר רַב כָּהֲנָא כְּשֶׁחָלָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי שָׁלַח לוֹ רַבִּי אֱמוֹר לָנוּ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתָּ לָנוּ מִשּׁוּם אָבִיךָ.

דרשה א' של רבי יוסי: 'הללו את ה' כל גוים'

שָׁלַח לוֹ רבי ישמעאל, **כָּךְ אָמַר אַבָּא** (רבי יוסי): **מַאי דִּכְתִיב 'הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם', אוּמּוֹת הָעוֹלָם מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ** - אומות העולם מה מעשיהם, כלומר: מה שייכותם כאן לשבח את ה'.

אלא **הָכִי קָאָמַר, 'הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם', אַגְּבוּרוֹת וְנִפְלָאוֹת דְּעָבֵיד בַּהֲדַיְיהוּ** - על הגבורות והנפלאות שהם ראו שה' עשה אצלם, [כאשר עשה ניסים לישראל, עושה ה' גבורות ונפלאות להשבית את הרשעים]. **כָּל שֶׁכֵּן אָנוּ** שאנו צריכים לשבח, **דְּ'גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ',** שהחסדים שה' עושה הם בעבורינו. (לפירוש נוסף ראה ברשב"ם).

דרשה ב' של רבי יוסי: לעתיד לבוא מצרים וכוש מביאים דורון למשיח ומקבל מהם אבל מרומי אינו מקבל

וְעוֹד שלח רבי ישמעאל לרבי בשם אביו רבי יוסי: **עֲתִידָה מִצְרַיִם שֶׁתָּבִיא דּוֹרוֹן לַמָּשִׁיחַ,**

כְּסָבוּר [המשיח] **אֵינוֹ מְקַבֵּל מֵהֶם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמָּשִׁיחַ: קַבֵּל מֵהֶם, אַכְסַנְיָא עֲשׂוּ לְבָנַיי בְּמִצְרַיִם, מִיָּד "יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם".**

נָשְׂאָה כּוֹשׁ קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמָהּ, וּמָה הַלָּלוּ שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶן כָּךְ, אֲנִי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּעְבַּדְתִּי בָּהֶן לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: קַבֵּל מֵהֶם, מִיָּד "כּוֹשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים".

נָשְׂאָה מַלְכוּת (רוֹמִי) הָרְשָׁעָה קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמָהּ, וּמָה הַלָּלוּ שֶׁאֵין אֲחֵיהֶן כָּךְ, אֲנוּ שֶׁאָנוּ אֲחֵיהֶן [שרומי היא ממלכות אדום שמקורה בעשיו] **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיקבלו את הדורון שלנו. **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַבְרִיאֵל: "גְּעַר חַיַּת קָנֶה", גְּעוֹר חַיָּה** - ברומי שמשולה לחיה, **וּקְנֵה לְךָ עֵדָה** - את ישראל.

[דרשה ב' בביאור פסוק זה:] **דָּבָר אַחֵר, גְּעוֹר חַיַּת קָנֶה שֶׁדָּרָה בֵּין הַקָּנִים** - רומי, **דְּכְתִיב "יְכַרְסֵמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה"** - רומי הרשעה שהיא 'חזיר מיער' ו'זיז שדי', מכרסמת את ישראל, ורומי נמשלים לחזיר שדרכו לאכול ולשחוק הדק היטב, ולרמוז את הנשאר ברגליו.

[דרשה ג':] **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּעוֹר בְּחַיָּה שֶׁכָּל מַעֲשֶׂיהָ נִכְתָּבִין בְּקוֹלְמוֹס אֶחָד,** שכל מעשיהם פה אחד להרע לישראל.

ועליהם נאמר בהמשך הפסוק: **"עֲדַת אֲבִירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים",** גער בהם **שֶׁשָּׁחֲטוּ אֲבִירִים** [את ישראל החשובים] **כַּעֲגָלִים שֶׁאֵין לָהֶם בָּעָלִים.**

ועוד נאמר עליהם **"מִתְרַפֵּס בִּרְצֵי כָסֶף",** [מתרפס - מתיר פס, פושט את כף ידו], **שֶׁפּוֹשְׁטִין יָד לְקַבֵּל מָמוֹן וְאֵין עוֹשִׂין רְצוֹן בְּעָלִים,** שהם אומרים לישראל תתנו שוחד ונעשה רצונכם, ולבסוף אין מקיימין דבריהם.

"פִּיזַר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּן", מִי גָּרַם לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְפַּזְּרוּ לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, קְרִיבוֹת שֶׁהָיוּ חֲפֵצִין בָּהֶן.

דרשה ג' של רבי יוסי: האוצרות הגנוזות ברומי הגנוזות ליושבים לפני ה'

וְעוֹד שָׁלַח לוֹ רבי ישמעאל לרבי בשם אביו רבי יוסי: **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה שְׁווֹקִים בִּכְרַךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי,**

וְכָל אֶחָד וְאֶחָד (הָיוּ) [יֵשׁ] בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה בִּירָנִיּוֹת (מגדלים),

וְכָל בִּירָנִית וּבִירָנִית (הָיוּ בּוֹ) [יֵשׁ בָּהּ] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה מַעֲלוֹת (מדריגות),

וְכָל מַעֲלָה וּמַעֲלָה (הָיוּ בּוֹ) [יֵשׁ בָּהּ] כְּדֵי לָזוּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

אָמַר רַבִּי (יִשְׁמָעֵאל) [שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי] לְרַבִּי וְאָמְרִי לַהּ (לְ)רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר יוֹסֵי [לְרַבִּי]: הָנֵי לְמַן - כגל אלו המזונות שברומי למי הם.

אמר לו רבי: **לָךְ, וּלְחַבְרָךְ, וּלְחַבְרוּתָךְ** - לך ולחברך ולחברי חבירך, היושבים לפני ה', **שֶׁנֶּאֱמַר "סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַה' לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן כִּי לַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה' יִהְיֶה' וְגוֹ'.**

מַאי "לֹא יֵאָצֵר", תְּנֵי רַב יוֹסֵף "לֹא יֵאָצֵר", זֶה בֵּית אוֹצָר. "וְלֹא יֵחָסֵן", זֶה בֵּית גְּנִיזָה.

מַאי כִּי "לַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה'", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: (דף קיט) **זֶה הַמַּכִּיר מְקוֹם חֲבֵירוֹ בַּיְּשִׁיבָה** - אוצרות אלו מיועדים למי שיודע לומר זה מקום זה יושב בו פלוני, ומקום זה של פלוני, שבגלל שרגיל הוא לישב תמיד בבית מדרש יודע הוא מקום כולם.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה הַמְקַבֵּל פְּנֵי חֲבֵירוֹ בַּיְשִׁיבָה, [והוא בכל קניני תורה, דיבוק חברים או נושא בעול עם חבירו. מהרש"א].

ועוד מבואר שם בפסוק שאוצרות אלו יהיו 'למכסה עתיק, **מַאי 'לִמְכַסֶּה עָתִיק', זֶה הַמְכַסֶּה דְּבָרִים שֶׁכִּיסָּה עַתִּיק יוֹמִין** [הקב"ה], **וּמַאי נִינְהוּ, סִתְרֵי תּוֹרָה** - מעשה מרכבה ומעשה בראשית.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: זֶה הַמְגַלֶּה דְּבָרִים שֶׁכִּיסָּה עַתִּיק יוֹמִין. מַאי נִינְהוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה.

זה המכיר מקום חבירו ביישיבה. שיודע לומר זה מקום מיושב לפלוני וזה של פלוני והוא מקום כולם רגיל הוא ליכנס שם תמיד: **פסקי פורש.** מעשה מלכבוא ומעשה בראשית: **נמצא.** מלמד כתיב נוגעת משמע שנותן כח לבריות לנגלמו: [מ] **מפני מדת דין.** שמקטרגת ומזמרת לו מקבלם והוא מקבלם בסתר: **לוי משה בחירו.** מלמד שמשמשה היה קרא במשה וקרי ליה בחירו משום דכתיב ממנו מהמשמיש מלמד שמת הוא בלבד: **כמלוזד זו.** שפורסים בעופות לנוד ואין בה דגן ואין עוף נפנה מליה: מלמעלה של זרא מלמעלה זרא בשלמא בשלמא [ס] משום כתף ומעשה בראשית: **נמצא.** מלמד כתיב נוגעת משמע שנותן כח לבריות לנגלמו: [מ] **מפני מדת דין.** שמקטרגת ומזמרת לו מקבלם והוא מקבלם בסתר: **לוי משה בחירו.** מלמד שמשמשה היה קרא במשה וקרי ליה בחירו משום דכתיב משה בחירו בכתפיו יישכון

קיט: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

אבל לפני מצוה לברך. לפי מה שפירש (ג) לעיל דהסקוקים לא הוו מצוה הסקת ובכיכה לתחזוקה היא תמיכת הרשעה לא יתכן כאן לומר יבוא לפנינו ולא יסמוך אתכיי אמר רב שלא יעקרי מחבורה לחבורה. רב מוקי לתמיכיתן כדר' יהודה דקתני לתיון בשבי מקומות ובכי מלחמת מצוה ולא מקשינן ממתני' פרק כיצד צולין (לעיל ד' פו.) שתי מבוכות פניכה ואוכלין ואלו אוכלין ואלו הוכפין פניכה ואוכלין והשתא בתמיכת פירוש משום ביכה ובכהסמס עומד למזוג קופץ את פיו עד שמגיע אצל מבוכתו ומוזג לה בגמלא כדי יהודה ויהיינו דוקא בהסמס אבל מצה לא שמסתן בשום דוכתא לתיתקן בשבי מקומות ולי משום לתתקן בהסמס להא נמי על כרחיך לא מיתקן דלי לא מיתא הכי ליפקן מתמני' לרב לתיון מפטירין אחר בהסמס לתיקון הן אחר מצה מפטירין הן אחר מצה מפטירין הן אחר מצה לשמואל לגבי שני מקומות הוי שני דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול ואמר רבא מוסיף לתוספת שבת ויו"ט ראשון. מיכה ב יג א. ויגבול הלילה ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק: בראשית כא ח ה. נתן בנו יהושע בנו: דברי הימים א ז כז ו. כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא: תהלים קטו ג

רבינו חננאל

תנן התם מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט ישפוט לברך אחריו יברך. תניא ר' כופל בה דברים ר' אלעזר בן פרטא מוסיף). מאי היא מוסיף, לכפול מאודך ולמטה. ענין שנמול הקב"ה חסד לזרע יצחק אחר שאוכלין ושותין אומר' לאברהם טול ברך אומר איני מברך שיצא ממני ישמעאל וכו'. עד נותנין לדוד ואומר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא וגו'. אין מפטירין אחר הסמס אפיקומן. מאי אפיקומן, רב אמר שלא יעקרו מחבורה זו ויאכלו פסח אחרת, ושמואל אמר שלא יאכלו אחר הסמס אפילו באותה חבורה, כגון קליות ואגוזים וכיוצא בהם, וכל שכן בשר וכיוצא בו שמפיג מתוך פיהם ומפכחין טעמו של פסח. תניא כותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הסמס אפיקומן כגון קליות ואגוזים. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. ואפשיען עליה והא אנן לא תנן אלא אין מפטירין אחר הפסח, הא אחר מצה מפטירין. ופריקין לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא מצה דלא רתני לסכותי דמצה. אלא פסח דנפיש טעמיה ולא אתו הני מפכחי טעמיה אימא מפטירין אחר הפסח קמ"ל דאין מפטירין. נימא מסייע ליה, הסופגנין והדהדין[הקלקלין]וקיסחין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. דיקיון מינה מדקתני באחרונה, ש"מ אין מפטירין אחר מצה אפיקומן.

א לכפול יכפול לפשוט ישפוט לברך אחריו יברך הכל כמנהג המדינה אמר אביי (ב) לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו [מצוה] לברך (ג) דא"ר יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (ד) מאי משמע דהאי עובר לשינא דאקדומי הוא א"ר נחמן בר יצחק דכתיב [1] ויריק אחימעץ דרך הכבר ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא [2] והוא עבר לפניהם איכא דאמרי מהכא [3] ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם תניא (ה) רבי כופל בה דברים רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך למטה דרש רב עוירא זימנין א"ל משמיה דרב (ו) וזימנין א"ל משמיה דרב (אשי) מאי דכתיב [4] ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך ואומר להן איני מברך שיצא ממני ישמעאל אומר לו ליצחק טול וברך אומר לו להן איני מברך שיצא ממני עשו אומר לו ליעקב טול וברך אומר להם איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאוסרן עלי אומר לו למשה טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי לכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי אומר לו ליהושע טול וברך אומר להן איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב יהושע בן נון [5] נון בנו יהושע בנו ישועתו אשא ובשם ה' אקרא: **מתני'** (ז) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: **גמ'** מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון (ח) אורדילאי לי וגוזליא לאבא ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן (ט) (אמר) כגון תמרים קליות ואגוזים אמר רב יהודה אמר שמואל (י) אין מפטירין אחר מצה אפיקומן תנן אין מפטירין אחר הפסח הוא דלא אבל לאחר מצה מפטירין לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמייהו אבל לאחר הפסח דנפיש טעמיה ולא מצי עבוריה ליה לן בה קשמעמ לן נימא מסייע ליה (כ) הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה באחרונה אין בראשונה

מבוכות ואין האוכל אוכל בפסח בשני מקומות. והך מילתא דרב אוקימיה התם בשעת אכילה אבל לאחר אכילה יכול לעיקר לומר הלל במבוכה אחרת ולא קפיד אלא לאכול בשני מקומות אבל באכילה אחת אפילו בתמיכות לפסח אחד אכילה אחת היא ובלבד שלא יפסיק ביניהן בדבר שאינו מענין הסעודה. וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם ז"ל (פרק ח' מהלכות חמץ ומצה הלכה ט') שכתב אחר שכתב שאוכל בשני מקומות ואין מפסיק ביניהן בדבר שאינו מענין הסעודה ואפילו הכי כתב שאוכל כזית מצה באחרונה ולא כתב שאוכל כזית מצה בראשונה ומשמע דבראשונה לא בעי כזית מצה. ומיהו לפי מה שכתבתי בשם הראב"ד ז"ל (בפרק ד' דפסחים) דאפילו אכל כזית מצה בראשונה לא יצא ידי חובתו משום דבעי כזית מצה באחרונה לקיים מצות אכילת מצה בשעת אכילת הפסח ולא לקיים מצות אכילת מצה בשעת אכילת אפיקומן. ולפי זה אין לדקדק מדברי הרמב"ם ז"ל כלום. ועוד דאפילו לדברי הרמב"ם ז"ל אפשר דלא פליג אלא בדיעבד אבל לכתחלה בעי כזית מצה בראשונה ובאחרונה. ועוד אפשר דלא פליג הרמב"ם ז"ל אלא בכזית מצה שאוכל בראשונה שהוא כדי שיעור אכילת הפסח שהרי אוכל בראשונה כזית מצה ומרור וכזית פסח ואוכל באחרונה כזית מצה בלבד ואין אוכל כזית מצה באחרונה

זֶה הַמַּפִּיר מְקוֹם חֲבֵירוֹ בַּיְשִׁיבָה אֵיכָא דְּאָמְרִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר זֶה הַמְקַבֵּל פְּנֵי חֲבֵירוֹ בַּיְשִׁיבָה. מַאי 'לְמִכְסָּה עָתִיק', זֶה הַמְכַסֶּה דְּבָרִים שֶׁכִּיסָּה עַתִּיק יוֹמִין, וּמַאי נִינְהוּ, סִתְרֵי תּוֹרָה. וְאֵיכָּא דְּאָמְרִי: זֶה הַמְגַלֶּה דְּבָרִים שֶׁכִּיסָּה עַתִּיק יוֹמִין. מַאי נִינְהוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה. [התבאר בדף הקודם].

♦ ♦ ♦

מאמר נוסף של רבי ישמעאל ברבי יוסי, הקב"ה שמח שנוצחים אותו ומבטלים גזירות

אָמַר רַב כָּהֲנָא מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: מַאי דִּכְתִיב 'לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד', זַמְּרוּ לְמִי שֶׁנּוֹצְחִין אוֹתוֹ וְשָׂמֵחַ, 'למנצח' משמע מי שגורם לאחרים לנצחו, שנותן כח לבריות לנצחו, [והדיוק הוא מכך שלא כתוב 'לנצח', שמשמעו שהקב"ה מנצח].

בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, בָּשָׂר וָדָם מְנַצְּחִין אוֹתוֹ וְעָצֵב, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹצְחִין אוֹתוֹ וְשָׂמֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו', הרי שהפסוק משתבח במשה, וקרי ליה בחירו, משום ש'השיב חמתו מהשחית', הרי שה' שמח בכך.

מאמר נוסף של רבי ישמעאל ברבי יוסי, ידו של הקב"ה פרוסה לקבל בעלי תשובה מיד מידת הדין

אָמַר רַב כָּהֲנָא מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה: מַאי דִּכְתִיב 'וִידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם', 'יָדוֹ' כְּתִיב, זֶה יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁפְּרוּסָה תַּחַת כַּנְפֵי הַחַיּוֹת כְּדֵי לְקַבֵּל בַּעֲלֵי תְשׁוּבָה מִיַּד מִדַּת הַדִּין.

♦ ♦ ♦

כל כסף וזהב שבעולם יוסף ליקטו והביאו למצרים, וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהם, והמשך השתלשלותו

לעיל אמרה הגמרא שהאוצרות של רומי וכו' עתידים לבוא לישראל. המרא מביאה מאמר בעניין דומה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם, יוֹסֵף לִקְּטוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא** בארץ מצרים ובארץ כנען', שבעד התבואה שמכר בשנות הרעב, נתנו לו את כל הכסף וזהב בארץ מצרים ובארץ כנען.

אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְשֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן, בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לשבור אל יוסף',

וּכְשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, הֶעֱלוּהוּ עִמָּהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר, 'וַיִּנַּצְלוּ אֶת מִצְרָיִם', רַב אַסִּי אָמַר: עֲשָׂאוּהָ כְּמְצוּדָה זוֹ שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן - שפורסים לעופות לצוד, ואין בה דגן, ואין עוף נפנה אליה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר: כְּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים.**

וְהָיָה הממון **מוּנָּח** בידי ישראל, **עַד רְחַבְעָם** בן שלמה.

בָּא שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּנְטָלוֹ מֵרְחַבְעָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם עָלָה שִׁישַׁק

מֶלֶךְ מִצְרַיִם [עַל יְרוּשָׁלַיִם], וַיִּקַּח אֶת אוֹצְרוֹת בֵּית ה׳ (בית המקדש), **וְאֶת אוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ** (אוצרות יוסף שהיו גנוזים בבית המלך).

בָּא זֶרַח מֶלֶךְ כּוּשׁ וּנְטָלוֹ מִשִּׁישַׁק.

בָּא אָסָא [מלך יהודה] **וּנְטָלוֹ מִזֶּרַח מֶלֶךְ כּוּשׁ, וְשִׁיגְּרוֹ לְהַדְרִימּוֹן בֶּן טַבְרִימּוֹן** - מלך ארם לעזור לו על 'בעשא' מלך ישראל שבא להילחם באסא מלך יהודה.

בָּאוּ בְּנֵי עַמּוֹן וּנְטָלוּם מֵהַדְרִימּוֹן בֶּן טַבְרִימּוֹן.

בָּא יְהוֹשָׁפָט [מלך יהודה], **וּנְטָלוֹ מִבְּנֵי עַמּוֹן,** [מלחמת יהושפט בעמונים, מבוארת בפסוקים ודרך הראשונים להביא גנזיהם עמהם במלחמתם, כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו].

וְהָיָה מוּנָּח עַד אָחָז [מלך יהודה].

בָּא סַנְחֵרִיב וּנְטָלוֹ מֵאָחָז.

בָּא חִזְקִיָּה [מלך יהודה] **וּנְטָלוֹ מִסַּנְחֵרִיב,**

וְהָיָה מוּנָּח עַד צִדְקִיָּה [מלך יהודה].

בָּאוּ כַּשְׂדִּיִּים וּנְטָלוּהוּ מִצִּדְקִיָּה.

בָּאוּ פָּרְסִיִּים וּנְטָלוּהוּ מִכַּשְׂדִּיִּים.

בָּאוּ יְוונִים וּנְטָלוּהוּ מִפָּרְסִיִּים.

בָּאוּ רוֹמִיִּים וּנְטָלוּהוּ מִיַּד יְוונִים, וַעֲדַיִין מוּנָּח בְּרוֹמִי.

א.	כל כסף וזהב שבעולם יוסף ליקטו והביאו למצרים
ב.	כשעלו ממצרים העלוהו עמהם, והיה מונח עד רחבעם
ג.	שישק מלך מצרים
ד.	זרח מלך מלך כוש
ה.	נטלו אסא ושיגרו להדרימון בן טברימון
ו.	בני עמון
ז.	יהושפט, והיה מונח עד אחז
ח.	סנחריב
ט.	חזקיה, והיה מונח עד צדקיה
י.	כשדיים
יא.	פרסיים
יב.	יוונים
יג.	רומיים, ועדיין מונח ברומי

◆◆◆

ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים, ולמי נתגלו

אָמַר רַבִּי חָמָא (בַּר) חֲנִינָא שָׁלֹשׁ מַטְמוֹנִיּוֹת הִטְמִין יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם,

אַחַת נִתְגַּלָּה לְקֹרַח.

וְאַחַת נִתְגַּלָּה לְאַנְטוֹנִינוּס בֶּן אַסְוִירוּס [שהיה ידידו של רבי].

וְאַחַת גְּנוּזָה לְצַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא.

♦♦♦

עושרו של קורח

'עוֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ', אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: זוֹ עָשְׁרוֹ שֶׁל קֹרַח, (שֶׁנֶּאֱמַר) 'וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בִּרְגְלֵיהֶם'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו - שמשמח את ליבו.

אָמַר רַבִּי לֵוִי: מֵשְׁאוֹי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פְּרָדוֹת לְבָנוֹת הָיוּ מַפְתְּחוֹת בֵּית גְּנָזָיו שֶׁל קֹרַח, וְכוּלְּהוּ אַקְלִידֵי וְקַלִּידֵי דְּגַלְדָּא - וכל המפתחות והמנעולים היו של שקים של עור, שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים.

♦♦♦

(דיא"ש - דוד ישי אחיו שמואל. **אדי"ש** - אחיו דוד ישי שמואל. **כשד"ך** - כולם שמואל דוד כולם. **מאוד"ך** - מאודך כי עניני אמר דוד, **סִימָן)**

מי אמר את הפסוקים בהלל (אודך כי עניתני וכו')

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: 'אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי', אָמַר דָּוִד שהודה לקב"ה שנמשח למלך.

'אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה', אָמַר יִשַׁי, דוד, שהיה בתחילה רועה צאן, ומאסו בו וחשבו שאינו ראוי למלוך ולבסוף נעשה ראש.

'מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹּאת היא נפלאת בעינינו', **אָמְרוּ אֶחָיו,** ש'נפלאת בעינינו', לשון רבים הוא, שהיה פלא בעיניהם שדוד נהיה למלך.

'זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה', אָמַר שְׁמוּאֵל - שמואל הנביא התנבא על ישראל שסופם לגיל ולשמוח בדוד, שיושיעם מיד אויביהם.

'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא', אָמְרוּ אֶחָיו, אחי דוד התפללו שיושיעם ה' על ידי דוד.

'אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא', אָמַר דָּוִד, שהתפלל שיצליח במלכותו.

'בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה'', אָמַר יִשַׁי, כשבא שמואל לבית לחם, למשוח את דוד, ישי אבי דוד בירך את שמואל.

'בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית ה'', אָמַר שְׁמוּאֵל, שבירך את כולם.

'אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ'. אָמְרוּ כּוּלָּן, שהודו לקב"ה שהאיר את עיני שמואל לבחור להם מלך.

'אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתִים', אָמַר שְׁמוּאֵל - הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח.

'אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ', אָמַר דָּוִד, שהודה לה' שזכה למלכות.

'אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ' אָמְרוּ כּוּלָּן.

♦♦♦

דעה א', מקום שנהגו לכפול את כל פסוקי הלל כופלים

תָּנַן הָתָם, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ [עמוד ב] **לִכְפּוֹל** [את כל פסוקי הלל], **יִכְפּוֹל.** ונהגו כן מפני שיש פרק שלם בהלל (מזמור קיח) שרוב עניני פסוקיו חוזרים על עצמם.

לִפְשׁוֹט - לקרוא את ההלל באופן פשוט בלא לכפול את הפסוקים, **יִפְשׁוֹט.**

[ברכה לאחר הלל – לפי המנהג]

לְבָרֵךְ אַחֲרָיו [יהללוך ה' אלקינו וכו' ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות'], **יְבָרֵךְ. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.**

[לפני הלל מברכים]

אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְאַחֲרָיו - לגבי הברכה שמברכים לאחריו, **אֲבָל לְפָנָיו** - לגבי הברכה שמברכים לפניו, **[מִצְוָה] לְבָרֵךְ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמִּצְוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּתָן** - קודם לעשיית המצוה.

הגמרא מביאה את המקור ש'עובר' היינו 'קודם': **מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'עוֹבֵר' לִישָּׁנָא דְּאַקְדּוֹמֵי הוּא** - מהיכן משמע ש'עובר' הוא מלשון 'לפני'.

אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דִּכְתִיב 'וַיָּרֶץ אַחֵימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר (והקדים) **אֶת הַכּוּשִׁי'.**

אַבָּיֵי אָמַר מֵהָכָא 'וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם' - והוא הקדים ללכת לפניהם.

אֵיכָּא דְּאָמְרִי מֵהָכָא: 'וַיַּעֲבוֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם [והמלך יקדים ללכת לפניהם] **וַה' בְּרֹאשָׁם'.**

דעה ב': כופלים מעט פסוקים בהלל

תַּנְיָא, רַבִּי כּוֹפֵל בָּהּ דְּבָרִים - היה כופל מעט, חלק מהפסוקים, כגון מ'ברוך הבא בשם השם' ואילך.

דעה ג': כופלים עוד פסוקים

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא מוֹסִיף בָּהּ דְּבָרִים, היה כופל כמה פסוקים נוספים. **מַאי מוֹסִיף, אָמַר אַבָּיֵי: מוֹסִיף לִכְפּוֹל מֵ'אוֹדֶךָּ' וּלְמַטָּה** - עד סוף המזמור.

♦♦♦

מי יברך בסעודה שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק

דָּרֵשׁ רַב עֲוִירָא, זִימְנִין אָמַר לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמֵּי, וְזִימְנִין אָמַר לֵיהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי:

מַאי דִּכְתִיב 'וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל', עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים בְּיוֹם שֶׁיִּגְמֹל חַסְדּוֹ לְזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק,

[אברהם:] **לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין וְשׂוֹתִין נוֹתְנִין לוֹ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ, וְאוֹמֵר לָהֶן: אֵינִי מְבָרֵךְ, שֶׁיָּצָא מִמֶּנִּי יִשְׁמָעֵאל.**

[יצחק:] **אוֹמֵר לוֹ לְיִצְחָק: טוֹל וּבָרֵךְ. אוֹמֵר לָהֶן: אֵינִי מְבָרֵךְ, שֶׁיָּצָא מִמֶּנִּי עֵשָׂו.**

[יעקב:] **אוֹמֵר לוֹ לְיַעֲקֹב: טוֹל וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶם: אֵינִי מְבָרֵךְ, שֶׁנָּשְׂאתִי שְׁתֵּי אֲחָיוֹת בְּחַיֵּיהֶן שֶׁעֲתִידָה תּוֹרָה לְאוֹסְרָן עָלַי.**

[משה:] **אוֹמֵר לוֹ לְמֹשֶׁה: טוֹל וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶם: אֵינִי מְבָרֵךְ שֶׁלֹּא זָכִיתִי לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא בְּחַיַּי וְלֹא בְּמוֹתִי.**

[יהושע:] **אוֹמֵר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: טוֹל וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶן: אֵינִי מְבָרֵךְ שֶׁלֹּא זָכִיתִי לְבֵן, דִּכְתִיב** על **יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן', בְּנוֹ, יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ',** ואחר יהושע לא כתוב שהיו לו עוד צאצאים.

[דוד:] **אוֹמֵר לוֹ לְדָוִד: טוֹל וּבָרֵךְ, אוֹמֵר לָהֶן: אֲנִי אֲבָרֵךְ, וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר 'כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא'.**

משנה

אין מסיימים את סעודת ה'סדר' באפיקומן

אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן - כשנפטרין מן הסעודה, אין מסיימים אותה באפיקומן. ביאור המשנה להלן בגמרא.

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי אֲפִיקוֹמָן,**

ביאור א': כשאוכלים את הפסח לא לעקור לחבורה אחרת שמא יבואו לאוכלו בשתי מקומות

ביאור א': **אָמַר רַב: שֶׁלֹּא יֵעָקְרוּ מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה,** אפיקומן, הוא ב' מילים 'אפיקו מנייכו', תוציאו את כליכם, כלומר: לאחר אכילת הקרבן פסח לא יעקרו אנשים מחבורה זו לחבורה אחרת, שמא יבואו לאכול את הפסח בשני מקומות.

ביאור ב': לא לאכול שום דבר אחרי הפסח [אפילו אם הוא באותו מקום]

ביאור ב': **וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כְּגוֹן אוּרְדִּילָאֵי לִי** - כגון אני שרגיל לאכול כמהין ופטריות לאחר סעודתי, **וְגוּזָלַיָּיא לְאַבָּא** - לרב, שהיה רגיל לאכול גוזלים לאחר סעודתו, שלאחר אכילת הקרבן פסח אסור לאוכלם, והיינו 'אפיקומן' אפיקו מן - תוציאו מיני מתיקה, ואסרו לאוכלם אחר הפסח כדי שלא יעבור טעם הפסח מפיו.

וְרַב חֲנִינָא בַּר שֵׁילָא וְרַבִּי יוֹחָנָן (אָמַר) [אָמְרוּ]: כְּגוֹן תְּמָרִים קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים, שגם הם מעבירים עם הפסח. **תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח, כְּגוֹן תְּמָרִים קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים.**

◆ ◆ ◆

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מַפְטִירִין אַחַר מַצָּה אֲפִיקוֹמָן. תְּנַן אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן, אַחַר הַפֶּסַח הוּא דְּלָא, אֲבָל לְאַחַר מַצָּה מַפְטִירִין. לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר, לָא מִיבַּעְיָא אַחַר מַצָּה דְּלָא נְפִישׁ טַעְמַיְיהוּ, אֲבָל לְאַחַר הַפֶּסַח דְּנְפִישׁ טַעְמֵיהּ וְלָא מְצֵי עַבּוֹרֵיהּ לֵית לַן בַּהּ. קָמַשְׁמַע לַן. נֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ, הַסּוּפְגָנִין, וְהַדּוּבְשָׁנִין, וְהָאִיסְקָרִיטִין, אָדָם מְמַלֵּא כְּרֵיסוֹ מֵהֶן וּבִלְבַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מַצָּה בָּאַחֲרוֹנָה, בָּאַחֲרוֹנָה אִין [יתבאר בדף הבא].

בראשונה אין בראשונה לא. פי׳ בראשונה בלח מחרונה לח כגון דלים ליה לחך כזית מלה ואו לח דטוד לאוכלו על הטוגע ולהיות טעם מלה בפיו ולחך לי חיה לים ליה לכל שעודתו טוב לו לאכול מלה במהלה לחיכלון ולנדך עליה ולפ״ב בנמרא

מסורת הש״ס

ברשותו נח. דלין לדם דשמי לאכול כלום לחר מלת חובה: **מה שיעני דשות.** דכתיב[ג] ויהוה הבניני עלמת דלך כתיב חלכלו מלות שהרי חולימה מן הכלל לף שבת יחים דשות שלם ליה יכול לאכול כשר בלא לחם לו לחטעות: **מתני׳ חולם נח יאכלו.** לם המתיו לאכול פסחם ויהנו ועדיין לף לחכלו כל פסחם לם יאכלו דנרחץ כאוכלי פסחם כשהי מבוהלות[ד] לו בזמן הזה שלין פסחם לם יהנו כלום[ה]:

ע״ל

רשב״ם

ברשותו נח. דלין לדם דשמי לאכול כלום לחר מלת חובה: **מה בזמן הזה דאוריימא.** לילה הרלשון חובה: **שהרי חלכלו בכלי חיכון.** דלמר[ו] לחכלו בכר בלי חיכון: **ולריכה.** דלמר[ז] לחכלו בכר בלי חיכון: **בפיו ובכליו בכלי ולריכה.** דלמר[ח

מלא תותירו עד בקר נפקא. תע"ג דלרשיון מיניה (לעיל דף פג.): ליתן לו בקר שני לשריפתו לנפקא לן מהכא לתן שוטפין קדשים בי"ט ולא ילין ממקן למחרתו ליה בפ"ג דשבת (דף כד.): ומכילתין (דף כ:) מדוכתא למחרתו: **אמר רבא אבל מצה בזמן הזה בו'.** יש מפרשים דכך הלכה להא פתם מתני' כותיה ולית זה לשיטה זו פרק ג' דמגילה (דף כ:) משמע סתמא דמחרתו לגמ' כותיה דתנן זה הכלל כל דבר שמועתו בלילה כשר כל הלילה לאותיי לילה פסחים ולא כר"ע ב] בן עזריה ג) דלמר לילה פסחים עד חצות היינו ולמר מלמדו"ת, ומתר הכי פסול למיכל מצל הא למתיני הקטר חלביס ואימורים עד חצות כדלמתני' בריש ברכות (דף ג.). גן הוי גמ' מדלמרבן אפילו לרמב"ע מצות הכי מוכח בגמרא דהכי לכתמיה דמר סבר שיכב לקטיר עד חצות לו נפסל בכך הא מן התורה הזמיה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא ניים מר, אמר ליה מינם קא ניים מר, אמר ליה מתנמנמני קא מנמנם, ותנתנמנמו יאכלו תנן. הפסח אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מטמא את הידים, אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא, אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה וכתיב הכא בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, שנאמר כתצות הלילה, אף כאן נמי עד חצות. אמר רבא לא אכל מצה בזמן הזה אלא לאתר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה, פשיטא כיון דאתקוש לפסח, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. כפסח דמי. מהו דתימא אפקא קרא מהקישא דפסח, שנאמר בערב תאכלו מצות. קמ"ל דכי אהדדיה קרא למלתיה קמייתא, כלומר, לדהכא אהדדיה דר' עקיבא סליג עליה. ואע"ג כותיה קיימא לן, דסתם מתני' כותיה. המיגהל והנותר מטמאין את הידים, רב הונא ורב חסדא, חד אמר שמום חשדי כהונה, שלא יגע בו כהכון, לטלטלו וירשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטל, לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל. וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר. הא דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא וחד מתני טומאה וחד מתני אנותר)

קיא א מיי' שם פ"ח מהל' שבת:
קיב ב מיי' פ"ח מהל' שאר מצות המומאר' ג [מיי' פ"ח מהל' קרבן פסח הל' טוך:
קיג ד טוש"ע א"ח סי' תע"ו סעי' ג:
קיד ה מיי' פ"ח מהל' שאר מצות המומאר הלכה ב:

רבינו חננאל

חכיר דמי נתנמנמו, אמר רב אשי יש ולא נים יתר ולא יתר, כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדבר, אבני היה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא ניים מר, אמר ליה מתנמנמני קא מנמנם, ותנתנמנמו יאכלו תנן. הפסח אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא, אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה וכתיב הכא בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, שנאמר כתצות הלילה, אף כאן נמי עד חצות. אמר רבא לא אכל מצה בזמן הזה אלא לאתר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה, פשיטא כיון דאתקוש לפסח, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. כפסח דמי. מהו דתימא אפקא קרא מהקישא דפסח, שנאמר בערב תאכלו מצות. קמ"ל דכי אהדדיה קרא למלתיה קמייתא, כלומר, לדהכתיה אהדדיה דר' עקיבא סליג עליה. ואע"ג כותיה קיימא לן, דסתם מתני' כותיה. המיגהל והנותר מטמאין את הידים, רב הונא ורב חסדא, חד אמר שמום חשדי כהונה, שלא יגע בו כהונה, לטלטלו וירשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטל, לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל. וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר. הא דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא וחד מתני טומאה וחד מתני אנותר)

ר' יוסי אומר **נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו הפסח אחר חצות מטמא את הידים: גמ'** ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ה"ד נתנמנמו אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר בגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדבר אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא נמנם א"ל מינם קא נאים מר א"ל מינומי קא מנמנם ותנן נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו: הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו': אלמא מחצות ה"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף ר"א בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע והלא נאמר חפוזן עד שעת חפוזן אם כן מה ת"ל בלילה הזה יכול יהא נאכל בקדשים ביום ת"ל בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עבידא ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ולשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא אבל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הואיל ואפקיה קרא מהקישא קמ"ל דכי אהדדיה קרא למילתא קמייתא אהדדיה: הפיגול והנותר מטמאין את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה

עד שעת חפוזן. שנכנסו לנפלת והיינו על הנקר: **ויום אחד.** ט"ז המפסיק בין הלילות לנח ליכוי ומחר עד ט"ז: **פה לפקיד קרא מיבעיא.** דפסח דכתיב (שמות יב) (בערב תאכלו מצות) [שמא יימיס יכו'] ולקמיה כתיב קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט): **קמ"ל דכי אהדדיה קרא.** (שבעת ימים יאכל מצות) [בערב כו'] (שמות יב) למילתיה קמייתא דאהדדיה לעמוד במקום הפסח ולאכול עד חלות:

מד

רשב"ם

רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו. פריש"ח קאי דקתמר מ"ק אין יכול מקמן יאכלו ואתא למימר ה"מ אם נתנמנמו מבע שנדמו אם נרדמו מבעיכוין לכי מוכח בגמרא דהכי לכתמיה דמר סבר שיכב לקטיר עד חצות לו נפסל בכך הא מן התורה הזמיה דהוה קא מנמנם בגמרא: **הפסח אחר חצות מטמא את הידים.** לה"ל נותר מחלות ואילך וכן גזרו על הנותר לטמא את הידים כדמפרש טעמא בגמרא:

גמ' ואכלו את הבשר בלילה הזה. במילתא למריכא קמא דבגו שמוקלין אותו היכן הנחת כלי זה וכי מדכרו ליה הנחתו במקום פלוני מידכר ואומר לן אי לאו: **הוה מגמגם.** רבה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה בתחילה: **נתנמנמו יאכלו מן.** אבל אם הוא ישן אפילו הוא נבדו אוב לא היה אוכל דמ"ל כרבי יוסי דלמר נרדמו אפילו מקמן לא יאכלו: **אלמא מחצות ה"ל נותר.** ואם תאמיני ממנו עד בקר אלמא עד בקר לא הוי נותר: **ר"ש בן עזריה היא.** דעקתא ליה מקרא דלאכילה פסח עד חצות ואמתות הוי נותר והלר דכתיב לה תותירו ממנו עד בקר דמשמע עד בקר לא הוי נותר: **ר"ע בן עזריה היא.** דעקתא ליה מקרא דלאכילה פסח עד חצות בפ"ק דבכורות (דף ט.). ר"ש בן עזריה דאמר בערב תאכלו מצות דמשמע עד חצות וכבר השמש אתא לאוכל מועד לאתר ממלרים אתא שוקף. אבל כר"ע דפליג עליה לה ת"ל נותר על מיתוקמא לדידיה לה ת"ל נותר עד הבקר ולא משמע ידיה אלא מדוקר ולילך ולא עוד אלא דלדידיה נמי אילטריך פסחים עד חצות כדין לכל הנאכלין ליום ולילה רבנן הוא דעבדי לרחקה יתירא לגזרה שמא יניח מן העבירה כדמפרש בגמרא (דף ע.): **שמא יאכל כזית.** כדמפרש בגמרא (שמות יב) [שה תמים זכר] ואין שה אלא כזית דכתיב (במדבר יח) [וזרק הכהן] ואין זריקה אלא בכזית דכתיב (שם יט) [ולקח הכהן עץ ארז] ואין עץ אלא כזית דכתיב (שם) [ולקח הכהן עץ ארז]: **ואפילו כביצה.** דכתיב (שמות יב) [ואכלו את הבשר] ואין בשר פחות מכביצה דכתיב (ויקרא ז) [בשר קדשים]:

יכול יהא נאכל. כשאר קדשים ביום שאינו נאכל אלא ליום ולילה אחד: **שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד.** שבימיהם דכתיב (שם יט) ביום זבחכם יאכל וממחרת ואין יום אלא מן הבקר עד הבקר ולילה שלאחריו אינו נאכל אלא עד חלות דכתיב (שם כב) [ביום צוותו] ואין יום אלא מן הבקר עד הבקר: **מה תלמוד לומר** (שם) [ביום זבחכם יאכל וממחרת] ואין יום אלא מן הבקר עד הבקר: **דמיפקא לפקיה.** דכתיב (שם) [ביום צוותו] ואין יום אלא מן הבקר עד הבקר: **ומחרת גם השאר באש ישרף.** ואין שאר אלא מה שנשאר מן הלילה: **ואם השלם השלישי באש ישרף.** ואין שלם אלא מה שנשאר מן היום: **לא ירלה.** לא יהא נאכל: **ונמלא מטמא את הידים.** שנגע בנותר ונעשה שני לטומאה: **ונמלא מפסל את המקדש.** שנגע בקדש ונעשה שני לטומאה: **ונמלא עובר על לא תעשה.** שלא נשרף בזמנו: **ונמלא עובר על עשה.** שלא נאכל בזמנו: **ונמלא מחייב כרת.** שאכל נותר: **ומוסיף על חבירו.** שנגע בחבירו ונעשה שני לטומאה

דעה א': גם בזמנינו שלא אוכלים קרבן פסח, אלא רק 'מצה', אסור לאכול אחריה דברים אחרים כדי שלא יעבור טעם מצה מפיו

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מַפְטִירִין אַחַר מַצָּה אֲפִיקוֹמָן - בגמר הסעודה אוכלים 'מצה' זכר למצה הנאכלת עם הפסח, ואחר 'מצה' זו אסור לאכול דבר אחר שלא להעביר טעם מצה.

הגמרא מקשה על רב יהודה ממשנתינו: **תְּנַן, אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן,** ומשמע: **אַחַר הַפֶּסַח הוּא דְּלָא** - אחר הפסח אסור לאכול דברים אחרים, **אֲבָל לְאַחַר מַצָּה מַפְטִירִין** - אבל לאחר המצה שנאכלת בזמנינו זכר לפסח, מותר לאכול דברים אחרים.

עונה הגמרא: **לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** - המשנה אמרה דבריה בדרך 'לא צריך', **לָא מִיבַּעְיָא אַחַר מַצָּה דְּלָא נְפִישׁ טַעְמַיְיהוּ** - לא צריך לומר שאסור לאכול אחר אכילת מצה שלא מרובה טעמה, **אֲבָל לְאַחַר הַפֶּסַח דְּנְפִישׁ טַעְמֵיהּ וְלָא מְצֵי עֲבוֹרֵיהּ** - אבל לאחר הפסח שמרובה טעם הבשר ולא יכול להעבירו בקלות, הייתי אומר **לֵית לָן בַּהּ** - שאין לנו בזה איסור. **קָמַשְׁמַע לָן** - לכן השמיעה לנו המשנה שאפילו אחר פסח אסור לאכול.

הגמרא מציעה להביא ראיה לעניין זה: **נִימָא מְסַיַּיע לֵיהּ** - נאמר שיש ראיה לדברי שמואל מהברייתא דלהלן: **הַסּוּפְגָנִין** - רקיקים דקים העשויים כספוג מתוך שעיסתם רכה, **וְהַדּוּבְשָׁנִין** - המטוגנים בשמן ודבש, **וְהָאִיסְקָרְיטִין** - מין לחם העשוי מעיסה רכה מאד, **אָדָם מְמַלֵּא כְּרֵיסוֹ מֵהֶן,** שמינים אלו אם אינן חמץ מותר לאוכלם, אבל אין יוצא בהם ידי חובת מצה, חלקם מפני שאין להם תורת לחם כיון שעיסתם רכה, וחלקם בגלל שאינם 'לחם עוני' שהם מטוגנים בשמן ודבש. **וּבִלְבַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מַצָּה בָּאַחֲרוֹנָה** - שצריך לאוכלם בסוף כזית מצה [שעיסתה עבה, והיא לחם עוני, ואפוה לשם מצה].

ומשמע: **בָּאַחֲרוֹנָה אִין** - באחרונה, כן, יכול לאכול את המצה, שכאשר אוכלה באחרונה, נמצא שלא אכל אחריה דברים אחרים, אבל **בָּרִאשׁוֹנָה לָא** (דף קכ) - אינו אוכל את המצה בתחילה, אינו כראוי, שהרי אסור לאכול לאחר אכילת מצה.

הגמרא דוחה את הראיה: **לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** - הברייתא אמרה דבריה בדרך 'לא צריך', **לָא מִיבַּעְיָא בָּרִאשׁוֹנָה דְּקָאָכֵיל לְתֵיאָבוֹן** - לא צריך לומר שמותר לאכול מצה בתחילה, שהוא אוכל לתיאבון. **אֲבָל בָּאַחֲרוֹנָה** - לאחר שאכל מאכלים אחרים, **דַּיְילָמָא אָתֵי לְמֵיכַל אֲכִילָה גַּסָּה אֵימָא לָא** - יש חשש שמא יבוא לאכול אכילה גסה, והייתי אומר שלא יאכל המצה בסוף, **קָא מַשְׁמַע לָן** שלא גזרו בזה, ויכול לאכול המצה באחרונה.

דעה ב': בזמנינו שלא אוכלים קרבן פסח, אלא רק 'מצה', מותר לאכול אחריה דברים אחרים כדי שלא יעבור טעם מצה מפיו

מָר זוּטְרָא מַתְנֵי הָכִי, אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַפְטִירִין אַחַר הַמַּצָּה אֲפִיקוֹמָן - בזמנינו מותר לאכול דברים אחרים אחר המצה, ולא אסרו זאת, ואף שלא נשאר בפיו טעם מצה.

הגמרא מציעה להביא ראיה לענין זה: **נֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ, אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן,** ומשמע: **אַחַר הַפֶּסַח דְּלָא, אֲבָל אַחַר מַצָּה מַפְטִירִין** - אבל אחר מצה מותר לאכול דברים אחרים.

הגמרא דוחה את הראיה: **לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** - המשנה אמרה דבריה בדרך 'לא צריך', **לָא מִיבַּעְיָא אַחַר מַצָּה דְּלָא נְפִישׁ טַעֲמֵיהּ** - לא צריך לומר שאחרי מצה אין לאכול דברים אחרים, שהרי לא מרובה טעם המצה, וכל דבר שאוכל מעביר טעם המצה, **אֲבָל לְאַחַר פֶּסַח אֵימָא לָא** - אבל אחר אכילת פסח הייתי אומר שמותר לאכול דברים אחרים, שטעם הבשר מרובה, וטעמה אין עובר בקלות,

קָא מַשְׁמַע לַן - לכן השמיעה המשנה שגם אחרי אכילת הפסח אסור לאכול דברים אחרים.

שואלת על כך הגמרא: **מֵיתִיבִי, הַסּוּפְגָנִין, וְהַדּוּבְשָׁנִין, וְהָאִיסְקָרִיטִין, אָדָם מְמַלֵּא כְּרֵיסוֹ מֵהֶן, וּבִלְבַד שֶׁיֹּאכַל (אֲכִילַת) כְּזַיִת מַצָּה בָּאַחֲרוֹנָה. אֵין. בָּרִאשׁוֹנָה, לָא** - שאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה.

עונה הגמרא: **לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר, לָא מִיבַּעְיָא בָּרִאשׁוֹנָה דְּקָאָכֵיל לְתֵיאָבוֹן** - לא צריך לומר שיאכל לאכול את המצה בתחילה שאוכלה לתיאבון, **אֲבָל בָּאַחֲרוֹנָה דְּאָתֵי לְמֵיכְלֵהּ אֲכִילָה גַּסָּה אֵימָא לָא** - אבל בסוף הייתי אומר שלא יאכל את המצה שמא יבוא לאוכלה אכילה גסה, **קָא מַשְׁמַע לַן** - לזאת השמיעונו שלא חששו לזה, ויכול לאכול את המצה באחרונה.

◆◆◆

דעת רבא: מצה בזמן הזה דאורייתא. מרור דרבנן

אָמַר רָבָא: מַצָּה בִּזְמַן הַזֶּה דְּאוֹרָיְיתָא. וּמָרוֹר דְּרַבָּנָן.

שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא מָרוֹר** שאין חיובו בזמן הזה מהתורה, **דִּכְתִיב 'עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים** יאכלהו', ומשמע: **בִּזְמַן דְּאִיכָּא** [שיש] **פֶּסַח, יֵשׁ מָרוֹר. וּבִזְמַן דְּלֵיכָּא** [שאין] **פֶּסַח, לֵיכָּא** [אין חיוב אכילת] **מָרוֹר.**

אם כן **מַצָּה נָמֵי, הָא כְּתִיב 'עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים** יאכלהו', וגם משמע בזמן שיש פסח יש מצה, בזמן שאין פסח אין מצה, ומדוע אומר רבא שחובת אכילת מצה בזמן הזה מהתורה.

עונה הגמרא: על חובת אכילת **מַצָּה, מִיהָדַּר הָדַר בֵּיהּ קְרָא** - הפסוק חזר ואמר: **'בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת',** והפסוק בא ללמדנו שאף כשאין פסח, חייבים באכילת מצה.

דעת רב אחא בר יעקב: מצה ומרור בזמן הזה דרבנן

וְרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - בין מצה ובין מרור חיובם בזמן הזה **דְּרַבָּנָן.**

[רב אחא בר יעקב לומד מהפסוק שרבא מביא 'בערב תאכלו מצות' על טמא ושהיה בדרך רחוקה שאף שאין עושים פסח חייבים מצה]

שואלת הגמרא: **אֶלָּא הָכְתִיב 'בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת',** ומדוע רב אחא בר יעקב אינו לומד מפסוק זה שחייבים במצה בזמן הזה מדאורייתא.

עונה הגמרא: **הָהִיא מִיבְּעֵי לֵיהּ** - לרב אחא בר יעקב פסוק זה נצרך, **לְטָמֵא וְשֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה** [שאף בזמן המקדש אינם עושים פסח], **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא** - שהיה עולה על דעתך

לומר: **כֵּיוָן דְּפֶסַח לָא אָכְלִי** - כיון שהם לא אוכלים פסח, **מַצָּה וּמָרוֹר נָמֵי לָא נֵיכוֹל** - מצה ומרור הם גם לא יאכלו, **קָא מַשְׁמַע לַן,** שהם חייבים באכילת מצה אף שאינם אוכלים פסח. נמצא שפסוק זה אינו פנוי ללמדנו שבזמן הזה חייבים באכילת מצה.

[רבא סובר שלומדים את דין טמא ושהיה בדרך רחוקה שהם חייבים במצה - מערל ובן נכר, וממילא הפסוק 'בערב תאכלו מצות' פנוי ללמד על הזמן הזה שאף שאין אוכל פסח חייב במצות]

וְרָבָא אָמַר לָךְ: טָמֵא וְשֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, לָא צְרִיךְ קְרָא - אינם צריכים פסוק שהם חייבים במצה, **דְּלָא גְּרֵעִי** - שאינם גרועים **מֵעָרֵל וּבֶן נֵכָר, דְּתַנְיָא 'כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ', 'בּוֹ'** [בפסח] **אֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אוֹכֵל בְּמַצָּה וּמָרוֹר.** וממילא הפסוק 'בערב תאכלו מצות' פנוי ללמדנו שבזמן הזה שאין פסח, חייבים באכילת מצה.

[רב אחא בר יעקב סובר שאי אפשר ללמוד טמא ושהיה בדרך רחוקה מערל ובן נכר, ולכן לומדים זאת מ'בערב תאכלו מצות', ואין פסוק ללמד שחייבים במצה בזמן הזה]

וְאִידַּךְ - רב אחא בר יעקב סובר, **כְּתִיב בְּהַאי** - שכתוב בענין זה (לגבי טמא ושהיה בדרך רחוקה) שאף שאין אוכל פסח מצה, וזה נלמד מהפסוק 'בערב תאכלו מצות', **וּכְתִיב בְּהַאי** - וכתוב בענין זה (לגבי ערל ובן נכר) שאף שאין אוכל פסח אוכל מצה, **וּצְרִיכִי** - וצריך את שני הלימודים, ואי אפשר ללמוד זה מזה. ולא נשאר פסוק ללמד שבזמן הזה שאין פסח - יש מצה.

ברייתא כדעת רבא שמצה בזמן הזה דאורייתא

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, שמצה בזמן הזה דאורייתא, נאמר בפסוק: **'שִׁשַּׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ', מָה שְׁבִיעִי רְשׁוּת** - שהפסוק אומר רק 'ששת ימים תאכל מצות' ומשמע שבשביעי אינו אוכל, **אַף שִׁשַּׁת יָמִים רְשׁוּת** - שאינו חייב לאכול מצות.

מַאי טַעְמָא, הָוֵי דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל, שהרי נאמר בתורה 'שבעת ימים תאכל מצות', ומשמע שגם בשביעי צריך לאכול, **וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד** [שביום השביעי אינו אוכל], **לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא** - שגם הששה ימים הראשונים הם רשות.

יָכוֹל אַף לַיְלָה הָרִאשׁוֹן [הרי הוא] **רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'בין הערביים יעשו אותו (את הפסח) **עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ',** שבלילה הראשון אכילת המצה היא חובה.

אֵין לִי שחייבים לאכול מצה בלילה הראשון **אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים,** שהרי הפסוק מדבר בזמן שאוכלים גם את הפסח, אבל **בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים מְנַיִן** שחייבים לאכול מצה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת', הַכָּתוּב קִבְּעוֹ חוֹבָה** - פסוק זה בא ללמדנו, שאף בזמן הזה אכילת המצה היא חובה ויש בה מצוה דאורייתא. הרי מבואר בברייתא שמצה בזמן הזה דאורייתא.

משנה

ישנו מקצת מהחבורה באמצע אכילת פסח

יָשְׁנוּ מִקְצָתָן - ישנו מקצת בני החבורה, לאחר שהתחילו לאכול הפסח, **יֹאכְלוּ** - מותרים להמשיך לאכול.

אבל אם ישנו **כּוּלָּן** - כל בני החבורה, **לֹא יֹאכְלוּ** - אסורים להמשיך לאכול מהפסח, כיון שהם נראים כאוכלים הפסח בשתי חבורות, שמאחר שישנו הסיחו דעתם מלאכול עוד, והרי זה נחשב כאכילה בשני מקומות, וחומרא בעלמא הוא שבפועל הוא באותו מקום. [דין זה נאמר גם בזמן הזה כשאוכלים 'אפיקומן' בסוף הסעודה, שאם ישנו כולם באמצע האכילה, אסורים להמשיך ולאכול, שהאפיקומן הוא זכר למצה הנאכלת עם הפסח]. [עמוד ב]

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נִתְנַמְנְמוּ, יֹאכְלוּ. נִרְדְּמוּ, לֹא יֹאכְלוּ.

[הערה: יש ראשונים שמבארים שדברי רבי יוסי נאמרו על 'מקצתם', שמה שאמרו שאם ישנו מקצת יאכלו, הוא רק אם נתנמנמו, ולא אם נרדמו. אבל באופן שכולם נתנמנו, לא יאכלו].

פסח אחר חצות, פיגול ונותר מטמאים את הידים

הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת, מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם.

הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר, מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.

גמרא

גדר 'נתנמנמו'

שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נִתְנַמְנְמוּ, יֹאכְלוּ. נִרְדְּמוּ, לֹא יֹאכְלוּ.**

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי נִתְנַמְנְמוּ.**

מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אָשֵׁי: נִים וְלָא נִים, תִּיר וְלָא תִּיר** - ישן ולא ישן, ער ואינו ער, **כְּגוֹן, דְּקָרֵי לֵיהּ וְעָנֵי, וְלָא יָדַע לְאַהְדּוֹרֵי סְבָרָא, וְכִי מַדְּכְרוּ לֵיהּ מִדְּכַר** - כגון שכאשר קוראים לו הוא עונה, ואינו יודע לענות סברא, וכאשר מזכירים לו אחר כך הוא זוכר.

אַבָּיֵי, הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַבָּה - אביי היה יושב לפני רבה, **חֲזָא דְּקָא נַמְנֵם** - וראה שרבה נמנם לאחר שהתחיל לאכול את המצה, **אָמַר לֵיהּ מֵינָם קָא נָאֵים מָר** - אמר לו: כבודו מתנמנם.

אָמַר לֵיהּ רבה: **מִינוֹמֵי קָא (מְנַמְנֵם) [מְנַמְנְמָנָא]** - להתנמנם אני מתנמנם, **וּתְנַן: נִתְנַמְנְמוּ, יֹאכְלוּ. נִרְדְּמוּ, לֹא יֹאכְלוּ.**

✦✦✦

שנינו במשנה: **הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם וְכוּ'.**

מדייקת הגמרא: **אַלְמָא מֵחֲצוֹת הָוֵה לֵיהּ נוֹתָר** - הרי מוכח שמחצות הפסח כבר נעשה נותר, שהוא כבר סוף זמן אכילתו, ולכן הוא מטמא את הידים.

מבררת הגמרא: **מַאן תַּנָּא** - מי הוא התנא הסובר כן.

רבי אלעזר בן עזריה הוא התנא של משנתינו הסובר שאכילת הפסח היא עד חצות, ולכן המשנה אומרת שאחר חצות הפסח הוא נותר ומטמא את הידים [שלרבי עקיבא זמן אכילת הפסח עד הבוקר]

מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הוּא, דְּתַנְיָא 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה', רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן** ['בַּלַּיְלָה הַזֶּה', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** [במכת בכורות] **'וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה',**

מַה לְהַלָּן במכת בכורות מה שנאמר 'בלילה הזה' היה **עַד חֲצוֹת,** שמכת בכורות היתה בחצות, **אַף כָּאן** [מה שנאמר באכילת הפסח 'בלילה הזה'], הוא **עַד חֲצוֹת.**

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וְהָלֹא נֶאֱמַר 'ואכלתם אותו **בְחִפָּזוֹן',** ומכך יש ללמוד שזמן אכילת מצות הוא **עַד שְׁעַת חִפָּזוֹן** - עד השעה שנבהלו לצאת, והיינו בעלות השחר.

מה רבי עקיבא לומד ממה שנאמר 'בלילה'

ומבאר רבי עקיבא לפי שיטתו, **אִם כֵּן** [שאכילת הפסח היא עד הבוקר], **מָה תַּלְמוּד לוֹמַר 'בַּלַּיְלָה',** שבלא זה הייתי אומר: **יָכוֹל יְהֵא נֶאֱכָל כְּקָדָשִׁים בַּיּוֹם** - ביום השחיטה י"ד ניסן, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בַּלַּיְלָה', בַּלַּיְלָה הוּא נֶאֱכָל וְאֵינוֹ נֶאֱכָל בְּיוֹם.** [ולא לומדים ממה שכתוב 'בלילה הזה' לגזירה שווה שהפסח נאכל עד חצות].

מה רבי עקיבא לומד ממה שנאמר 'הזה'

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא, הַאי 'הַזֶּה' מַאי עָבֵיד לֵיהּ** - מה הוא לומד מתיבת '(בלילה) הזה' (שהרי אינו צריך את תיבת 'הזה' לגזירה שווה כרבי אלעזר בן עזריה).

עונה הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמַעוֹטֵי לַיְלָה אַחֵר הוּא דַּאֲתָא** - לרבי עקיבא תיבת 'בלילה הזה' באה למעט לילה אחר מאכילת פסח, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא** - שהיה עולה על דעתך לומר **הוֹאִיל וּפֶסַח קָדָשִׁים קַלִּים, וּשְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים, מָה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף פֶּסַח** יאכל כך, **אוֹקִים** [ובפסח שהוא נאכל בלילה ולא ביום שחיטתו (בי"ד ניסן) הייתי אומר שנעמיד] **לֵילוֹת בְּמָקוֹם יָמִים, וְיֵהֵא נֶאֱכָל לִשְׁנֵי לֵילוֹת וְיוֹם אֶחָד** (ליל ט"ו, יום ט"ו, ליל ט"ז), לכן **כְּתַב רַחֲמָנָא** 'בלילה **הַזֶּה',** שהפסח נאכל רק בלילה הזה, ולא יותר מזה.

מבארת הגמרא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר לָךְ מִ'לֹא תוֹתִירוּ עַד בֹּקֶר', נָפְקָא הָא** - דין זה שהפסח אינו נאכל לאחר ליל ט"ו, לומדים מהפסוק 'לא תותירו עד בקר'.

וְרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לָךְ שאי אפשר ללמוד זאת מהפסוק 'לא תותירו עד בוקר', שכן: **אִי לָא כְּתַב רַחֲמָנָא 'הַזֶּה', הֲוָה אָמֵינָא** - הייתי אומר **מַאי 'בֹּקֶר', בֹּקֶר שֵׁנִי,** שהפסוק אומר לא להותיר מהבשר עד הבוקר של ט"ז ניסן, והפסח נאכל גם ביום ט"ו וגם בליל ט"ז, לכן צריך את הפסוק 'בלילה הזה' ללמד שהפסח נאכל רק בליל ט"ו.

וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לָךְ: כָּל הֵיכָא דִּכְתַב 'בֹּקֶר', בֹּקֶר רִאשׁוֹן הוּא, ולא היה מקום לומר שאפשר לאכול את הפסח עד ט"ז ניסן.

◆◆◆

אכל מצה בזמן הזה אחר חצות

אָמַר רָבָא: אָכַל מַצָּה בִּזְמַן הַזֶּה אַחַר חֲצוֹת לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, כשם שצריך לאכול את בשר הפסח קודם חצות.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא, דְּכֵיוָן דְּאִיתַּקַּשׁ לְפֶסַח כְּפֶסַח דָּמֵי** - שכיון שמצה הוקשה לפסח, שכתוב 'על מצות ומרורים יאכלוהו', ודאי שדינו כפסח.

עונה הגמרא: **מַהוּ דְתֵימָא הָא אַפְקֵיהּ קְרָא מֵהֵיקֵּישָׁא** - הייתי אומר הרי הפסוק הוציא את המצה בזמן הזה מההיקש לפסח, שבפסוק 'על מצות ומרורים יאכלוהו', מבואר שאכילת פסח הוקש למצה, ולעיל (עמוד א) מבואר שמהפסוק 'ששת ימים תאכל מצות' לומדים שאכילת המצות רשות, ואינה כפסח, אלא שמהפסוק 'בערב תאכלו מצות' (שלא מוזכר בו פסח) לומדים שאכילת המצה בלילה הראשון היא חובה גם בזמן הזה שאין פסח, וכיון שלא כתוב בפסוק פסח, נמצא שהוציאו את אכילת מצה מההיקש לפסח, ואין דינם שווה ואין ללמוד מפסח שגם זמן אכילת מצה עד חצות.

קָמַשְׁמַע לַן - לכן השמיע לנו רבא **דְּכִי אַהְדְּרֵיהּ קְרָא** שכשאר הפסוק 'החזיר' את הלילה הראשון שבו אכילה מצה היא חובה, **לְמֵילְתָא קַמַּיְיתָא אַהְדְּרֵיהּ** - לדינו הראשון הוא החזירו, כפי שהיה מתחילה שמצה הוקש לפסח, וממילא זמן אכילתו עד חצות.

◆◆◆

שנינו במשנה: **הַפִּיגּוּל וְהַנּוֹתָר מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם וְכוּ'.**

הטעם שהפיגול והנותר מטמאים את הידים

רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, נחלקו בב' דברים בענין משנתינו:

[א'] **חַד אָמַר: מִשּׁוּם חֲשִׁדֵי כְּהוּנָּה. וְחַד אָמַר: מִשּׁוּם עֲצֵלֵי כְּהוּנָּה.**

[ב'] **חַד אָמַר** ששיעור הבשר שגזרו עליו טומאה שיעורו לפחות **כְּזַיִת. וְחַד אָמַר כְּבֵיצָה.**

(דף קכא)

והגמרא מבארת שהם לא נחלקו אלא **חַד תָּנֵי אַפִּיגּוּל** - אחד מפרש את הדין של המשנה שפיגול מטמא את הידים, **וְחַד תָּנֵי אַנּוֹתָר** - ואחד מפרש את הדין של המשנה שנותר מטמא את הידים.

מַאן דְּתָנֵי אַפִּיגּוּל - מי שפירש את הדין שפיגול מטמא את הידים, מבאר שהטעם הוא **מִשּׁוּם חֲשִׁדֵי כְּהוּנָּה** - שגזרו עליו טומאה שלא יפגלוהו כהנים ברצון להפסיד את הבעלים, ולכן גזרו עליהם טומאה, כדי שהכהנים לא יבואו לפגל את הקרבן.

מַאן דְּתָנֵי אַנּוֹתָר - מי שפירש את הדין שנותר מטמא את הידים, מבאר שהטעם הוא, **מִשּׁוּם עֲצֵלֵי כְּהוּנָּה** - שלא יתעצלו באכילתן.

חַד אָמַר כְּזַיִת מהן מטמא את הידים. **וְחַד אָמַר כְּבֵיצָה. מַאן דְּאָמַר כְּזַיִת, כְּאִיסּוּרוֹ** - שאיסור אכילת פיגול או נותר הוא בכזית. **וּמַאן דְּאָמַר כְּבֵיצָה, כְּטוּמְאָתוֹ** - שאוכל טמא אינו מטמא אוכלים אחרים אל אם כן הוא בשיעור כביצה.

כשתמצא לומר לדברי ר' שמעאל וזריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל וזריקה לדברי ר' עקיבא כו'. מס קס מוכח מכאן דלר' ישמעאל היתינן זוריקה שנתן בשפיכה יפ וכן מוכיח נמי כאן דס"ל דפסח בשפיכה הוא והכי נמי מוכח בפסחים בפרק התמח (דף פט.) דפריך ולטו פסח בשפיכה ולמימרי מצי נפקא מינה זוריקה ומשני מצי נפקא מינה והתניא מעין ג' ניתנין בזוריקה שנתן בשפיכה שיצא כו' מלמד שיש ליה לזוריקה תורת שפיכה ומשמע דאי לא הוה ליה תורת שפיכה לא הוה מצי לאשמועינן מעין ג' ניתנין בזוריקה שנתן בשפיכה שיצא כו' ומתוך כך למדנו שיש לזוריקה תורת שפיכה ומכאן מוכח דלר' ישמעאל זוריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זוריקה ולר' עקיבא אפילו שפיכה בכלל זוריקה ולא זוריקה בכלל שפיכה: רבי

חד תני אפיגול וחד תני אנותר מאן דתני אפיגול משום חשדי כהונה מאן דתני אנותר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה מאן דאמר כזית [ו]**מתני'** כמשמעותו: [ז]**ביך ברכת** הפסח פטר את של זבח ביך את של פסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר [א]לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו: **גמ'** כשתמצא לומר לדברי רבי ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה לדברי רבי עקיבא [ז]לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה:

חד תני אפיגול וחד תני אנותר. מה מפרש טעמא דמתניתין מפי טעמא ומטעם פיגול את הידים וחד מפרש טעמא דנותר מפי טעמא ונותר מנותר את הידים: **משום חשדי כהונה.** גזרו עליו טומאה שלא יפגולנו בדרגו להפסיד את הבעלים ועוד דשלמים הן ואין לכהן נהנין מהן ואם יזרוק [ח]וישחטנו בזמיד לשם מטעם כדי לאוכלן כולם ומשום הכי גזרו טומאה: **משום עצלי כהונה.** שלא יתעצלו בהקינוחו: **חד אמר כזית.** מהן מטמא את הידים וס"ל בכביצה: **מתני' ברכת הפסח.** על הלילה שבתחילה: **על של זבח.** מגיזת מרובעה עשה ומבכרין על הלילה שלאחריו: **גמ'** שירי דס בזוריקה מרחון דלמ' מירוק ליה מס ונפלים ליה שיריים על היסוד ולו לא. שירי דס הפסח בשפיכה נמחא כדי שיפלו על היסוד: **לא שפיכה בכלל זריקה.** דלומר שמס נותן דמס בזוריקה ושלמים בשפיכה לא עשה כלום וכיון דאין דומין זה לזה ממנו דמים אין ברכת הלחם פוטרת הלחמי: **על של זבח לא פטר את הפסח פטר את של זבח דברי ר' ישמעאל וזריקה בכלל שפיכה ושפיכה בכלל זריקה.** ופירוש מס נתן דמס בזוריקה לא עשה כלום אבל מכל מקום שלמים בשפיכה יפ דאיכא ברכת הפסח פוטרת את של שלמים שבכלל דמס בזוריקה ואת של שלמים אינה פוטרת לא את של פסח ולא את של שלמים:

הדרן עלך ערבי פסחים ולקמן לה מסכת פסחים

רשב"ם

חד מני אפיגול וחד מני אנותר. מה מפרש טעמא דמתניתין מ"ט פיגול מטעם את הידים וחד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא נותר מטעם את הידים: **משום חשדי כהונה.** גזרו חכמים טומאה שלא יפגולנו בדרגו להפסיד את הבעלים ויאמרו שוגגין היינו. וכיצד פירש עוד טעם אחר לפי שלמים הם ואין לכהן בהן שלא חזר ושוך וישחטנו בזמיד לשם מטעם כדי לאוכלן כולן ולא נהירא לאין פיגול אלא בשותפו על מנת לאכול ממנו חוץ למקומו והשותפו שלמים לשם מטעם אין כאן פיגול אלא שלא עלו בצעלים לשם מזבח: **משום עצלי כהונה.** שלא יתעצלו בהקינוח וה"פ לישראל: **חד אמר כזית.** מהן מטמא את הידים וחד אמר כביצה וכבא לחוד הוא לפיגוני: **לחיסורו.** חיסור לחיללו בכזית: **לטומאתו.** טומאת אוכלין בכביצה לטמא בשרו: **מתני'** ברכת הפסח ובכבא שזכה מפרש בתוספתא דפ"ח) וחיב ברכת הפסח בפ"א תמ"ס אבל קדשו במקומו ושנו לאכול הפסח אי זו היא ברכת הזבח בפ"א תמ"ס אבל קדשו במקומו ושנו לאכול הזבח. ואפי' זבח היינו מגיזת י"ד הבאה עם הפסח אי נמי נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח ואוכלן בלילי הפסח: פלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא מפרשין טעמא בגמ': **כי גרסינן ביך על הזבח לא פטר את הפסח ולא פטר את הפסח על הזבח דברי ר' ישמעאל: גמ'** ה"ג **נכשפ"ל נדברי ר"י וזריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה.** במת' זבחים כפ' בית שמאי (דף ה:) שמעינן ליה לר' ישמעאל דאמר דפסח בשפיכה ולא בזוריקה דתניא ר' ישמעאל אומר מתוך שנאמר[ט] אך בכור שור וגו' למדנו לבכור שטעון מתן דמים ומיומרין לגבי מזבח מעבר ופסח מנין תלמוד לומר ושחט עליו את צאנכם ומעשרות מיומרין לגבי מזבח מעבר ופסח מנין תלמוד לומר ושחט עליו את צאנכם ובקר ומיבעי ליה לכתפיו מנין ניתנין בזוריקה שנאמר בשפיכה יפ ומיבעי ליה לכתפיו מנין ניתנין בזוריקה שנאמר בשפיכה יפ וכן מיפכח מהו שיפכח מלמד שהוא נותן דמ' שנאמר לעיל מזבח מזבח ומיבעי ליה לכתפיו מנין ניתנין בזוריקה שנאמר בשפיכה יפ וליף מדם זמיך יפך ליה להכי מצי נפקא מינה לזוריקה

עין משפט
נר מצוה

קצז א מיי׳ פ״ח מהל׳ נזירות הלכה ה סמג עשין קמד טור יו״ד סי׳ רכ״ז סי׳ שם פעי״ז:

רבינו חננאל

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, אמרו ליה על פדיון הבן פשיטא לן דזדאי אבי הבן מברך, אלא שהחיינו מאן מברך, הכהן מברך או אבי הבן מברך. ופשטה מבי מדרשא אבי הבן מברך שתים על פדיון הבן ושהחיינו.

סליקא מסכתא בריחמי שפיא

קכא: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

מסורת הש״ס

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מיניה פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך כהן מברך דקמטי הנאה לידיה או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה לא הוה בידיה אתא שאיל ביה מדרשא אמרו ליה ג)אבי הבן מברך שתים והילכתא אבי הבן מברך שתים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

רשב״ם

רבי שמלאי איקלע לו. משום דמיירי מתניתין בנאכלת בחלב ומעשה בחמד המליז זה בזה כגון פסח וחגיגה שחגיגה בזה עם הפסח משום הכי נקט נמי להאי עובדא דלחמי הבן מכאן שתים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

ג) [ועיין תוספות נכורות מט, ד״ה לחמי הבן וכו׳], ב) [פירוש הגון על זה ממנו בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר״ל מפראג בספר זכיות ח״א פ״ג, נכספק זכיות ח״ל מפראג בכתב״ק כתוב למזוז על הזכרת שמות הללו].

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת פְּסָחִים וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת פְּסָחִים וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לא נִתְנַשֵּׁי מִינָךְ מַסֶּכֶת פְּסָחִים וְלא תִתְנַשֵּׁי מִינָן לא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחָאי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רְכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דְּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאוֹיְבֵי תְחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשָּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדִבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי בְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לִסְיֵם מַסֶּכֶת פְּסָחִים כֵּן תַּעֲזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתַתְקֵנִּי בִּי בְּהִתְהַלְּכֵךְ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשׂמאלָהּ עשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחָיָא מֵתַיָּא, וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא, וּלְמִבְנֵא קִרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכָלֵיהּ בְּגַוָּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאָתָבָא פּוּלְחָנָא דִּשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיִמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וְיקָרֵיהּ, וְיִצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מַאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

*) פי׳ הגון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר״ל מפראג בספר זכיות ח״א פ״ג, **) בסיומא וסוף תשובת הרמ״א ז״ל וכן בסוף יש״ש בב״ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו.

חַד תָּנֵי אַפִּיגּוּל, וְחַד תָּנֵי אַנּוֹתָר. מַאן דְּתָנֵי אַפִּיגּוּל, מִשּׁוּם חֲשֵׁדֵי כְּהוּנָּה. מַאן דְּתָנֵי אַנּוֹתָר, מִשּׁוּם עֲצַלֵי כְּהוּנָּה. חַד אָמַר כְּזַיִת. וְחַד אָמַר כְּבֵיצָה. מַאן דְּאָמַר כְּזַיִת כְּאֵיסּוּרוֹ. וּמַאן דְּאָמַר כְּבֵיצָה כְּטוּמְאָתוֹ. [התבאר בדף הקודם].

משנה

בירך על אכילת הפסח, אם נפטר בברכה זו מלברך על אכילת החגיגה

יחד עם הפסח מביאים קרבן חגיגה (הנקראת חגיגת י"ד), קרבן זה אינו חובה אלא מביאים אותו באופן שאין מספיק בשר בפסח לכל המנויים, שיאכלו גם מהחגיגה, כדי שהפסח ייאכל על השובע. והנה על הפסח מברכים אשר קדשנו וכו' על אכילת פסחים, ועל הזבח מברכים 'אשר קדשנו במצוותיו וכו' על אכילת שלמים'. ואם **בֵּירַךְ** על אכילת בשר הפסח את **בִּרְכַּת הַפֶּסַח** - 'אשר קדשנו במצוותיו וצוונו על אכילת פסחים', **פָּטַר** בזה גם **אֶת** הברכה **שֶׁל זֶבַח.**

אבל אם **בֵּירַךְ** תחילה **אֶת** הברכה **שֶׁל זֶבַח** [אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת שלמים], **לֹא פָּטַר** בזה **אֶת שֶׁל פֶּסַח, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.**

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא זוֹ פּוֹטֶרֶת זוֹ, וְלֹא זוֹ פּוֹטֶרֶת זוֹ, אלא אף אם בירך על הפסח צריך לחזור ולבר על הזבח.

גמרא

הגמרא מבארת את הטעם שלרבי ישמעאל ברכת הפסח פוטרת את של הזבח, וברכת הזבח אינה פוטרת את של פסח: **כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר לְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זְרִיקָה בִּכְלַל שְׁפִיכָה,** שאת דם הפסח צריך לשפוך על המזבח [בנחת כדי שיפול על היסוד], ואת דם השלמים צריך לזרוק [למרחוק, שלא צריך שהדם ישפך דוקא על היסוד]. ואם נתן את דם השלמים בשפיכה כמו הפסח יצא ידי חובתו, ועל כן הרי זה נחשב שהזבח הוא בכלל הפסח, וברכת הפסח פוטרת את של זבח,

וְלֹא שְׁפִיכָה בִּכְלַל זְרִיקָה, שאם נתן את דם הפסח בזריקה כמו השלמים, לא יצא ידי חובתו, ועל כן הפסח אינו בכלל הזבח, וברכת הזבח אינה פוטרת את של פסח.

לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא שְׁפִיכָה בִּכְלַל זְרִיקָה, וְלֹא זְרִיקָה בִּכְלַל שְׁפִיכָה - כלומר שאם נותן פסח בזריקה ושלמים בשפיכה לא עשה כלום, וכיון דאין דומין זה לזה במתן דמים, אין ברכת האחד פוטרת האחר. [עמוד ב]

◆◆◆

ספק: מי מברך בפדיון הבן ברכת שהחינו הכהן או אבי הבן

רַבִּי שְׁמַלַאי אִיקְלַע לְפִדְיוֹן הַבֵּן, בְּעוֹ מִינֵּיהּ - שאלו אותו שאלה בעניין פדיון הבין, ותחילה הקדימו: **פְּשִׁיטָא** - דבר זה פשוט שהברכה שמברכים **עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן: ״אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן״, אֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ** ברכה זו, אלא שיש להסתפק בברכת **״בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָינוּ וְקִיְּימָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה״,** האם **כֹּהֵן מְבָרֵךְ** ברכה זו, **אוֹ אֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ.**

וצדדי הספק הם: האם **כֹּהֵן מְבָרֵךְ, דְּקָמְטֵי הֲנָאָה לִידֵיהּ** - שמגיעה הנאה לידו שמקבל את החמשה סלעים, **אוֹ אֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ דְּקָא עָבֵיד מִצְוָה** - שעושה מצוה.

לָא הֲוָה בִּידֵיהּ - לא היה בידו של רבי שמלאי תשובה לספק זה.

אֲתָא שְׁאֵיל בֵּיהּ מִדְּרָשָׁא - בא רבי שמלאי ושאל שאלה זו בבית המדרש.

פשיטת הספק: אבי הבן מברך גם את ברכת שהחינו

אֲמַרוּ לֵיהּ: אֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ, שְׁתַּיִם, גם את הברכה על הפדיון, וגם את ברכת שהחיינו.

וְהִלְכְתָא, אֲבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם.

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

מהדורה זו מתייחדת בהגשת דברי הגמרא באופן שהלומד מקבל באופן ברור את ה"צורתא דשמעתתא", נושאי הסוגיא, השיטות והראיות.

בסיום הלימוד הסוגיא ברורה לפני הלומד, מסוכמת במוחו ובליבו.

הביאור ערוך באופן שהלומד "לומד" את הסוגיא ובכך קונה קנין בדף.

הכותרות לפני כל נושא והקיטוע לכל סוגיא מהווים תוספת בהירות כמאמר חז"ל "ליתן רווח בין פרשה לפרשה".

מעלות אלו יחד עם חדשנות ההגשה והאותיות המאירות הם האבן השואבת ללומדים חדשים גם ישנים לחיבור העמוק עם מהדורה זו.

להנצחת המהדורה, מסכת או חוברת 0533129507
a0533129507@gmail.com

בס"ד
ניתן לשמוע שיעור 7 דפים [בשיעור אחד]
במס' 036171111 - קול הלשון
ולהקיש * 70 - 700

כץ גרפיקס 0777551090